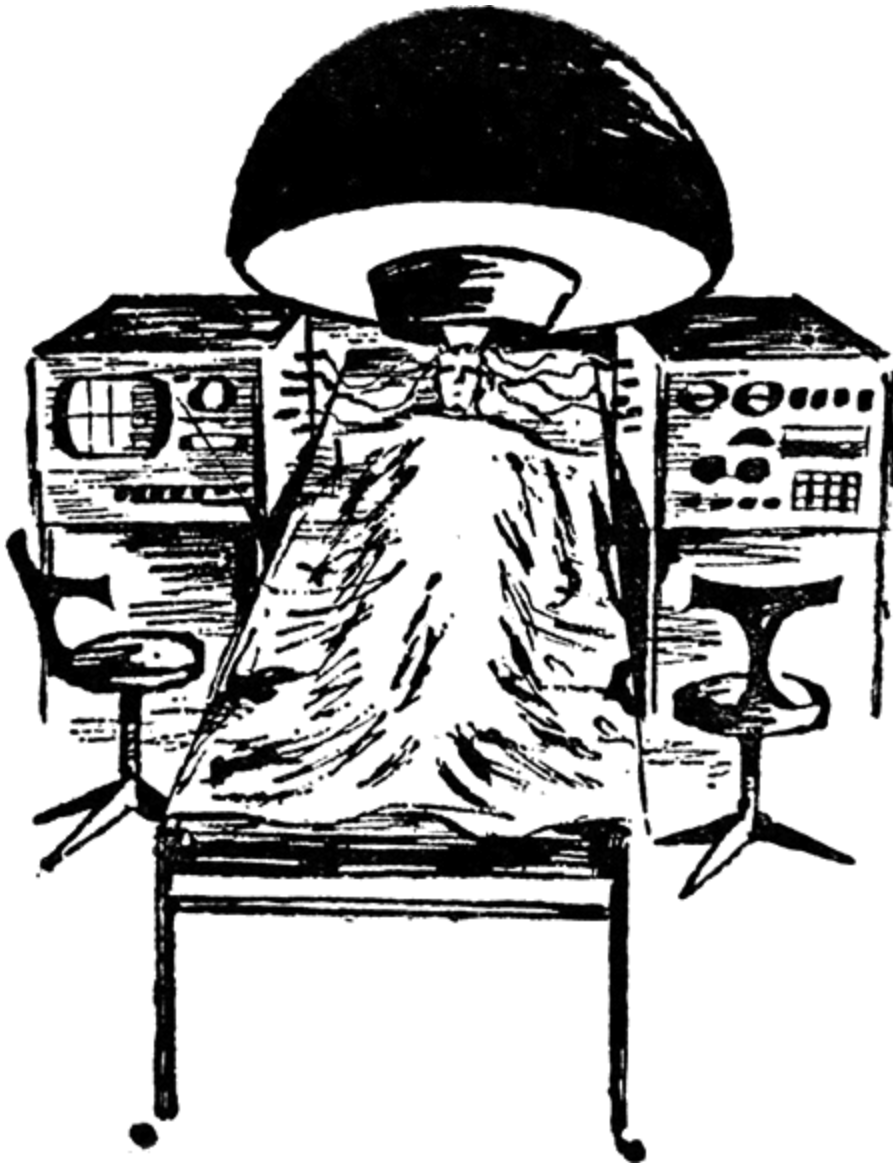

СТАНИСЛАВ ЛЕМ

ОБЛАКЪТ НА МАГЕЛАН

Превод от полски: Алиция Квечен, 1966

chitanka.info

УВОД

Аз съм един от двеста двадесет и седемте души, които напуснахме Земята и поехме извън границите на Слънчевата система. Ние постигнахме поставената ни цел и сега, в десетата година от нашето пътешествие, започваме своето завръщане.

Скоро ракетата ни ще достигне скорост по-голяма от половината скорост на светлината, но въпреки това ще минат години, докато от мраковете се открие като синя пращинка всред звездите невидимата сега дори с най-силен телескоп Земя.

Ние ще ви донесем дневниците на експедицията, целия още непрегледан и неподреден огромен материал за това първо по рода си пътешествие, вярно записан в механичната памет на нашите автомати.

Ще ви донесем научни трудове с изключително значение, създадени по време на полета. Те откриват нови, непредполагаеми, безкрайни простори за изследване в недрата на вселената.

Но през това пътешествие ние опознахме нещо по-трудно и по-прекрасно от научните открития и от тайните на материята — нещо, което не може да бъде обхванато от никаква теория, нито записано от най-добрия автомат.

Аз съм сам. В кабината цари полумрак, в който едва се различават контурите на предметите и на малкия апарат пред мене. Вътре в тоя апарат трепти късче кристал и записва моя глас. В желанието си да бъда по-близо до вас, преди да заговоря, затворих очи. И тогава в продължение на няколко мига чувах огромна, черна и безгранична тишина. Ще се помъча да ви разкажа как я преодоляхме. Ще разкажа как при отдалечаването си от Земята на светлинни разстояния ние й ставахме все по-близки, как се борехме със страха, по-голям и от оня, който будят всички създадени от материята чудовища, със страха от безвъздушното пространство, което с бездните си гаси до последната искра всяко слънце и прави нищожна всяка огромност.

Как с изминаване на седмиците, месеците и годините избледняваха нашите най-скъпи, най-интимни спомени, безсилни пред черната безкрайност. Как в стремежа си за опора се залавяхме отчаяно за нови и нови занимания и мисли, как оставаше назад и се разпадаше всичко онова, което на Земята беше непоколебимо оправдание и необходимост за това пътешествие, как в търсенето на крайния му смисъл се връщахме в минали епохи и как едва там, в кървавия път на човечеството, намерихме себе си, а нашето сега, увиснало между бездната на миналото и пълното с неизвестности бъдеще, стана тъй здраво, че можехме еднакво да посрещаме и победите, и пораженията.

За да можете да разберете това, макар ненапълно, макар само приблизително, трябва да ви поверя една малка частица от тежестите, които ни гнетяха и смазваха, трябва да преминете заедно с мене през безкрайните потоци от събития, през дългите години, облени от черния потоп на безвъздушното пространство, когато в недрата на кораба чувахме само най-жестоката от всичко — безкрайната тишина на вселената, когато виждахме да проблясват и угасват слънца, опознавахме черни и червеникави небеса, когато иззад стоманените стени чувахме рева на раздираните атмосфери на планетите, срещяхме обитаеми планети, мъртви планети и такива, върху които животът едва се заражда.

Към кого от вас се обръщам, като започвам разказа си за нашите съдби и за това как живеехме и умирахме?

Желаех да го поверя на моите най-близки, на майка си, баща си, на другарите си от младини, на тези, с които са ме свързвали неща странични, но най-трайни: шумът на дърветата и на водата, общи мечти, небесният лазур, по който вятърът гонеше облаци над главите ни. Ала когато започнах да си припомням за тях, разбрах, че нямам право на това. Обичам ги не по-малко от преди и само ми е по-трудно да изразя тези свои чувства, но разказът ми принадлежи не само на тях. Защото с течение на времето, с нарастването на разстоянието, което ни делеше от Земята, кръгът на близките ми се увеличаваше и растеше.

През тези години от всички континенти на Земята, от малки селища и градове, от лаборатории и от върхове на планини, от изкуствени спътници, от обсерватории на Луната, от ракети, бродещи из просторите на Слънчевата система, всяка нощ милиони погледи се

вдигаха към този квадрант на небето, където свети слабата звезда — нашата цел.

Защото, когато изчезнахме в бездната извън последната граница на слънчевото притегляне и всяка секунда оставяхме зад себе си десетки хиляди мили, вашата памет продължаваше да ни придружава.

Какво щеше да стане с нас в тази метална черупка всред озарявания от звездите мрак, когато законите на физиката късаха връзката на сигнализацията, която ни свързваше със Земята, ако не беше вярата на милиарди хора в нашето завръщане?

Затова кръгът на моите приятели обхваща близките и далечните, забравените и непознатите, тези, които са се родили след нашето отлитане и които никога няма да видя. Вие всички сте ми еднакво скъпи и в тоя момент аз говоря на всички вас. Изглежда, че бяха необходими тъкмо такива разстояния, такива страдания и такива години, за да разбере колко голямо е това, което ни свързва, и колко дребно е онова, което ни дели.

Нямам много време пред себе си. В бързината да разкажа всичко, което се случи, понякога мога да бъда недостатъчно ясен, хаотичен, но ще се стремя към едно: да ви покажа как благодарение на събитията, които се мъчехме да овладеем, се създаде у нас необходимостта да обхванем с един, ако щете, светкавичен поглед целия път, който е преминал човекът от своето начало.

Това пътешествие ни се струва като покоряване на грамаден връх, от който се открива гледка към вековете, но всъщност то е само покачване върху едно от стъпалата по безкраен наклон, височините на който се крият в бъдещето. Ще минат стотици и хиляди години, в които нашата история ще се сведе до дребен, макар и необходим етап, и всички тия събития, подхранвани днес с нашата кръв, ще станат мъртва буква от забравени хроники. Имената ни ще бъдат неизвестни, ще станем безименни като далечните рояци звезди, които само в съвкупност с други имат наименования. Грамадни са звездите и силни и вечни в сравнение с човешкия живот, който се е създал от тях. Защото звездите създават човека и звездите го убиват. Но ето че по своя път човекът вече се намира всред звездите, опознал е пространството и времето, и самите звезди, които са го създали. Нищо не може да му се опре. Толкова по-велик става той, колкото по-големи спънки среща. Всичко има в човека: величие и слабост, любов и

жестокост, това, което е ограничено, и онова, което няма граници. Защото дори звездите стареят и угасват, а ние ще останем. Защото след време изградената цивилизация, която ще надминава нашето въображение, след епохата на буен и бърз напредък ще се изправи пред стена от нови трудности, пред страхотна неизвестност, подронваща основите на битието, и тогава хората още веднъж ще погледнат към миналото и ще ни открият пак така, както ние откривахме великото време на миналото.

ДОМ

Роден съм в приполярната част на Гренландия, там, където тропическият климат отстъпва мястото си на умерения, а вместо палмови горички растат високостъблени широколистни гори. Нашата къща беше стара, прекалено остъклена сграда, каквито има много по ония места. Градината около нея проникваше в партерните стаи през отворените почти цялата година стени. Така възникналото близко съседство с цветята беше понякога неудобно и баща ми дори се опитваше да води борба с това прекомерно зацветяване, както той се изразяваше, на жилището; баба ни обаче имаше на своя страна мама и сестрите ми и победи — най-сетне баща ми се оттегли на горния етаж.

Къщата имаше своята дълга и достойна история. Построена към края на XXVIII век, тя се намираще край мотострадата за град Меория, но когато с течение на времето въздушните съобщения изместиха напълно транспорта по земята в цялата област, пътят отстъпи пред естествения напор на гората и днес мястото, където е минавал, се познава само по това, че е обрасло с по-млади дървета от околните.

Аз почти не помня вътрешността на къщата; а и самата тя се явява под клепачите ми, сякаш я гледам отдалече, сред дърветата; това може лесно да се разбере, защото аз прекарвах в градината толкова дълго, като че ли живеех в нея. Там имаше изкусен лабиринт от живи плетове; при входа му стояха на стража високи тополи; по-нататък започваше хаос от винаги засенчени пътеки, които след дълго обикаляне — всъщност препускане, защото на четиригодишна възраст не се върви мирно! — водеха към високо издигната беседка, обраснала с бръшлян. През пролуките между листата можеше да се обхване с поглед целият горист хоризонт чак до небосклона на запад, където час по час цъфваха отвесни огнени линии, понеже къщата ни се намираще само на осемдесет километра от меорийската ракетна гара. Струва ми се, че и днес още бих могъл с вързани очи да посоча всеки клон, всяко разклоняване на вейките в беседката. В нея аз се издигах над облаците, плавах по океаните, ставах капитан на кораб за далечно плаване, пилот

на ракети, астрогатор или корабокрушенец в междупланетното безвъздушно пространство, най-сетне откривател на нови звезди и на обитателите им — а понякога бивах всичко, наведнъж.

Аз не играех с моите сестри и с брат си, понеже ни делеше доста голяма разлика във възрастта. Най-много време се занимаваше с мене баба ми и тъкмо с нея са свързани първите ми спомени. След пладне тя тръгваше из градината, намираше ме в най-големия гъсталак, слагаше ме на рамото си и се изкачваше на терасата. По неин пример аз втренчвах поглед в небето, за да забележа как пристига самолетчето на баща ми, червено и обло като божурите пред къщата ни. Винаги, се страхувах да не би баща ми да се загуби по пътя.

— Не бой се, глупчо, татко ще ни намери, татко лети по нишка от радиевото кълбенце — казваше баба и сочеше антената, която като сребърна тръстика стърчеше над покрива.

Опулвах очи.

— Бабинко, там няма никаква нишка!

— Защото очите ти са малки. Когато пораснеш, ще я видиш.

Баба беше едва на осемдесет и шест години, но ми се струваше много стара. Мислех, че винаги е била такава. Побелялата си коса тя вчесваше гладко назад и я свиваше в тежък кок. Носеше виолетови или тъмносини дрехи и не слагаше никакви украшения, освен тънък пръстен на безименния си пръст. На него святкаше правоъгълен камък. Ута, по-старата ми сестра, веднъж ми каза, че на това кристалче е записан гласът на дядо, когато бил още жив, млад и влюбен в баба. Това страшно ме заинтригува. И както си играех, приближих хитро ухото си до пръстена, но не чух нищо и се оплаках от Ута. Баба със смях се опита да ме увери, че Ута е казала истината, но понеже не успя, след кратко колебание извади от бюрото една малка кутийка, допря пръстена до нея и в стаята се разнесе мъжки глас. Аз не разбирах онова, което говореше, но бях доволен и много се учудих, когато забелязах, че баба плаче. Позамислих се малко и също започнах да плача. В тоя момент влезе мама и ни свари разплакани.

Когато дядо бил жив (това е било преди моето раждане), баба се занимавала с проектиране на модели и десени за рокли. След смъртта му тя се преместила в къщата на най-малкия си син, баща ми, и престанала да работи. От миналото ѝ бяха останали купища папки с проекти. Аз обичах да ги разглеждам, понеже в тях имаше множество

забавни и чудновати рисунки. От време на време баба измисляше по някоя рокля било за мама, било за някоя от сестрите ми, дори за самата себе си. Това биваше модерно облекло, което променя цвета и десена си в зависимост от температурата. До сълзи ме разсмиваше тяхното обсъждане какъв ще бъде следващият десен и баграта на роклята, когато я разстелят на слънце. През време на пробите баба се затваряше в своята стая. Цялата къща живееше в очакване, а после, на вечерята, баба пристигаше облечена, както обикновено, в едноцветна, тъмносиня рокля, а на хорите ни въпроси отговаряше:

— Не ми е вече до такива играчки. Много съм стара за това.

Баща ми отсъствуваше от къщи в най-различно време през деня, понякога и нощем, понеже беше лекар. Той почиваше с най-голямо удоволствие на верандата, загледан през тъмните си очила към облаците. И тогава се усмихваше лекичко, сякаш го радваше променливостта на формите им. Понякога, когато играех пред къщи, той се приближаваше до мене и гледаше отвисоко моите постройки от пясък, а после си отиваше мълчаливо. Смятах това за проява на неговата суровост; сега мисля, че той беше просто стеснителен. Когато на трапезата баба или мама се обръщаха към него, често трябваше да повтарят думите си, понеже той винаги беше малко унесен или разсеян, а в по-широк кръг хора, когато например гостувах у нас чичовците, той предпочиташе да слуша другите, отколкото да говори. Само веднъж ме учуди, почти уплаши. Не помня точно при какви обстоятелства видях по телевизора как баща ми прави операция. Веднага ме изгониха от стаята, но в мене остана неясен спомен за нещо пулсиращо, кърваво, а над това ужасно зрелище — лицето на баща ми, сякаш вцепенено от гняв, с болезнено напрегнат поглед. Тая сцена се връщаше в сънища, от които се страхувах.

Чичовците ни посещаваха вечер; когато дойдеха всички, това се наричаше „заседание на семейния съвет“. Те оставаха до късна нощ в трапезарията, под големия лириодендрон, който простираше изрязаните си като пръсти листа над фотьойлите. Няма да забравя първото си участие в един такъв съвет. Събудих се през нощта и започнах да плача от страх, а понеже никой не дойде, ужасен хукнах през тъмния коридор към трапезарията. Мама я нямаше там, затова поисках да се покатеря върху коленете на чичо Нариян, който седеше най-близо. Колко много се уплаших, когато протегнатите ми ръце

преминаха през фигурата на чичо като през въздух. Хвърлих се към баща си със страхотен крясък. Той ме вдигна високо, дълго ме люля и ми обясняваше:

— Тихо, момченцето ми, не бива да се страхуваш. Виждаш ли, чичо Нарриан не е тук наистина, той е у дома си в Австралия, а ни направи само телевизита; нали знаеш какво е телевизор, ето го тук, на масичката, ако го изключи, чичо ти ще изчезне, ето — щрак! Виждаш ли?

Баща ми смяташе, че на детето трябва да се обясняват подробно непонятните явления и тогава то няма вече да се страхува. Трябва да призная обаче, че до четиригодишната си възраст не можах да свикна с телевизитите на чичовците ми, от които Нарриан живееше край Канбера, Амиел — зад Урал, а третият, Орхилд — ту в Трансвалд, ту на южния склон на Ератостенес, но почти половината от времето си прекарваше в безвъздушното междупланетно пространство, където ръководеше големи строителни работи, и поради това баща ми го наричаше „празноделец“. Четвъртият, най-големият брат на баща ми, Мерлин, живееше на Шпицберген, на около хиляда и триста километра от нас, и всяка събота ни посещаваше лично.

Сега трябва да разкажа за един семеен мит, който бе създаден от дядото и преминаваше от поколение на поколение. Баба ми при цялото богатство на сърцето и ума си се отличаваше с необикновена разсеяност, което много ѝ дотягаше, особено при всекидневните дребни работи. Дядо — не зная дали за да я утеши, или понеже е вярвал в това — твърдял, че разсеяността, без сама по себе си да е добродетел, се съпровожда от артистичен талант, и то много голям. Поради това се е очаквало в децата да се проявят изключителни способности, а когато надеждите не се сбъднали, дядо внесъл поправка в теорията си: не децата, а внуците ще бъдат големи хора на изкуството.

Но сестрите ми също не оправдаха очакванията, а брат ми още от дете проявяваше наклонност към техниката. Мисля, че и до днес на тавана се намира „въздушно легло“, измислено от него: система от мощни вентилатори, които изхвърлят нагоре толкова силна струя от въздух, че тя може свободно да поддържа човешко тяло. Аз бях обект на братовите опити, наистина без да проявявам желание, понеже трудно би могло да почиваш, а камо ли да дишаш, когато, обхванат от

въздушно течение със силата на ураган, висиш на един метър над пода. И други такива истории даваха основание да се предполага, че брат ми ще бъде изобретател. Още веднъж разочарована, баба стигна до заключението, че човек на изкуството — този път вече сигурно — ще стане най-малкият, значи, аз. Затова ми минаваше евтино не една лудория, за която друго от децата щеше да бъде напляскано, а трябва да призная, че аз причинявах доста грижи на родителите си. Не помня първото си посещение в магазина за играчки, където ме завели, когато съм бил на три години, но много пъти ми разказваха този случай. Замаян от множеството съкровища, които можеха да бъдат мои, аз съм тичал по огледалната зала и съм допипвал слепешката моделите на ракети, балони, радиовъртележки и кукли, а понеже не съм могъл да се разделя с нито едно от тия прекрасни неща и съм грабел все нови и нови, така съм се натоварил, че най-сетне съм паднал под тежестта им, като съм крещял и ревял от яд. Баба започнала да говори нещо за импулсивната природа на артистите, но гледището на баща ми било по-прозаично.

— Хлапето е диво, защото израсна в гората — казал той и като се обърнал към мене, продължил полусериозно: — Знаеш ли, ако се беше родил в древността, щеше да станеш пират, грабител или конквистадор^[1].

Както вече споменах, моите сестри и брат ми бяха по-големи от мене. Когато се учех още да сричам, двете ми сестри завършиха метеотехнично образование. Веднъж по-голямата, Ута, в пристъп на великодушие ми разказа за чудесата на своята професия: когато била дежурна в местната климатична станция, от нея зависело дали ще има хубаво време.

— А ако не отидеш на дежурство, тогава какво? — попитах аз.

— Тогава времето няма да е хубаво.

Не зная защо разбрах това така, че от Ута зависи не само хубавото време, а изобщо съществуването на света. Уверен, че ако не беше Ута, със света ще се случи нещо ужасно, започнах да уважавам сестра си. Наскоро след това тя ми подари „Малкият метеотехник“, апаратче, посредством което можех да насочвам движенията на малко облаче. В мене се пробудиха неясни подозрения. Попитах я коварно дали освен движенията на облаците и ветровете нищо друго не зависи от нея. Без да се досети накъде клони разпитът, тя потвърди думите ми

и както тя, така и другата ми сестра, Лидия, загубиха в очите ми ореола на могъщество.

— Така-а ли? — казах аз провлечено. — А знаеш ли какво? Метеотехниката съвсем не е необходима. Освен може би само на вас, жените — прибавих великодушно, — защото ние, мъжете, се нуждаем именно от бури, урагани и буйни вихри, а не от някакво си там изкуствено, сладникаво климатче.

Ута сви вежди и отговори лаконично:

— Гащите ти падат.

Дълго не можах да ѝ простя тия думи.

Брат ми ме пренебрегваше с високомерието на ученик от четвърти клас. Аз бях вече на шест години и горях от жажда за приключения. Но още не ме пускаха да ходя сам в Двореца на децата в близката Меория — бях твърде малък. Затова ме пращаха под настойничеството на брат ми. Поради своите четиринайсет години той третираше презрително представленията-приказки и се опитваше да ми импонира по следния начин: когато на сцената ставаха невиджани чудеса, той насила ми шепнеше в ухото какво ще стане след миг, понеже вече знаеше съдържанието на пиесата.

В Меория не можех да се откъсна от витрините на автоматичните магазини: най-много ме привличаха магазините с играчки и сладкарниците. Питам майка си дали би могла да изяде всичките торти и да притежава всичките изложени чудесии.

— Разбира се — отговаряше тя.

— Тогава защо не вземеш всичко?

Мама се смееше и казваше, че „всичко“ не ѝ трябвало. Това не можех да разбера.

— Когато стана голям — казвах аз, — ще взема и играчките, и тортите, ще имам цяла вана крем и изобщо всичко.

Но най-напред трябваше да стана голям, ето защо се мъчех да ускоря някак процеса на растежа си. По тая причина, когато не ми предстоеше нещо особено, с готовност отивах рано да спя.

— Не те ли е срам да си лягаш, преди да се е здрачило? — казваше мама.

Мълчах хитро. Знаех, че в сън времето минава по-бързо, отколкото наяве.

В осмата си година за пръв път се опитах да наложя своята воля на сестрите и братата си. Въпросът беше как да ознаменуваме приближилия рожден ден на баща ни.

От читанката знаех вече нещичко за древните сатрапи и предложих да построим за баща ни кралски дворец. Изсмяха ми се. Тогава реших да реализирам тоя план на своя глава. Мама се мъчеше да ми обясни, че татко не се нуждае от дворец.

— Той не е мислил за дворец, защото не е имал време — отговорих аз, — но положително ще се зарадва, когато го получи.

— Не е така. Подарък не може да бъде нещо веществено, голямо или малко. Някога, много отдавна, в древността, хората са си подарявали различни неща, но сега подаръци се правят само на децата, понеже всеки възрастен човек може да има всичко, каквото пожелае.

Сметнах, че това разграничаване беше много несправедливо. Възрастните можели да имат всичко, а как завършваше моята нищо и никаква молба за трето парче торта при обедата? Но премълчах това, понеже не исках да се препирам с майка си.

— Помниш ли — продължаваше тя — как завчера в градината кученцето заспа в скута ти? Тогава ти дори не мръдна, въпреки че ти беше неудобно и се умори, защото не искаше да лишиш кученцето си от това му удоволствие. Беше ти приятно, че правиш това за кученцето, нали? И за татко си трябва да предложиш нещо подобно, ще видиш как ще се зарадва.

— Е, да — отговорих, — но татко не спи в скута ми.

— Вярно, но трябва ли да вдигаш шум и да пускаш фойерверки под прозорците му вечер, когато той чете?

— Мога да не пускам фойерверки — казах аз, — но това е твърде малко.

Отдалечих се замислен. Планът за кралския дворец зрееше.

Както във всеки дом, така и у нас имаше много автомати: за шетане, кухненски, производствени и градински. Последните бяха предназначени за цветята и дърветата и се наричаха Моноти. Още от времето на дядо ми сме имали автомат Монот Първи. Той много често ме носеше „на чуш“, а това никак не се харесваше на кучето ни вълча порода Плутон; кучетата, общо взето, не понасят автомати. Баба ми казваше, че изобщо всички низши твари се страхуват от автоматите, понеже не разбират как може да се движи нещо, което не е живо.

Много ме засегна забележката на баба, понеже и аз не знаех защо автоматите се движат и изпълняват дадените им заповеди; дали и аз не бях същество от низша категория? Затова, преди да започна строежа на двореца (разбира се, нашите автомати щяха да го издигнат), скрих се с двата Монота в най-отдалечения кът на градината и най-напред заповядах на единия от тях да разбие корема на другия, за да видя какво има вътре, но той отказа да ме слуша. Много сърдит, грабнах най-големия чук, какъвто можах да намеря в къщи, и сам се залових за работа, не можах обаче да се справя с металната покривка. В разгара на работата съвсем забравих, че беше време за следобедната почивка на баща ми, и удрях с чука така, та ехтеше надалече. Внезапно чух над себе си нечий глас. Червен като божур, капнал от умора, вдигнах очи и видях баща си, който клатеше тъжно глава.

— Поне частица от тази енергия да беше влагал в учение — каза той и си отиде.

На деветия ми рожден ден, който се падна през пролетта на 3098 година, мама заяви, че ако слушам, след две седмици ще замина с цялото ни семейство за Венера. Това щеше да бъде първата ми междупланетна екскурзия. През цялото време до датата на заминаването се държах много прилично. Вечерта преди деня на тръгването у нас пристигнаха лично всичките ми чичовци. За да придаде тържественост на това събрание, мама съвсем тайно бе приготвила истинско чудо на кулинарното изкуство. Това беше лунна торта, която, сложена на масата, в определен момент зашумя и изхвърли като от кратер потоци крем, които се изливаха по шоколадови склонове.

Дни наред вече хранех скрита надежда, че по пътя за Венера ще катастрофираме и ще се настаним като корабкрушенци на някоя самотна планетоида. Като се готвех за подобно нещо, реших да се запаса със съответни хранителни припаси, а понеже тортата ми се струваше отлична за тая цел, станах през нощта, измъкнах грамадно парче от бюфета и го скрих на дъното на куфарчето си. Призори на другия ден се запътихме за меорийската ракетна гара. Полетът към Венера трая кратко време и протече без ни най-малко произшествие. Напълно разочарован и отегчен да гледам черното небе от палубата за наблюдение, аз се заврях в един кът на каютата и за да не се изхабят припасите, изяждах едно след друго парчетата шоколад с крем чак

докато високоговорителите съобщиха, че приближаваме аерогарата на планетата. Последствията се оказаха съдбоносни. От цялото посещение на Венера запомних само болките в корема, лекарския кабинет в детската поликлиника с нарисувани по стените цветя и птички и дебелия лекар, който се приближаваше до мене, като се смееше още отдалече и ме питаше харесва ли ми Венера.

На другия ден трябваше да се връщаме. Натикаха ме в ракетата, облян в сълзи. Бях вече здрав и имах достатъчно сили, за да преценя преживяното нещастие, което — а от това се страхувах най-много — можеше да стане тема за подигравки от страна на сестрите и брат ми. Затова през време на полета към Земята пазех тайнствено, мрачно мълчание; право да си кажа, никой не забеляза това. Такъв беше краят на моето първо космическо пътешествие.

Няма да разказвам други такива случки, разбъркани безредно, запазени в паметта, без значение като ненужни дреболии, с които обаче трудно се разделяме. Помня ги, но не мога да открия в себе си детето, което беше техен герой. Какво ми е останало от всичко това? Любовта към приказките? Отвращението от шоколада? Не много повече. Но в тия дребни остатъци е скрита сянката на света, потънал някъде на самото дъно на моето съществуване, непостижим и неразбираем, който много рядко понякога се връща в някаква отсенка на вечерното небе, във внезапно заглеждане, в шума на дъжда, в някакъв аромат, някакъв мрак и буди съжалителна усмивка.

Когато след години се върнах в къщи, нашата градина ме смая, едва не ме порази. Познавах всяка леха, всяко дърво, но там, където някога се откриваха страни на потресни събития, сега нямаше нищо. Обикновена цветна градина с беседка, ябълки, жив плет... И колко мъничко беше всичко това. Някога пътят от къщата до уличната врата предизвикваше вълнения, каквито сега не ми даваше полетът около Земята. Така за няколко години цялата Земя бе станала по-малка от градината на моето детство. Защото нетърпеливите мечти се бяха изпълнили: пораснах и можех да постигна всичко, каквото исках... Но това вече е по-нататъшна история.

[1] Тъй като книгата е издадена в България през 1966 година, голяма част от думите са изписани съгласно тогавашните правила на правописа и транскрипцията. Не са коригирани съгласно действащите в момента нормативи, тъй като според мен придават екзотично звучене на текста и добавят допълнителна красота към очарователния цветист език на Лем — бел. WizardBGR ↑

МЛАДОСТ

В момчешките си години аз направих много открития. Едно от най-големите бяха чичовците ми. Отдавна знаех, че най-големият брат на баща ми, чичо Мерлин, изследва камъните. Съмнявах се в здравия му разум — какво интересно можеше да се крие в камъните? По-късно обаче разбрах, че той умее да разказва неща, хиляди пъти по-интересни от приказките. В неговата уста плагиоклазите на магмовите скали, хризолитите и кредовите мергели придобиваха романтично, тайнствено значение. С помощта на ябълка и салфетка той съумяваше да покаже как възникват планинските вериги, а когато разказваше за плащовете от лава, които покриват застиналите планети, аз виждах чудовища, бълващи огън и развяващи в черните бездни одежди от яркочервени пламъци. Вторият ми чичо, Нариян, австралиеецът, който някога така много ме бе уплашил с телевизитата си, беше конструктор на изкуствени климати върху големи планети, беше господар на метановите урагани и властелин на бурите, които порят океаните от вледенени въгледороди. Какви ли не светове се разкриваха в разказите му! Той говореше за подвижния континент Гондвана; за дивния небесен свод на Юпитер с формата на обърната чаша, върху който дребното слънце свети денем и нощем; за субтропичните области по Сатурн, през по-голямата част от годината засенчени от въртящите се гигантски пръстени, за младежките си пътешествия до студените луни на тази планета, наричани с имена, подобни на заклинания: Титан, Реа и Диана.

И все пак, макар и със свито сърце, аз измених на двамата и реших да тръгна по стъпките на третия си чичо, Орхилд, наричан в семейството ни Празноделеца. Като чух, че той бомбардира атоми, въобразих си, че чичо Орхилд се е забутал някъде в междупланетната си лаборатория и се мъчи със свръхсили да улови най-послед тази толкова ужасно малка частичка от материята. А какво се оказа? Тоя изследовател на безкрайно малкото се занимаваше тъкмо със строежа на уредби, които биеха по размери всичко, което съществува на Земята,

па дори по-големи от самата Земя. Не беше ли изумително, че пътищата към недрата на космоса и към недрата на атома все водеха към безкрайността. Чичо Орхилд строеше апаратури за бомбардиране на атоми. Това бяха изпразнени от въздух тръби, свързани в пръстен; магнитни полета разпръсваха в тях нуклеоните — снаряди, които бомбардират ядрата на атоми. Най-големият ускорител на ХХХ век беше пръстеновиден кръг с диаметър три хиляди километра; в планинските вериги неговата извита цев минаваше през тунели, а долините прекрачваше посредством сводести мостове; изглежда, че следният етап на строителството би могъл да бъде само ускорител, хелиотрон, който опасва цялото земно кълбо. Нима конструкторите вече са стигнали до крайната граница, която не може да се прекрачи? Не: роди се съвсем нова идея — беше решено новият хелиотрон да се изгради в безвъздушното пространство. Дали това щеше да бъде система от тръби във формата на колело, което хвърчи някъде из просторите между Луната и Земята? Чичо Орхилд ме изведе от заблудението ми. Основният материал за конструкцията — вакуумът — вече се намирал в пространството и бил отличен по качество. Ракети пренасяли от Земята към простора много хиляди магнитни станции, окачвани после в безвъздушното пространство така, че да образуват идеален кръг. А какво правеше чичо? Дали бдеше над тая работа? Не, той се занимаваше тъкмо с онова, което се намираще между станциите, тоест с вакуума. Значи, с нищото? Как така! От думите на чичо излизаше, че не съществува нищо с по-богати възможности от вакуума, през който преминават електромагнитни полета, куриери и пратеници на далечните звезди. Чичо не се явяваше на телевизити, защото при тях беше невъзможно да се катери по дървета, а той много обичаше това. Когато дойдеше, качвахме се с него на едно голямо ябълково дърво, настанявахме се на клоните и като ядяхме твърдите ябълки, пламенно беседвахме за полетата, които стимулират, насочват и от които се излита, за противопаралелните фотони и безтегловните частици на материята. Да, беше вече съвсем сигурно, че ще стана енергетик-вакуумник, но дойде лятната ваканция през 3103 година и всичките тия планове внезапно рухнаха. Бях вече на четиринайсет години и ми бе разрешено да правя излети на разстояние от няколкостотин километра. Веднъж отлетях за Тампере.

Знаете ли вие особеността на това малко островче в Северното море, стара площадка за излитане и едновременно музей на космически кораби? Всред високи смърчове, между разрушени от ерозия доломитни отломъци се издига грамадно хале с високи прозорци, покрити сякаш със скреж, със сол, донесена от океанския вятър. Вътре, под свод, увиснал над решетка от стоманени греди, които наподобяват гръбнак и ребра на предпотопен кит, се нижат редици от големи корпуси.

Кустос на музея беше един старец с червено лице и широка брада, в която като забравени се преплитаха отделни златисти косми. Намерих го в реакторната камера на една от ракетите. Той седеше при пълна тъмнина под кварцови цилиндри, в които някога е врял течен метал; сега между изстиналите стени миришеше на прах и на влажна ръжда. Уплаших се, когато той застана току пред мене — бях сигурен, че съм сам в грамадната сграда. В светлината, която проникваше отдолу през недозаторения вход, забелязах бялата му брада. Попитах го какво прави тук.

— Пазя ги... да не отлетят — отвърна той след толкова дълга пауза, че се усъмних дали изобщо ще чуя отговор.

Той постоя до мене — чувах напрегнатото му тежко дишане — и мълчаливо слезе по стълбата в дъното на халето.

Все по-често посещавах музея. Отначало отношенията ни със стареца някак не вървяха; опитвах се да се сближа с него, но той като че ли отбягваше, наистина пасивно: спотайваше се в лабиринта от кораби, а когато най-сетне го откривах, отговаряше на въпросите ми първом лаконично, с добавка на неразбираем за мен сарказъм, но после колкото повече продължаваше познанството ни, толкова по-приказлив ставаше той. Постепенно научих биографиите на струпаните в халето кораби, а също така и на много други звездолети, защото той знаеше — вярвах в това — съдбите на всичките кораби, които се бяха движили из просторите на Слънчевата система през последните шест века.

Живеех в Хелголанд в семейството на вуйчо си и почти всеки ден отивах на островчето. И колкото повече старецът бродеше из непроходимите наглед области на паметта си, толкова самият той ставаше все по-голяма загадка за мене, понеже никога не говореше за себе си. Предполагах, че е бил капитан на междузвезден кораб, може

би ръководител на големи експедиции, но никого не питах за това, защото исках да бъде точно такъв — обкръжен с ореола на тайнствеността.

При самия вход на халето между колоните стояха четири ракети, построени от космонавтни строителници преди хиляда години — старинни стройни вретена с островърхи носове, с перки като на стрела. Шаситата на първите две се облягаха тежко на наклонената бетонна площадка, а третата стоеше наведена назад, като че задържана в момента на падането си. Дясната ѝ опашна подпора докосваше бордюра на фундамента, лявата стърчеше във въздуха, изтеглена до половина, подвита като пищял на мъртва птица. Този най-стар междузвезден кораб беше насочил толкова рязко нагоре клюна си, сякаш щеше да полети, нещо, което несъмнено ще стане, при все че много се забавя. По-навътре бяха наредени ракети от XXII и XXIII век с форми на три, стенни риби. Отначало мислех, че всички кораби са черни, но това беше само мрак, който милостиво ги покриваше, сякаш искаше да скрие петната от ръжда и смачкванията на страните им.

Щях да кажа, че старецът ме развеждаше по корабите, но това не би било вярно. По една извита стълба се излизаше на тясна ламаринена галерийка, откъдето се виждаха редици от тъмни гръбнаци със зинали като кладенци входове. Вътре в корабите имаше изкуствено осветление. Под неговата светлина се отваряха клапи по преградните стени, откриваха се кръгли проходи, каюти, транспортни шахти и междупалубни ходове. По тях се слизаше на самото дъно, в долните помещения, където се намираха старовремски, лъснали от рубинова смазка подпори на шасита, напомнящи ножица. През стесняващи се тунели, в които трябваше да се прекрачват редици предпазни оловни прагове, се достигаше до атомни камери. Между черните стени, грапави от огъня, който е беснеел някога тук, стояха изпревити кръстове на магнити. В прашното сега пространство между тях някога са се въртели отломъци от слънца, източници на сила и движение.

През тия мои обиколки водачът ми си оставаше недружелюбен, дори отегчен, във всеки случай еднакво равнодушен както към моите пориви на ентузиазъм, така и към това, което почти непрекъснато говорех.

Ролите ни се размениха едва тогава, когато след разглеждането на всичките кътчета се връщаме в централните помещения на

ракетата.

Много по-късно разбрах, че той е чакал да удовлетвори най-повърхностното, крещящото си любопитство и да зажадувам да се запозная с въпроси, които са по-важни от особеностите на някогашната атомна техника. Когато вече опознах всички кораби и разгледах най-затънтените им кътчета, настъпи часът на разказа му.

Старецът ме срещаше уж случайно на входа. Когато прекосяхме празната, обширна площ на халето и отминавахме безжизнените корпуси с четири етажа от широко зейнали люкове, които вдишват прохладната въздушна тъмнина, влизахме по една звънлива ламаринена стълба вътре в наглед непокътнатия от времето грамаден астротор, сребрист гигант с нос, изтеглен като дълга игла. Когато приближавахме централната навигационна камера, където между посивели екрани на телевизори и разпределителни табла върху нисък цокъл се намираше апаратура за кормуване, старецът пак като че ли случайно се спираше и започваше да говори. Отначало цедеше някак сърдито думите с досадно протакане, после все по-гладко и по-ясно, докато отваряше вратата на кормилното помещение, при което потонните лампи светваха автоматично и започваше една от онези нечувани истории, които завинаги се запечатиха в моята младост.

Това бяха откъслечи от стари истории, когато полетът до най-близката планета е представлявал пълна с неизвестности експедиция, драма със заплетена нишка и ход, потънала в недомлъвки, разигравана в необятните безвъздушни простори между два свята: Земята, може би напусната завинаги, и пълната с тайни, непроучена още планета. Това бяха легенди за кораби, грабнати от вихъра на въртенето около непознати и ненанесени върху звездните карти астероиди, за отчаяните борби с всмукателното притегляне на гигантския Юпитер, за пределната издръжливост на екипажите и ракетите, предания за борби, излитания и завръщания от бездните.

Помня историята на един кораб, който, улучен в машинното си отделение от отломък от разпаднала се комета, загубил способност да маневрира, полетял по-нататък слепешката и почнал да се губи в безкрайните безвъздушни простори, като изпращал отчаяни радиосигнали за помощ. Тия сигнали пристигали на Земята отклонени и деформирани поради отразяването им от повърхността на Луната или на някое друго космическо тяло — та не давали възможност да се

определи точно местоположението на кораба. През много седмици сигналите пристигали все по-слаби и по-слаби, докато най-последно замлъкнали завинаги.

В друг разказ пътническа ракета от пряката линия Марс-Земя при завръщането си в своята база не заобиколила срещнатия по пътя облак от космичен прах и излязла от него, обвита с вихрена мъглявина. При по-нататъшния полет този странен ореол не ѝ причинил вреда, но когато навлязла в атмосферата на нашата планета, обградилият я облак пламнал и за няколко минути корабът изгорял заедно с всичко, което носел.

Като разказваше, старецът понякога ставаше от мястото, където случайно беше седнал, приближаваше се до кормилните лостове, протягаше ръцете си, сякаш искаше да ги сложи върху черните дръжки, но никога не вършеше нещо повече, за да илюстрира думите си. Само понякога, говореше ли за някой човек, той насочваше бавно взора си надалече, като че изпращаше с поглед фигура, която се отдалечава, понякога се натъжаваше и млъкваше, а очите му блуждаеха по каютата, сякаш не можеше да намери онова, което именно трябваше да се появи в това място на разказа, но след миг преодоляваше съпротивата на действителността и аз заедно с него започвах да виждам предмети, още топли от докосването на ръцете на астронавтите, медни пломби на гравитационните предпазители, скъсани внезапно от ръката на пилота в момент на опасност, чувах стъпките на постовия и самият аз бивах заедно с него във великата му безстрашна самота пред звездите, които мъждукаха по черните кръгове на екраните. Един-два пъти ме овладя безпокойство, когато ми се стори, че старецът представя по друг начин перипетиите на някоя експедиция, уточнени вече в по-раншните разкази, но това траеше кратко време; предавах се, затварях си очите пред неточностите, невероятността, дори пред невъзможното; вярвах му, защото исках да вярвам. При все че не бих могъл тогава да изразя това, неясно чувствавах, че може би, като променя и преиначава някои подробности, той прави това само за да изпъкне по-ярко истината за хората, които първи са тръгвали през просторите на безкрайната нощ.

Реших да стана астронавт. Учудвах се как съм могъл да бъда досега сляп за чара на тази увлекателна професия. Навярно причината бе това, че брат ми следваше един от дяловете на междупланетните

съобщения, а отношенията ни, казано на негов език, езика на електроинженер, бяха винаги предразположени към свръхнапрежения.

Когато изповядвах на стария капитан решението си, отначало той не ми обърна внимание — вече самото му мълчание ме засегна болезнено, — а после обясни сухо, че такъв астронавт като героите от миналото не мога да стана. Вече не съществуваха смелите екипажи, които са водели непосилни борби с цели роеве от метеори, тези рифове на безвъздушния океан, нито навигатори, които нощ след нощ са чертаели отсечките за изминатия път върху картите на небето; няма вече капитани, които неуморно обикалят металните палуби, когато пътниците почиват, налегнати от съня, няма постови и кормчии, вторачени над астрокомпасите в облаци от звезди. Десетки хиляди безлюдни, автоматично управлявани ракети обикалят из орбитите на нашата слънчева система; тези дълги влакове на безвъздушното пространство пренасят от планета на планета суровини, минерали, руди, машини, а ако в тях се намират хора, това са пътници, свикнали с особеностите на пътуването, и удобно използват услугите на машините, които бдят за сигурността на полета.

Загатнах плахо, че брат ми следва астронавтика.

— Ех — пренебрежително отвърна старецът, — той се учи да конструира автомати-пилоти. И това е всичко. Все едно, че правиш тромбони, вместо да композираш музика, а се наричаш голям композитор.

Побързах да повторя това на брат си.

— Ти си тромбон — отговори той.

Останах сам с душевния си смут.

Баща ми имаше приятел, професор Мурах, на когото поверих тревогите си като на астроном, следователно човек, който по мое мнение има някаква близка връзка със звездите.

— Аз не искам да строя роботи, които управляват ракети. Искам да стана истински астронавт, пилот или дори капитан на космически кораби.

— Охо-хо, романтика на древността! — извика Мурах, след като ме изслуша търпеливо. Той поклати глава меланхолично. — Няма как, астронавтиката е хубаво нещо. Така е, така е! Ти познаваш ли „Атмосфери на планетите — Навигация“ от Руфус?

Не познавах този труд. Професорът се зарадва.

— Отлично, прочети го. Чудесна работа. Пълна с неясноти като мъглива вечер; огромни възможности за фантазиране, за ясновидство! Да, да, някога астронавтиката е била много трудно нещо. Човекът се доближавал до предела на психическата си издръжливост. Колко великолепни страници на героизъм има там, колко победи над себе си. Как хубаво казва Руфус: „Добър е нашият свят за астронавтите: върху всеки сто трилиона части пространство се пада една част суша, та има място за разпъване на платната; а и толкова звезди има, тези грамадни пристанищни фарове в океана на тъмнината!“ Но знаеш ли, миличък, защо тъкмо астронавтиката е била толкова трудно изкуство?

Не знаех.

— Как така? — каза Мурах и ме погледна отвисоко.

Там, където другите хора имат вежди, той имаше две малки, горделиво стегнати кичурчета от сиви влакна, които поради живите си движения правеха впечатление, че участвуват в разговора, та понякога ме размиваха и намаляваха доказателствената сила на думите на професора.

— Ще ти обясня, незрял звездоскитнико, че грешиш. Знаеш ли, че някога хората са пътували по моретата?

— В така наречените параходи! — изпуснах се.

— Да, вярно, но още по-рано, в най-древни времена, те са плавали с платноходки и са използвали вятъра за двигателна сила. И ето, докато не са познавали добре хидростатиката, хидродинамиката, теорията за вълнообразуването и другите науки, те са строили корабите на око, разбираш ли, и тъкмо затова така създадените платноходи са се отличавали с индивидуалност. Не е имало два съвсем еднакви — дребни разлики в поставянето на мачтите, на кила, във формата на корпуса са причинявали значителни разлики в реагирането на кормилото и прочее. Не са могли да предвиждат тия неща. Благодарение на прекараните опасности, приключения, дори злополуки мореплавателите натрупвали опит, върху който се изградило голямото изкуство на мореплаването. Изкуството, разбираш ли, но не науката, тъй като заедно с чистото познание са съществували доста предания, слухове, предразсъдъци, а за управлението на кораба освен самото знание е била необходима лична смелост, ловкост и талант. По-късно обаче науката отстранила всички слаби места и за изкуството

оставало все по-малко място. Не щеш ли, подобна история се повторила преди сто години с междупланетните съобщения.

— Това значи ли, че човекът не може вече да управлява ракетата? — казах. — Но аз искам да правя това! Ще попречи ли то някому и с какво?

— Ще попречи — отвърна професорът и веждите му шавнаха като брадички на невидими джудженца. — Ще попречи, понеже ти ще вършиш това по-бавно и не толкова точно, колкото автоматите, значи, по-лошо, а да не говорим, че на човека не прилича да извършва работа, която може да изпълнява автоматът. Нали знаеш, че това е недостойно.

— Но на екскурзия — отговорих аз — или в планината много пъти сечем дърва, палим огън и готвим, при все че храната може да се приготви в нагревателен автомат...

— На екскурзия правим това, което е полезно за здравето, освежава психиката, радва човека и така нататък. А като управляваш ракета, ти би изложил на опасност товара, да не говорим вече за тебе...

— Но какво е една ракета! — изплъзна ми се от устата.

Професорът се засмя доволен.

— Виждаш ли, сам си призна, без да искаш: мечтаеш за астронавтиката, но не мислиш за отговорността и за работата, интересува те само външният блясък, нещичко такова, което отгоре на всичко е „сериозно“ и ще увеличи радостта от самия полет. Преди двеста години това е било голямо и трудно изкуство, достойно за истинските мъже, то поглъщало целия живот на тия, които са му се отдавали, а имената на великите астронавти са влезли в историята, но това, което е било тогава необходимост, днес в най-добрия случай би било развлечение или по-лошо — безсмислица.

Яд ме беше на професора, че така логически доказва своето твърдение, яд ме беше и на стария пазач на корабите, на брат ми и на света. Аз обаче не промених намерението си: ще стана астронавт, ще се намери и за мене нещичко. Премълчах това хитро, но по скромно наведения ми поглед професорът като че ли позна каква е работата.

— Ти искаш да станеш капитан на далечно междузвездно плаване ли? — попита той направо, а пък аз, въпреки клетвата, която си бях дал да мълча, въпреки желанието си изтърсих:

— Искам!

Отначало той опули очи, после се засмя. И се смя дълго. Найсетне стана сериозен.

— Вярно ли е — попита той, — че неотдавна си прехапал със зъби оловен кабел?

— Вярно е — отвърнах мрачно.

Все още се гордеех мъничко с това дело, въпреки че никой от големите не прояви към мене нито капка снизхождение, а камо ли ентусиазъм.

— Защо направи това?

— Защото се бях обзаложил — отвърнах още по-мрачно.

— Много си упорит... чувам за това, а и сам виждам. Хм, какво... може би времето ще те поохлади... засега чети Руфус...

Мурах ме гледаше строго, но подвижните му вежди говореха изразително, че са на моя страна. Уверен в това, сбогувах се с професора, за да замина след няколко дена към Центъра за светлинни скорости.

Това бяха години на горещи спорове и големи приготовления, които щяха да се увенчаят с първата експедиция извън Слънчевата система. По цялата Земя се създаваха специални институти, в които доброволци се подлагаха на трудни и опасни експерименти, понеже не бяха известни последиците, които може да предизвика върху човешкия организъм по-голямата от 10 000 километра в секунда скорост, а беше вече сигурно, че ракетата, която ще трябва да стигне до най-близката звезда, трябва да се движи със скорост най-малко десет пъти по-голяма.

И така, аз се запътих към най-близкия Център за светлинни скорости като кандидат за доброволец; през ранната ми младост често можеха да се видят облечените в бяло служители от тия институти, с малко сребърно пламъче на ръкава; беше прието да им се оказва голяма почит, каквато се храни към най-големите учени и хора на изкуството.

В Центъра се отнесоха към мене с изискана любезност, в която обаче можеше да се почувствува известна рутината; предполагам, че те всеки ден връщаха десетки кандидати като мене.

Освен голямото си желание аз, разбира се, няхах никаква квалификация, затова ме върнаха с обещание, че ако се уча добре, ще мога след пет години пак да се явя, вече на приеман изпит.

Ето защо си отидох с празни ръце. Силно разочарован, обмислях най-фантастични планове: исках с едноместна ракета да полетя сам в простора, като смятах, че преди да се изчерпят припасите ми, ще срещна някой кораб, който ще ме прибере, мене, междупланетния корабкрушенец; после възнамерявах крадешком да се вмъкна в ракета, която тръгва към най-отдалечените планети, и да открия присъствието си на борда някъде след орбитата на Марс; смятах, че трогнат от пламения ми ентузиазъм, ръководителят на експедицията ще ме направи най-малко свой асистент; за да го убедя, аз си подготвих подходяща реч, дори в няколко варианта, в зависимост от обстоятелствата. Въпреки че оставах в областта на мечтите, всички тези проекти ми отнемаха много време. Погълщах цели томове космически разкази и поради това не се учех добре, а когато ме изтръгнаха от космическия унес с някакъв въпрос, отговарях несвързано. Дори през ум не ми минаваше, че добрата ми баба съвсем превратно си тълкува държането ми. Продължителните, внезапни заяпвания с вдигната към уста лъжица, лошият успех в училището, отбягването от хората — всичко това в нейните очи беше безсъмнен израз за назряване на артистичен талант. Изпълнена с най-добри предчувствия, тя ми подари за рождения ми ден бял, красив генетофор, върху който самата тя подрънкваше понякога с един пръст. Изпитах върху него силите си — най-напред, за да създам удоволствие на баба си, а после, понеже видеопластиката наистина ме заинтересува. Това изкуство води началото си още от Средновековието. То произхожда от съчетанието на така наречения филм, белетристиката и пластичната и цветна телевизия. С помощта на генетофора, който за човека на изкуството е това, което е пианото за композитора, той може да твори всичко, каквото помисли. Може да гради драми и комедии, действителни истории на хора или приказки, чието действие се развива във фиктивни светове, може да конструира полурастителни и полуживотински същества — и всичко това става чрез съчетаването на разните светлинни полета, които се образуват при натискане клавишите на генетофора. Първите опити ми създадоха много радост; затварях се в стаята и сядах пред широкия екран с ръце върху многоредната клавиатура. След като натиснех няколко десетки клавиша, натисках копчето на проявителя и ето че в дълбочината на екрана, върху празното досега стъкло, се явяваше създадената фигура.

Не самата ѝ поява предизвикваше особеното първоначално вълнение, но това, че фигурата притежаваше известна, макар и малка в началото свобода: тя се движеше, вървеше, като че проучваше пространството, в което е затворена. Вярно е, че тя обикновено беше със сериозни недостатъци или, казано с езика на хората на изкуството, притежаваше дисонансни противоречия, затова с едно натискане на педала я отстранявах от екрана и започвах следващите опити.

То се знае, всеки начеващ създава несполучливи образи при първите опити, но аз биех рекорд в тази област и трябва да призная, че цели сонмища от такива фигури ми се явяваха в сънищата, страшни, жадни за отмъщение поради нескопосаното им призоваване към живот и също така бруталното им изтръгване от мигновеното съществуване. Видеопластиката всъщност никак не се различава от древните видове изкуство; апаратът е сякаш усъвършенствувана палитра и перо. След като се запознае с конструкцията му, видеопластикът се равнява на писател от Средновековието, който е овладял правилата на правописа. Може би е по-сполучливо да сравним видеопластиката с музиката: както композиторът съчетава тоновете, така видеопластиката комбинира разни психически черти и както в първия случай се ражда мелодия, така във втория се създава герой на драма. Но най-голямата прилика, струва ми се, се състои в това, че както истинският композитор, когато оркестрира на симфонична тема, чува във въображението си съчетанието на звуците на всички инструменти, преди още да напише дори една нота върху петолинията, така и видеопластикът извършва най-тежката и най-творческата част на труда си, преди да натисне първия клавиш на генетофора, тоест когато създава във въображението си своите герои. Само тогава могат да се създадат образи, които ще се подчинят на волята му и ще вълнуват зрителите със съдбите си; но на това никой не може да научи никого, а външната сръчност в боравенето с апарата е достатъчна само да се създават подвижни кукли и чудновати и изкуствени декори, което именно правех и аз.

Не един от отдалите се на това дело ще загуби цели години, докато разбере колко илюзорен е миражът на творческото всемогъщество, с който го е примамила видеопластиката, и колко голяма лъжа става тя, когато той зареже действителните земни съдбини заради мечтите за възможните съществувания. За мое щастие

липсата на талант у мене беше толкова явна, че дори за момент не мислех сериозно за видеопластиката и художествените ми опити завършиха с разглобяване на генетофора на части, защото желях да опозная конструкцията му. Горката баба, като видя някои от плодовете на усилията ми, преживя горчиво разочарование, и то последното, понеже никой от семейството не осъществи надеждите ѝ, които хранеше толкова отдавна.

Прието е, след като младият човек завърши средно образование, да прекара по няколко месеца последователно в различни, свободно избрани от него институти и университети, за да разбере собствените си наклонности и способности, като общува с учени, инженери и техници. Когато завърших училището като седемнайсетгодишно момче, дълго се колебаех от какво да започна, после постъпих в меорийския клон на Института за планиране на бъдещето, наричан съкратено ИПЕБ. Тука за пръв път срещнах хора, които работеха върху плановете за експедиция извън Слънчевата система.

По това време още не бяха известни практическите възможности за пътуване с много голяма скорост и дали разстоянието от Земята до далечните звезди ще може да се преодолее в интервал от време, равен на един човешки живот. Навярно помните ожесточените спорове в началото на нашия век, свързани с проектите за строеж на космически кораби, предназначени за полети в гълбините на Галактиката.

С оглед на нечувано дългото време за пътуване в тях трябваше да настъпи „редуване на поколения“, тоест чак внуците и дори правнуците на тези, които напускат Земята, щяха да достигнат целта. Такова разрешение изглеждаше тогава като необходимост, продиктувана от равнището, на което се намираще космонавтската техника. То предизвика всеобща и остра съпротива. Имаше нещо унижително и недостойно за човека да вегетира като мравка стотици години, затворен в метална, захвърлена в безкрайното пространство черупка. Освен чувствата важни бяха също така и умствените предпоставки.

„Какви ще бъдат — говореше се тогава — хората, чийто живот протича в междузвездното пространство в течение на десетки години? Колко страшни и големи са възможностите да се сломят, да се покварят характерите, да се появят изродени морално и умствено същества. И колко унижителна, присъща на насекомите роля всъщност

щеше да бъде ролята на тези «междинни» поколения, които трябваше да прекарат целия си живот в ракетата, затворени в нея от раждането си до смъртта; и какви хора, израсли при тези условия, ще бъдат възпитателите, учителите и настойниците на ония, които в края на краищата достигнат до звездите!?”

„Всичко това — отговаряха другите — е вярно. Трудностите, мъките, опасностите на пътешествието са невъобразими, но полетът към звездите е една необходимост. След завладяването на цялата Слънчева система, след стопанисването най-напред на близките, а после, във втората половина на третото хилядолетие, и на далечните планети, чак до орбитата на последната, Цербер, трябва да настъпи нова крачка напред — преминаването през Океана на безвъздушното пространство, който ни дели от другото най-близко слънце. Може да отлагаме експедицията известно време, но тя ще се осъществи, защото трябва да се осъществи, инак отказването от нея би означавало застой, следователно — след пет-шест или след петнайсет-шестнайсет века — смърт на земната цивилизация.“

Новите атомни горива заедно с откриването на начини за освобождаване на атомна енергия от всякакъв вид материя направиха възможно техническото решение на проблемата за полети със скорости, близки до скоростта на светлината. Появи се обаче нов въпрос: дали човек изобщо може, дори при прилагането на всевъзможни предпазни мерки, да пътува с бързина от сто или двеста хиляди километра в секунда?

Оптимистите предполагаха, че проблемата ще може да се реши сравнително лесно в значително отдалечено от гравитационните полета на планетите пространство и при условие, че ракетите ще ускоряват полета си постепенно, бавно. Те припомняха създадените в древността и Средновековието теории, че човек приближава към предела на биологическата си издръжливост при скорост от 30, 100 или 1000 километра на час; тая граница беше непрекъснато премествана от столетие на столетие.

По-предпазливите обръщаха внимание на обстоятелството, че при скорости, близки до светлинната, ще започнат да се явяват и да действуват някои последици от теорията за относителността, а тяхното влияние върху жизнените процеси е напълно непознато. Само експериментът би могъл да разреши съмненията.

Така се създадоха Центровете за светлинни скорости, разпръснати по цялата Земя и другите планети, като подведомствени на Института за планиране на бъдещето.

През време на изследванията изпъкна непознато явление, наречено „мъждеене на съзнанието“. То се състоеше в това, че човек, затворен в ракета, която достига скорост 170–180 хиляди километра в секунда, усещаше особено умопомрачаване, което при по-нататъшно ускоряване преминаваше в безсъзнание и в края на краищата водеше до смърт. Скоростта 170 хиляди километра в секунда бе наречена „пределна инфрасветлинна“ и именно с такава скорост щеше да лети ракетата, насочена към най-близката звезда.

Дотам беше стигнала науката, когато за пръв път се срещнах с колектива на Института за планиране на бъдещето.

Поразен от перспективите, които се откриваха пред тези хора, реших да направя постъпки да ме приемат в Института на всяка цена. За това обаче трябваше да съм завършил кибернетика, космодромия или медицина. След като обмислих, реших да постъпя в известния с хубавите си традиции Институт по обща кибернетика в Меория. Учението ми вървеше добре, но след една година започнах да съжалявам, защото избраната дисциплина нямаше нищо общо с любимата ми астронавтика, и без да мисля много, записах още и космодромия. Неудовлетворен от диапазона на заниманията си, аз го разширявах още, като в Меория усърдно работех върху тайните на строежа на автоматите, а слушах и лекции по звездоплаване в университета, разположен в полите на Лунните Апенини, въпреки че съвсем лесно можех да вляза в което и да е земно училище. Фактът обаче, че всеки ден пътувах за Луната, ме издигаше и правеше необикновен в собствените ми очи. Прекарвах дневно по два часа в ракетата и само там намирах свободно време за хранене. Всичко това, общо взето, беше, разбира се, луда работа. Не си дояждах и не dospивах, самоизтезвах се с програмните задължения, с които се бях натоварил, но бях толкова доволен, та не мога да не се усмихвам, като си спомня оня период. Смятах се съвършен, всестранен и — преди всичко — тайнствен, защото внимавах близките ми на Луната да не узнаят, че следвам и в Гренландия, и обратно.

Така изминаха две години. Завърших долния курс по кибернетика, взех доста добре изпитите по теория на ракетното летене

и тръгнах за в къщи за лятната ваканция. Пристигнах късно вечерта. Майка ми каза, че съм се разминал с баща си, току-що извикан за операция. Седяхме дълго на верандата и гледахме как от юлското небе падат роеве звезди; от време на време източният край на хоризонта изхвърляше срещу тях отвесни огнени ивици; меорийската ракетна гара сякаш поздравяваше със стартовите пламъци на ракетите метеоритните пратеници на Космоса.

Доста след полунощ баща ми се обади, че ще се върне късно, и помоли да не го чакаме. Мама ми нагласи леглото в моята някогашна детска стая; щом си легнах, заспах като мъртъв. Събудих се посред бял ден. Цялата къща тънеше в тишина. Влязох в трапезарията, за да се измъкна към градината. При вратата на коридора за малко не се сблъсках с баща си. Спрях се изненадан от тая среща, тъй като бях уверен, че той спи. Оказа се, че се бил върнал към три часа сутринта и сега станал нарочно, за да се обади в болницата. Доста дълго стояхме така, и двамата смутени, в зелената, сякаш подводна светлина, която навлизаше в стаята през завесите от растения. Със сивия си дълъг халат баща ми ми се стори по-възрастен от когато и да било. Той беше бледен, със сини кръгове под очите, сякаш цял още тънеше в нощта — толкова далече от възтържествувалия слънчев ден навън. И беше доста по-нисък от по-рано — или може би аз бях пораснал? Мина ми през ума, че той е вече на прага на старостта, и сърцето ми се сви от нежност и мъка. Какво беше той? Не беше създал нищо — нито една нова операция, нито една непрактикувана преди него манипулация, никакво откритие — дори не беше прочут хирург; добра ръка, добро око, както говореха, но нищо изключително; обикновен лекар-хирург. Чичовците ми променяха климатите на планетите, издигаха гигантски постройки в междупланетното пространство, оставяха след себе си видими, трайни знаци за работата си, а той? Мълчаливо, крадешком го целунах по небръснатата буза и исках да се измъкна навън. Но той ме спря.

— Чувам, че искаш да постъпиш в Института за планиране на бъдещето?

Потвърдих.

— По-рано искаше да имаш всичко, а сега пък искаш да станеш всичко...

Той не се усмихваше. Чакаше отговор. Мълчах, но в това мълчание се появи сянка на раздразнение. Той пое въздух, но не се обади. С протегнатата ръка, с връхчетата на пръстите си погали ризата ми и с този недовършен жест изчезна зад вратата на кабинета си. Останах сам, изваден от равновесие, малко развълнуван, малко ядосан. Излязох в градината, но изведнъж загубих желание да бродя из местата на някогашните ми игри. Легнах върху затоплената трева и след миг татко изчезна от паметта ми; не мислех вече за него, когато обърнах лицето си срещу лъчите на нашите две гренландски слънца: изкуственото, атомното, което се намираше на зенита и светеше с ярък платинен блясък, и истинското — блед диск почти до самата линия на хоризонта. Сетих се за една случка от последното ми катерене на Луната: въжето се закачи между два скални блока и ако не беше обстоятелството, че там човек тежи шест пъти по-малко, отколкото на Земята...

Някаква сянка премина по клепачите ми, след нея втора и трета. Някой пристигаше, хеликоптери кацаха върху тревата в дъното на градината. Повдигнах се на лакти и видях първите хора, които излизаха, а високо над къщата ято от нови машини с лъскави перки. След малко откъм запад долетяха още около двайсетина; те слизаха, като почти докосваха върховете на дърветата. Надошлите образуваха все по-голяма група и даваха знаци с ръце на тези, които предстоеше да кацнат. Някои криеха нещо зад гърба си. Станах, все повече учуден, а в това време хеликоптери продължаваха да кацат по моравата; хората се суетяха насам-натам нерешително, после тръгнаха към къщи.

Така се бях слисал от всичко, та когато се приближиха, вместо да отговоря на приветите, измънках:

— Какво... какво има?

— Долетяхме за годишнината — отговориха няколко гласа едновременно.

— Какво?

— Ами петдесетгодишната дейност на доктора...

— Ти негов син ли си? — попита ме една ниска побеляла жена. Косата ѝ лъщеше на слънцето като живо сребро. Имах лудо желание да офейкам в храстите, но краката ми като че враснаха в земята. Значи така, днес се падала петдесетгодишнината, откакто баща ми работи, а аз не знаех нищо за това?... Ами той?... Сигурно помни...

Пред къщи се трупаше навалица, а по градината продължаваха да преминават сенки на спускащите се хеликоптери. Тоя звезден събор не спираше и новите хеликоптери се приземяваха извън градината, защото по моравите и пътеките бяха вече накацали един до друг. Въздухът се изпълни с тиха глъч. Вратата се отвори внезапно; показа се баща ми. Той инстинктивно загърна полите на разкопчания си халат и застана неподвижен, с гола глава и разрошена коса; на бузата му се беше отпечатала тъкан — изглежда, че беше дремнал с глава върху облегалото на фотьойла. Той стоеше и гледаше към морето от глави и стана тъй тихо, та се чуваше замиращото бръмчене, с което се спускаха все нови и нови хеликоптери. Изведнъж баща ми трепна и тръгна надолу, като че ли искаше да посрещне всички, но се спря напред стълбите. Вдигна ръце и ги отпусна, полуразтвори устни, но нищо не каза. Навалицата се раздвижи; хората започнаха да се приближават до стъпалата; поднасяха му цветя — най-вече малки букети, но след малко той не можеше вече да ги държи, затова другите гости слагаха цветята на стъпалата. Там имаше макове и метличина от австралийските пшеничени резервати, бели магнолии, африкански орхидеи и перуники, букетчета парички, покрити с цвят ябълкови клончета, донесени от Антарктида, където току-що бе пукнала пролетта, и големи пухкави, бледи рози, които виреят само в парниците на Луната. Който поднасяше дара си, връщаше се мълчаливо, а баща ми го изпращаше с поглед, в който понякога светваше припомняне. Устата му тогава се размърдваше безгласно, но вече някой нов човек се приближаваше, а над дърветата в градината като тежка птица се издигаше отлитащ хеликоптер и колкото оредяваше навалицата, толкова растеше купът цветя на стъпалата. Изведнъж от дъното на градината се появиха девет стари мъже с лъскави, бели скафандри. Те вървяха с открити, побелели глави и с явно усилие преодоляваха тежестта на междупланетната си екипировка, от която са отвикнали отдавна. Сърцето ми замря, когато върху гърдите им видях значки на пилоти от Нептун. Наистина баща ми е бил някога, преди да срещне майка ми, ракетен лекар, но той никога не бе говорил за това. Пилотите се приближиха до верандата с празни ръце, откачиха сребърните си значки и един след друг почнаха да забиват с гола длан шиповете им в дъската на най-ниското стъпало, така че потъмнялото и изтъркано от хиляди стъпки дърво светна

изведнъж като набито със сребърни гвоздеи. После останахме сами в празната и слънчева градина. Тогава баща ми, неподвижен през цялото време, трепна и отстъпи назад; цветята се разпиляха от ръцете му, а той пипнешком намери вратата и изчезна някъде в къщи.

А аз все не можех да мръдна, заслушан в бръмченето на отлитащите хеликоптери. След малко се появи още един, прелетя над дърветата с мек шум и кацна. От него изскочи човек с комбинезон, огледа се с бърз поглед и се затече към верандата; там хвърли нещо върху купа от цветя и също така бързо се върна в самолета.

Зрението ми беше добро и аз отдалече различих особения вид на тоя закъснял дар. Това беше шепа от ръждиво оцветени, засъхнали и остри стръкове аероза, единственото растение, което цъфти на Марс.

МАРАТОНСКО БЯГАНЕ

„Хората възхваляват мъдреца за обичта му към тях, но ако те не му кажат това, той няма да знае, че ги обича.“ Тези думи на древния философ са по-добра характеристика на баща ми от всяка, която бих направил аз. Много хора се питат: дали съм си избрал подходяща професия? Дали съм щастлив с нея? Подредих ли си добре живота? — и веднага отговарят с трикратно „да“. Баща ми никога не си е поставял подобни въпроси, те не му са идвали в ума и навярно би ги сметнал така безсмислени, както въпроса: „Жив ли съм?“

Братята му служеха на обществото със знанията си. Той вършеше същото, но когато науката се оказваше безпомощна, когато загубеше битката за живота на пациентите си, той придружаваше умиращите до края, вече не като лекар, а като човек, който загива заедно с тях. Чичовците ту се радваха на изследователските си успехи, ту биваха потиснати от неуспехите си; баща ми си оставаше един и същ — постоянно натоварен с бремето за отговорността, която за неговата душа беше като земното притегляне за нашите тела; то обрича мускулите на труд, на непрекъснато напрежение, на преодоляване тежестта на телата, но животът без него е немислим.

След паметната лятна ваканция аз се отказах от висшия курс по кибернетика и постъпих да следвам медицина. Новото решение, взето с главоломна бързина, както и предишните, имаше обаче други подбуди: то беше опит да се добера до съществените ценности на живота и едновременно нещо като отплата към баща ми — пламенен и наивен опит най-малко поради това, че нямах представа в какво се състои всъщност професията на лекаря. Мога да бъда оправдан само с обстоятелството, че завърших медицина, без да изгубя от погледа си главната цел, а именно да взема участие в експедицията извън Слънчевата система.

Годините, през които следвах медицина, ме укротиха. От предишния период ми бяха останали малко неща: някои записки, рисунки и проекти, които пазех не толкова поради действителна

нужда, колкото за самоуспокояване, че не съм пропилял напълно изтеклото време. Баба намери известна утеха в това, че макар да не станах човек на изкуството, все пак у мене се прояви талант, наистина съвсем неочакван: блеснах в университета като новоизгряла звезда в бягането на дълги разстояния. Аз постигах все по-добри резултати, станах студентски първенец на континента, а към края на следването — на Северното полукълбо. Дипломирах се и постъпих на работа в хирургическо отделение. Половин година след това, когато ръководството на експедицията за Кентавър съобщи, че се вербува екипаж, направих постъпки да бъда назначен като асистент на професор Шрей, първия хирург на кораба. Малкият ми професионален стаж беше донякъде пречка, но се търсеха хора с всестранно образование, та разчитах на по-раншните си занимания — по космодромия и кибернетика. Когато представих кандидатурата си, един от астронавтите ми каза, че ще чакам дълго за отговор, тъй като напливът на желаещи е грамаден, а всяко заявление се разглежда подробно, ала — той се усмихна — такъв урок по търпение може да се окаже много полезен за в бъдеще, понеже в ракетата ще чакаме много години, докато постигнем целта. „Ще чакаме“ — така каза той и въпреки че това беше само случаен израз, аз живеех с тия думи цели четири месеца.

Не ме свърташе в къщи, та правех дълги пеши излети надълбоко в гората. Беше есен, дърветата стърчаха неподвижни в жълтеникавото, сякаш старо слънце със скелетите на клоните, остро очертани върху фона на небесния лазур. Скитах така цели часове, чак докато дойдеше нощта и се покажеха звезди. Тогава се спирах, вдигах глава и стоях загледан. Хващаше първият мраз, изсъхналите листа шумоляха под краката, отвсякъде прииждаше хладен тръпчив мирис на гниенето, тази смърт на растенията, но сърцето ми през никоя пролет не бе туптяло толкова силно, както сега, в тая обезлистена гора през късната есен.

Колко чудни са пътищата на човешкото развитие. Това, което често се струва на живите неразбираема, измамна бъркотия от заплетени, противоречиви възможности, в която те се блъскат с всички сили, вървят напред и пак се връщат поради грешки, на техните потомци изглежда от перспективата на времето като очевидна

необходимост, а завоите и отклоненията от изминатия път се обясняват ясно, като писани редове от думи със съвсем пълно съдържание.

Някога, преди векове, дълго време преди ерата на астронавтиката, хората са смятали, че междупланетното пътешествие не ще може да се осъществи без създаването на междинни станции за ракетите извън земната атмосфера, така наречените изкуствени спътници. По-късно развитието на техниката доказва, че в случая няма нужда от тях: всъщност космонавтиката се е развивала в течение на повече от седемстотин години независимо от спътниците, върху които се настаниха само астрономическите обсерватории и станции за регулиране времето на Земята. След векове пак дойде време, когато при новия етап на развитие възникна необходимост от строеж на междинна астронавтична станция, но причините бяха други. Това стана, когато човекът премина от междупланетните пътешествия към звездите.

В първите още фази на приготовленията, като се изследваше влиянието на огромните скорости върху човешкия организъм, изникна необходимостта да се издигнат опитни станции върху изкуствени спътници, доста отдалечени от Земята, за да се избегне вредното влияние на притеглянето ѝ. След това, когато пристъпиха към конструкция на звезден кораб, се оказа, че той трябва да се строи извън Земята, в простора, понеже е твърде голям, та не ще може да излита от планета или да се приземява. Както някога много големите океански кораби не са могли да влизат в малките пристанища, а са спирали на значително разстояние и са се съобщавали със сушата посредством малки кораби, така и „Геа“, първият междузвезден кораб, построен в междупланетното пространство на разстояние 180 000 километра от Земята, нямаше никога да кацне на никоя планета, а само щеше да се спуска до горните пластове на атмосферата и като че ли да плува по тях и да изхвърля от недрата си роеве ракети за свързка.

Именно така вече в мое време се създаде увиснала в безвъздушното пространство първата корабостроителница за междузвездни кораби.

Една от началните фази на строежа бях наблюдавал веднъж от четвъртия изкуствен спътник. Стоях между тълпа любопитни в остъклената наблюдателна кабина на върха на металния корпус; директните ракети непрекъснато докарваха тук нови и нови туристи.

Работата в корабостроителницата се извършваше в конуса от сянката на Земята, чието нощно полукълбо зееше на небето като грамаден черен кладенец. Района на строежа осветяваха увиснали в простора юпитери, които се люлееха като махало; всеки от тях изхвърляше по дванайсет стълба светлина, която се отразяваше далече долу като огледални светкавици в наредените на пластове плочи за бронята на кораба. Мравуняк от автомати сновеше по повърхността му; едни се движеха непрекъснато напред и назад като совалки на гигантски тъкачен стан, други миг след миг се издигаха над корпуса, като ту светваха в блясъка на юпитера, ту потъваха в мрака. Като гледаше с бинокъл, човек можеше да забележи грамадните стоманени трегери и дъговете конструкционни елементи, които тия мънички автомати пренасяха без никакви усилия от място на място, тъй като всичките тежести бяха тук в безтегловно състояние. Просторът беше изпълнен с ивици различно обогрен дим, който излиташе от апаратите за заварка. Дълги опашки от цветни искри се стичаха по страните на строения кораб, събираха се в облаци, които лениво се влачеха подир мъждукащите ракети, а сноповете светлина ги пронизваха в най-различни посоки. Изобилието на светлините затъмняваше бледите звезди, които представляваха привидно плосък фон.

Спрямо нашия наблюдателен пункт, който се намираще на разстояние от трийсет километра, цялото това място на усърдна работа извършваше превъртане, величествено със своята бавност, и тогава рефлекторите, които в началото светеха „горе“, се намериха „долу“, като впрочем приемаме условността на тези понятия в безгравитационното пространство.

След единайсет месеца непрекъснатата работа автоматите изчезнаха; те или се вмъкнаха вътре в кораба, ако спадаха към механичното му обслужване, или се оттеглиха в някоя от базите си и „Геа“, освободена от скелите, се движеше около Земята като изкуствена луна, сребърна, голяма, мълчалива. Нейните бездънни дюзи още нито веднъж не бяха докоснати от атомен огън.

Баща ми обичаше поезията по малко особен начин: много рядко четеше произведенията на любимите си поети, а стиховете наричаше „помощ“, но тъй като тя невинаги е необходима, само понякога нощем светваше прозорецът на стаята му. Подобна „помощ“ през месеците на чакане беше за мене алпинизмът. В най-различно време молех колегите

си да ме заместят в клиниката и тръгвах самотен към трудно достъпните скални пътеки.

Докато внезапно върху главата ми сякаш се срина лавина от събития; в разстояние от няколко дена получих от първия астронавт на експедицията съобщение, че съм включен в екипажа, видях името си в списъка на състезателите за лятната олимпиада и... се запознах с Ана.

Тя имаше светли очи с умен израз, който се повтаряше и в плътните ѝ устни някак по-предпазливо или по-равнодушно. Ана следваше геология, обичаше музиката и старите книги — струва ми се, че нищо повече не знаех за нея. Когато бях сам, обичах я много, когато се срещнехме, не бях вече толкова сигурен в това. Съзнателно или неволно си причинявахме дребни, болезнени огорчения; непрекъснато се случваха недоразумения, сръдни, днес драматични, утре незначителни. Но аз страдах от тях, а страданията — това знаех от книгите — придружават големите чувства. Ето защо по пътя на косвени, но напълно логични разсъждения стигах до заключението, че все пак обичам Ана. А тя? Не можех да узная нищо положително. Когато бяхме заедно, погледът ѝ често се насочваше някъде далече, открит и отчужден, като че разглеждаше невидими за мене пейзажи; биваше замислена — а може би натъжена и мислено далече оттук. Сърдех се. Тя ставаше смирена, тогава и аз се смирявах. Всичко това беше някак неопределено, пълно с недомлъвки, потънало в догадки и очаквания, в същото време непоносимо и обаятелно, а се случи и през пролетта. Разхождахме се из градините, слушахме как птичките се учат да пеят, сядяхме по пейките край покритите със зелени пъпки храсти; късах ги, въртях ги между пръстите си и ги разчоплях безсмислено, сякаш насила исках да придам форма на бъдещите цветове на тези неразвити още, повити като бебета пъпчици. В това имаше нещо повече от проява на моментно загубване на търпение, защото и на нас най-много ни липсваше единственото нещо, което би ни позволило да съзрем възможностите — времето. Само то можеше да изясни всичко, да ни свърже или да ни раздели, но ние нямахме време пред себе си. Сроктът за отлитането от Земята приближаваше. Много пъти решавах да имам решителен разговор с Ана, но вечно отлагах. В същото време денят за участието ми в олимпиадата приближаваше. Едното и другото не ми даваха сън. Тежък случай? Възможно. Но колко патетично ми се нареждаше животът! Знаех, че

първото ми маратонско бягане на олимпиадата е едновременно и последното, понеже след завръщането си от експедицията ще бъда твърде стар. Да победя преди отлитането — колко великолепно прощаване със Земята би било това! Да отлетиш към звездите с лавров венец на глава! Бях двацет и пет годишен, склонен към философски обобщения и си казвах: „Имаш всичко, каквото искаше: диплома за завършено образование, участие в звездна експедиция, олимпийско бягане и любов — а ето че си нещастен.“ Наистина колко мъдра е поговорката: „Дай на човека всичко, каквото желае, и ще убиеш радостта му!“

В такова настроение започнах тренировките си. Бяха по грамадното колело на пистата, по обраслите с трева височини на крайбрежната шир и по дългите алеи на университетските паркове, винаги сам, със секундомер в ръка, под знойното слънце на юни и всред носещия се навсякъде неспирен шум на близкия океан. Тренирах само заран; като изминех своите двацет километра, отлитах към изследователско-подготвителния лагер, в който всичките участници на експедицията пребиваваха от един месец. Това беше градче, разположено всред стари кедрови гори в полите на Каракорум. Казваше се Кериам, но се възприе подхвърленото не зная от кого название „Чистилицето“, понеже за жителите си представляваше преходният етап между Земята и палубата на ракетата. Не е лесно да се опише атмосферата, която цареше в него. Много време отнемаха подготвителните работи и лекциите по най-различни дисциплини, които ни даваха всестранна подготовка за пътешествието. Едновременно продължаваха изследванията на бъдещите астронавти; физиолози, биолози и лекари с блестящи престилки сновяха из кабинета, от който се чуваше свирене на ускоряваните ротационни кабинети. От време на време между оживените лица можеше да се види някое опечалено: с безапелационната си присъда лекарите пак бяха затворили пътя на някого към звездите.

В същото време животът отвън силно чукаше по портите на градчето. Въпреки че мнозина от екипажа щяха да тръгнат с най-близките от семействата си, с жените и децата си, все пак всеки оставяше на Земята някое близко същество и не се случи почти нито един час, в който радостта и очакването на това, което иде, да не се преплита с мъката от близката разлъка.

Делях времето си между Стадиона и Чистилището и в продължение на ред дни не се срещах с Ана, а само понякога, като намерех свободен миг преди нощта, я виждах на телевизията. При последната среща съвсем случайно и неочаквано се стигна до решителния разговор. Както се опасявах, Ана заяви, че професията ѝ би била безполезна за експедицията. Тя можеше да работи само на Земята. Аз ѝ говорих за силата на чувствата, които преодоляват всички пречки. В отговор тя попита дали аз — при обратно положение — бих се отказал от медицината. Какво можах да отговоря? Почувствах, че всичко се проваля, че я загубвам, и тогава започнах да говоря безумни неща, да я укорявам, че ако тя ме обичаше наистина, щеше да промени професията си или изобщо щеше да престане да работи.

— Поне временно — добавих бързо, като видях как тя пребледнява.

— Искаше да ми причиниш болка ли? — каза тя. — Ето, успя.

Има една стара поговорка, че човек би искал да потъне в дън земя; ето че по телевизията можем да я осъществим почти буквално: бесен и засрамен едновременно, натиснах ключа и стаята на Ана, лицето ѝ, очите, гласът — всичко изчезна сякаш по силата на някакво заклинание. Реших твърдо да не я виждам повече, но веднага на сутринта намерих повод: поисках да ѝ се извиня за снощното си държане. Тя не ми се сърдеше вече. Накрая си определихме среща на другия ден след маратонското бягане. Дали дълбоко в себе си още разчитах, че тя ще промени решението си? Най-честен ще бъде отговорът: на моменти — да. Пак се върнах на пистата към самотното си бягане. Трябва да призная, че понякога затварях очи, за да извикам образа на Ана, но тя не се явяваше. Както и преди тичах със секундомера, а когато движението на стрелката му съвпаднаше с ритъма на пулса ми, добивах впечатление, че тъкмо моето усилие е това, което движи времето, че то би спряло, ако не съм аз, че с бурен финаш тичам направо към три велики дни: на двайсети юли щях да стартирам в маратонското бягане, на двайсет и първи сутринта ще се срещна с Ана, а вечерта на двайсет и втори ще стъпя на борда на ракетата.

Започнах все по-живо да се интересувам от фаворитите на маратона. Тримата най-опасни бяха Герхард, Мехила и Ел Туни. Особено на Мехила не можех да се нагледам; крачката му притежаваше несравнима лекота и поради високия му ръст беше с пет

сантиметра по-дълга от моята. Той прилагаше тактиката на внезапни откъсвания между двайсетия и трийсетия километър, тогава обикновено се отскубваше от групата състезатели и — без да се оглежда — напредваше с леки, дълги крачки, сякаш все повече загубваше теглото си и плуваше във въздуха. Към края на тренировките бягах веднъж с него по цялото разстояние и въпреки че дадох всичко от себе си, той пристигна на финиша шестстотин метра преди мене. Помня как вечерта, съблечен да се изкъпя, навъсен и критичен разглеждах собствените си крака и преценявах с очи възлите на мускулите си по бедрата и прасците — като музикант, който търси едновременно и грешките, и скритите възможности на инструмента си.

Откровено казано, краката ми не бяха никак лоши, но не можеха да се сравнят с краката на Мехила. Наближаваше денят на старта, денят на поражението ми; приятелите ми не криеха пред мене съмненията си; нямахме обичай да се утешаваме, защото то е всъщност заблуждаване.

През нощта преди състезанието ме сполетя най-голямата беда, която може да се случи на един спортист: дали защото потисканото досега безпокойствие се отприщи, или може би защото през последните дни тренирах прекалено много, но спях крайно лошо и сутринта се свлякох от леглото смазан и уморен, уморен още преди старта! Но не ми минаваше дори през ум да се отказвам. Заминах за стадиона, като си повтарях, че трябва да се науча да губя.

Стадионът беше всъщност една плоска, много голяма равнина. Над нея бръмчаха може би няколко десетки хиляди хеликоптери, които чак затъмняваха слънцето. Разпоредители с червени, малки апарати ги разпращаха на две страни и им посочваха местата, където беше позволено да се спират, тоест да увисват неподвижно във въздуха. След като всичко се успокои, чуваше се само лек, глух шум на много хиляди вибриращи перки, а от двете страни на пистата се издигаха правилни четириъгълници, оформени от неподвижно увиснали хеликоптери, които представяха мравуняк от разноцветни корпуси, грамадни, достигащи чак до облаците наклонени плоскости. Сега над овалната писта се въртяха само едноместните реактивни самолети на съдиите и арбитрите. Най-сетне състезателите започнаха да излизат от скритата между дърветата сграда. Беше възложено на метеотехници да организират за този ден хубаво, но облачно време, с големи струпвания

на облаци над незасенчените места по пътя, та там да бъде осигурена умерена температура. След излизането от стадиона пътят се виеше през просторните паркове и градини на Института, стигаше до морския плаж (това беше най-трудният участък) и се връщаше в продължение на осемнайсет километра през алеи, засадени от двете страни с палми и питомни кестени.

За участие в бягането се явиха повече от осемдесет състезатели. Стартирахме в три редици; с оглед на дългото разстояние, то се знае, мястото не беше от значение. На дадения от стартера знак тръгнахме напред. От двете страни облаци от хеликоптери нададоха еднозвучен вой, трепнаха и почнаха да се движат подире ни към границата, определена от две редици червени балони. По-нататък щяха да ни придружават само контролни и санитарни превозни средства.

Старо правило казва, че който води бягането през първата половина от пътя, не спечелва маратонското бягане. До десетия километър състезателите бягаха сгъстени, на големи групи и всичко ставаше горе-долу така, както предполагах: след като се оформи челната група от около осемнайсет човека, разстоянието между нея и останалите започна бавно да расте.

Лично аз бягах като един от последните в челната група и се стремях да следя освен тримата споменати състезатели от нашето училище също така и Джафар и Елеш от другите. Първият, много тънък, с бяла кожа, напомняше силуета на Мехила, но не беше жилав като него; вторият, плещест, черноок, тичаше като локомотив и изхвърляше равномерно лактите си напред. От набитата му фигура лъхаше сякаш стегната в един възел безпаметност. Реших между двайсетия и трийсетия километър да се движа залепен до гърбовете на тези петима, а после да се отскубна от веригата до края.

Споменах вече за тренировките си по височините край морето. Тогава бягах най-често при пълно слънце, което сякаш прегаряше косата и черепа през бялата ми шапчица, а понеже по време на тренировките никога не пиех вода, все по-гъста и по-солена пот ми обливаше лицето и очите; казвах си тогава: „На ти, на ти, не ти ли стига?“ И докато по равните участъци бягах сравнително бавно, когато пътят вървеше нагоре, ускорявах, като че мразех себе си и исках да измъчвам собственото си тяло.

От този вид тренировки не увеличих скоростта си, но придобих издръжливост, която се оказа толкова необходима в критичния ден. Метеотехниците, както обикновено, измерваха добре, но улучиха не толкова добре; до единайсет часа, тоест до момента, когато минахме знаците на Деветнайсетия километър, по лазурното небе плуваха големи, бухлати облаци, но когато разтеглената верига от състезатели започна да се спуска по широкия завой към морския плаж, където нямаше нито ивичка сянка, облаците се разрешиха. Аз бягах постоянно ту като последен, ту като предпоследен в челната група; ако вземем под внимание безсънната нощ, чувствавах се не особено зле, при все че на моменти имах леко впечатление, че краката ми прекосяват среда, малко по-гъста от въздуха. Гледах да правя по възможност дълги и леки крачки. Сърцето и дробовете ми работеха отлично, целият свят се полюляваше малко в унисон с автоматичния ритъм на бягането, ударите на пулса следваха нормално, неускорено и плътно, само че все по-силно започваха да удрят в главата. Все още дишах през носа, стиснал в зъби кърпичка.

Когато последният от серията големи облаци изчезна зад хоризонта, слънцето яростно насочи към нас отвесните си лъчи и след пет минути вече в групата настъпиха драматични промени. Пръв отпадна Елеш; набитата му фигура сякаш се връщаше срещу течението от състезатели, които се изнизваха край него. Почти веднага след като се намери зад мене, аз го изгубих от погледа си. Съсредоточих вниманието си върху Герхард и Ел Туни. Последният, мургав, с великолепно телосложение, с широк и привидно плосък, но колко обемист гръден кош на същински бегач на дълги разстояния, водеше през последните осем километра. Сега той запазваше мястото си, но по трудно уловими и все пак очевидни признаци забелязах, че воденето му струва все повече и повече усилия; той се бе отказал да пести силите си, а това беше началото на края. Лимоненожълтата му фланелка сякаш се заколеба, а после започна непреодолимо да се отмества все по-назад, отминавана от потока на ония състезатели, които бяха поддържали равен темп. Не можах да съзря Джафар, но не се оглеждах много, страхувах се да не изтърва ритъма. Слънцето припичаше все по-силно. Усещах как гори голите ми рамене и бедрата, но непоносимата му жар ме изпълваше с надежда. Знаех, че това, което е лошо за мене, е още по-лошо за другите.

Пътят обикаляше няколко дюни и се изкачваше дъгообразно на последната, която имаше умерени склонове, но беше най-голямата. Тук в блясъка, който нажежаваше пясъка до бяла жар, така че въздухът над него трептеше и замрежваше далечните петна на хоризонта, започнах атака към сърцето на челната група. На върха на дюната свършваше двайсет и първият километър. Пристигнах до знака девети. Преди мене и зад мене чувах тежко дишане. За момент се държах до Джафар. Той поемаше конвулсивно въздух, като оголваше изсъхналите си зъби. Успях да го изпреваря и дори се учудих, че постигнах това толкова лесно.

Пътят извиваше, приближаваха вече големите алеи, засенчени с клонести кестени. Всички, сякаш се бяха сговорили, едновременно ускориха крачка. Това беше опасно за мене, страхувах се, че няма да издържа дълго време толкова убийствен темп. Но трябваше да тичам, понеже там, между дърветата, които хвърлят сянка, шансовете ми бяха по-малки, отколкото на откритото място. Изплюх в шепа кърпичката, поех въздух и ускорих. Колко е лесно да се каже! Ускорих крачката си, а някъде по-ниско от сърцето се роди малка, но остра болка и започна да се вбива в корема. „Да не си посмял да забавиш“ — казах си аз. Болката ставаше все по-голяма и сякаш се разливаше по тялото. Бяхме вече между редиците от дървета. Вдигнах глава, като че ли така беше по-лесно да се тича. Такава промяна ми носеше за момент поне илюзия, че ми стана по-леко. Над нас се извисяваха етажи от хладна зеленина, небето се вдаваше като сияйни заливи между короните на палмите. Очите сякаш пиеха покоя и тишината, скрити между листните маси. Пътят пак се изкачваше нагоре. Свършваше се двайсет и шестият километър. Тичах ту осми, ту девети, а зад гърба ми се разиграваше борба за местата, за която нищо не знаех; в нагрятия въздух се носеше само ритмично тропане, удари на ходила върху настилката и смесени дишания. Понякога от върха на някой кестен падаше лист, понякога птичка излетяваше от клон и безгрижно пръхаше над главите на състезателите. Сънливото, нагорещено, отпуснато в неподвижност спокойствие на пладнето в тези места изумително контрастираше с мълчаливата ожесточеност на борбата ни.

Следващите шест километра почти не помня — толкова много наблюдавах себе си и толкова много бях съсредоточен да укротявам бунта на тялото, в което на различни места започнаха да се обаждат

остри бодежи, сякаш някой ми боцкаше нервите. Когато се оборавих, преди мене бягаха само трима: Герхард, някакъв съвсем непознат рус младеж със синя фланелка и леконогият Мехила. Герхард все още се държеше добре, но не отскачаше от настилката толкова еластично, както преди. Младото момче със синята фланелка оставаше назад сантиметър по сантиметър; когато се изравни с мене, усетих как дробовете му свирят и хълцат; един-два пъти се дръпна напред и се отказа. Не обръщам внимание на това, както и на всичко друго наоколо, защото вече нямах сили да поддържам автоматично темпа. Колкото по-слаби ставаха мускулите, толкова по-голямо психическо усилие трябваше да полагам. Така отминаваха километрите; пътят се виеше по леки завои, в далечината се движеше бавно възвишения, сливаха се едно с друго и се отдръпваха назад при непрестанния тътнеж на стъпките. Пред мене тичаше Герхард на разстояние десет до двайсет метра, а далече отпред бялата фланелка на Мехила ту святкаше на слънцето, ту потъваше в сянката.

Герхард се огледа веднъж, втори път; стори ми се, че нещо като уважение се появи по лицето му, но сигурно се бях излъгал, защото какво може да изразява при четирийсетия километър от маратонско бягане лицето на човек, облян в пот, засъхваща по кожата като солена и пълна с пясък кора, и който е с уморено сърце и задъхани дробове? Когато Герхард се огледа втори път, стори ми се, че се усмихва, сякаш иска да каже: „Чакай, ей сега ще ти покажа как мога да бягам!“ В същото време стана по-тъмно; помислих, че прах се е натрупал върху миглите ми, но това навярно беше от преумора, а може би от недостиг на кръв в ретината, така че напразно изразходвах малки частички от усилия, за да избърша мъглата от очите си. Хвана ме яд.

„Добре — помислих си, — ще оследея, но ще продължа да тичам.“

Когато дигнах клепачи, Герхард вече го нямаше пред мене. Грамадните палми се движеше назад, обувките ми плющяха сухо по пистата, наоколо беше пусто и безлюдно и само на сто метра пред мене се белееше фланелата на Мехила, който изглеждаше, че не тича, а плува във въздуха много ниско над земята и размахва жилестите си ръце. Все еднакво отдалечен, той запазваше неумолимо разстоянието, което ни делеше, с равнодушието на непостижимия хоризонт. Когато с чувство, че сърцето ми се пръска, се опитах да ускоря, той направи

същото, без да обръща глава, понеже звукът на крачките ехтеше далеч в чистия въздух.

Внезапно престанах да усещам собствените си крака. Погледнах долу, за да констатирам, че се движат както по-рано, но изобщо не ги чувствавах. Усещах само въздуха, който през широко отворената ми уста нахлуваше в дробовете и като нажежен нож режеше гърлото ми. Усещах и сърцето си, а всъщност сгърчена в гърдите, все по-непоносима болка. Пред очите ми беше бъркотия, мяркаха се видения. Бялото петно се мяркаше и люлееше отпреде ми; вече не знаех, не схващах, че това е фланелката на Мехила, не можех да мисля, сякаш заедно с всичките ми мускули и мозъкът ми се стегна и сви като готов за удар пестник. Струваше ми се, че не тичам, а съм яхнал някакво животно и го удрям, удрям без милост, като сипех нечувани ругатни заради мудността му, мразех и него, и жестоката болка, която разкъсваше вътрешностите ми. В този момент се чу пронизителен, висок звук: пред входа на стадиона фанфарите възвестяваха приближаването на първите състезатели. Те ме шибнаха като с метален камшик. Прогледнах за миг. Може би десет или единайсет крачки пред мене бягаше Мехила.

Фланелката му беше мокра като извадена от вода, тялото му се движеше конвулсивно като на пиян и само краката измерваха неуморимо такта. С отворена до разчекване уста вдишвах вече мириса на потта му, залюлях се и пак се хвърлих напред. Между пилоните пред входа на стадиона той се огледа. Успях да доловя израз на голяма уплаха върху лицето му, той се спъна, загуби една крачка, втора. След това зрението ми пак се замъгли. Имах впечатление, че вените в слепите ми очи експлодират, но мътното, възбяло петно се увеличаваше. Вече усещах топлината на загорещеното му тяло. Гръд до гръд се втурнахме към стадиона. В този момент от небето сякаш удари железен гръм, сякаш то се отвори и заехтяха тръбите на Страшния съд — в натъпканите гондоли на хеликоптерите всичките хора пуснаха сирените, аварийните свирки и отвориха заглушителните клапи на двигателите. Продължавах да тичам, потънал в този адски рев, сякаш на дъното на океан от врява. Струваше ми се, че някакви нажежени ръце извиват тялото ми, хващат мускулите на краката ми и ги движат все по-силно. Исках да крещя от болка и да викам за помощ срещу този, който толкова страхотно ме изтезаваше; изведнъж нещо се

завъртя около главата ми, избухнаха светлини и съвсем близо пред замъглените ми очи се показа бяла лента. Сkochих върху нея с издигнати ръце. Краката ме понесоха по-нататък. Не можах да намаля бързината и чак тогава осъзнах, че това загадъчно нещо или някой, който върху последните метри ме наказваше така жестоко, беше волята ми, че това бях самият аз и че продължава да действа желязната заповед, упражнявана върху тялото ми. Продължавах да тичам. От двете страни изскочиха някакви замъглени фигури, мярнаха ми се някакви криле — това бяха разгъвани в момента одеяла, които плющяха от вятъра. Тогава разбрах, че съм пристигнал пръв, и изведнъж се строполих, сякаш някой ми подсече краката; загубих съзнание.

Много по-късно, когато в помещението на бърза помощ дойдох на себе си, узнах какво беше толкова поразило Мехила на финиша, та чак загуби крачка; това било моето лице.

СБОГУВАНЕ СЪС ЗЕМЯТА

Във всичко, което върших през оная нощ преди срещата с Ана, имаше по малко лудост. След бягането сякаш сънувах: виждах тълпи хора, облято с пот лице на Мехила, който ме целуваше, чувствувах прегръдки, ръкостискания, чувах викове, но всичко това като че ли никак не ме засягаше. После седях високо на някаква трибуна и гледах надолу към стадиона; какво ставаше там — не зная. Привечер ме обгради група от студенти-запалянковци; те заминаваха за Азия и не помня добре как заедно с тях се намерих в ракета, струва ми се, че сам аз предложих да ги придружа. После водих дълъг, хаотичен разговор, като отговарях на пет въпроса изведнъж; имаше много шум, много смях, ракетата се приземяваше и пак излиташе, пътниците се сменяха, а аз продължавах да бъда център на всеобщото внимание; внезапно забелязах, че в кабината останаха само четирима души. Изтрезнях, сякаш се събудих. Обадиха се високоговорители, ракетата слизаше на земята. Намирахме се над малката сибирска станция Калете. Смутен; понеже и сам не знаех защо се оставих да ме отвлекат накрай света, бързо излязох на празния перон; заедно с мене излезе един млад космонавт, с когото се запознах по пътя. Той погледна часовника си, стисна ми ръката и каза, че утре ще лети за Фобос, а сега иска и да се сбогува с един свой приятел, който живеел тук — и повече не го видях. Така че, след като изчезна, последната му дума, която кънтеше в ушите ми, беше „сбогуване“. Останах сам и се чудех какво да правя на тая безлюдна станция, в тихия, топъл здрач, пълен с мирис на мокра шума — защото тъкмо спря да вали — пред покрити с мъгла поля и приближаваща нощ.

И тогава извърших първото безразсъдно нещо: не желяех тая нощ — не че се боях от нея, просто не я исках, а като се поддадох на тоя неразумен импулс, спуснах се на долната станция, където се намираще подземна гара за влакове-ракети. Няколко минути се разхождах насам-натам по празния перон и разсеяно поглеждах огледалните стени, които неясно отразяваха силуета ми.

По едно време пъхнатата ми в джоба ръка напипа някакъв полутвърд, малък и хръскав предмет: клонче от олимпийския ми венец.

С нисък, пронизителен писък от тунела изскочи влак-ракета, блесна със стоманените си страни, изстена провлечено със спирачките си и се закова. След двайсет секунди пътувах вече на запад, подир слънцето, което наскоро се беше скрило зад хоризонта. Вагонът едва осезаемо се полюляваше и набираше скорост, като изпреварваше въртенето на Земята. Освен мене в купето нямаше жива душа. Пуснах радиото. След последните думи на вечерните новини чух първите, величествените тонове на Прощалната симфония от Креската.

— Какво е това прощаване, дявол да го вземе?! — сопнах се и загасих радиото.

Влакът-ракета вече не се люлееше и не вибрираше, а с цялата си мощ поглъщаше разстоянията. Внезапно пътят му излезе на повърхността на Земята; все по-ясно, все по-жива светлина се разливаше зад прозорците; настигах деня, който се измъкваше на запад. В настъпилата след загасването на радиото тишина в главата ми още по-силно зазвучаха четирите бавни, сякаш от фанфари, тонове на симфоничната интродукция. Станах и започнах да се разхождам между фотьойлите. В седефените очи на стенните информатори се явяваха все нови и нови имена на отминаваните станции, след това стана пак тъмно — ракетата достигна границата на Европа и се втурна в големия тунел, като летеше под Атлантика към Гренландия.

Когато в информаторите започнаха да се нижат с редки светливи букви първите познати имена, мина ми през ума, че трябва да се видя с баща си. Разбира се, само за това отивах в Гренландия! Това беше като озарение. Попитах за най-удобната връзка и след малко слязох на една станция в открито поле; прозрачната тръба на влаковия тунел вървеше право като стрела и в двете посоки, като все повече се смляваше в далечината — на изток вече потънала в мрака, а на запад блеснала от червеното сияние на залеза. От нея се носеше отслабващо, все по-високо и по-далечно трептене като от докосната струна, което пак ми напомни симфонията. Свих рамене.

От другата страна на станцията недалече от перона върху моравата вече чакаше хеликоптер, повикан от влака-ракета. Високата трева беше натежала от росата и ми измокри панталоните до коленете.

Качих се със сърдито мърморене и полетях направо за дома. Когато хеликоптерът ми се спускаше в градината, денят, догонен в безспирната надпревара към запад, бе започнал пак да угасва, но аз не обърнах внимание на това. Хукнах в къщи, без да затворя и вратичката след себе си. У дома нямаше никого. Пак разговор с информатор (изглежда, че днес съм обречен да общувам само с автомати! — помислих си язвително). Баба и мама бяха в града, а татко беше на лекарски конгрес в Антарктида. Реших да го намеря, и то без да отлагам. То се знае, хеликоптерът беше твърде бавен, затова отлетях на ракетната гара, която се издига над северното предградие на Меория. Още отдалеч съзрях купола ѝ, който пламтеше в последните лъчи на слънцето. Оставих хеликоптера на най-горната платформа на гарата и тръгнах към ескалаторите, където върху стъкления глобус на информатора сновяха разноцветни светлинни. През следващите минути нямаше директна връзка с Антарктида; трябваше да полетя на Третия изкуствен спътник и да се прехвърля в ракетата, която отиваше за полюса. Стъпих на стъпалото на ескалатора, който се спускаше надолу, към пероните. Отминах първия хоризонтал; по стените плуваха светлинни надписи:

ТАЙМИР — КАМЧАТКА — НОВА ЗЕЛАНДИЯ — ЧЕТИРИ МИНУТИ

БРАЗИЛИЯ — ОГНЕНА ЗЕМЯ — СЕДЕМ МИНУТИ

Хрумна ми, че всъщност бих могъл да полетя за Патагония и да използвам местната връзка с Антарктида, но не мръднах от мястото си. Ескалаторът вървеше надолу; отминах втория, третия и четвъртия хоризонтал; имаше все повече хора. Светна надпис:

МАЛАЙСКИ АРХИПЕЛАГ — ТРЪГВАНЕ

и едновременно се чу приглушен бобот, който веднага утихна; някъде високо вибрираше съскането на приземяващите се ракети; чуваше се звънтеж на затваряни клапи и далечен глас, който говореше: „Директен влак Марс — Деймос — Земя закъснение осем секунди“, върволици от хора се мяркаха зад прозрачните плоскости, а аз се спусках все по-надолу и по-надолу, чак дето белите светлини в пероните за земни съобщения отстъпват място на сините в перона за

спътниците. В забързалата се навалица аз тръгнах към ракетата, но по пътя цялата ми енергия изчезна някъде, сякаш избяга заедно с последното сияние на залеза, което през стъклените стени се вливаше вътре в халето.

Ще долетя в Антарктида, ще намеря къде е конгресът, ще извикам баща си от залата — той ще се зарадва, но ще се изненада и ще попита дали искам нещо.

И какво ще му кажа? Че трябваше, непременно трябваше да го видя ли? Не беше необходимо да се лети за това — нали има телевизор. Тогава какво — че съм искал да докосна тъмните му дрехи, да усетя топлината на ръцете му? Ще му кажа това в някакъв голям коридор, където гласът на лектора ще се чува зад вратата, баща ми с всички сили ще се преструва, че не бърза за залата, а пък аз ще стоя, ще го гледам и дори няма да говоря — та и какво да му кажа? Нали „Геа“ отлита едва след десетина дни и цялото припряно бързане, цялото това пътуване с ракети днес през нощта изобщо няма смисъл.

Това беше ясно. Като се отказвах да летя за Антарктида, постъпвах в съгласие със здравия разум. Но когато се отдалечавах с бавни крачки от площадката, на която се наместваха ракети, почувствувах силно съжаление. Облегнат върху парапета, гледах как в телефоните изскачат зелени сигнални светлини, как ракети набират скорост, как яркочервените букви по стените им се сливат в трептящи ивици, а самите те с пронизително съскане се втурват вътре в изхвъргача и изхвъркват от изхода му, издигнат деветнайсет етажа над равнището на пероните. Целите превърнати в устрем ракетите изхвърляха разръфани огнени дрипи. Секунда — и те изчезваха в тъмнеещото небе. Върху лицето ми лъхна задушлив, нагорещен повеи с метален вкус, бумтежът утихна и аз останах сам. Надлъж по пероните над шпалира от входове за подемниците горяха ярките линии на луминесцентното осветление, а зад стъклените стени се спускаше все по-плътен здрач — вторият здрач за мене през тоя ден.

На свободната площадка пристигаха междупланетни ракети: дълги, обли, подобни на риби със сплескани черепи, а в дъното на халето светнаха надписи:

ЛУНАТА: МОРЕТО НА ДЪЖДОВЕТЕ — АПЕНИНИТЕ — МОРЕТО НА ОБЛАЦИТЕ — ЮЖЕН ПОЛЮС —
ЧЕТИРИ МИНУТИ

Започна нов прилив на хора. От горния хоризонтал слизаха група момичета; те така бързаха, че подтичваха по ескалатора, който се плъзгаше равномерно надолу; на последното се разви едно пакетче и се разпиляха разноцветни дреболии. Момичето направи отчаяно движение, като че искаше да се върне, но принудено да бърза от виковете на другарките си, махна с ръка и се затича към ракетата. След малко телефоните засвяткаха със зелена светлина и въздухът забоботи в знак, че композицията от ракети е отлетяла към Луната. Стана почти пусто. Зарейл поглед по халето, над глобуса на информатора съзрях датата, която светеше там, и трепнах от учудване. Точно днес се падаше Празникът на премахването на границите! Та заради това мама бе отишла в града! Интересно дали баба си е облякла новата рокля, или в последния момент се е уплашила по навик и е сложила всекидневните си виолетови дрехи? Дали са гледали маратонското ми бягане? Мислех си за това и вървах към изхода; изведнъж кракът ми се препъна о някакъв предмет. Това беше светлостлатиста, на дребни небесносини капчици топка, която бе загубило едно от „лунните“ момичета. Жал ми беше да оставя тая топка така безстопанствена в грамадното хале, пълно с шум от непрекъснато движение. Скрих я в джоба си, при което лавровото клонче се обади с нежно шумолене на листенцата си, и бързо тръгнах към изхода. Досам него седеше някакъв човек. Той бе пренебрегнал фотъйлите и почиваше върху доста голям пакет; протегнал крака далеко напред и скръстил ръце на гърди, свиреше високо и фалшиво с уста Процалната симфония.

„Кой е този тъпак, който дава такъв концерт!“ — помислих си аз. Погледнахме се и двамата едновременно възкликнахме от учудване. Това беше Певтан, състудент от Института по кибернетика. Започна един безреден разговор с подръпване за ръкава, с пристъпване крачка напред, крачка назад, с потупване и с непрекъснато повтаряне като рефрен: „А помниш ли как професорът?“, „А помниш ли?“, „А помниш ли?...“

— Ех, че изненада — казах аз най-сетне, — но моля ти се, какво всъщност правиш тук по това време, в празника?

Той се засмя победоносно.

— Чакам Нита. Тя се връща днес, до един час ще е тук. Знаеш ли, вече дори говорих с нея?!

Това беше момичето му. Преди една година тя се дипломира, след което беше на шестмесечен стаж в космодромна станция на Титан, една от най-далечните в Слънчевата система.

— Страшно се радвам — отговорих аз, като чувствавах, че тия думи никак не отговарят на истината. Веселото настроение, предизвикано от внезапната среща, тутакси ме напусна. Певтан не забеляза това.

— Имам за нея изненада — ритна той леко пакета с крак. — Ниагара. Това е нейната котка. Окоти се тъкмо когато тя заминаваше. Но сега вече е послушна. Все пак можеше да офейка, та за всеки случай я сложих в кутия.

— С котка ли си тръгнал на среща? — казах аз със злоба, която не можах да сдържа. — Ако бях на твое място, бих дошъл с цветя.

— И цветя има вътре. — Певтан още веднъж бутна пакета с крак, на което му отговори нервно мяукане. — Ами ти, олимпийски победителю, какво правиш тук? Нямах представа как кресяхме всички, когато ти финишираше, макар да съжалявахме, че не бягаше с фланелката на нашето училище. Хайде, дай да те видя, обърни се към светлината да ти се нагледам, та нали...

Той не довърши. От устата му се изтръгна възклицание, което завърши с повлечено изсвирване.

— Какво е това тук? Нима ти ще летиш за Кентавър!? Звездите ли ще укротяваш?... Маратонецо! Докторе! Разбойнико! И нито дума да не кажеш!

Той докосна предпазливо, като че беше нещо много крехко, малката бяла емблема на „Геа“, която бе закачена върху гърдите ми. Сега трябваше да започне дълъг разказ, обаче в момента аз наистина не бях способен за това. И само казах:

— Завиждаш ли ми?

— И още как! — изтърси той и се засмя кратко.

— Знаеш ли какво? И аз ти завиждам! — изтръгна се от мене. Казах го с такъв тон, че Певтан повече нищо не ме попита.

Няколко секунди стояхме мълчаливи и се гледахме; накрай той протегна ръка, стисна моята някак тържествено и рече:

— Та какво? Да се сбогуваме ли? Ще ни правиш ли телевизити?

— Положително. Докогато мога.

— Хайде, недей забравя!

Погледнахме се още веднъж и аз тръгнах към изхода. Въздухът се напълни с шум и съскане от стартиращи ракети, а когато заглъхна, далече зад гърба ми се чу подсвирването на Певтан.

Пред гарата се разклоняваха на различни страни цели редици от подвижни тротоари. Избрах този, който отиваше към парка край реката, и облегнат на парапета, гледах плувналата в обилна светлина панорама на града.

По широките булеварди блестяха отдалечени един от друг небостъргачи, обградени от градини с черни като въглен дървета върху фона на белите грейнали стени. Това наподобяваше многокилометрово шествие на мрачни, гористи острови, от центровете на които се издигаха към небето блестящи кули. Долу се простираха настилките на улиците, гладки, просторни и прозрачни като лед, с пулсираща в недрата им мрежа от тунели. Под всеки площад, под всяка улица се движеха превозни средства с такава бързина, че изглеждаха като дълги, цветни ивици, сякаш циркулираше кръв във вените на гигантски организъм. Блясъкът, който избликваше от кристалните подземия на града, се смесваше с проливните дъждове от багри, които се изсипваха отгоре. Златни и лилави светлинни реклами се катереха по стените; на най-горните етажи пламтяха диамантени витрини, от магазините изскачаха хора, натоварени с пакети, и се втурваха в чакащите ги хеликоптери, които се издигаха в разсеяните стълбове светлина и увисваха край високите етажи като пчели, които се роят около восъчните пити на гигантски кошер. По кръстопътищата на самолетното движение трескаво мигаха телефори, под зеленикавите притъмнели стъклени настилки на улиците се точеха лавини от коли, навсякъде цареше възбудено, нервно бързане на празничната вечер, а аз се носех всред тоя кипеж спокоен, студен и гледах с безразличие как ръцете ми, облегнати на тротоарния парапет, се оцветяват ту в лимонено, ту в синьо, ту в пурпурно, сякаш внезапно бяха потопени в кръв.

По едно време светлините се разрешиха, движението намаля, вместо небостъргачите се появиха къщи, след това къщички, а пък градините започнаха да стават все по-големи и по-големи, докато най-сетне подвижният тротоар се свърши. Оставих резедавия лампион на станцията му далече зад себе си и продължих да вървя напред, като с удоволствие усещах меката влажна почва под краката си. Зад вратата

на парка ме обградиха дървета. В центъра на града могъщият блясък на улиците засланише небето и изглеждаше, че вече е тъмна нощ. Сега горе видях мрачен лазур, но още без звезди. На запад небето светеше с остатъците от застиналата, поръсена със сребърна мъгла червенина. Това беше час, когато по градинските пейки, в най-слабо осветените места седат двойки и си шепнат неща, които никой на света не знае, па макар сам да ги е казал много пъти. По някакъв странен начин съдържанието на тия разговори, на тия срещи изчезва от паметта, отлита от нея като незабележимо изпарил се етер и остава само упойваща сладникаво-горчива утайка, спомен за настроението, изпълнено с очакване на нечии големи тъмни очи, широко отворени близо до собственото ти лице, и шепот, който освен лъха на дишането и тона на гласа не означава нищо — също като музика, която наглед не значи нищо, а всъщност означава всичко.

Вървах през парка. В далечината над черните в мрака дървета се издигаха светлистите силуети на небостъргачите, а по алеите се разхождаха двойки, сядаха на пейките, прегръщаха се далеч от блесналите между клоните лампи, а аз минавах край тях, усещах в джобовете си свитите като два камъка пестници и извърщах поглед. И все пак, когато преминах през целия парк и излязох на грамадните, пусти крайбрежни булеварди с многобройни огърлици от светлини, които се отразяваха в черната вода, под клепачите ми се беше задържал още образът на тия по-тъмни от нощта тела, сковани от някакъв безпомощен унес, забравили се в прегръдка, която е като опит да заличи и последните предели между двама хора, а в главата ми кънтяха четирите високи тонове на симфоничната интродукция.

Застанах на края на брега. С мек завой реката обгръщаше сиянието на града, а долу под мене водата течеше безшумно, гладка, мълчалива и с безкрайна мекота люлееше отраженията на лампите. Извадих ръката си от джоба, отпуснах пестника си. От него падна смачкано, наронено лаврово листенце.

— Колко съм глупав! — казах си и продължих по-нататък с ускорена крачка.

На няколкостотин метра по-горе от завоя на реката се издигаше паметникът на Незнайния космонавт, старинна, възвишила се над целия град пресечена пирамида, любимата цел на момчешките ми скитания. Почти слепешком се насочих към ескалатора в грамадната ѝ

основа. Щом стъпих на първото стъпало, той веднага тръгна безшумно и ме понесе нагоре. Стори ми се, че сякаш целият град с безкрайно нежно, ала неотстъпчиво движение ме напуска, бяга от краката ми все по-далечен и по-далечен и расте в дълбочината като хоризонт от светли небостъргачи. Ескалаторът спря. Намирах се върху плоския връх на пирамидата пред паметника на Космонавта върху гигантски метеоритен блок, толкова черен, сякаш в него се беше овъглил мракът на бездната, в която векове се е движел, лежи просната възник човешка фигура. През деня този повален колос се вижда от най-далечните градски площади; изпод плещите му се е стрелнал встрани и нагоре къс от ракетно тяло, обърнат с острието си към небето, и сочи посоката, от която е дошъл. Сега в отблясъците на далечното сияние на града великанът е загубил човешките си форми. Гънките на каменния му скафандър тъмнеят като процепи в скална стена и само главата е човешка, гола, грамадна, тежко отметната назад, опряла чело върху заоблен камък. Тръгнах. Стъпките отекваха върху гранита като в разреден въздух. Зад торса на проснатия цареше пълен мрак; обиколих статуята и внезапно застанах право срещу лицето ѝ. То се издигаше над мене като планински отломък, толкова грамадно, че не можех да го обгърна с погледа си. Струваше ми се, че в глухата тишина, която цареше тук, чувам тоновете на Прощалната симфония. Бях леко опиянен от патетичното чувство за самота, което нарастваше с всяка минута; казах си: „Ето моя другар за тази нощ.“ Изкачих се върху ръба на метеорита и седнах под самото око на великана. Зад мене на една ръка разстояние слабо и тайнствено блестеше изпъкналият диск на клепача му. Пуснах краката си долу в пропастта; там под нозете ми се простираше Меория.

Над безкрайното море от светлини се извисяваха двата му могъщи източника. В центъра на стария университетски квартал светеше сградата на Университета, построена в края на ХХІ век, грамадно здание с толкова остро наклонени линии, които така се стрелкаха нагоре, че едва ли не падаха една върху друга. В тях имаше някакъв необуздан, радостен бунт, някакво предизвикателство към силата на тежестта, подхвърлено от ония първи архитекти, чиито видения се формираха от епохата на ракетите, от острите линии на свръхзвуковите самолети и динамичните траектории на полетите им. Срещу тоя хилядолетен колос, който се присмиваше на гравитацията,

сякаш изстрелян към небето едновременно от всички кристални колони, се издига друг, съвременен вече бастион на Палатата на кибернетиката. В сравнение с неговата съсредоточена простота, която е образ на светлината, застинала в безтегловна конструкция на лъчите, Университетът изглежда примитивен и бурен с резкостта на формите си, указатели за самозабравата на някогашните архитекти, които са натоварвали строителните материали до последната граница на издръжливостта. Десет века делят тези две творби на земното сградостроителство. Ала какво представляваше този период от време в сравнение с вековността на метеорита под мене? Върху стъкловидната му глазура, сплавена от жарта, която е създала планетите, сега почиваха двама души. Единият, каменният, олицетворяваше всички ония, които не бяха се завърнали от бездната. Вторият, живият, се канеше да тръгне към нея. Каква среща! Какъв кръг на история се затваряше тук и се отваряше, застанал срещу неизвестното! Мислех си така, с поглед устремен към тъмнината, подпрял глава с ръце. Изведнъж околните каменни повърхнини се изгмурнаха из мрака, облени с трепетна светлина. Над Палатата на кибернетиката се разгръщаха във въздуха огнени драперии, които гасяха светлината на звездите: изкуствено полярно сияние се възнасяше от земята към небето като обърнат сребърен водопад, а върху вълнообразния му фон, невидима ръка пишеше с пламък:

БАЛЪТ ЗАПОЧВА!

Тогава озарените недра на града трепнаха и заизхвърляха от себе си стотици, хиляди, десетки хиляди искропръскачки, ракети, бенгалски огньовете, които разливаха светлини над най-високите кули, а от парковете се издигаха, като за среща с тях, балони с гротескни форми на палячовци и фантастични маски; същевременно в изпълненото със сребърен полуздрач пространство между Палатата и Университета затрептя рояк от червени, лилави и смарагдови пръстени — готвеше се студентско карнавално шествие, а перките на хеликоптерите с лампички на края образуваха при въртенето светлисти обръчи. Всичко това гледах без желание и свивах очи срещу натрапчивите светлини: дано Земята, вече далечна и равнодушна, да ме бе оставила да размишлявам върху безкрайността — но тя канеше на тая карнавална, палячовска забава, и то в такъв момент! Чак тук, до мястото, в което си

намерих убежище. Вятърът донесе ехото от далечния вик на тълпата. Още се мъчех да запазя трагичната си самота, но при мисълта колко гръмко бившите ми колеги щяха да приветствуват маратонския победител и изследовател на звездите, се разколебах; ставаше ми все по-мъчно, че не се намирам там, долу. Още миг се борих с изкушението, но сетне скочих на крака, метнах се върху плоския връх на пирамидата и извиках хеликоптер. След минута той се подаде от тъмнината и се спусна бавно до мене, обвит с гирлянди от цветя и с празна кабина, която канеше със светлината си. Обаче щом седнах и усетих как се нося във въздуха, дойде ми нова мисъл: „Ами ако срещна Ана и тя ме види как се смее и танцувам преди утрешното сбогуване?“

Бързо измених посоката на полета и скоро само сребърният отблясък върху облаците показваше мястото, където изчезна Меория.

Не зная колко дълго съм летял. От време на време долу се изнизваха градове като огнени петна, които в тъмнината проточват тънки, разпалени нишки — пътищата; кабината понякога се олюляваше от въздушните течения, стъклата опализираха от състената вода, на няколко пъти съзрях над себе си звезди; после гледките на това нощно пътешествие почнаха да се смесват със сънни видения. Когато се оборавах, зад прозореца летяха дебели купища облаци, отгоре черни, отдолу облени с блясък. Помислих, че приближавам до някой град, и започнах да слизам. Облаците се разпръснаха и съзрях Земята, цялата в блясък, при все че това не беше населена местност. Хеликоптерът с леко разтърсване докосна почвата. Излязох.

Намирах се в алея на пуст парк, облян от спокойно светлосиньо сияние. Купчини от смърчове пламтяха като студени факли, тополите се бяха преобразили в разпалени светилници, а струпаните над мене корони на кестените светеха като планетни мъглявини. Под действие на невидими източници на ултравиолетови лъчи светеше зеленото растително багрило. Всеки лист, всяко стъбло и всяко стръкче трева беше източник на мъглява луминесценция. Тръгнах напред по пътека, тъмна всред морето от светлина като черен поток с нажежени брегове. Мъртви, тъмни бяха само стъблата, клоните и сякаш напук на всичко — чашките на цветовете. Вездесъщият блясък, който бликаше отвсякъде, придаваше нереални черти на околността; когато вятърът се събуждаше, неподвижните кичури от светлина се разпадаха; живите

плетове се вълнуваха като пламък, а високите островърхи беседки се огъваха като обхванати от пожар кораби.

Стигнах до един водоскок, обграден с цветни лехи. Хиляди дъги се пречупваха в бликащата вода. Край басейна имаше каменна скамейка. Седнах на нея, загледан в парка. Неговият сребърен масив се преплиташе с черната дантела на клоните. Отново изпаднах в сънно състояние. Приемах го като нещо благотворно; каменната плоча на скамейката ми се стори много удобно легло; щом затворих клепачи, почувствувах се сякаш извън света и живота.

... Лежах върху горещия пясък на плажа. Слънцето стоеше високо, беше отлив, морето се оттегляше, само единични шумни вълни се връщаха, обливаха ме и се отдръпваха, докато изчезна и последната и аз останах захвърлен, сам върху сухия, твърд бряг... видения.

Отворих очи. До мене долетя слаб звук от плач. Подигнах глава — той идваше отблизо. Станах, разглобен и вцепенен, и обиколих басейна. Върху същата каменна скамейка, от другата страна на водоскока, се беше сгушило дете — малко, може би четиригодишно момченце. По изцапаното му лице светеха следи от сълзи. Като ме видя, то престана да плаче. Замаян от съня, аз мълчах слисан. Гледахме се продължително и двамата изненадани, навъсени. На него по-напред му омръзна това.

— Какво правиш тук? — попита то с дебел от пресилване глас.

Обърках конците. Не беше лесно да се отговори на тоя въпрос.

— Ами ти какво правиш? — рекох аз и правех усилие гласът ми да звучи сериозно, наставнически.

— Загубих се.

— Къде са родителите ти?

— Не зная.

— Как попадна тук?

— Прилетях.

След дълъг разпит научих, че бил дошъл с родителите си на екскурзия и непременно искаше да види някакъв кон.

— Какъв кон?

— Нима не знаеш? Аз мислех, че и ти си бил при коня.

Както разбрах, в съседство до парка има зоологическа градина. Детето било отишло там с родителите си. Но не стигнали до коня.

Бащата казал: „Трябва вече да се връщаме. Качвай се в самолета. По време на полета ще направиш телевизита на коня.“

Но то искало да погали кончето. Затова се качило в самолета и излязло от другата страна, така че никой не го забелязал. Ръчния си телеран, свързан чрез радиовълна с телераните на родителите си, за да знаят винаги къде се намира, свалило от ръката си и го скрило под фотьойла. А след това отишло да види коня. По здрач се върнало в парка, но родителите му ги нямало. То се лутало дълго време и викало, но нямало никого. Най-после намерило пейката. Опитало се да спи, но не могло.

— Страх ли те беше?

Не отговори. Какво да правя с него? Попитах къде живее. Не знаеше.

— Колко слънца греят над дома ти? — попитах, като помислих.

— Две.

— Две ли?

— Не, едно.

— Значи, не две, а само едно?

— Едно.

— Сигурен ли си?

— Може би.

С такива обяснения не можех много да направя. Да го закарам ли към най-близката аерогара? Изведнъж то прекъсна мислите ми:

— И ти ли се загуби?

— Не. Какво ти дойде на ум?

— Така си мислех.

— Имаш грешка. Големите никога не се загубват — казах енергично, за да предотвратя нежелания обрат на разговора.

Малкият ме изгледа продължително, но нищо не каза. Изведнъж почна да кашля силно. Това реши въпроса. Да, нямаше друг изход. Никога още не ми се беше случило подобно нещо, но знаех какво трябва да се прави. Затънах детето в дрехата си и посегнах за телерана. Като го вадех от джоба си, напипах там някакъв объл предмет: златистото топче на точки, което намерих на ракетната гара. Дадох го на малкия, а пък аз потърсих недокосваното досега копче върху ръба на телерана, обградено с червени букви:

НА ВСИЧКИ ВЪЛНИ

Натиснах го — и в апаратчето избухна врява: човешки гласове, бързи изсвирвания на автоматични станции, сигнали на далечни кораби и континенти, бучене на ракетни предаватели, откъси от думи, от музика, пеене — и всичко това, смесено с гълчавата на милиони гласове, бликаше от плоската кутийка. Наведох се над апарата и тихо — защото не исках да ме чуе малкият — казах обичайните думи:

— Внимание! Човек в опасност!

Повторих това три пъти и зачаках. Нещо трепна в дълбочината на високоговорителчето. Тишината там растеше и обхващаше все по-широки кръгове, сякаш някой беше хвърлил камък в безбрежна вода. Десетки хиляди гласове замлъкнаха, чуваха се само сигналите на очакването.

— Прием — обадиха се. — Внимание, прием!

Някой още питаше за нещо, тук-там още се чуваха бързи серии от предавателни тласъци, а в това време думите ми бяха предавани чрез транслационните станции по-далеч и по-далеч; струваше ми се, че чувам ехо на собствения си глас, който в частичка от секундата обиколи цялото земно кълбо, а после, събран в предаватели за насочване, беше изпратен в просторите. Обадиха се космодромни станции на изкуствени спътници и на Луната, които работят с еднократно закъснение, приеха позива и преминаха на прием, докато целият вътрешен обсег на господството на човека замря и нежният шум на високоговорителчето в телерана бе смущаван само от цъкането на обсерваторните атомни часовници, което никога не спира. Ненадейно се обади някакъв лунен пилот и запита какво се е случило. Някакъв нисък глас му заповяда да се изключи веднага и настъпи тишина. Това стана през петата секунда от позива ми. А през шестата, както се и очакваше, започнах да говоря делово, накъсо: „Намерено е дете, казва се Пао, на три години и половина, със светлокафяви очи“ и т.н. После отново настана тишина, пронизана от къси изсвирвания на предавателните станции, и изведнъж се обадиха две едновременно: известяваха, че родителите са им се обадили и вече пет часа чакат за съобщение. А след това — в двайсет и втората секунда — бяха възстановени всичките прекъснати връзки, обадиха се всички станции на кораби и ракети, автоматите довършваха прекъснатите изречения, хората се смееха и в миниатюрния високоговорител пак се лееше буйна гълчава.

Чакахме родителите още два часа. Най-напред хвърлях топката към малкия; отхвърляше я съвестно, без усмивка почти мрачно; изведнъж забелязах, че му се доплака. Тогава се сетих, че бях победил в маратонското бягане; това беше великолепна идея! Разказах му подробно цялото събитие; отначало той малко се съмняваше, но лавровото клонче го увери. В най-драматичния момент направих пауза — и я продължих: малкият спеше с глава върху рамото ми. Следите от размазваните сълзи бяха поизцапали бузите му; от време на време той се понамръщваше и изхлипваше. А когато над хълмистите очертания на горите светна розова ивица, градината угасна мигновено, като че някой я духна, й почти в същия миг долових далечно бръмчене: долитаха родителите. Тогава, при мисълта, че ще трябва да разговарям с тях, а може би дори да кажа как съм се намерил тук, че ще ми благодарят и ще ме канят у тях, изпаднах в паника. Сложих най-внимателно момчето върху каменната скамейка, под главата му подложих нагънатите ръкави на сакото, пъхнах топка в ръката му и като гузен хукнах към хеликоптера си. Тази последна налудничава постъпка не спадеше вече към нощта, понеже, когато се издигнах във въздуха, право в очите ме удари първият лъч на изгряващото Слънце.

На 21 юли 3123 година се видях за последен път с Ана. Срецнахме се в Порсангер, малка спирка на директната линия Евразия-Америка, разположена край фиорд със същото име. По стръмна, лъкатушна пътека се изкачвахме към върха на една крайбрежна скала и от време на време спирахме да поемем дъх. Долавяше се силен шум от невидимото море. На самия връх ни блъсна буен вятър. Спряхме с отпуснати ръце и разтуптени сърца. Долу се водеше непримирима борба на две стихии. Едната високомерна, сякаш застинала в очакване на разгрома, втората неуморно я атакуваше с редици черно-бели грамадни вълни, които с грохот се удряха в скалата.

— Сбогува ли се вече със Земята? — без да ме гледа, попита полугласно другарката ми.

— Правя това в тоя миг — отговорих също така тихо.

С леката си походка Ана се приближи до струпаните накуп балвани и издири място, което сякаш бе направено за нея и от векове очакваше момента тя да си опре удобно гърба. Винаги със скрит

възторг наблюдавах как Ана в най-дивия пуцинак съумяваше по най-естествен начин да открие такива незначителни удобства.

— С кого се видя? — попита Ана.

— Бях днес в къщи, при професор Мурах, у приятели... нали тук аз оставям всички, Ана.

Тия думи прозвучаха като оплакване, макар че нямах такова намерение.

— Така се получава... — добавих сякаш за оправдание.

— А аз съм последната — каза тя.

И двамата не гледахме един към друг, а към белите върволици вълни, които прииждаха от черния океан; сякаш целият хоризонт бе в настъпление. Понякога по време на тоя разговор оставах с впечатление, че морето е неподвижно, а ние се стрелкаме през него и устремът на скалния къс, върху който се бяхме отпуснали неподвижно, пори вълните.

Тя попита колко дълго ще трае пътешествието. Погледнах я изненадан, защото вече ѝ бях казвал това.

— Двайсетина години — отговорих и сам се учудих.

— Нали скоростта на „Геа“ ще надминава половината от скоростта на светлината?

— Да.

Помислих, че се е загледала в далечината, но лекичкото движение на устните ѝ ми спря вниманието. Изведнъж разбрах: тя смяташе. Да, нямах грешка.

— Пътуването ще трае дваайсетина земни години — обади се тя, — но поради скоростта на кораба ще станете по-стари само с... — Тя млъкна, сякаш не беше сигурна в изчисленията си.

— С петнайсет, а може би и шестнайсет, понеже... — прекъснах при вида на неописуемата усмивка, която се появи върху лицето ѝ.

— Когато се върнеш, аз ще бъда по-стара от тебе — обясни тя.

Не знаех какво да кажа; седях неудобно, но не смеех да променя положението си, гледах океана, който бумтеше провлечено, и чувствувах как ни разделя същото мълчание, което по-рано толкова силно ни свързваше.

— Ана — укорих я отчаяно, — мисля, че бях искрен спрямо тебе и добре ни беше заедно, и бихме могли...

— Защо говориш така? — попита тя, все загледана напред, сякаш беше леко потънала в сънен възторг. Нейното спокойствие още повече увеличаваше самотата ми.

— Говоря така, защото в момента ми се струва, че сме чужди един на друг, а нали това не е вярно, Ани... това не може да бъде истина...

— А все пак това е истина — отвърна тя и аз щях да приема равнодушно тия думи, ако отново не беше направила нещо такова, което толкова често ме удивляваше у нея: усмихна се иронично, а може би тъжно, не мога да кажа.

— Ани...

Исках да я притегля към себе си, но тя меко се изплъзна.

— Ако имам някакво значение за тебе — каза тя, — това е само защото бях самостоятелна. Ако бях друга, положително нямаше да бъда последният човек, с когото се сбoguваш...

— Може би си права, макар че не вярвам в това, но трябва ли наистина да говорим за тия неща?

— Да не би да си искал някакви красиви, а може би меланхолични думи, които щяха да бъдат нещо като симфоничен финал на познанството ни? — каза тя малко подигравателно. Вече не се усмихваше. — Ами ако сега бих ти казала, че искам...

— Моля те, остави тия шеги — отвърнах аз, а тя се разсмя, забелязала вълнението, което не успях да преодолея толкова бързо. Тя се заливаше от смях, а тъмната ѝ, разпиляна от вятъра коса докосваше високия като естествена облегалка камък и обгръщаше ръба му, както бурната вода обливаше скалите долу в урвата.

Смехът ѝ ме смути, но само за миг. После ми дойде на ум нещо, за което неведнъж се сещах, когато бивах до нея: ето това беше друг човек, един голям затворен свят, който беше отличил мене именно между хилядите и само за мене бе направил нещо непонятно и могъщо. И ето че тоя свят си отиваше, разделяха ни вече толкова много неща, та физическата близост на телата беше съвсем безпомощна. Докоснах ръката ѝ; тя ме погледна в лицето. В очите ѝ грейна нещо — топла, мека светлина.

— Ана — прошепнах, — всичко това е вярно, толкова малко неща зная за тебе, а и ти за мене; няхахме нищо друго, освен

възможността, на която не бе дадено да се развие. Но искам да знаеш колко много благодарение на тебе...

— Какъв си неразумен и упорит — отвърна тя с усмивка. — Пак ли тия банални фрази?

— Тогава какво да правя? — попитах като дете, а тя се засмя късо, но изведнъж стана сериозна, отметна главата си назад и каза:

— Откъде да зная... Освен да ме целунеш... Не виждам друг изход...

Прегърнах я. Гледахме се в очите. Лесно бих могъл да намеря всред всичките отсенки на небосклона цвета на очите ѝ, в които сега като в две малки небеса блестяха отраженията на две миниатюрни слънца.

Тя стана, оправи роклята си и внимателно, дори недоверчиво се оглеждаше в малкото огледалце и решише косата си с моя гребен. Винаги ме трогваше суровата простота, която се рисуваше по лицето ѝ при този вид грижи, но сега мисълта, че я виждам за последен път, ми стегна гърлото с неизразима мъка.

— Късно е вече, самолетът ще ти избяга — каза тя, а когато при скачането си от земята се спънах, тя ме хвана с малката си силна ръка.

— Ела, тромавичкият ми ти, ела, че вместо към звездите ще полетиш във водата...

„ГЕА“

Някога в древните времена хората са били роби на пространството. От цялата Земя са познавали само мястото, в което са се родили, живели и умирали. Първите пътешественици трябвало да преодоляват гъсти гори, буйни реки, непроходими планински вериги, а в разделените с океани континенти животът се е развивал самостоятелно, като на раздалечени планети. Колко са се изненадали финикийците, когато излезли на моретата в Южното полукълбо и видели, че слънцето върви по небето отдясно наляво, а луната изгрява зад тропика на Козирога с хоризонтален сърп, така че иззад хоризонта най-напред се подават двата ѝ червеникави рога.

После дошло времето, когато се попълвали белите петна по картите на земното кълбо, времето на дългите, изключително трудни и героични пътешествия с несигурни платноходни кораби — епохата на Колумб, Магелан, Васко да Гама, но Земята все още била грамадна и за да се преплува, понякога едва е стигало един човешки живот. Мнозина от пионерите-мореплаватели не са се завръщали в отечеството си. Чак във века на машините планетата ни започнала да се смалжава; хората я обикаляли за месеци, седмици, после за дни и тогава се оказало, че с победата над пространството човекът е разклатил онова, което през вековете му се е виждало най-непоклатимо: времето.

Днес на всеки от нас се случва при пътуване да догони примръкналия вече ден или да удължи или съкрати нощта, а най-сетне, при полет в обратна посока на земното въртене, внезапно да прескача един ден от седмицата. Никой не се замисля над тия неща, толкова те са очевидни; хората, които работят на изкуствени спътници, свикват с тяхното местно време, а те имат ритъм за сън и бдение, по-къс от земното денонощие, но когато се връщат на Земята, без никакви затруднения променят навиците си. Да, пространството се сви, времето се разклати, но извоюваните от него свободи все още са незначителни. Дори космонавтите, които се връщат от далечни експедиции, някъде откъм орбитите на Сатурн или Плутон, донасят вътре в кораба си

време, което е с три, четири или пет дена по-рано от земното, никога повече.

Експедицията извън Слънчевата система до най-близката звезда Проксима Кентавър щеше напълно да раздвои времето. Едното, което течеше с постоянна скорост, оставаше на Земята, второто, измервано на „Геа“, щеше да тече толкова по-бавно, колкото по-бързо се движи ракетата. Разликата, изчислена за цялото пътуване, показваше години. Чудно и велико е това нещо, когато проверените досега по звездните явления теории и примери почват да управляват живота на човека. Щяхме да се върнем по-млади от земните ни връстници, понеже в най-дребните молекули на всичко, което отнесе „Геа“ — както предметите, така и растенията и хората, — времето щеше да напредва по-бавно, отколкото досега; трудно беше да се предвидят последствията от това явление, когато пътешествията извън нашата система станат масови.

Размишлявах така на едно малко летище, разположено в суха тревиста котловина сред брезови и елови горички. Чакаше ме вече ракетата за „Геа“, едно от ония забавни реактивни превозни средства, които при приземяване разперват във въздуха трите си перки, за да кацнат на тях отвесно, застанали подобно на богослужерна амфора с удължена като клон шия.

Бях се сбогувал вече с всичко: с хората, пейзажите, вещите — бях готов за път, лек и спокоен, с искрица дълбоко скрито вълнение, и въпреки това отлагах момента на излитането. От продълговатата сянка на корабчето гледах към близките смърчове, които при светлината изглеждаха чак тъмносини. Всичко наоколо беше неподвижно, като нагрят тишина на ден, в който пролетта неусетно преминава в лято; косматите главици на лютичетата сякаш уморени от жегата се навеждаха от стъбълцата си, някаква птица се обади наблизо и — изплашена от собствения си глас — млъкна. Сега трябваше с едно движение да отблъсна всичко това като плувец при скачане от брега. До самите ми крака цъфтяха купчинка виолетови цветчета, чието име не знаех, наведох се да ги откъсна, но се изправих с празни ръце. Какъв смисъл? Ще увехнат. По-добре да си останат така, както ги напусна погледът ми. Качих се на стъпалата, при входа още веднъж се огледах: смърчовете стояха стройни, червеният блясък на залеза пробождаше на хиляди места черното им очертание. Искях да се усмихна, държах на това. Не можех. Моята неподвижност, която

продължаваше, незабележимо се изпълваше с някаква непонятна още тежест.

— Може да летим — казах машинално, като наведох глава на входа и седнах.

— Може да летим — отвърна, по-точно изсъска пилотът-робот.

Ракетата трепна и се устреми нагоре. През кръглите илюминатори видях колко бързо бяга Земята долу. В кабината стана по-светло; днес Слънцето изгря още веднъж за мене и се заиздига величествено все по-високо и по-високо. Но това продължи кратко. Лазурът на небето сякаш изтля, избледня, изпепели се, почерня и се показаха звезди. Сега не исках да ги гледам; скръстих ръце върху облегалото на празния фотьойл пред мене и не зная колко дълго съм седял така, докато се чу сигнал.

Вдигнах глава.

Далече долу пламтеше Слънцето, ослепително кълбо в ореол от разкъсани пламъци. Пред нас в мравуняка от неподвижни звезди се показваха цветни вериги от огънчета, които растяха пред погледа. Това бяха светлинни шамандури, окачени на спирали около „Геа“; те определяха пътя на еднопосочното движение на товарните ракети, на реактивните и малките като моята ракетки, които гъмжаха около кораба. Два пъти прелетяхме над него; явно беше, че на летището има тъпканица. Най-сетне дойде радиопокана за кацване. Реактивчето описа предписаната окръжност и изведнъж ме ослепи сребристо святкане: това бяха светлините на собствените ни рефлектори, отрасли в бронята на „Геа“; тя пък, увиснала неподвижно, растеше като чудовищен, надуван балон от най-светло сребро, после блясъкът ѝ потъмня и угасна. Вече приближавахме едната ѝ страна; дълъг почти един километър, рибоподобният корпус растеше бързо и засланияше небето. Последва леко разклащане, за момент стана тъмно и пак пламнаха светлини, но вече други.

Щом слязох и направих няколко крачки (наблизо нямаше никакъв човек), ескалаторът започна да ме издига нагоре. Преди да достигна най-горната платформа, стъпих отстрани върху неподвижна площадка, която приличаше на галерийка. Тук на три етажа под мене се простираше сточно летище. По матовите стоманени транспортни ленти шляпаха, тракаха, бръмкаха и фучаха товарачи и булдозери и с

плавна гъша походка преминаваха мостовите сводове над ракетното разтоварище.

Кръглите клапи на входовете непрекъснато се отваряха и затваряха като уста на риба, която бързо поема въздух, товарните ракети се подаваха от тунелите, хвърляха товара върху трансмисионните ленти, а в дълбочината на халето под стените мъждукаха оранжеви, червени и зелени сигнални светлини. Целият простор беше изпълнен с неопределен, монотонен, глух бумтеж. Шумът беше сравнително малък благодарение на окачените по стълбовете и на свода охлювовидни шумозаглушители.

Качих се в асансьора. В стената се виждаше микрофонът на информатора; попитах за инженер Ирьола, технически ръководител на експедицията. Намирал се на деветата палуба. Потеглих за натам. Стените на отвесната шахта, в която се движеше асансьорът, бяха от прозрачна стъклена материя, затова видях подемниците, които се движеха в другите шахти, но понеже те вървяха на разстояние зад празни шахти, силуетите на хората в тях, обиколени с млечен ореол, бяха твърде неясни, та не можех да ги позная. Изведнъж до самата стъклена площ се показва осветлена вътрешност на бърз асансьор. Той се изкачваше нагоре по-бързо от моя. В него имаше двама души. Единият беше с гръб към мене, фигурата и лицето на втория забелязах отлично, застинали в някакъв жест и израз, които бяха неразбираеми за мене поради мигновено краткото зърване. Асансьорът беше вече изчезнал и по-нататък аз се издигнах сам, но под притворените клепащи още се задържахте образът на съзрения човек. Това беше Гообар, участник в експедицията, най-видният учен на нашето време.

Вагончето ми спря. Намерих се в просторен коридор. Особената среща ме развълнува малко и може би затова не исках веднага да потърся инженера. От лявата ми страна на всеки петнайсетина метра имаше ниши с врати, а от дясната — стена, която представляше дълга, докъдето стига погледът, стъклена плоскост. Иззад нея идваше светлина, сякаш от облачно небе. Колкото отивах по-напред, забелязвах, че светлината е променлива: ту се засилва, ту отслабва. Когато вървах така и си мислех сам не зная за какво, добивах все по-силно впечатление, че вървя покрай голяма гора.

„Смешна самоизмама“ — помислих и се приближих до стъклената стена. Долу се простираше грамаден парк. От височината,

на която стоях, се виждаха леко полюлявани от вятъра корони на дъбове и букове, сочни морави между живи плетове, лехи с цветя, лъкатушни алейки и езерца, едни от които отразяваха чисто небе, а другите облаци, по-далече пък имаше горички, в които тук-там личаха кръстопътища. Светлата зеленина с жълтеникав оцвет като на малки пиленца по-нататък преминаваше в почти черния цвят на смърчовете, които на отделни групи се издигаха всред морето от листа. Тоя горски пейзаж стигаше чак до хоризонта на заслоненото от млечни облаци небе. Опрях лицето си в стъклената плоскост и долу под мене съзрях черно-сини скали, които вървяха успоредно на коридора, между тях течеше пенливо поточе, а там долу, където то се загубваше, имаше няколко кипариса, скупчени при блокове от петнист порфир. Първото впечатление се разсея.

„Видеопластична панорама“ — помислих си. В тоя момент някой сложи ръка на рамото ми.

Пред мене стоеше висок, слаб, лекичко прегърбен човек, с тъмнорижа твърда къдрава коса, която прилягаше плътно върху черепа му. Лицето му беше младо, мършаво и лесно се сбръчкваше, устата широка, с тънки издадени устни. Той се усмихваше и по бузите му се образуваха множество дребни бръчици и се виждаха много бели, остри зъби. Познах го, преди да заговори.

— Аз съм Ирьола — каза, — конструкторът. — Виждали сме се.

Подадох му ръка и той я стисна силно, после я разгъна леко и докосна дланта.

— Гребец? — попита и се усмихна, колкото можеше по-широко. Кимнах.

— С това тук ще бъдем по-зле. Но ти, докторе, си и надбегвач, нали?

Това спортно интервю ме развесели.

— Да, така е — отвърнах аз, — но се страхувам, че там — посочих с ръка към прозрачната стена — не ще може да се тича. Там няма нищо, нали?

— От къде на къде! — огорчи се той от моето недоверие. — Това е истинска градина... ех... може би... малко по-малка, отколкото изглежда оттук...

Той пак се усмихваше. В блесналите му очи, в твърдата рижа коса, в лицето му имаше нещо привлекателно; от него лъхаше

закачлив, дори може би хитър хумор.

Той ме гледаше и мигаше бързо, сякаш размишляваше върху думите, които бе казал.

— Докторе — рече той, — дяволски голяма и сложна работа е „Геа“, а пътуването ни е още по-сложно. Знаеш ли какво, преди да поемеш царството си, отдели ми петнайсет минути време, съгласен ли си?

Изненадан от такова начало, още веднъж кимнах с глава. Той ме хвана под ръка и ме заведе при най-близката ниша. Слязохме с асансьора надолу. Броях етажите. Асансьорът спря на първия. Вратата се отвори, а отсреща в плътния полумрак висяха преплетените листа на повит. Под подметките ми заскърца едър пясък, а в ноздрите ме лъхна свеж боров полъх. След няколко десетки крачки се огледах и изненадан спрях. Докъдето стигаше погледът ми, се разстиляше хълмиста просторна околност; покритите с гъсталак хълмове, по които стърчаха живописни варовични скалички, продължаваха все по-далеч и по-далеч, чак до хоризонта, където издатините на горските масиви се навеждаха като възсинкави линии.

— Превъзходна илюзия! — изтръгна се от мене.

Ирьола ме гледаше мрачен.

— Чакай — каза той, — нали ми обеща петнайсет минути.

Прекосихме леко наклонената морава; пътят се затваряше от цъфнали люлякови храсти. Без да се колебае, моят водач се спусна към гъсталака. Тръгнах след него. Храстите свършваха край потока, който течеше пенливо между каменливи брегове. С един скок Ирьола се прехвърли през него; тръгнах подире му. На другия бряг инженерът без видимо усилие се покатери върху голям балван и ми посочи място до себе си.

Доста време мълчахме. Тук вятърът сякаш бе по-силен, неговият боров мирис се засилваше от прохладата на потока, който се пенеше под краката ни. На другия бряг, в завоя на течението, се изправиха величествени, мрачни канадски смърчове, а малко по-далеч грамаден северен бор със сини и сребърни игли; неговите корени, подобни на мечешки плещи, се виеха и се загубваха в скалните пукнатини. Искях да попитам дали това е вече илюзия. През цялото време се мъчех да открия мястото, в което истинският парк преминаваше във видеопластичен мираж, създаден умело от скрита апаратура, но не

можях да забележа и най-дребните следи на преминаването. Илюзията беше свършена.

— Докторе — каза тихо Ирьола, — не зная дали си чул, че съм един от конструкторите на „Геа“. Моля те, не мисли за нея като за съвкупност от добре проектирани машини. Помисли, че като чертаехме бъдещите ѝ форми, като предвиждахме необходимостта и ползата на всичките ѝ съоръжения, не сме планирали това, което единствено е важно, а че освен собствените ни тела „Геа“ ще бъде едничката частица от Земята, която вземаме със себе си...

Трябваше да напрегна слуха си, толкова тихо говореше Ирьола. Поривите на вятъра и шумът на водата, която клокочеше между камъните, понякога заглушаваха думите му.

— Това не е обикновен кораб. Погледът ти ще среща стените му в първия миг на пробуждането ти и когато си здрав, и когато си болен, и при почивка, и при работа — ден след ден, нощ след нощ. Така ще бъде години. Тия машини, тия метални стени, тия камъни тук, вода, дървета и вятър — това ще бъде единственият въздух за дробовете, гледка за очите. Наистина тя е бедна, тясна, затворена, но е земна. Това ще бъде не твоят кораб, а твоята страна, докторе. Твоето отечество.

Той помълча.

— Така трябва да бъде, трябва да стане така... иначе ще ти бъде много тежко. Много лошо и тежко. Дори ако си се уплашил, зная, че няма да ми го кажеш и няма да се откажеш от пътешествието, защото не ти е в нрава. И затова от тебе зависи дали пътуването — а всъщност животът — ще бъде най-голяма свобода или най-тежка необходимост. Не са минали още петнайсетте минути, но това е всичко. Казах ти го затова, понеже... искаш ли да продължавам, или да се пръждосвам от очите ти?

— Говорй, Ирьола.

— Знаеш, почти се досещам защо дойде при нас сам. Не обичаш да избираш и винаги би искал да преживееш две възможности там, където има място за едната... Сега обаче ужасно ме проклинаш, нали?

— Знаеш, че не.

— Хубаво тогава. Слушай, ти ли победи Мехила?

— Какво общо има...

— Има. Победил си всички, нали?

— Да.

— Дай си ръката тогава.

Подадох му ръка; той ме издърпа назад. Камъкът, на който седяхме, се допираше до следващия; погледнах нагоре и видях голям сипей, който стигаше чак до върха на широк планински склон. Поточето, което се спущаше по вдлъбнатината, лъщеше като сребърно змийче. Ирьола приближи ръката ми до следващия камък. Очаквах грапава, студена повърхност. Но пръстите преминаха през камъка като през въздух и опряха в плосък метал. Разбрах. Точно тук протичаше границата на градината, тук беше краят на действителните дървета и скали и под чародейството на видеопластиката започваше продължението им: далечните гори, облачното небе, планините над нас... всичко.

— Ами тоя поток? — попитах, като посочих змийчето горе, което изглеждаше като начало на бурна вода върху скалите.

— Този под нас е съвсем истински; можеш да се къпеш в него, колкото желаш — отвърна Ирьола, — а този горе... е какво, ще цитирам думите ти: „Превъзходна измама.“

Той ми пусна ръката. Това беше доста необикновено зрелище: ръката ми до лакътя беше потънала в скалата, която в действителност не съществуваше. Зрението изневеряваше на осезанието.

Дръпнах си китката; когато тя се показва, илюзията се върна към предишното си съвършенство.

Когато вече излизахме от парка, попитах инженера:

— Откъде ме познаваш толкова добре?

— Изобщо не те познавам — отвърна той. — Днес ти говорих това, което неотдавна бях говорил на себе си.

— И все пак знаеш за мене...

Той се усмихна така, че аз не довърших.

— Много неща зная за тебе, но това е съвсем друг въпрос. Та аз трябва да зная; господар съм на машините, но другар на хората.

— Преди малко спомена за надбягвания. Тук може ли да се бяга?

— Разбира са. Пистата обикаля парка. Трудно ще намериш по-добра. Ще бягаме... и може би ще ме победиш, макар че това не е сигурно... Аз бягам на по-къси разстояния: на три и на пет километра.

Той ме погледна, усмихна се хитро и добави:

— Но ще ме победиш, ако много желаш...

Млъкнахме. Чак когато излизахме от асансьора на четвъртия етаж, Ирьола се обади:

— Всичко това са думи и нищо повече. Ще бъде трудно, така казваме, но нима си даваме сметка какво значи това? Цивилизацията ни е изнежила като ягоди в парник: ние сме пухкави, румени, но не достатъчно калени, не сме опушени в дяволския пушек!

„Той защо говори все за тия дяволи“ — мина ми през ум, а гласно казах:

— Не сме чак толкова от парници, както казваш, а пък никак не би могло да се каже, че ти си пухкав.

— Ще има време да видим, що са дни, напред са. Засега толкова: ще си гледаме работата. Нали?

Притворих одобрително очи, но когато ги отворих, него вече го нямаше, сякаш един от дяволите, за които загатваше, го беше отвякъл.

„Като че и самият той беше само видеопластичен мираж“ — помислих си и тая мисъл предизвика у мене горчива усмивка.

Попитах информатора за пътя и тръгнах към болницата.

Пак кратко пътуване с асансьор, най-напред отвесно, после в дълга, наклонена шахта между млечни и опалови стени. Коридорът, който водеше за болницата, беше по-тесен от галерията над парка, кремавозлатен със сини шарки, сякаш листа хвърляха слънчевите си сенки върху стените. Нямаше никакви прозорци. Дявол знае как беше направено това, особено дето напълно ясно се виждаше как сенките се люлеят и трептят като от вятър. Много изненади имаше тук. Някои от тях ми се струваха прекалено театрални за моя вкус.

Разгледах бързо определеното ми жилище: няколко не особено големи, светли стаи, кабинет за работа с прозорци, които гледаха към море — видеопластичен мираж, разбира се. Помислих, че това ще буди тъга, която ще бъде още по-силна, понеже нямаше начин да бъде удовлетворена, но може би тъкмо така и трябваше.

Жилището ми се отделяше от болничните зали с нещо като сводест коридор. По средата му във вдаден в пода майоликов съд расте тежка, възчерна араукария. Иглестите ѝ лапи се простират широко, сякаш тя се опитва да докосне минувача и да му напомни за съществуването си. През двойна врата се влизаше в малка зала. В нея имаше много стенни шкафове, лъчеви стерилизатори и въздушни смукатели, а в страничните ниши, облицовани с млечна стъкловидна

маса — химически микроанализатори, пособия, реторти, електрически котлони. В следващата, по-голяма зала — още по-чиста белота: лъскави като живак апарати, фотойлчета от пластичен порцелан и наредени в полукръг високи прозорци с поглед към просторно поле с узряло жито, което се полюляваше тежко.

На другия край на залата наклоненият под водеше към голяма, матова стена от стъкло; не отидох там, сетих се, че зад стената се намира същинската операционна зала. През млечната плоскост неясно проличаваха очертанятията на апаратите и операционната маса, която приличаше на мост с един свод.

Когато се приближавах към следващата врата, чух зад нея стъпки — безсъмнено женски, понеже бяха ситни и леки. Замръзнах на място. „Там е Ана!“ — помислих като побъркан. Окопитих се веднага и влязох. До голям прозорец беше застанала с гръб към мене жена в бяло. Зад нея имаше цял ред снежнобели легла, отделени едно от друго с преградни стенички от светлосин опал, които стигаха до потона. Тя беше на ръст като Ана, много млада; тъмната ѝ коса падаше на букли. Обстоятелството, че не се обърна, когато чу стъпките ми, пак възбуди надежда, която не успях да сподавя повторно, нямах сила.

— Ана — прошепнах само с устни.

Тя не е могла да ме чуе, сигурен съм, но се обърна. Това беше друго момиче, не Ана. Беше по-красива от Ана. Но като вървах към нея, аз още търсех в това непознато лице чертите на другата, сякаш се мъчех с мечта да преобразя действителността.

— Лекар ли си? — попита тя, неподвижно опряна на прозореца.

— Да.

— Ще бъдем колеги. Казвам се Ана Руйс.

Трепнах и я погледнах внимателно. Глупости. Разбира се, че нищо не знаеше. Една ли само жена на света носи това име?

Тя се усмихна и едновременно се намръщи, разбрала погрешно краткото ми мълчание.

— Изненадан ли си, докторе?

— Не... тоест... не, не — казах и с усмивка маскирах смущението си. — Просто си представях, че името ти, защото бях чувал само фамилното ти име, принадлежи на мъж.

Замълчахме за миг.

— Засега тук нямаме никаква работа, нали?

— Не — каза тя някак си по момичешки нерешително.

После се приближи към едно от леглата и изведнъж се замисли или загледа, като гладеше гънките на постелята, каквито всъщност нямаше.

— Та какво от това, че няма никаква работа... Можем само да си пожелаем да бъде така и по-нататък — рекох аз.

Отново замълчахме и двамата; за миг се вслушах в дълбоката тишина, която сякаш цареше в целия кораб, но си припомних халето на летището, пълно с оживление. Това означаваше, че акустичната изолация е добра.

— Ръководител на болницата е професор Шрей, нали?

— Да — отговори тя, зарадвана, че най-после се намери тема за разговор. — Но той не е на кораба, отлетя за Земята. Ще се върне довечера, говорих с него преди малко.

Отнякъде, като че ли от много, много високо, долетя съвсем слаб стъклен звук, който се преливаше като чуруликане на механична птичка.

— Обед! — радостно извика моята събеседница и в същото време разбрах очаквателното ѝ ослушване преди малко.

„Изглежда, че скучае... още отсега!“ — мина ми през ума.

Тя ми беше водач в лабиринта от коридори, тъй като се намиреше на „Геа“ вече от една седмица. Пътят водеше по много широк ескалатор. Той ни пренесе над стъкления свод на централния парк. Забелязах, че гледано отгоре, „небето“ му беше напълно прозрачно. Долу се простираха залесените хълмове и се виждаха като от самолет, който лети ниско.

Пред входа на трапезарията забелязах позната физиономия; това беше Тер Хаар, историк, с когото се бях запознал случайно преди няколко месеца. Запомних го поради една забавна случка. На приема при професор Мурах за съседка му беше седемгодишното момиченце на един от гостите. Той правеше усилие да я забавлява, в резултат на което малката се разрева толкова силно, че майка ѝ трябваше да я изведе. Както се разбра, историкът разказал на детето, че в древните времена хората колели животните, за да ги ядат. По-късно, когато останахме сами в градината, Тер Хаар много сериозно и с обезоръжаваща искреност ми довери колко много се смущава от децата. „След пет минути разговор — каза той все още смутен —

започвам да се изпотявам от напрежение, докато намеря тема за разговор, и в края на краищата завършва все така, както днес...”

Сега при вида на масивната му, мечешка фигура аз му се усмихнах като на стар познат. Той също ме позна и ни дръпна с Ана към една масичка в дъното на залата. Там вече седеше висок мъж, Тер Аконян, ръководителят на експедицията.

Когато автоматът-прислужник се приближи и започна да вади от кристалната си вътрешност затоплени ястия, които слагаше сръчно в чиниите, аз гледах любопитно над лъскавите сервизи възрастния астрогатор. Главата му беше костелива и едра. Чернотата на късо подстриганата му брада преливаше във възсиньо, като стомана на много старо, калено острие на сабя.

„Може би оттук — помислих аз — произлиза прозвището му «стоманеният астрогатор».“

Залата почна да се пълни. По лимоненожълтите стени, обхванати в светлосребърни рамки, имаше нарисувани сцени от живота на средновековните градове. Понтонът изглеждаше като изкристализирал от грамаден леден блок. Колебливата светлина на свещите, които горяха върху масите, се пречупваше в диамантените му розети и ни обливаше с потоци от трепетлив блясък.

Тер Аконян попита дали съм доволен от жилището си. При това той повдигна глава и на лицето му, което напомняше за мрачните планини на Кавказ, където се е родил, неочаквано светнаха детско сини очи.

— Ако искаш да го смениш, архитектите ни са на твое разположение — подхвана астрогаторът, който погрешно разбра мълчанието ми.

Казах, че жилището много ми харесва. На Ана Руйс изведнъж ѝ се припи палмово вино; тя го познавала от Малаите, където била прекарала доста време, и ме канеше да го опитам и аз. Автоматът изчезна и веднага се върна с две бутилки. Внезапно трима души се отделиха от човешкия поток в главния проход и тръгнаха към нас; бяха Ирьола, едно четиринайсетгодишно момче, което много приличаше на него, и една тъмнокоса жена. Отдалече тя изглеждаше като жена на средна възраст, но колкото по се приближаваше, толкова повече сякаш се подмладяваше. Познах, че това е високо ценената скулпторка

Соледад. Когато стигна до масата ни, момчето чукна енергично токовете си за поздрав, а Ирьола се обади зад гърба му:

— Докторе, това е Ниле, синът ми...

Седнаха. Ниле Ирьола ме огледа внимателно. Той имаше обичай да пронизва съседите си с поглед, сякаш те бяха загадки, които изискват незабавно решение. Седналата до него скулпторка на моменти изглеждаше почти като негова връстница; в дребното ѝ лице се виждаха само тъмните големи устни с лъскави зъби. Очите ѝ бяха полупритворени, голите рамене слаби като на момиченце, но аз помнех силното ѝ, смело ръкостискане. Опънатата назад коса беше завързана с панделка. Понякога тя разтърсваше косата си, сякаш — отегчена от този атрибут на женственост — искаше да се освободи от нея.

Обедът обещаваеше да бъде знаменит. В рубинова рамка светеше голяма листа на ястия, а списъкът на вината напомняше древна книга; можеш да я изучаваш цели часове. На масата имаше толкова златни, тъмносини и зелени съдинки, чаши, панички, та се чудех как се побират всичките върху тая неголяма шестоъгълна плоча. Ана Руйс, чийто профил се белееше от дясната ми страна върху фона на вдлъбнатата кристална стена, се хранеше с апетит, като при всеки залък опулваше леко очи. Когато стигнахме до печеното, тя се погледна внимателно в най-близкото огледало и с движение, присъщо на жените от незапомнени времена, оправя косата си. През време на обета разговорът беше сдържан и често се прекъсваше, понеже голямото количество и разнообразие на ястията изискваше внимание. В златните и стъклени сервизи на масата играеха цели редици пламъчета.

Изтънченият обед ме учудваше и дори малко ме изкарваше от търпение, но мълчах, понеже смятах, че трябва да се съобразявам с обичаите на кораба, докато Тер Хаар пръв не издържа.

— Уфф! — каза той. — Прекалиха! И това уж значи „каквото дал господ“, но човек ще се измъчи тук!

Засмяхме се. Веднага настроението се поправи. Сега Ана и аз едновременно добихме смелост да откажем на автомата, който се канеше да ни поднесе още едно ястие. Говорехме оживено за мероприятията по наводняването на пустините на Марс. Само Соледад по време на целия обед отсъствуваше духом. Два пъти ѝ падна вилицата, за която тя посягаше пипнешком под масата и заплашваше

да събори всичките съдове, но се изправяше слисана, понеже автоматът, винаги по-бърз от нея, отстраняваше следите на нейната разсеяност и до чинията ѝ вече светеше нов комплект от прибори. Най-сетне, когато поднесоха замразен портокалов сироп, тя, изглежда, се събуди. Всички млъкнаха, а Соледад, като мигаше с дългите си мигли, се обърна към автомата и попита:

— Мога ли да получа суха кифла?

Когато я получи, почна да троши залчета, да ги натопява в чашата и да яде такива малки трохички, сякаш храни птиче.

Тер Хаар се наведе към мене и прошепна поверително:

— Как ти се вижда оная фреска там, на стената?

Той я посочи с вилицата. Обърнах се в казаната посока. Картината представляваше улица в средновековен град. По дължината ѝ имаше чудновати къщи с прозорци, пресечени с кръстове, с островърхи като шутовска шапчица покриви; долу вървяха хора, а по средата ѝ по железни релси се движеше синя кола. Зад предното стъкло стоеше водачът с бяла перука, облечен с богато обшит, зеленосинкав жакет; на главата си имаше триъгълна шапка с перо от камилска птица, а около врата дребно плисирана дантелена яка. Той държеше здраво ръчката и управляваше допотопното превозно средство, пълно с хора, чиито лица се подаваха от прозорците.

Не разбирах какво така размива Тер Хаар, който се кискаше тихичко и ми намигаше многозначително като немирно хлапе.

— Е, как ти харесва това? — повтори той.

Мъчех се да намеря някаква грешка, някакъв анахронизъм, понеже сигурно историкът имаше нещо подобно на ум. Предполагах, че като всеки специалист, той е чувствителен спрямо невежеството на другите хора по въпросите от областта на своята професия.

— Струва ми се — казах колебливо, — че се отнася до прозорците... Прозорци с такъв кръст са имали само сградите, които са били посвещавани за религиозни обреди, нали така? Защото кръстът е бил...

Тер Хаар ме гледаше с облецени очи, той почервения и избухна в толкова гръмлив смях, та аз усетих, че на свой ред се изчервявам.

— Но какво говориш, драги човече! Прозорците са си в ред, този кръст няма нищо общо с религиозния мит! Как така, не виждаш ли? Нали това е електрическа кола на релси, така нареченият трамвай,

значи, сцената е някъде между XIX и XX век, а ватманът и пътниците са облечени като благородници от двора на френските крале!

— Значи, художникът е сгрешил със сто години. Но нима това е толкова важно? — защити ме Ана. — Тогава облеклата са се менели почти всеки миг... помня, веднъж гледах такъв спектакъл... Ето защо дали са имали къси дрехи с обшивки, или не, светла перука или черна...

Тер Хаар спря да се смее.

— Моля — каза той, — да оставим това на мира. Аз съм виновен. Винаги си мисля, че това е невъзможно — но за жалост всички вие сте толкова напълно, толкова нечувано невежи в областта на историята...

Той чукна с вилицата по масата.

— Но, професоре — казах аз — извинявай... Кой от нас не познава законите на общественото развитие?

— Това е само голият скелет, нищо повече! — прекъсна ме той. — Вие само с толкова излизате от училище! Не проявявате ни най-малък интерес как са живеели древните хора, как са работели, какви мечти са лелеяли...

В тоя момент някой стана в дъното на залата и попита дали присъстващите нямат нищо против изсвирването на някое леко музикално произведение. Всички в хор изразиха съгласието си и веднага се понесе приглушена мелодия. Тер Хаар вече мълча до края на обедата. Залата се опразваше; станаха и моите сътрапезници. Поклоних се и излязох с доктор Руйс, с Ана, както я наричах вече. В началото трябваше да преодолявам някаква съпротива в себе си, та да се обръщам към нея по име, но това бързо изчезна. Ана се залови енергично да ме развежда по кораба.

Корабът беше на единайсет етажа. Ние вървахме от предната му част към задната и най-напред разгледахме малката обсерватория в носовата част, после разположената в пет етажа главна астрофизична обсерватория с най-силния телескоп на „Геа“, по-нататък навигационните централи и поместените над тях апаратури за насочване на кормилните автомати, подредени в две групи: първият състав действуваше, когато „Геа“ вървеше с пълен ход, вторият го заместваше, когато корабът приближаваше до небесни тела. После слязохме в халето за летищата на дъното и в хангарите за собствените

ракети на „Геа“, разгледахме спортните халета, градината за деца, плувните басейни, концертната зала, залите на видеопластиката и за отдих. На края на този етаж се намираще нашата болница. Там, където жилищната част беше в съседство с атомния център, който заемаше цялата кърма, се издигаше мощната бронирана стена на предпазната противолъчева преграда. Оттам се качихме с асансьор горе и минахме едно след друго единайсет лаборатории, но когато стигнахме до дванайсетата, омръзна ми вече да разглеждам.

Като забеляза как възторгът ми преминава в умора, Ана се смути, дори си пъкна малкия пръст в устата, но понеже я погледнах, тя го извади веднага и извика радостно:

— Вече зная къде ще отидем! Нали още не си бил, колега, на палубата за разходки?!

Казах, че не съм. Зарадвана, тя ме хвана тържествено под ръка и ме поведе.

На края на широкия коридор имаше матова сребърна завеса от мек, плътен плат. Разгърнахме я и от изкуственото осветление попаднахме в най-дълбок мрак.

Дълго време не виждах нищо; после очите започнаха постепенно да свикват с тъмнината. Намирахме се в толкова просторен коридор, че ако не беше необикновената му дължина, бихме могли да го наречем зала; на всеки двайсет-трийсет крачки в стената се намираха врати, обозначени с фосфоресциращи бледи стрелки; алеята от тия жълти чертички, сякаш увиснали във въздуха като низ от светулки, продължаваше толкова далеко, че последните се сливаха в мъждива ивица. Когато откъснах поглед от тези светлинни и погледнах в противоположната страна на коридора или по-право на палубата, отначало ми се стори, че там няма нищо, но в следния момент изтръпнах, като разбрах колко се бях заблудил. Там се разгръщаше бездна.

Тръгнах предпазливо към звездния простор, сякаш се страхувах, че палубата ще се свърши внезапно и аз ще рухна с главата надолу в бездънната пропаст, но в същия миг протегнатата ми ръка докосна хладна плоскост, която затваряше пътя нататък.

Започнах да различавам съзвездията. Леко надолу се разклоняваше Млечният път. Милиарди едва доловими искри мъждееха там; върху този блед фон като тлеене, което догаря, на

няколко места личаха черни пролуки, сенки на мрачни космически облаци. Не забелязах изведнъж, че погледът ми, устремен към Млечния път, се повдига, че звездите се движат, докато внезапно в дъното на галерията, в която стояхме, в самия ѝ край, силно засия сребърен триъгълник. Погледнах в оная посока. Клинът на светлината се разширяваше бързо, заливаше все по-голямо пространство и гасеше фосфоричните стрелки по вратите, докато в един миг ни обля блясъкът на пълнолунието. Погледнах към небето. Луната светеше отдолу, изпъкнала, гъсто осеяна с кратери, грамадна като сребърен червив плод. Тя затъмни най-близките звезди и плуваше лениво, а в галерията сенките се местеха безшумно в обратна посока, ставаха все по-полегати, носеха се по стените и по свода като призраци, изкривяваха се, докато Луната достигна другия полюс на „Геа“ и изчезна така внезапно, както се бе появила. Нямаше нищо чудно в това явление, тъй като корабът се въртеше по надлъжната си ос, за да създава изкуствено гравитационно поле. Когато Луната залезе зад кърмата на кораба, върху нас отново се спусна мрак. Ана внезапно хвана ръката ми с горещата си малка ръка и ме поведе към противоположната страна, като шепнеше:

— Гледай... гледай! Земята ей сега ще изгрее...

Земята се яви между звездите като синьо, мъгливо кълбо, три четвърти от повърхността на което беше затъмнена. Светлината на големия ѝ сърп беше по-мека от лунната, синя, с едва доловим зелен оцвет. В пролуките между облаците очертанията на сушите и моретата се показваха размазани като премити. Над северния ѝ полюс, невидим, защото не беше осветен от Слънцето, пламтеше ярка точка — това беше собствената звезда на Земята, северното атомно слънце. Пак сенки и светлини се плъзгаха по галерията, пак се огъваха, удължаваха, стелеха, докато последният все по-далечен отблясък изчезна горе на палубата и пак настана мрак.

— Видя ли? — по детски прошепна придружителката ми.

Не отговорих. Тази гледка познавах добре; кой от нас поне няколко пъти през годината не излита (по свои работи) високо, за да пътува през безвъздушното пространство, обаче това бяха къси пътувания, измервани с дни, по-рядко със седмици, и можеше да се предвиди всичко, което ще срещнем след завръщането, а сега Земята ми изглеждаше недостъпна, особено далечна... и когато младото

момиче съвсем близко до мене притисна лицето си към студената повърхност и зашепна: „Колко е красиво...“ — за пръв път от толкова време се почувствувах самотен.

„Дете“ — помислих си.

В тъмнината, която ни обгърна след залеза на Земята, бавно се носеха звездни облаци и се издигаха с движение, което странно приковаваше погледа и странно обнадеждаваше, сякаш заедно с тях се издигаха и величествените, напръскани със сребърни искри мракове като завеси, които имат да покажат нещо неизвестно — но аз твърде добре познавах тая илюзия...

След това се разхождахме по палубата и плътният мрак се редуваше със светлина, веднъж с по-остра, лунна белота, после възсиня, земна, с големи интервали от мрак между тях, и ни се струваше, като че ли гигантско крило се свива и разгъва над нас.

Ана ми разказваше за себе си. Тя беше на „Геа“ с баща си, известен композитор. Тъкмо сега в концертната зала изпълняваха неговата шеста симфония. Учудих се, че Ана дори не предложи да я слушаме.

— Ех, толкова добре я познавам... А нима баща ми гледа всичките ми операции? — толкова сериозно каза тя, че за момент не бях сигурен шега ли е това.

Все пак най-сетне отидохме на концерта, когато приближавахме към облицования с хризопразови плочи вестибюл, прозвучаха най-високите, крайни тонове на финала и слушателите веднага започнаха да излизат от залата и да слизат по стълбището; то се виеше постепенно около монументален къс естествен вулканит и бялата му, потънала в полусянка спирала слизаше до живия плет, с който ги посрещаше от тая страна централният парк на „Геа“.

Стояхме на полуетаж, без да знаем какво да правим; струваше ми се, че на момичето му е омръзнала вече моята несъмнено твърда мълчалива компания, въпреки че усърдно изпълняваше ролята на водач и с поверителни движения на главата и очите сочеше към преминаващите и назоваваше имената им. Изглежда, че тук имаше най-много астрономи и физици; техниците бяха представени слабо; нямаше нито един кибернетик.

— На кибернетиците всичката работа вършат автоматите им, следователно те могат да слушат и концертите вместо тях — каза Ана

и се смя дълго на собственото си остроумие, обаче смехът завърши с не особено добре маскирана прозявка. Това беше напълно недвусмислен знак, ето защо се сбогувах с Ана, като ѝ пожелах лека нощ. Тя изтича надолу; обърна се в полумрака и още веднъж ми махна с ръка.

Продължавах да стоя на площадката; погледът ми блуждаеше по тъмни и светли глави, спираше върху силуети на жени; все по-малко хора преминаваха, още една и втора тройка, после една закъсняла, двойка... Вече се канех да си отивам, когато в широк, обхванат с колони портал се показва самотна жена.

Тя беше изключително, рядко красива. Овално лице, ниски дъги на веждите, тъмни очи и невъзмутимо спокойно изпъкнало чело, а всичко това сякаш още неустановено, като зора на летен ден. Завършени, оформени, би могло да се каже, окончателни бяха само устата ѝ, сякаш значително по-зрели от лицето. В израза им имаше нещо, което будеше едновременно радост и незадоволеност. Нещо благозвучно, леко и все пак толкова земно. Тя осеняваше с красотата си всичко, към което се приближеше. Когато дойде до началото на стълбището, сложи бялата си ръка върху грапавия вулканит и сякаш мъртвият камък се оживи за миг. Тя вървеше към мене. Тежката ѝ, полуразпуснатата коса блестеше с всичките отсенки на бронза и на светлината лъщеше като злато. Когато дойде съвсем близо, останах изненадан, че е толкова дребна; бузите ѝ бяха гладки, стегнати, с леко триъгълна форма, а брадичката с детска трапчинка. Като мина покрай мене, тя ме погледна в очите и тогава сухожилията на врата ѝ се издадоха като струни на нежен инструмент.

— Сам ли си? — попита.

— Сам съм — потвърдих и казах името си.

— Каларла — каза тя. — Биофизик.

Това име ми беше познато, но не помнех откъде. Стояхме така може би секунда, която ми се стори цяла вечност. Сетне тя кимна с глава и с думите: „Лека нощ, докторе“ започна да слиза надолу. Под роклята, която стигаше чак до стъпалата, не виждах движението на краката ѝ, а само как тя се носеше плавно. Гледах още как слиза, а по-скоро как плува надолу нежна и стройна. Прекарах ръка по лицето си и едва тогава разбрах, че се усмихвам. Усмивката изгасна. В лицето на тая жена — чак сега осъзнах — имаше нещо болезнено. Това беше

съвсем дребно нещо и може би незабележимо всред хората, но положително съществуваше. Такова лице може да има някой, който пред любим човек скрива страданията си — и добре ги скрива; само напълно чужд човек може да ги забележи, и то само при пръв поглед, тъй като после, когато свикне, ще стане сляп за тия неща.

„Няма какво — помислих си. — Всеки от тези няколкостотин хора, които в момента се канят да си лягат в удобните апартаменти на «Геа», носи при това пътуване към звездите всичките си земни грижи; защото е невъзможно да се отърсят от тях преди тръгването към бездната, както отърсихме от обувките си праха от Земята.“

ПАРКЪТ НА КОСМИЧЕСКАТА БЕЗДНА

На другия ден сутринта в единайсет часа земно време предстоеше да започне първият самостоятелен полет на „Геа“. В подковообразната зала на кормилната система се струпаха почти три четвърти от екипажа в очакване на тържествения момент.

Астрогаторите Тер Аконян, Сонграм, Гротрян и Пендергаст, главните конструктори Ирьола и Утенеут, атомни физици, механици, инженери и техници преминаваха от един апарат към друг; контролните лампи мигаха утвърдително, сякаш в отговор на зададени въпроси. Върху подиум до челната стена, цялата от една плоча от полиран синклит, се намираше главното командно табло. След като завършиха приготовленията, астрогаторите отстраниха предпазния капак и ние съзряхме малък чер включвател, недокосван още от ничия ръка. Щеше да го включи Гообар. Очаквахме го всеки момент, но мина единайсет часът, а ученият не се явяваше. Всред астрогаторите настъпи леко смущение; те долепваха глави, разговаряха шепнешком, накрая най-възрастният, Тер Аконян, се свърза с кабинета на професора.

Старецът поговори малко и като покри с ръката си отвора на микрофона, каза тихо на заобиколилите го астрогатори:

— Забравил...

Тая дума, предавана от уста на уста, причини леко шушукане, което се разпространи из цялата зала. Тер Аконян говореше нещо, но толкова тихо, че нищо не можах да чуя, макар да стоях в една от първите редици. После първият астрогатор сложи слушалката на място, поглади брадата си и каза:

— Малко търпение. Хрумнала му някаква идея и трябва да я запише. Ще дойде след пет минути.

Чакахме не пет, а петнайсет минути. Най-сетне стъклената плоча на шахтата светна, вратата се отвори и Гообар влезе или по-скоро се втурна. Навярно се мъчеше да навакса закъснението си. При вида на толкова хора, които му даваха широко път, той се поклони, сякаш

изненадан от това многолюдно събрание, и се запъти право към астрогаторите, като мигаше с очи. Той провали целия ред на тържеството, понеже, преди да успее Тер Аконян да продума (а от израза на лицето му и от начина, по който пригладжаше брадата си, се сетих, че щеше да държи реч), Гообар изкачи трите стъпала на подиума, попита застаналия близо до него Ирьола: „Това ли?“ — и бързо премести дръжката.

Тогава всички светлини в залата започнаха да чезнат угасени, но пък по стените светнаха дълги редици от четириъгълници; на цветния фон на всички тия прозорчета трептеше черна игла; над нас се чу съвсем тихо бръмчене на автомати, после през корпуса на кораба премина леко трепване, челната стена се разтвори и пред нас се показа бездната, облаци от звезди и — на преден план — светлинен модел на „Геа“, сякаш пламнал скелет на риба, насочен към мрака. Колкото повече токовете, изпрацани от комплексите управляващи автомати, привеждаха в движение пускателните релета, трансмисиите, групите от хелиоводородни реактори и главните инжекторно-дюзови устройства, вътре в модела хиляди жици светваха с еднообразен розов блясък.

Гообар, чийто тъмен силует се открояваше ясно върху фона от звездно небе, слезе долу и се оттегли встрани, като покашлюваше, сякаш мислеше: „Как се изложих.“ Когато страничните светлини се усилиха, напразно всички очи търсеха професора; великият учен бе изчезнал, навярно беше избягал в кабинета си с най-близкия асансьор.

В това време Ирьола и Тер Аконян заеха мястото му при командното табло. Без ни най-малко потръпване или клатене „Геа“ излизаше величествено от орбитата си, която бе описвала смирено около Земята от момента на създаването си. По широко разгъната еволюта тя форсираше гравитационното поле на планетата ни. Както показваше осветеният ѝ модел, от дюзите — в случая само тези на осевата система — изтичаше равна струя от атомни газове. Корабът започна да маневрира в простора. Сетих се, че по-добре ще се вижда от палубите за разходки, и се запътих към асансьора, пък и не само аз, понеже отливът на любопитните беше масов.

Изглеждаше, че в галерията има малко хора, но това впечатление се добиваше поради просторността ѝ; всяка от палубите за разходка е дълга петстотин и петдесет метра, а понеже те са две, ако всички

членове на екипажа застанат в редица, пак ще бъдат на пет метра разстояние един от друг.

„Геа“ ускоряваше хода си, спираше, описваше кръгове наляво и надясно, издигаше се нагоре, спускаше се надолу или отново започваше да се движи по все по-тясна спирала; всички тия движения, веднъж плавни, друг път резки, едва се усещаха и само небето се въртеше по най-чудноват начин, понякога толкова бързо, че звездите се превръщаха в пламнали въртопи, а между тях се стрелваха като горящи главни живачнобледата Луна и възсинята Земя. След петнайсетина минути усетих, че от тия „звездоскоци“ и „звездопади“ ми се вие свят, та седнах на една пейка с гръб към гледката и притворих очи. Когато ги отворих, небето беше напълно неподвижно. Учудих се, понеже усещах притеглянето, сякаш корабът продължаваше да се върти около надлъжната си ос. Попитах по тоя въпрос инженер Утенейт и той ми обясни, че всъщност „Геа“ се върти, но „очите“ на телевизорите, които възприемат образа на пространството, се въртят сега в противоположна посока, та по такъв начин остават неподвижни по отношение на звездите.

— Ах, значи, през тия стъклени стени ние не виждаме непосредствено небето — казах аз. — А пък аз мислех, че те са действителен, гигантски прозорец!

В тоя момент се чува възклицания на хората, които гледаха от палубата. Станах и погледнах в черната бездна. Толкова далеч долу, че за да видя нещо, трябваше да притисна лицето си до студената плоча, над бездна от звезди трептяха дребни, цветни светлинни — розови и зелени. Между тях пъргаво сновяха стройни силуети като сребърни рибки в черна вода.

Тъкмо в тоя момент прелитахме над детския парк на космичната бездна. Нарочно или случайно „Геа“ се спря и дори започна да се спуска бавно. Земята бе останала зад кърмата ѝ, така че нейната светлина не пречеше да се наблюдава свободно гледката, която се разгръщаше долу. Не без вълнение различавах толкова добре познатия ми от детството модел на нашата Слънчева система, окачена в простора. Голямо, пламнало със златен блясък кълбо имитираше Слънцето; близко до тях се въртеше вулканичният Меркурий, по-нататък тичаха снежнобялата Венера, Земята и оранжевочервеният Марс. Още по-далече мудро се плъзгаха моделите на големите

планети, набразденият с пояси Юпитер, Сатурн с венеца си от пръстени и четирите леденостудени планети на мрака — Уран, Нептун, Плутон и Цербер. Тъкмо в този момент в „алеите“ на парка, трасирани с помощта на гъсто окачени светлинни шамандури, пристигаха астрокари с деца-екскурзианти. Управлявани посредством кормилата си, с угасени мотори, те плуваха послушно по канали с пъстри брегове, обозначени чрез дълги огърлици от ориентировъчни светлини, отминаваха Слънцето (то бълваше истински пламъци) и последователно се приближаваха до всяка планета. Отминаха ловко Меркурий и се доближаваха до модела на Земята. На известно разстояние от този модел, когато размерите му съответстваха на привидния диаметър на истинската Земя, гледана от кораба, трудно можеше да се различи родната ни планета от този стъклен глобус с двайсет метра диаметър, осветен отвътре със синя луминесценция — толкова голяма беше приликата. Имах впечатление, че чувам хорските възгласи на възхищение и изненада, с които децата винаги едва ли не пръсваха астрокарите при гледката на така чудесно създадения „близък“ на Земята. Опитах се да намеря с поглед Юпитер и Сатурн, но те се плъзгаха твърде далече в мрака.

„Геа“ дълго висеше над космичния парк и аз почнах да се питам дали няма повреда, но после си помислих, че в края на краищата и нашите астрогатори също са били някога деца.

Сутринта на третия ден от пребиваването ми на „Геа“ надзърнах в празната болница, завъртях се из операционната зала, качих се в асансьора и отидох на петата палуба, която носеше неофициалното, но всеобщо употребяваното название „градът“. Това беше система от пет прави, успоредни коридора, които с краищата си се срещат в две големи зали. Тази, в която ме отнесе асансьорът, беше полукръгла, с цветни лехи и с бяла мраморна статуя в средата; в дългообразната стена се виждаха изходите на петте коридора, просторни почти колкото улици. Осветлението на всеки от тях беше с различен цвят; по средата имаше цветна леха, а по стените бяха нарисувани с фантазия фасади на въображаеми къщички; там, където нарисуваната къща имаше входна врата, се намираше истинска врата, която водеше към жилище. Влязох в коридора, осветен с лимонени лампи. Искях вече да се връщам,

отегчен от безцелното скитане, когато в далечината забелязах познатата набита фигура на Тер Хаар. И двамата се зарадвахме на срещата си.

— „Геа“ ли разглеждаш? — каза той. — Отлично! Знаеш ли как са се казвали улиците в древните градове? Имената им произхождали от професиите на жителите им, например Грънчарска, Обущарска, Ковашка... Ето го тук този стар обичай в нова форма: намираме се на улицата на физиците; ако се върнем там, в залата, ще видим другите: зелената — „Биолози“, розовата — „Кибернетици“...

— Защо са тия цветове? — попитах аз. — Някак карнавални...

— За по-лесна ориентировка и разнообразие. Е, вече няма да объркваш пътя в града ни; сега следва да опознаеш хората, но това е по-сложна работа...

Той стоеше леко разкراчен и търкаше с пръсти брадичката си.

— Какво се замисли? — попитах аз.

— Чудя се къде да отидем най-напред.

После ме хвана под ръка. Препминахме петдесетина крачки и спряхме пред нарисувана на стената къщичка със сламен покрив, върху който седеше в гнездото си също така нарисуван щъркел и ни гледаше, изкривил забавно глава.

— Тук живее Руделик — каза Тер Хаар, като спря. — Бих искал да го опознаеш по-отблизо. Струва си.

— Оня?...

— Да, оня знаменитият, по атомната физика. Ела.

Той отвори вратата. Показа се малко антре с втора врата в дъното. Историкът ми даде път. Влязох пръв, но веднага се спрях, защото ме обгърна тъмнина. Бутнат леко от другаря си, направих още една крачка и заставах изумен.

Непосредствено до мене, върху фона на черно като смола, обсеяно със звезди небе се издигаше отвесна канара, изпъстрена с ивици от абсолютно черен мрак и от белота на закалявано желязо; тази канара преминаваше в трион от разръфани зъбери, които се устремяваха като гигантска дъга към хоризонта, където много ниско, до самата каменна пустиня, висеше тежкият синкав диск на Земята. От пръв поглед се познаваше пейзажът на Луната. Под краката си имах скала, прорязана от дребни пукнатини; на разстояние от шест крачки тя завършваше като отрязана с нож. Там, удобно разположен между

два скални блока, спуснал краката си в пропастта, седеше млад, двайсет и няколко годишен човек, със сиво домашно облекло. Като ни видя, той се усмихна широко и стана.

— Къде се намираме? — попитах аз, когато си разменихме силно ръкостискане.

В това време Тер Хаар отиде при самия ръб на пропастта. Гледката беше пленителна. Стената се спускаше надолу с гигантски склонове, пълна с черни ями и грапави изпъкналости, няколкостотин метра по-долу от нея стърчаха гребенести игли, които блестяха на слънцето; дъното на урвата, скрито в сянка, не се виждаше.

— Намираме се на северната седловина на Хадлей — каза Руделик, — оттук се открива най-добрата гледка към онази стена.

С протегнатата си ръка той посочи обляната в слънчев светлик стръмнина, покрита с тънки, черни жлеbove и с наведено в безвъздушното пространство гъбоподобно чело на върха.

— Непреодолима стена! — рекох с неволно уважение.

В мене се събуди алпинистът или по-право селенистът, защото много пъти вече бях участвувал в катерения по Луната.

— Уви, засега да — каза Руделик и се усмихна пак, но малко тъжно. — Четири пъти ходих там с брат си. Но още не съм се предал.

— То се знае — казах аз. — Там има може би трийсетина метра издаден наклон, нали?

— Четирийсет метра — поправи ме Руделик. — Смятам, че ако бях опитал пети път, ето там, където е оная малка бразда... виждаш ли я?

— Дали не е задънена? — забелязах и поисках да отида малко по-напред, за да разгледам това шеметно място, но физикът ме спря с извинителна усмивка, като протегна ръката си.

— Не може по-далече, защото ще си спечелиш само някоя върга — каза той.

Опомних се. Та ние не бяхме на Луната!

— А ти какво правиш сега тук? — попитах аз.

— Нищо, гледам. Плени ме това място. Но седайте. Ето, тук — посочи той оная издатина над пропастта.

Послушахме го.

— Хубаво жилище си имаш... — казах полугласно, като имах на ум голата призрачна дивост на лунния пейзаж, сякаш хваната за миг

при страхотна ерупция и задържана така за векове. Пет километра под нас, обградено от зъбери, се простираше мъртво, плоско, нарязано с дълбоки пукнатини дъно на кратер.

— И мебелировката не е лоша... — добавих и почуках с пръст по балвана, който прокълтя като празен сандък.

Руделик се засмя кратко.

— Когато бях последния път тука или по-право там — поясни той след малко, — хрумна ми една идея, която после ми щукна от главата; та си помислих, че може би ще си я припомня, като се намеря на същото място. Това е стар начин, нали знаете...

— И какво, сети ли се?

— Не, но... все пак... трудно, ми беше да се откъсна от всичко това... Впрочем като че ли е време вече, а?

Той така се наведе над пропастта, та неволно ме полазиха грозни тръпки, и направи леко движение с ръка. Изведнъж целият лунен пейзаж изчезна като духнат. Двамата с Тер Хаар се засмяхме едновременно с пълен глас: всички, спуснали крака почти до пода, седяхме върху едно бюро в неголяма стая с три прозореца. В ъгъла се намираще математичен автомат с кехлибарен емайл. Ниско на стената между малки фотьойли беше окачена снимка; когато се наведох, познах видяната преди малко „в натура“ лунна стена. Снимката не беше голяма, но все пак от това не губеше заплашителната си дивост.

— Значи, четири пъти си се катерил там? — попитах, без да свалям поглед от снимката.

— Да.

Руделик я взе в ръка и почна да я разглежда внимателно с малка бръчка между веждите. „Сякаш гледаше нечий портрет“ — помислих си аз. Нарезите по скалата не бяха по-големи от бръчки по лицето, но за Руделик тези дребни черти бяха места на ожесточена борба, многочасови атаки, отстъпления...

— Битка за живот — измърморих аз.

Той остави снимката настрана и ме погледна живо.

— Ти катерач ли си? — попита той.

Кимнах с глава.

Той се оживи:

— Смяташ ли, че емоцията, предизвикана от опасността, играе решителна роля?

— Ами... откровено казано, не съм мислил по този въпрос, но като че ли е така.

— Не смятам, че това е най-важното — отвърна той след миг. — Моят брат казва така: с дребен атомен заряд можем да заличим от повърхността на една планета цяла планинска верига — ние сме властелини на природата — и оттук в някои моменти идва желанието да ѝ дадем „равни шансове“. Да се борим с нея „на четири очи“, „един срещу един“, без механични съюзници. Така говореше брат ми. Но аз бих го казал другояче. На Земята ние сме обградени от възможности за мигновено изпълняване на всяко желание, всеки каприз. Преодоляваме планини и бури, пространството е открито пред нас във всички посоки. Но човек иска да се намира винаги на самата граница на възможностите, там, където всичко вече изследвано и преодоляно граничи с непобеденото, опасното. За мнозина такова място е тъкмо скалната стена.

— Може да е и така — съгласих се аз, — но откъде тая страст към лунните катерения? Та нали на Земята имаме голям брой опасни планини, например в хималайския резерват.

— Именно защото са в резерват! — бързо отвърна Руделик. — Ще ти призная, че винаги съм предпочитал да се пързаям на луните на Нептун, отколкото по алпийските снегове, въпреки че нашият земен сняг от вода е по-плъзгав от замръзналия газ... Въпреки това съм предпочитал последния, както и мнозина други. Защо ли? Защото дивотата на планинските местности на Земята не е напълно естествена. Те съществуват само защото ние сме искали това, та сме ги запазили непокътнати. Следователно въпреки цялата им дивост те също са частица от „цивилизования“ свят. А пък на луните намиращ природата в цялата ѝ първобитност...

Гер Хаар, който досега мълчеше, неочаквано се обади:

— Не зная дали страдам от прекалено силен инстинкт за самосъхранение, или това е обикновена страхливост, но ще ви призная, че не обичам да ходя по планини. Никога не ме е изкушавало катеренето.

— О, това няма нищо общо със смелостта — каза Руделик. — На времето на Плутон работеше една изследователска експедиция...

Той прекъсна внезапно и ме погледна с ново любопитство.

— Баща ти лекар ли е? — попита той.

— Да.

— Познавам го.

Чаках да каже нещо повече по това, но той се върна към разказа си:

— Изглежда, че експедицията е търсела някакви минерални находища. След приключването на работата всички ракети отлетели, с изключение на една, която трябвало да разглоби и прибере съоръженията. Работата някак си се забавила и в ракетата останало оскъдно количество кислород, едва колкото да се стигне до най-близката космодромна станция на Нептун. В деня, в който ракетата е трябвало да тръгне, един от членовете на екипажа отишъл да прибере сондите за определяне на космичното излъчване, заложили по околните скали. Той също не обичал да ходи из планини, но това било задължението му. Като преминавал през един наклон, той се свлякъл толкова злополучно, та си счупил крака на няколко места. Отгоре на всичко телеранът му се строшил, та дори не могъл да уведоми останалите. Осемнайсет часа се влачил до ракетата. После казал: „При най-малкото помръдване болката беше такава, че губех съзнание. Ако бях уверен, че другарите ми ще отлетят навреме, преди да бъде изразходван запасът от кислород под позволената граница, бих издъхнал там, без да мръдна от мястото си. Но знаех, че няма да отлетят, че ще ме търсят; и ако това продължи, няма да им стигне кислородът за връщането. И така, казах си, трябва да стигна...“

— Разбира се, че са го чакали — казах аз.

— Разбира се, че са го чакали. Много зле са били с кислорода, но по пътя срещнали ракета на безлюден патрул и тя ги снабдила с въздух. Както виждаш, Тер Хаар, той също така не е обичал да ходи из планини. Няма никаква връзка между достойнствата на характера, смелостта и увлечението по катерене.

— Ти познаваш ли се с тоя човек? — попитах аз.

— Не. Баща ти го познаваше — каза Руделик и в отговор на вторачения ми поглед добави с усмивка:

— Той го е лекувал. Бил е корабен лекар на експедицията.

— Кога е било това?

— О, отдавна, може би преди четирийсет години.

Млъкнах изумен.

Тишината прекъсна Тер Хаар.

— Дали знаете — попита той — защо ракетните пилоти имат за емблема пламък?

— Сребърна искра на черно поле — рекох аз. — Точно така. Освен това там има някакъв надпис, сетих се: „През пламък“. — Не, никога не съм се замислял върху това нещо, но то ще да е ясно. Навярно защото пламъците, огънят е източник на задвижването на ракетата?

— Възможно е — отвърна Тер Хаар, — но пилотите иначе тълкуват това. Традицията предава една легенда, която ми разказа Амета. Познаваш ли Амета? Не? Трябва да се запознаеш с него. И така XX и XXI век са били време на ракетни полети, които вземали много жертви. Разказват, че една от първите лунни ракети е била обхваната от пожар в момента на излитането. Пламнали изведнъж всички резервоари с гориво. По онова време те са заемали девет десети от кубатурата на цялата ракета. Пилотът е могъл да предизвика откъсване на пламналите резервоари, но те щели да паднат върху един град. Затова той само увеличил скоростта. Загинал в пламъците, но изтеглил ракетата извън пределите на Земята — „през пламък“. Оттам са думите.

— А това означава — добави Руделик, — че човек не само умее да изобретява неща, които не съществуват в целия космос, но съумява и да се справя с тях...

На сбогуване с Руделик казах:

— Ти познаваш баща ми; жалко, че само споменахме за него. Може би ще ми разкажеш някога нещо повече...

— Разбира се.

Той ми стисна ръката и добави:

— Но аз смятам, че... говорехме за него през цялото време.

Като вървах с Тер Хаар под лимонените лампи в коридора, толкова бях зает със собствените си мисли, че съвсем не забелязвах минавачите. Щом излязохме от „улицата“ на физиците, намерихме се в оная полукръгла зала, от която бях започнал обиколката. Тер Хаар седна на скамейката под бялата статуя, погледна ме изпод око и попита с прикрита усмивка:

— Е как, искаш ли още?

— Какво да искам? — попитах аз, като се отърсих от замислеността си.

— Хора. Хората на „Геа“.

— Ами, разбира се!

— Е добре тогава. Къде да отидем?

Той стана, посочи отворените пред нас разноцветни като дъга коридори и заговори тържествено, сякаш цитираше изречение от приказка:

— Тръгнеш ли надясно — ще видиш чудеса... вече ги видя — добави той бързо с обикновен глас. — Тръгнеш ли направо — ще срещнеш тайна... И така, нека бъде тайната! Докторе, събуди се най-сетне! Тръгваме!

— Накъде!

— Натам, където е тайната: към Улицата на биолозите.

Влязохме в зелен коридор. И тук по стените се виждаха рисувани къщички.

— Тука — каза историкът — живее Каларла, съпругата на Гообар.

— Съпругата на Гообар? — повторих. Това беше името на непознатата от първата ми вечер на „Геа“.

— Да.

— Ами той?

— Той също, но от другата страна, тоест входът за стаите му се намира откъм Улицата на физиците. Двете жилища са свързани помежду си отвътре. Но Гообар истински живее в лабораторията си.

Когато отваряше вратата, мина ми през ума, че на Земята може да се научат много неща за човека, когато се види обстановката в жилището му, а тук, на кораба, може да се съди за същото по гледката зад прозорците, тъй като това е по собствено желание избрана творба на видеопластиката. Едва успях да помисля така, вратата се отвори и аз се изправих на прага до Тер Хаар.

Намерих се в проста селска къща с под и потон от гладко дърво с цвят на слама. По средата имаше ниска стъклена маса и столчета със силно наклонени назад облегалки; на пода покрай стените имаше много зеленина, най-обикновени бурени без цветове. Цялата вътрешност на стаята беше сякаш устремена към градината, която трогателно се мокреше зад прозорците, понеже там валеше дъжд. Далечно навътре плаваха облаци, но не високи, а привлечени ниско като в предпланинска местност. Понякога между техните кълба се

показваха кафяви и черни планински склонове, а дъждът валеше непрекъснато, монотонен, проливен, и се чуваше лекото му плющение по пясъка на пътеките, шуртенето на водосточни тръби и дори бълбукането на въздушните мехури в локвите. Гледката така ме очарова със своята всекидневност, че не мръднах от мястото си, докато пред мене не застана домакинята с протегната ръка.

— Доведох ти един почти колега — нашия доктор — обади се историкът.

В мрачната светлина, която идваше от широко отворените прозорци, Каларла ми се струваше по-ниска и едновременно по-млада, отколкото първия път; беше облечена с домашна рокля от тъмночервен плат с толкова фин и комплициран десен, сякаш беше начертан със сребро план на лабиринт. В стаята освен нея имаше още двама души: девойка с тежка рижа коса, която падаше върху яката на светлосинята ѝ рокля, и атлетично сложен мъж с лице, скрито в сянка.

— Това е Нона, архитект, която желае да се запознае със строителството по другите планети — каза Каларла. — А това е Тембхара, кибернетик.

— Лошите езици говорят, че строя електромозъците поради мързел, но ти не им вярвай, нали така? — каза мъжът.

Той се наведе напред и аз видях лицето му. То беше тъмно, сякаш си бе възвърнало черния цвят на своите негърски прадеди, широко и опнато като мускул. По него се появи и изчезна ослепително бяла като светкавица усмивка.

Каларла ни покани да седнем. Предпочитах да отида до прозореца, така ме примамваше навлизащият от него тръпчив, суров мирис на листа и на мокри елови игли. Вдигнах глава и видях как по стряхата се събират големи капки вода, чиито стъклести коремчета се проникват от лазура на чистото в далечината небе, как се нижат една след друга по дължина на стряхата, задържат се на ръба ѝ и сякаш нерешително падат надолу. Протегнах ръка, но падащата капка премина през пръстите ми като неосезаема светлинна ивичка. Не се учудих толкова на явлението — защото го очаквах, — колкото на собственото си разочарование. Облегнат на прозореца при лекия полъх на вятъра, обърнах се към насъбраните. Прекъснатият поради влизането ни разговор продължи.

— И как си въобразяваш тази освободена от гравитация архитектура? — попита Тембхара рижокосата.

— Мислех за конструкции, които нямат нищо общо с отвеса — отвърна тя. — Представете си дванайсетлъчна звезда с кули, насочени във всички посоки. По главните оси за движението бих направила колонади...

Тя скицираше с ръка във въздуха. Заслушах се с все по-голямо учудване.

— Извинявай, но какъв ще бъде строителният материал? — попитах аз.

— Лед. Нали знаеш какви количества вода се изхвърлят извън границите на Земята при намаляването на океаните. Бих строила дворци от вода или по-право от лед, който при температурата на безвъздушното пространство притежава не лоши строителни качества.

— А! В безвъздушното пространство! — възкликнах неволно. — Разбирам, такива едни летящи замъци, нещо като милиарди пъти увеличени снежинки? Но... но кой ще живее в тях?

Всички се засмяха, а Тембхара каза:

— Бедата е там, че никой. Няма желаещи. Горката Нона не може да ги строи и много се тревожи поради това.

— Да — с въздишка каза младото момиче — все по-ясно виждам, че твърде рано съм навлязла в цялата тази история!

— В каква история?

— В живота. Би трябвало да се родя в стохилядната година, може би тогава моите ледени дворци биха послужили за нещо.

— И тогава ще удариш на камък — каза Тер Хаар. — Казват, че в стохилядната година Слънцето, както след всеки четвърт милион години, отново ще навлезе в тъмна мъглявина от прах и ще започне галактична зима.

— Ледена епоха?

— Да. Ще има много лед и толкова работа по разтопяването му, че никой няма да поиска дори да погледне твоите дворци.

— И тогава Слънцето ще бъде червено като кръв — каза Каларла в настъпилата тишина.

Всички глави се обърнаха към нея, но тя не се обади повече.

— Е, така е — довърши Нона, — ще бъде червено, понеже прахта на мъглявината ще погълне другите лъчи.

— Интересно е, че така говорите за това, сякаш сте преживели поне десетки подобни зими — подхвърли Тер Хаар.

— Защото знаем за тях — каза Нона.

— Това не е едно и също — възрази историкът. — Друго е да наблюдаваш редуването на галактичните пролети и зими, да видиш издигането на планинските вериги, образуването на континентите, изсъхването на моретата, а друго е да знаеш за тия неща. В геологичен мащаб човек живее като пеперуда-еднодневка. Ние познаваме фактите, но не познаваме преживяванията, които ги придружават, защото не можем да ги познаваме.

— Е да, някое същество, което би живяло милиард години... — започна Нона и замълча.

Отново настъпи тишина, само дъждът шумолеше зад прозорците.

— Наскоро имах странен сън — каза тихо Каларла. — Сънувах, че съм създала в лабораторията си изкуствени организми. Това бяха дребнички, розови същества. Те се размножаваха толкова бързо, че видях как покриват цялата лаборатория с розов пласт. Тогава замислих странен опит. Избрах си една звезда, не прекалено гореща, но и не много хладна, прекарах близо до нея планета с подходяща големина, облях пустините ѝ с океан, обградих я с мек пласт от въздух и присадих на нея живот — под формата на моите розови същества. После ги оставих на собствената им съдба. Не помня какво е ставало след това. Минаваха стотици хиляди, може би дори милиони години; през цялото това време живеех и не стареех никак.

— Женски сън — измърмори Тембхара, който слушаше внимателно.

Каларла се усмихна с тъмните си очи и продължи:

— Докато един ден си спомних за моя опит и реших да видя какво е станало с хвърления върху повърхността на планетата живот. В какво се е развил той? Дали е преминал в дълбините на океаните? Дали е покрил континентите? Какви форми е придобил? Мислех си така и се стягах за полета. Но после, когато летях между звездите към оная планета, почувствувах неочаквана тревога. Като произведох моите белтъчини, аз отворих пред материята всички възможности за еволюция. И във въображението ми ненадейно се появиха милиони същества, които са се създали от онези невинни розови частици. Дали

те вече виждат своя свят — размишлявах аз. — Дали чуват шума на вятъра? А може би вече са овладели цялата планета, почнали са да изследват сами себе си и вече са си задали въпроса откъде са се взели? По какъв начин са създадени? — И тогава помислих, че съм им дала не само началото, но и края, че като създадох живота, едновременно съм създала и смъртта. А тъкмо в тоя момент планетата застана пред мене, грамадна като небе, увита в облаци; безпокойството ми се превърна в тъга и уплаха и аз се събудих...

— Ах, какви сънища имаш ти — извика със завист Нона. — А пък аз в най-добрия случай сънувам разправии с повредени автомати!

— Твоят сън е възникнал от жаждата за сбъдване, която изпитваме всички — рекох аз. — Породило го е очакването на откритията, които се крият в края на нашия път, в системата на Кентавър.

— И е характерен за началото на пътешествието — добави Тер Хаар, — тъй като после в сънищата няма толкова да изпреварваме събитията, а поради носталгията ще се връщаме насън към Земята...

— А аз ви казвам, че тоя сън се отнася до съвсем друго нещо — запротестира Тембхара, сложи големите си ръце върху стъклената плоча на масата като върху клавиатура и заяви:

— Това е сън на жаден за познание биолог. Понеже ние не знаем нищо за пътищата на органичната еволюция на другите планети. Знаем само историята на живота върху Земята и Марс, но това са рожби на едно и също слънце. А съществата, създадени под променливите звезди, които последователно се свиват и разпуцат като туптящо сърце? Нали това пулсиране на блясъка трябва някак да даде отпечатък върху най-пластичното създание, каквото е живата материя! Ами животът под застиналите червени гиганти? А около двойните звезди, върху планетите, осветявани поредно ту от едно, ту от друго слънце? А при светлината на сините слънца, които изхвърлят могъщи лъчи...

— Те са смъртоносни — намесих се аз — и там надали съществува живот.

— Може да се създадат защитни механизми, например рогови брони с голямо съдържание на соли от тежки метали... Помислете: както звездите са на различна възраст, така и възрастта на разнородните планети е различна, следователно и на тези, които приличат на Земята, може да се открият фази на по-раншна или по-

късна еволюция от земната. Ала това не е още всичко. Сънят на Каларла крие въпроса дали нашата земна фауна и флора, а също и самите ние сме по отношение на другите обитатели на космоса нещо съвсем обикновено, статистически съвсем често явление, или по-скоро представляваме изключителен вариант, рядка разновидност... Защото може би ние сме именно уникат, може би над формите на нашите тела съществата от другите звезди биха клатили глави...

— Ако имат глави — намеси се Нона.

— То се знае, ако имат.

— Значи, казваш, че ние сме „двуглавото теле на космоса“? — попитах със смях.

Тер Хаар като че ли се позасегна малко.

— Ти не казваш това сериозно — рече той на Тембхара.

— Аз изобщо нищо не казвам, нейният сън е този, който поставя такива въпроси.

Големият кибернетик се поклонил леко пред младата жена, която през цялото време на спора седеше неподвижна, а върху спокойното ѝ лице понякога се появяваше подобна на малка светлина усмивка, при която устните съвсем не се отваряха.

— Добре тогава — Тер Хаар се обърна към нея. — Разреша ли сега спора: какво означава сънят ти, каква цел е преследвал опитът ти?

— Не зная.

След такъв отговор би трябвало да избухне смях, но настъпи тишина, изпълнена с плисъка на дъжда зад прозореца. Отдавна не бях се чувствувал така хубаво и спокойно, както сега, загледан в сериозния поход на капките по стрехите.

— Не знаеш?... — обади се Тер Хаар. И в гласа му прозвуча разочарование. — Ами ако би могла наяве да извършиш подобен опит? — попита той.

— Страхувам се, че не бих го направила — отговори, но не веднага, Каларла.

— Защо?

Тя наведе глава.

— Не поради липса на смелост, но... Не, наистина не зная.

— Може би това би ти заприличало на някакво гротескно подражателство на делата на оня бог творец, в когото са вярвали древните хора? — подсказваше историкът полугласно.

Каларла мълчеше, усмивката ѝ изчезваше, а това значеше: „Нямам какво повече да кажа.“

В този миг се разнесе далечен стъклен звук, който сякаш идваше от покритите със здрач планини.

— Обед! — каза Тембхара и стана. Едва сега забелязах колко беше висок. — Ех, че се заседяхме!

Когато се сбогувах последен със съпругата на Гообар, внезапно я попитах:

— При тебе често ли вали дъжд?

— Често. Обичаш ли да вали?

— Обичам.

— Тогава идвай.

Излязох в коридора след другарите си и чух силния глас на Тембхара, който казваше:

— Право казано, това е нереално; за резултата от такъв експеримент би трябвало да се чака стотици милиони години. Дори да беше възможно това, откъде да се вземе такова търпение?!

Той се засмя, отвори вратата на асансьора и влезе в него след другите. Стъклената клетка безшумно потъна в дъното на шахтата, но басовият му смях все още звучеше в ушите ми.

Тер Хаар ме помоли да се отбия при него след обема. Трябваше да го потърся в кабинета по история и Ниле, синът на инженер Ирьола, предложи да ме заведе там. Помещенията на историците се намираха на кърмата; коридорите тук бяха по-ниски и не така просторни, както в централната част на кораба.

— Ето тук! — каза Ниле и ми стори път да мина пръв.

Още веднъж през този ден бях изненадан. Предполагах, че ще се намерим в светъл трионов кабинет, където историците рентгенокопират и изследват стари палимпсести. Но ние стояхме на прага на полумрачна зала, тясна и толкова висока, че погледът се губеше в тъмнината на готическия свод, който изглеждаше като застинал размах на някакви гигантски прилепови крила. Край стените бяха наредени дълги лавици и пюпитри, облицовани с фурнир от лиственица. Там, в светлината от ниско спуснати лампи, седяха хора. Един от тях се обърна. Това беше Тер Хаар. Ослепен от светлината, той заслони очи с ръка и извика:

— А, вие ли сте! Скъпи мой, ще почакате един момент, нали? Ей сега ще свърша.

Като нямах какво друго да правя, разглеждах историците. Освен Тер Хаар тук бяха още двама. Върху лицето на единия падаше светлина, отразена от разхвърляни по масата книжа. Казваше се Молетич. На някои той изглеждаше малко смешен; на мене никога. Наистина имаше тясна глава, на края с брадичка, щръкнала като лакът на някакъв кожа и кости човек, при това с клепнали уши, които при обикновена глава нямаше да правят впечатление, но при тази малко понатрапчиво напомняха за съществуването си. А пък на лицето му бе кацнала усмивка, която сякаш казваше: „Знам аз, че съм смешен, но няма нищо, вижте, че това разсмива и мене.“

По-късно от Тер Хаар узнах добродушната хитрост, с която той подсказвал на по-младите си колеги своите хрумвания, така че те ги смятали за собствени, и свикнах да ценя обширните му знания. Сега обаче, като слушах как се разправя с професора, трябваше да прикривам усмивката си поради разпалеността, с която се оплакваше, че му липсвали архивни източници, свързани с личността на някакъв Хинтер или Хитлер — след всичко толкова без значение ми се струваше това подробно ровене в останките от древното минало. По едно време си помислих, че може би не трябваше неканен да слушам разговора на учените, та се огледах за Ниле. Той стоеше до дъното на залата неподвижен, с повдигната глава; последвах погледа му и забелязах един едва видим, голям четириъгълник, който отначало сметнах за прозорец. Но това не беше прозорец.

Забравих всички и всичко и тръгнах с втренчен поглед натам, сякаш бях видял призрак. В залата само по масите светеха лампички с насочена надолу светлина, така че върху стените падаше само отблясък от нея. В този полумрак съзрях сцена, която събуди един от най-ранните спомени от детството ми. В една книга на баба бях открил тази картина, загадъчното съдържание на която така ме уплаши и едновременно прикова, че не можех да се откъсна от нея. Баба ми взе книгата и каза, че варварските ужасии не са за децата. Но ето, след двайсет години на палубата на „Геа“, в притъмнения кабинет на историците се намерих пред същата картина — голяма, с почерняла от времето позлатена рамка.

Застанах при Ниле. Момчето сякаш не дишаше. Какво беше видяло там?

Нощ, кули на далечен град, черно небе без звезди, а на опетнената с кръв земя две групи хора, отделени от блясък на фенер. Едните, в плътна тъмнокафява редица, със сгущени глави между раменете, бяха насочили напред нещо като къси пръчки или тръби. Насреща им, между мрачни, свити фигури беше коленичил някакъв изпънат, рошав мъж с широко разперени ръце. В тия разперени ръце, в лицето му, вдъхновено и страшно, животът и смъртта бяха смесени така, както кръвта и пръстта в краката му, и стигаше само веднъж да видиш тоя човек, за да се връща той след години в сънищата като спомен, от който сърцето спира да тупти.

Сложих ръка върху рамото на Ниле. Така, както аз в детството си, и той не разбираше нищо — и също така трепереше.

Изведнъж цялата зала светна. Някой от историците запали горните лампи. В същото време се чу гласът на Тер Хаар:

— Не си ли виждал още това, Ниле?

Бледото лице на момчето беше достатъчен отговор.

— Какво... означава тази картина? — попита то най-сетне. — Какво правят тия хора с другите?

Историците се приближиха до нас.

— Тази картина е от първата половина на деветнайсетия век — каза един от тях, а Молетич добави:

— Тя представлява испански селяни, заловени от военен отряд...

— Но това нищо няма да му обясни — намесих се аз. — Тази картина...

— Чакай — прекъсна ме заповеднически Тер Хаар и с глас, какъвто още не бях чувал от него, извика:

— Кажу сам, момче! Смело! Какво виждаш?!

Ниле мълчеше.

— Не смееш ли? Но все пак кажи! Казвай какво смяташ, какво мислиш, какво чувствуваш?!

— Че те ги...

— Казвай!

— Убиват...

Когато се чу тази дума, настъпи пълна тишина. После Тер Хаар погледна колегите си и по лицето му се появи тържествен блясък.

— Чухте ли? — каза той. А после се обърна към Ниле: — Този художник е живял преди хиляда и петстотин години. Казвал се Франсиско Гойя. Запомни името му, защото той е един от ония, които не умират.

Когато вечерта се връщах от Тер Хаар, сбърках пътя в лабиринта от корабни коридори. Уморен от многото впечатления — този ден сякаш нямаше край! — най-сетне попаднах в просторната галерия, която се намираще до самата градина, и седнах на една малка пейка. Тя бе сложена до стъклената стена, зад която току до нозете ми безшумно се люлееха големи черни върхари на смърчове със сребърни игли. Ненадейно чух, че ме вика познат глас; от асансьора идваше Ана Руйс и ми се усмихваше още отдалече. Придума ме да отидем да гледаме видеопластична трагедия. Запътихме се в зрителната зала, прожектираха ужасно дълга драма в две части. Действието, което представляваше историята на една изследователска експедиция, се развиваше най-напред на Сатурн, после на Юпитер. Имаше наистина много хубави външни снимки, особено една от тях ми се запечати в съзнанието; тя показваше буря в амонячен океан — същинска оргия от кехлибарови, кафяви и черно-златни багри, — но като напуснах залата, отдахнах си с неволно облекчение.

— Ужас! — каза Ана. — Струваше ми се, че наистина усещам миризмата на този амоняк... а когато ракетата нахълта в пръстена на Сатурн, затворих очи. Втръснаха ми се вече всички тия изключителни неща, отсега ще ходя да гледам само истории за Земята.

— Още сега ли? — попитах аз с усмивка.

— Сега и винаги — отговори тя и ме погледна сериозно.

Сбогува се с мене и аз останах сам в празния коридор. Не забелязах кога стигнах до сребристата завеса, която покриваше входа към палубите за разходки. За миг се позамислих дали не е по-добре да отида и си легна, но накрая реших, че не е лошо да се поразходя и погледам звездите. При техния вид нещо се надигаше в мене и тъкмо затова исках да се наложа на себе си и да не допусна мисълта, че ме е страх от тях. В галерията цареше мрак, прорязван от светлина, която на всеки няколко минути се променяше от сребърна в синя — изглеждаше, че „телевизорните очи“ бяха престанали да се въртят.

Вървах от единия край на галерията до другия, без да срещна някого; но това никак не ме учудваше, понеже приближаваше полунощ. Внезапно до стъкловидната стена забелязах някаква сянка. Спрях се на известно разстояние. Зад мястото, в което се тъмнееше фигурата на човека, изплава бледата луна и започна да се издига нагоре. Силуетът на застаналия се очертаваше ясно върху фона на светлия диск — краката, тялото, най-сетне главата, видяна в три четвърти, се очертаваше черно върху фона на пълната луна, сякаш обиколена с ореол. После поради движението на „Геа“ луната се премести по-високо и обля със силен, призрачен блясък непознатия. Това беше Гообар. Гледаше звездите.

ГОСТ ОТ ПРОСТОРА

Отлитането настъпи няколко дни по-късно. Първом „Геа“ обиколи още пет пъти Земята. През това време към нея се присъединиха множество големи и малки кораби, които щяха да образуват почетен ескорт и да съпроводят „Геа“ чак до орбитата на Марс, като я придружават по път, дълъг седемдесет милиона километра. Този участък от пътя, пък и цялото пространство на Слънчевата система „Геа“, щеше да премине за сравнително дълго време, тъй като поради близостта на многобройните планети и други гравитационни тела не можеше да развие пълната си скорост. Ето защо шестстотинте придружаващи ни ракети от най-различна големина можеха да летят край нас без затруднение. Не беше лесна задача да се подреди тази армада, но астрогаторите се справиха отлично. Пред нас, пръснати в пространство от хиляда километра, бързаха плоскоглави пътнически ракети, оградени от рояци малки корабчета, които ту изхвъркваха от корабите-майки, ту се връщаха в тях, за да напълнят резервоарите си с гориво. Над „Геа“ и под нея се движеха ята от сребърни вретена, които забулваха звездния фон с ивици разреден пламък от моторите, а отзад, докдето стигаше погледът, се нижеха други все по-малки, докато най-сетне се загубваха в далечината и само понякога при маневриране, когато цялата тази крайно разтегната флота заобикаляше орбитата на някой астероид или метеоритен поток, в далечината светваха броните на ракетите, улучени от слънчевите лъчи, тогава за секунда просторът се зарояваше от блясъци, които изчезваха така бързо, както се бяха появили, сякаш изведнъж се раждаха и угасваха хиляди звезди. Пътят ни не вървеше по права линия. Освен означените върху картите рояци от метеорити и астероиди трябваше да заобикаляме и местата, през които непрекъснато сноват огромни безлюдни товарни ракети и пренасят вода на Марс. Ние преминахме на височина от седем хиляди километра над техния път, така че само през насочените надолу телескопи можеше да се види как тези дребни телца

циркулират пъргаво по пътя, означен тук-таме със светлинни шамандури.

Луната минахме през четвъртия час на полета. Обсерваториите от обърнатото към „Геа“ южно полукълбо се сбогуваха с нас с фантастични фойерверки, като изхвърлиха в простора няколко десетки хиляди разноцветни ракетни огньовете; дори след един час, когато сребърното полукълбо на сателита започна да се покрива със сянка, продължаваха да се виждат кълба, които се пръскаха в простора, и ивици от фосфоресциращ пушек. Дълго гледахме Луната, която от време на време закриваше Земята, докато тя се подаде зад нея с натежалия си от синьото сияние диск. Напоследък на Луната се извършваха големи миньорски мероприятия; през телескопите на „Геа“ се виждаха отлично по Морето на облаците купчини от кулови екскаватори и багери, които куцукаха в тежкия пясък, а от време на време затъмняваха с облаци от прах еднообразния блясък на пустинята. После тоя пейзаж започнаха да го затъмняват някакви подобия на нощни пеперудки; това бяха ракетите, които бързаха подир „Геа“, и цялата им гмеж закри диска на Луната, колкото повече се отдалечавахме от нея, като вземахме директен курс към Марс. Орбитата на червената планета прекосихме на значително разстояние от нея, равно на двайсет и шест милиона километра; червеният глобус се претърколи по небето от североизток до югозапад и през нощта се смали толкова много, та когато станах на другата сутрин, той се виждаше на краищата на телевизорните дискове като малко червено петно. Едва сега придружаващите ни кораби започнаха да завиват и да се събират с лавиране. В звездния мрак непрекъснато блясваха червените светли пушеци на сигнали, които означаваха: „Дай път!“ Ракетите се издигаха, отплуваха по спираловидни линии настрани и просторът пред почиващата с изключени двигатели „Геа“, която само се отклоняваше бавно поради слънчевото притегляне, се очистваше и опразваше, докато в седем часа вечерта етерът за последен път се изпълни с буря от звуци; радиопредавателите просто се задавяха от усилието да ни предават многохилядните гласове на всички ония, които се връщаха. Земните кораби се носеха в простора като огромен пасаж от сребърни риби. По тоя начин се отдалечавахме бавно един от други. Изведнаж от всички кораби се стрелнаха в мрака дългите лъчи на прожектори и се съсредоточиха върху сребърната броня на „Геа“. Тя

се обви с голям рубинено-прозирен облак и застаналите по палубите хора загубиха от погледа си цялото небе, а от дюзите забълва огън; най-напред от инжекторите на задвижващите агрегати, после от първата, втората и третата степен и „Геа“ устремено се задвижи напред, като оставяше зад себе си дълъг път от угасващи огнени езици. Сребърният пасаж от кораби, които все още дрейфираха на югозапад, се отдалечаваше отначало като голям рояк от ярки светлини, после като облак искри, които трептят по-живо и по-остро от звездите, най-сетне като шепа пепелява прах, докато изчезна, сякаш се стопи в безбрежния мрак. Само Земята продължаваше да свети като силна, синя звезда с жълтите полюси на двете си атомни слънца. При все че настъпи нощ, никой не си отиваше от палубите. Когато и последната диря от великата армада се загуби в бездната, ние продължавахме да гледаме в тъмнината, та поне погледът ни, насочен към Земята, да я придружава колкото може по-дълго.

В това време „Геа“ увеличаваше скоростта на полета си. Достигнахме скорост двеста километра в секунда и така се движехме в просторите между Марс и Юпитер. Това грамадно пространство с право се нарича гробница на ракети, толкова много злополуки помнят тия места. Тук се въртят милиони железно-силициеви скални отломъци, останки от планета, която някога е обикаляла тук, но поради невнимателно приближаване до Юпитер попаднала във фаталната му притегателна сила.

Тер Аконян, който сега имаше по-малко работа, ме покани да си поприказваме. Подразбрах, че иска да опознае по-отблизо един от лекарите, които бдяха над здравето на екипажа. Отидох при него право от амбулаторията. Входът за жилището на астрогатора е дело и гордост на Нона. Той представя плоча от млечно стъкло, почти толкова дълга, колкото стената, обхваната с две колони. Лявата — това е дървен стълб от нанизани една връз друга уродливи маски с правоъгълно зейнали муцуни, черни като опушени от дим. Празните им очни ями са обърнати към противоположната страна, където от плочите на пода израства светла колона с форма на движение: откъдето и да я гледаш, струва ти се, че тъкмо в тоя миг преминава от движение в покой. В нея има нещо от филиз на растение, който търси светлина, и нещо от позата на човек, който се изправя, толкова беше жива, сякаш взета от

някаква момичешка снага. Върху каменния свод над вратата се вижда прост надпис: „На път към звездите“.

Тер Аконян ме чакаше в една грамадна зала, предвидена по плана за заседателна. По стените се надпреварваха есенни багри в цялата гама на увяхването и дори въздухът сякаш бе пропит от атмосферата на есента, която се лееше от всичките тонове на златно кафяво, пожълтяващ пурпур и алено. В четирите ъгъла на стаята имаше високи ниши. Там стояха стройни автомати; в полупрозрачните им вътрешности огънчетата на електрическата циркулация пулсираха толкова бавно и важно, сякаш тези ангели от кристал и берил се бяха замислили над собствената си съдба, и неволна усмивка напушваше госта, когато тези тържествено важни машини напускаха местата си, за да поднесат кафе. На централната стена имаше голям, черен часовник; вместо цифри върху циферблата му лъщяха знаците на зодиака от ковано сребро. Когато влязох, първият астрогатор се бе навел над разтворена карта на звездното небе; зад фотьойла му имаше десет цокъла с бюстове на прочути космонавти от миналото; веднага познах тия лица, известни ми още от училището.

— Харесва ли ти тук? — попита Тер Аконян, когато седнах.

— Много ми харесва, но не бих живял тук — казах.

Той се усмихна.

— Горката Нона, ако би чула това! — И добави: — Аз също не живея тук; това е един вид официална стая. Работя оттатък — и той посочи страничната врата.

Обърнах се натам, още веднъж зърнах редицата от каменни фигури и ме порази една обща за всички черта: очите на тия глави, макар и облети със светлина, като че ли гледаха в мрака, сякаш за тях стените на стаята и на кораба не съществуваха, сякаш неизмеримата бездна започваше от самата гранитна повърхност на лицата им и тия каменни фигури, които представяха хора от далечните векове, бяха като че ли приравнени към звездите. Тер Аконян ме наблюдаваше.

— Съветниците ми ли гледаш? — попита той, леко усмихнат.

Порази ме уместността на казаното.

— Навярно тук никога не се чувствуваш сам?

Той кимна бавно с глава, стана и се приближи до най-близкия бюст.

— Това е Улдар Тог, който пръв кацна на Сатурн, нали? — казах аз.

— Да. Син на двайсет и третия век, строител и същевременно пилот на ракети. Знаеш ли биографията му?

— Не я помня точно. Като че ли не се върнал от последната експедиция?

— Да. Той бил вече много стар за онова време: на деветдесет и осем години. Умрял е при кормилото, сякаш заспал при него. Погребали го в простора. Ракетната лодка, в която затворили тялото му, още витае някъде.

Странно ме развълнуваха думите на Тер Аконян „в простора“. Така именно, просто „простора“ са наричали междупланетното безвъздушно пространство първите му победители; обзе ме същото вълнение както в момчешките години, когато с пламнали очи поглъщах космонавтските разкази и хроники.

— И като си помисля — казах аз, — че през същия този простор днес правим телевизити на познатите си на Земята...

— Засега, да. Но приемането все по-чувствително почва да закъснява поради голямото разстояние. Сигурно си забелязал разликата?

— Да. Вчера се видях с баща си; седяхме един срещу друг, както сега с тебе. Предпочитам да мълча, защото тогава впечатлението, че наистина сме един до друг, се засилва.

Астрогаторът погледна картата на звездното небе.

— В този момент закъснението на радиовълните е около девет минути — каза той. — Трудно наистина се говори с такива интервали; но то се увеличава непрекъснато; скоро ще стане часове, после дни.

— Да, това е началото на усамотяването ни.

— Е, тук сме твърде много хора, та не можем да говорим за самота — живо отвърна астрогаторът. — Досега не е имало толкова многолюдна експедиция в простора!

— Всъщност кой пръв даде идеята?

— Не се знае. Самата идея е стара; тя се е появявала, изчезвала, била е забравяна, пак се е появявала. Приказвало се е по този въпрос още когато не е имало технически средства за реализиране, но и после, когато те са били налице, тя дълго време оставала в областта на мечтите. Пръв, който изработил подробни планове, бил Бардера, преди

около сто и четирийсет години. Той имал много противници. Той казвал: „Тази работа е ужасно трудна, толкова трудна, че трябва да я опитаме.“

Когато астрогаторът замълча, аз казах:

— Слушай, искам да ти задам един въпрос, може би много смел: би ли тръгнал в тази експедиция, ако знаеше, че няма да се завърнеш?

— Аз или корабът? — отговори той толкова бързо, че неподготвен за такова разграничение, замълчах за миг.

— Всички ние — казах най-сетне.

— Разбира се, че не. Но откъде би могла да произлиза тая увереност, че ни чака гибел?

— Не зная, не съм мислил по въпроса, това е само въображаемо положение.

— Въображенията трябва да се свързват някак с действителността. Рискът може да бъде произволно голям, но самият факт, че той съществува, предполага и възможността за успех.

— Добре, но ако шансът за завръщането беше едно към хиляда?

— В такъв случай — да.

— Защо „да“? Но аз може би съм много натрапчив?

— Ти не си натрапчив, любопитен си, а между тия две неща има голяма разлика. Ще ти дам два отговора. Най-напред следния: когато навлиза в нова област на житейска дейност, човек среща съпротивата на неизвестността. Това явление съществува открай време: на неандерталския човек — първия създател на оръдия — е било много трудно да издяла от камъка острието на копието си. Но човек повтаря опитите и преодолява съпротивата на материала; тая съпротива оформя следващите му опити и самия него, обогатява го двойно: с нови познания за свойствата на материята и с редица нови преживявания. Това е дълъг и сложен процес. При сблъскване с неизвестното първите опити могат да бъдат дори напълно отрицателни, могат и нищо да не допринесат — в смисъл да се използват веднага резултатите. Но тия опити са необходими. Това се вижда от историята. Без първите опити да се секне искра от кремъка, не би имало огън. И без първите разбити от метеорите ракети нямаше да съществува господство на човечеството над простора. Точно в това е оправданието на риска и общественото му значение. Сега да минем към нашата експедиция. В съобщението, което дадохме за вербуването

на екипажа, ние ясно казахме, че трудностите на пътешествието ще бъдат огромни и че при неговата толкова голяма дълготрайност катастрофата е напълно реална възможност. Пък и ти навярно помниш текста и трябва да признаеш, че той никак не звучеше насърчително. После ограниченията и изискванията, поставени на кандидатите, бяха много големи: отнасяше се само за определени категории професии, кандидатът трябваше да има най-малко три специалности и така нататък, а въпреки всичко — получихме петнайсет милиона заявления. Ето защо струва си да не забравяме, че на Земята има още петнадесет милиона хора, които ще поемат делото и ще го доведат докрай, ако ние не извършим това. Задоволих ли любопитството ти?

— Не. Кажи ми защо ти, лично ти си предприел тази експедиция?

— Страхувам се, че си сбъркал адреса — усмихна се астрогаторът. — Физикът навярно би ти казал: „Понеже искам да опозная атомните реакции по другите слънца.“ Планетологът: „Понеже искам да изследвам структурата на извънслънчевите планети.“ Астробиологът: „Търся прояви на органичен живот в космоса.“ Но аз... аз не мога да ти дам такъв отговор...

— Как така, нима не знаеш защо?...

— Как да не зная! Зная и ще ти кажа, при все че положително няма да останеш доволен: понеже има звезди.

Астрогаторът стана.

— Докторе, нямаш ли желание да се поразходиш? Прощавай, че толкова безцеремонно те питам, но от двайсет часа не съм видял ивичка жива зеленина.

— Може би предпочиташ да бъдеш сам? — попитах.

— Къде ти! Ако имаш още време...

Спуснахме се с асансьора на по-долния етаж. В градината цареше възсия вечер. На най-голямата морава играеха деца в голям кръг. Те се държаха за ръце и пееха в хор. Изведнъж едно от тях се откъсна и се спусна към нас като стреличка. Беше момченце на около пет години. То цвърчеше от радост и запрегръща коленете на другаря ми.

— Това е най-малкото ми — каза Тер Аконян и вдигна малчугана нагоре, за да го полюее, но като видя, че наблизко минава Утенеут, спря го, подаде ми детето и отиде при инженера. Люлеех малкия с най-

голямо усърдие, но той пренебрегна усилията ми и започна бурно да настоява да го сложа на земята.

— Мога да те сложа на тревата, но не на земята, понеже ние не сме на Земята, разбираш ли? — казах аз и го пуснах; той можеше да си отиде, но изглежда, че бях засегнал честолюбието му, та остана. Повъртя петата си в пясъка, после каза:

— Знам аз това. Само така казах. Ние летим на „Геа“.

— А, така ли, но знаеш ли и закъде летим?

— Знам. За една такава звездичка.

Ех, че разговор беше! Не можах да се въздържа от последния въпрос:

— А може би дори знаеш къде е тая звездичка?

— Знам.

— Къде е тя?

— Там, където ще бъда голям.

Като каза по такъв начин всичко, което имаше да каже по въпроса, малкият препусна към хора от деца, който неуморно пееше:

*Кукувичка кука,
кукувичка кука
на зелена бука...
на зелена бука...*

Докато слушах песничката и чаках Тер Аконян да приключи разговора с Утенеут, дойде ми на ум, че на „Геа“ изобщо няма птици. Това всъщност банално хрумване беше причина, та когато след дългата разходка вече в тъмното се сбогувахме при асансьора, оживено зададох на астрогатора въпрос, за който веднага съжалих:

— На кораба има много деца. Учудвам се донякъде. Ти не се ли колеба дали да вземеш своите?

Тер Аконян стана сериозен. Пусна ръката ми и каза бавно:

— По-големите момчета искаха сами. А този, най-малкият... вярно е, колебаех се. Помислих си обаче: „Сега той не може сам да решава. Лишавам го от щастлива младост на Земята. Опасности... да... но... Но как бих могъл да го погледна в очите, когато се върна?“

Измина една нощ, ден, втора нощ и втори ден, без да се случи нещо особено. Корабът ускоряваше полета си и се носеше в юзди от радарни лъчи, като бдително ловеше в черупките на рефлекторите си тяхното ехо, което го предупреждаваше за евентуално опасно сблъскване. Астрогаторите изведоха кораба от плоскостта на еклиптиката, понеже на нея, както е известно, гъмжи от метеорити. „Геа“ още не бе взела истинския курс към звездите; полетът за Юпитер беше третиран като последна проверка преди тръгването в бездната; трябваше да се провери действието на всичките съоръжения в силното гравитационно поле на най-голямата слънчева планета, затова минавахме сравнително близо край нея. Това стана рано сутринта на трийсет и деветия ден от пътешествието ни. Мнозина от нас, събрани на наблюдателната палуба, съзерцаваха приближаващата планета.

Четири от дванайсетте ѝ луни се виждаха. Най-близката, Йо, тичаше като светла, жива звезда и хвърляше сянката си върху гигантската, набраздена с тъмни ивици изпъкналост на планетата. Пред очите ни изгряваше северното полукълбо с доекваторното Червено петно според средновековните астрономи, или — според съвременната номенклатура — Подвижния континент Гондвана. През гъстата атмосфера се показваше грапавото ѝ очертание, замазвано с пушеци, заливано с вълни от метан и амоняк. Звездната галерия, обикновено тъмна, сега беше прояснена с чудноват отблясък отдолу, хвърлян от диска на Юпитер, който стигна до най-големите си наглед размери и се разстиляше далече под кораба като чудовищна рижожълта грамадна чаша с извити нагоре ръбове, изпълнена с газов кипеж, през който си пробиваха път кълбата от тайфуни.

От втората луна, Европа, която светеше високо над нас, се нижеха сякаш редици от черни мъниста и се спущаха към централната част на планетата. Това бяха автоматични ракети, които извършваха изследователска работа на подвижния континент Гондвана. Виждаше се с бинокъл как те се гмуркаха една след друга в океана от облаци, тъмнееха за миг като дребни капки в неговата жълта омара и се загубваха. Работата се ръководеше от шепя хора, които живеяха в барокамери на Ганимед. Човешки крак още не е стъпвал на повърхността на Юпитер, понеже газовата му покривка има на дъното

си налягане от милион атмосфери и срещу него не може да устои никакъв скафандър.

„Геа“ маневрираше над диска на Юпитер вече няколко часа; палубите опустяваха бавно. И аз, отегчен от дългото си стоене на тях, тръгнах към почивната зала, която се намираше само на няколко десетки крачки от звездните палуби. Тая зала, наричана барокова, се отличава с потискаща варварска претрупаност. В шестте ѝ пъстро-златисти стени има ниши с грамадни бели статуи на антични богове. Над огледален под висят кристални паяци, а от ниския потон се подават стотици фигури на пухкави, крилати деца. Дълго време може да се седи там с вирната нагоре глава, понеже в квадратните полета на потона има картини с гористи и хълмисти пейзажи със заиграли се създания от приказките, нарисувани с потъмнели багри, чудновати и красиви, така че образуват изкусно натъкмена сбирка от музейни картини. Но зрителят бързо се уморява; очите се изглеждат, понеже не могат да си починат всред тия посребрености и позлати, дантеловидни бордюри и миниатюрни барелефи; във всяка стена има огледало, което умножава изящното богатство на художествените произведения; средата на залата е свободна, само отстрани има големи столове с твърди облегалки, на които е гравирана борба на лъвове и орли, а краката им са като птичи нокти или копита. Тези столове са добри за всичко, но не за сядане; много особени хора трябва да са били тези, които са ги направили! Ала неудобствата им трябва да се понасят с покорство, защото според историците цялата обстановка е вярно копие на една от залите в двореца на някакъв си варварски монарх. За момент ми се струваше, че тук няма никого, но един човек стоеше пред групата мраморни богове със сложени отзад ръце. По тясната глава и клепналите уши познах Молетич. Иззад пиедестала на една статуя излезе Ниле Ирьола с нос, забит в джобен приемник, така зачетен, че се блъсна в историка. Дълго двамата се извиняваха горещо един на друг и ако не беше облеклото им, би могло да се помисли, че това са някакви благородници от преди хиляда години; когато отидох при тях, чух последните думи на момчето:

— Това е страшно интересен роман; но на места се разбира трудно. А и преводът не е хубав — дори се намират и грешки.

— Какво говориш? Не може да бъде — каза историкът.

— Да, така е. Ето тук например — посочи Ниле — „Сърцето ми се сви от мъка по изгубените инструменти.“

— Каква грешка виждаш в това?

— Каква ли? Та нали „мъка“ се отнася само за одушевени предмети. Може да ни е мъчно само за живи същества, но не и за вещи...

— Така е днес, момчето ми — каза Молетич, — но някога е било иначе. Изразът „мъка по вещи“ дразни ухото ти, защото не си свикнал да го чуваш, а не си свикнал, понеже условията, които са създали това свързване на понятията, не съществуват вече от векове.

— Аз пък мислех, че има грешка — учуди се Ниле.

В отворената врата се показаха няколко души; те дойдоха при нас и се заслушаха в разговора.

— Ето тук по-нататък — продължаваше Ниле, очевидно зарадван, че е срещнал някого, който може да разпръсне съмненията му — един умен и интересен човек изведнъж започва да мечтае колко хубаво щяло да бъде, ако всеки би могъл да има собствен самолет, и веднага добавя: „Но това е празна приказка.“

— Така е. Нали действието се развива през Средновековието. Изказването, че всеки човек може да има собствен самолет, е звучало тогава като думи от приказка.

— Ех, че глупава мечта! Какво от това, че днес не звучи като думи от приказка, щом все пак никой няма собствен самолет.

— Разбира се, че няма, понеже никой не се нуждае.

— Момент... — замисли се Ниле. — Но защо всъщност днес никой няма собствен самолет?

— Ще ти обясня. Това, което казва героят на романа, не е чак толкова лишено от смисъл. Много отдавна, през епохата на варварството, е имало индивидуална собственост на средствата за производство, както и на произвежданите блага. После, при ниския етап на комунизма, средствата за производство станали обществена собственост, но консумацията на благата продължавала да бъде индивидуална, което означава, че всеки човек е могъл да има собствен самолет — както за това мечтае героят на книгата. Общественото развитие обаче не спряло, когато тая мечта била осъществена, а напредвало по-нататък и днес ние живеем във времена на напълно изчезнала индивидуална собственост дори на потребителните блага.

Защо става така? То е вследствие на все по-пълното осъществяване на принципа „всекиму според нуждите“. За какво служи самолетът? За да се придвижваме от едно място на друго. Повикваш го и летиш, а като долетиш, където си искал, не се интересува повече от него, нали? Ами ако имаше собствен самолет? Къде ще го сложиш? В къщи? А когато отлетиш с ракета на другото полукълбо, няма да го вземеш със себе си: пренасянето му би било трудно, по-добре там, където отиваш, да те чака друг самолет. Също така собствен. Но човек непрекъснато предприема най-различни ракетни пътувания; тогава на края на всеки полет би трябвало да си има собствен самолет. А за да бъдеш последователен, би трябвало да си оставиш самолети на всички ракетни гари по Земята, защото току-виж, че някога отидеш там и какво ще правиш без самолет? Най-сетне, ако всеки от нас би постъпвал по същия начин, цялата Земя щеше да се покрие със самолети, с хиляди гарирани машини, понеже може би някоя работа ще заведе собствениците им на едно или друго място. Какво разточителство би било това, какво неудобство! Защото и без това не би могъл да настаниш машините си по всички места на Земята. Но като се отказваш от „привилегията на собствеността“, днес на Земята във всеки момент имаш такова превозно средство, каквото ти върши работа най-добре.

— Разбирам — каза Ниле, — ние сме дори изпреварили мечтите на древните... но собствен самолет човек би могъл да има и днес, нали?

— Разбира се, че може. Ала отношението ни към тая проблема толкова се е променило, че всеки би сметнал такава „собственост“ за затруднение, а не за „сбъждане на мечтите“.

В този момент потонът пламна с червена светлина, а целият кораб затрептя много леко, но забележимо. Чу се сякаш глуха метална въздишка. После настъпи тишина, в която се обадиха невидими високоговорители:

— Внимание! Тревога. Готовност първа степен. Всички гравитационни уредби — стоп! Внимание! Пригответи се за изчезване на гравитацията.

Усетих, че ставам все по-лек и по-лек. „Геа“ спираше въртеливото си движение, след миг хората в залата започнаха да хвърчат бавно. Фотъйлите, няколко масички, всичко, което не беше

прикрепено за пода, плуваше в безтегловно състояние из въздуха. Край самите ми очи премина сякаш застинало в израз на нечувано изумление голямото мраморно лице на една статуя; докоснах потона с пръстите си. Това продължи може би двацет секунди, после се чу глас:

— Внимание! Отбой на готовност първа степен. Да се включат гравитационните уредби. Внимание! Очаквайте следващите съобщения.

Паднахме на пода като балони, от които е пуснат газът; всеки, щом докоснеше пода с нозе, се хващаше за някакъв близък предмет, за да запази равновесие. Няколко секунди още цареше смущението, после почти бегом се затекохме към звездната палуба.

Долу се разстиляше все същата гледка: набраздената грамадна маса на Юпитер хвърляше към нас мътно-кехлибарения си блясък. Отзад в простора на десет-петнайсет километра зад „Геа“ висеше неподвижно кълбо от газове — то светеше и се разширяваше бавно като звезда, която експлодира. В абсолютната тишина, в която се разнасяше само ускореното ни дишане, се чуваха късите, прекъсвани гласове на зумерите за свързка, след това неколкократно свирнаха бързите асансьори, най-сетне ракетата спря хода си и като обърна дюзите си право към диска на Юпитер, изригна веднъж и втори път къс пламък към него. След това по палубите се разнесе далечно, сподавено съскане — започнаха действието си статичните лъчеви емитори. Корабът висеше леко наклонен над проточения на всички страни диск на планетата. Асансьорите свиреха отново. Никой от нас не дръзна да се свърже със залата на кормилната система, за да не пречи на астрогаторите.

След някакви си пет минути всичко се успокои и тъкмо искахме да тръгнем към най-близкия телефон, когато говорителите се обадиха отново:

— Внимание! Специално нареждане. Всички лекари по местата си!

Побързах за асансьора. Той ме понесе надолу. Когато тичах за операционната зала, насреща ми изскочи Ана Руйс.

— Какво се случи?! — извиках.

— Злополука! Сега не е време за обяснения, отивай долу, в барокамерата, аз веднага ще дойда там!

Тя ме тикна в асансьора и толкова бързо затръшна вратата, че не успях дори да отговоря. И тъй, без да зная за какво, слизах надолу, когато внезапно на предпоследния етаж асансьорът спря, вратата му се отвори и в него влязоха Тер Аконян и Ирьола.

— Какво се е случило? — обърнах се към тях, когато асансьорът отново започна да слиза.

Както узнах от думите на инженера, от Ганимед, спътника на Юпитер, покрай който минавахме само на осемдесет хиляди километра разстояние, сутринта излетял да ни посрещне някакъв човек. Навярно студент по космодромия, който прекарва едногодишния си стаж на астронавтската станция на Юпитеровия спътник; обикновено там живеят напълно изолирани екипи от по няколко десетки хора, свързани със Земята само чрез радиовръзка, и се сменят всяка година. Пилотът, който тръгнал срещу нас с едноместна ракета, трябвало да е знаел отдавна за полета на „Геа“ и с нетърпение е чакал пристигането ѝ.

Както много пъти се случва с младите запалнянковци, той изключил автоматичните предпазители на кормуването на корабчето си, за да извърши свободно в наша чест няколко главолumni завъртания. Направил два лупинга около „Геа“, която му отговорила с предупредителни сигнали, но когато това не дало резултат, тя се обвила с червен димен облак. Когато и това не помогнало, корабът увеличил скоростта си. Маневрирането на „Геа“ управлявали автомати, понеже в момента в кормилното помещение нямало никого от астрогаторите. Лудетината-пилот пренебрегнал предупрежденията и като видял, че „Геа“ започва да му избягва, хвърлил се да я гони с цялата мощност на ракетата си. Когато приближавал до борда ни откъм Юпитер, той не взел под внимание притеглянето му, поради което корабчето възвило прекомерно остро и се намерило в областта на изхвърлените атомни газове. Ракетата, хваната от газовия вихър, се олюляла, а пилотът в бъркотията загубил ориентировка и в усилията си да изравни полета тръгнал с пълна скорост направо към борда на „Геа“. Късно било за каквато и да е маневра за разминаване; когато разстоянието намаляло на няколкостотин метра, автоматите включили лъчевите емитори и корабчето получило мощен удар от лъчев заряд, който го спрял мигновено. То увиснало безсилно в простора и вероятно щяло да се строполяса върху диска на Юпитер, ако не били

нашите по-нататъшни маневри. „Геа“ спряла, преустановила въртеливото си движение и с магнитното си поле всмукала злополучното корабче в недрата си.

Всичко, което бяха извършили автоматите, беше необходимо; ако корабчето не беше отхвърлено от изстреляния в него лъчев заряд, щеше да настъпи трагично в последствията си сблъскване. Все пак това беше ракета с тегло единайсет тона, която връхлиташе на нас със скорост седемнайсет километра в секунда, та енергията ѝ би била достатъчна да пробие лесно предпазната броня и да проникне корпуса на кораба ни.

В това време асансьорът слезе долу. Влязохме в барокамерата. Под голите метални ребра, които тук откриваха част от коравата конструкция на кораба, върху придвижена до стената платформа лежеше като изхвърлена на бряг риба тясна, дълга ракета, обгоряла в черно-кафяв цвят. Под въздействието на лъчевия удар обвивката ѝ се бе превърнала в грапава, сякаш покрита със сгурия черупка. Невъзможно беше да се отворят заядените клапани, затова автоматите бяха пристъпили с необходимата предпазливост към изрязване на широк отвор над седалката на пилота. Когато влязохме в камерата, работата беше на привършване, още няколко минути се сипеха искри под челюстите на електротриона, след което парчето на бронята беше леко повдигнато нагоре и през образувания отвор бе извадено затвореното в херметически скафандър тяло.

Този вид скафандър от дебела, тъмна еластична маса има отпред монтирани части от кормилната апаратура и радара и нещо като щит, който пази главата и гърдите на пилота; поради това се заловихме да го разрежем отзад. В широко отворената осветена врата на бързия асансьор вече чакаше носилка; всичко вършихме така, като че ли летецът беше жив, при все че това никак не беше сигурно, понеже ракетата, спряна от лъчевия заряд, бе загубила скоростта си толкова внезапно, та затвореният в нея човек е бил подложен на удар, който многократно надхвърляше най-крайно допустимата граница.

Някой отстрани ми подаваше приборите за рязане; колкото повече отварях пластове на скафандъра, работех все по-предпазливо. Най-сетне се чу тихо съскане на излизашъ въздух, понеже вътре имаше увеличено налягане. Още един разрез и в цепнатината зачерня комбинезонът на летеца. Той представяше нещо като надут гумен

чувал, гъсто опасан с метални спирали, които поддържат меките тъкани при внезапен тласък или спиране на ракетата.

До гърдите и корема на пилота дохождат разширяващи се фуниеобразни тръбички, в които циркулира газ под налягане в зависимост от ускорението, което се получава при полета. С помощта на няколко души пренесох на носилката тялото, още облечено в комбинезона. Стъклената врата се затвори, асансьорът тръгна меко и литна нагоре.

В операционната вече светеха всичките лампи. Ана тръгна от масата да ме посрещне. Когато носилката се движеше към затопляната метална плоча, някой влезе от другата зала: това беше първият хирург Шрей.

Исках да му отстъпя мястото, но той каза бързо:

— Не, работете, работете — и се отдръпна.

Наведен ниско с Ана до мене, сега режех с ножици външния и вътрешния пласт на комбинезона. Под здравите острия прерязваните намотки на спиралите за укрепване хръскаха; внезапно откритите крака почнаха да белеят. Ножиците бързо стигнаха до края; празната обвивка се отпусна и сплеска. Пред нас лежеше гол човек в несвяст.

Шрей се приближи до плочата; двайсетина безкрайни секунди при пълно мълчание се взирахме в проснатия.

Беше младо, може би двайсетгодишно момче с буйна, светла, сега слепната от кръвта коса. Безпомощната му голота поразително контрастираше с черния скафандър, в който се намираше и който сега падна на пода като одрана кожа на животно. По корема, бедрата и гърдите, по местата на тялото му, където в момента на страшното спиране се бяха впили фунийките на проводниците за налягането, едва забележимо се очертаваха виолетови кръгчета. Разперените ръце висяха от плочата; лицето беше без капка кръв, със синкава отсенка, пулсът трептеше почти неуловимо във вдлъбнатините над ключиците, сякаш изваяни от алабастр.

Шрей сложи извънредно предпазливо муцунката на електрофонендоскопа върху сърцето, после притегли отгоре подвижните екрани и угаси всичките светлини. Във внезапната тъмнина се показаха зеленикавите повърхности на рентгенови екрани; наведохме се над тях. Всичките стави, кости, крайници бяха цели.

Шрей включи светлината и махна екраните, които безшумно се вдигнаха към потона.

Отстрани се подаде отвореният като половинките на лешник шлем на електроенцефалографа и се нахлупи хлабаво върху главата на изпадналия в безсъзнание. В усилвателите забръмчаха токове. Шрей изследваше мозъка. Внезапно той се обади:

— Подкрепете сърцето, моля.

Дадох знак. От двете страни се показаха сребърни дръжки с готови за инжекции спринцовки. Иглите потънаха в бялата кожа на ръцете. Течността бързо се изливаше от стъклените цилиндри.

— Кръв? — попита Ана.

— Не.

Не биваше да преливаме кръв. Когато полетялото с главата напред тяло на пилота било спряно внезапно заедно с ракетата, всичките му вътрешности и кръвта, която напирала по инерция, сякаш са искали да се забият в гръдния му кош; защитните амортизатори са могли само частично да противодействуват на това; за тая цел те са упражнили внезапен натиск върху гърдите и сякаш са бинтовали шията, но са били безпомощни спрямо страхотното нарастване на подчерепното налягане; трябваше да се очакват многобройни спуквания на кръвоносни съдове и мозъчни кръвоизливи. На всеки няколко секунди през неподвижното тяло преминаваше лекичък трепет. Помислих, че започват клонични гърчове, което означава, че мозъчната кора е засегната тежко. Случаят изглеждаше безнадежден.

Шрей се наведе ниско над екрана на енцефалоскопа. Само той благодарение на трептящите токови криви виждаше какво става в мозъка на болния. Ана и аз можехме само да чакаме, взрели се в лицето му. Напразно се мъчех да прочета нещо в него. В тоя пълен с дълбоко мълчание момент съсредоточих погледа си върху лицето на стария хирург и за пръв път констатирах, че то е красиво.

Той имаше голям, високо заоблен череп, но тая големина се забелязваше също така трудно, както огромността на готическите катедрали поради лекотата на конструкцията. Долните и горните му клепачи бяха в момента еднакво отдалечени от краищата на очните ями и оставяха остър, тъмен процеп. Наведеното му лице нямаше изобщо някакъв израз, сякаш гледахме застинала маска, а истинското,

напълно съсредоточено лице беше скрито. Както бе застинал, така се изправи внезапно и широко отвори очи.

— Най-зле е теменната област... — каза той и замижа като заслепен.

Мълчахме. Това положение беше вероятно още от началото, но ние се мамехме както винаги, както при всеки случай, който надминаваше възможностите ни. Чаках решението на Шрей.

— Ако остане жив — обади се той, — или ще загуби паметта си, или... ще има епилепсия... Всичко готово ли е?

— Да — отговорихме заедно с Ана.

— Почваме.

Когато плочата с тялото се задвижи към операционната маса, Шрей, без да погледне никого от нас, добави сякаш на себе си:

— ... Или и едното, и другото...

Стъклените стени на полуглобуса, който покриваше масата, се разтвориха. Тялото, преместено с меките ръце на автомата, легна леко върху снежнобялата плоча, която точно съответствуваше на формите му. Изглежда, че бе станало пълен кръвоизлив във вътрешностите и инжекциите не бяха помогнали особено, защото кожата на пациента ни беше само малко по-жълта, но не по-тъмна от цвета на порцелановите ръбове на масата. Стъклените четвъртинки на камбаната се затвориха херметически; същевременно стрелките на апаратурата за наркоза трепнаха. Компримираният кислород изсъска тихо в проводниците. Сега пилотът лежеше върху масата под стъкловидната купола. Меки скоби обхванаха ставите на ръцете и краката му. Масата се смъкваше надолу, местеше се, маневрираше така, че кълбото с хирургическите инструменти увисна над главата на легналия. В това време вътрешността на камбаната беше затоплена, пак се показаха дръжките със спринцовките, а от страничната ниша се подаде като муцунка на змия с остро езиче кръвопреливен проводник, винаги готов да се впие във вената на оперирания.

Шрей влезе зад преградната стеничка от сапфирено вещество: тук се намираше апаратурата за управляване на операционната маса. Той седна пред екрана, на който се виждаше главата на пилота, и пъкна ръцете си до лакти в червени гумени маншети: вътре в тях се намираха метални дръжки, които той движеше, и тогава от увисналото над

главата на болния кълбо с прибори като вързоп от свити орлови нокти почнаха да се подават един след друг разни инструменти.

Без подкана от страна на Шрей се приближих до таблото от лявата страна, за да контролирам действието на сърцето и дишането на оперирания: от противоположната страна Ана пое грижата да снабдява организма му с кръв.

В залата, отделена от нас със синя плоскост, беше светло, горещо и тихо. Понякога издрънчаваше острие на инструмента, който се прибираще във вързопа при другите, или едно след друго се повтаряха леки изтраквания, когато върху отворените артерии се затваряха кръвоспиращи щипки. На екрана се виждаше оголеният вече череп. Трепаните се забиха в костта и се движеха кръгообразно, а пътят им се очертаваше с ивица напоени с кръв стружки. След това се приближиха елеватори и се вмъкнаха с тъпите си острия под отрязаната част на черепа, която се повдигна с леко мляскане като капаче. Едва бе повдигната изрязаната кост, и от недрата на черепа изплува синьо-червената маса на мозъка и почна да се издува все повече и повече под напора на невидим кръвоизлив. Големите артерии, разклонени в ципите на твърдата мозъчна обвивка, пулсираха лениво. Шрей промени увеличителната скала на екрана. Сега в него вече не се виждаше целият череп на оперирания, а само силно увеличеното операционно поле, обградено с ленти от тампони за попиване кръвта. Лъскав, тънък като сребърен косъм нож се спусна отвесно надолу към мозъка и го докосна наглед безкрайно нежно. Мозъчната обвивка моментално се спуска и разкъса. Отвътре бликна поток от кръв, изхвърлящ съсиреци. Ежектори с физиологичен разтвор почистваха полето с тънки струички; течността се въртеше, придобиваше розова, червена, най-сетне вишнева багра; кръвта течеше непрекъснато, тампоните се подменяха автоматично. Шрей се прегърби цял, ръцете му, пъхнати дълбоко в гумените маншети, бяха невидими, само по трептенето на раменете можеше да се подразбере бързата им трескава работа.

Той още повече приближи лицето си до екрана. Внезапно се чу високият повтарящ се глас на автомата, който бдеше за кръвообращението. В същото време операционното поле започна да се чисти. Без да откъсва поглед от екрана, Шрей издума:

— Изкуствено сърце!

И едва по тия изречени с прегракнал глас, почти неразбираеми думи разбрах колко е тежък трудът му.

Включих командното реле и по такъв начин прехвърлих всичките апарати от моята страна под контрола на Ана, а аз седнах бързо при страничното командно табло. Тук светеше втори екран, който показваше голите гърди на оперирания. Задвижих ножовете; те веднага се врязаха в кожата; щипките прихващаха кръвоносните съдове, които вече почти не кървяха. Кръвното налягане падаше рязко, автоматът бучеше с все по-нисък и по-нисък глас, това не бяха вече прекъсвани звуци, а продължителен, траурно понижаващ се тон. Това не беше вече операционен шок, но агония. Оперираният умираше. Усещах как му изтръпва лицето; работех колкото можех по-бързо, но ето че внезапно се обади пронизителен, остър звук, а рамките на екраните ни пламнаха с кървав блясък като знак, че сърцето на летеца спира. Още един удар — и край. Изтощено, то спря при отпускането си.

— Изкуствено сърце!!! — дрезгаво, с див бяс в гласа извика Шрей.

Стиснал зъби до болка и със сподавен дъх разрявах тялото, ребрата се пропукваха под ударите на ножиците, най-сетне зейна широк тъмен отвор. Нагодените вече тръбички на кръвопреливната апаратура потънаха в тая тъмнина, която премахнах с два потока светлина, хвърлена от двете страни, пеаните обхванаха дъгата на аортата, главната артерия беше прерязана и всмукана по вакуумен път в тръбичките; бързо включих кръвообращението — чу се все по-бърз ход на роторна помпа, стрелките се качваха нагоре, налягането се увеличаваше. Консервираната кръв се вливаше в глъбините на мъртвото тяло.

Сега разрявах оголената трахея и вкарах в нея крайчето на кислороден проводник. Всички циферблати над екрана пулсираха с все по-силен ритъм, изкуственото сърце и изкуствените дробове работеха. Повече нищо не можех да направя. С пламнали очи гледах увисналото между посинелите бели дробове, почти отрязано като плод мъртво сърце на пилота. Измина една минута, втора — то не мърдаше.

Изкуствено впомпваната кръв с голямо усилие си пробиваше път навътре в изстиващото тяло; напразно работеха нагревателните емитори, напразно изтичаха струйките от хепаринов разтвор. Шрей

продължаваше да работи и оперираше мъртвеца, който лежеше бял като мрамор върху наклонената маса.

— Увеличи налягането! — изграка Шрей, сякаш загубил гласа си.

Гледах го в продължение на един миг. Потта като град се стичаше от челото, бърсачката се движеше насам-натам и изсушаваше едрите като сълзи капки, които му заливаха очите. Устата, стисната в остра като нож линия, бе застинала в болезнена гримаса.

Увеличих налягането на кръвта, боботенето на апаратите стана по-силно, изтичаше четвъртата минута от смъртта, после петата.

— Адреналин!

Иглите лъснаха при светлината, наведоха се, инжекцията отиде направо в сърцето; изведнъж тази сиво-синя буца месо се сви и затрептя.

— Мъждеене! — извиках.

— Електрошок! — отговори като ехо Шрей.

Сам знаех, че това е единственият и последен шанс за спасение. Сърцето поразено от тока на платинените електроди, трепна, спря и рязко, без никакъв преход, започна да работи ритмично.

— Дръж така — каза Шрей с дълбок глух глас.

Сигналът за агония, който досега бучеше непрекъснато, започна да се обажда на все по-късо и по-късо; едва сега го чух отново. Наведох се встрани, за да погледна в екрана на Шрей.

Вътрешността на черепа представляваше някаква кървава каша с нанизани съсиреци; струички от безцветни разтвори я миеха неуморно, инструменти се подаваха и се връщаха, като се опитваха да наместят мозъчните полукълба, но това беше невъзможно, понеже набъбналата тъкан преливаше подпухнала през ръбовете на раната.

— Увеличи налягането под камбаната!

Разбрах. Шрей искаше поне отчасти да намести излязлата навън мозъчна херния, като увеличи външното налягане. Това беше извънредно рисковано, защото заплашваше с повреда на продълговатия мозък, на дихателния център. „Впрочем — помислих, — ако в продълговатия мозък има изливи, всичките ни отчаяни усилия отиват на вятъра.“ Всички тия съмнения минаха светкавично през ума ми, но изпълних заповедта без колебание.

Мозъкът се връщаше мудро. Кръвообращението се подобри незначително; след още десет минути можеше да се пристъпи към изключване на изкуственото сърце. Отвора в гърдите заших напълно, както и раната от трахеотомията. Сега пилотът получаваше все повече и повече затоплена кръв с гликоза и белтъчини; Шрей също привършваше. Отмахнатото парче кост от черепа беше сложено на мястото си, отгоре се виеха един след друг и се спущаха метални тампони, подобни на алуминиево фолио. Затрака апаратът за шиене, ежекторите още веднъж хвърлиха струи от течност, сетне големите бели потонни лампи светнаха и екранът угасна.

Шрей се вдигна или по-право се олюля при таблото. Подкрепих го с ръка, устните му трепереха, той се мъчеше да каже нещо, да откаже, отблъскваше ме, стори ми се, че в задъханото му шептене долових думите „Аз сам“, но не го пуснах. Ана дойде при нас и тримата излязохме иззад преградата.

Пред нас върху наклонената плоскост лежеше младежко тяло. От тесните стъпала то се стрелваше към бедрата, а от техните стегнати форми се извиваха дъгите на торса. Шията като мощно бяло стъбло поддържаше наведената настрани, натежала под шапчицата от бинтове глава със спуснати за сън клепачи. Слабото още дишане правеше ту по-дълбоки, ту по-плитки сенките в гънките над ключиците. Стояхме неподвижно, а гърдите се надигаха, ребрата се движеха и вече личеше как кръвта с невидимото си течение овладява пулса на тялото. Тогава ме обзе голяма радост, сякаш за пръв път съзрях неговата спасена от гибел хубост.

ПИЛОТЪТ АМЕТА

Първите астронавти, които преди единайсет века тръгнали да победят космоса, са си представяли пейзажа на пътешествието като черна, изпъстрена с искри глъбина, разделена на две полукълба от пръстена на Млечния път; те са знаели, че ще видят познатите на Земята съзвездия като грамадни облаци от светлини, увиснали с тежките си маси в бездните, и очакванията им са се сбъднали; едновременно обаче са изпитали и онова, което не може да си представи никой, без сам да е бил всред звездите.

Древните мореплаватели са възхвалявали океанската шир, летците — неизмеримия простор на атмосферата, първите завоеватели на полярните страни са възпявали безкрайната огромност на „бялото мълчание“, ала какво представляват земните величини в сравнение с междузвездното пространство, в което пламтят милиарди светове? Не е вярно, че голямото пространство е нещо от същия вид като малкото пространство, както казва един китайски философ в прастара притча. Създадените на земята чувства, навици, надежди се разпадат още при първия допир с безкрая.

Тук разстоянието не може да се прецени на око. Някоя забелязана искрица със същото право може да бъде светлина на друг кораб, който се движи наблизко, както и звезда, която изпраща лъчите си през трилиони километри пустинни простори. Улучените от слънчевата светлина предмети се показват изведнъж, но когато излизат от обсега ѝ, покрити със сянката на някое небесно тяло, изчезват така внезапно, като че ли никога не са съществували. Едновременно се загубва чувството за движение. Ракетата може да увисне неподвижна или да върви с най-голяма бързина — звездното небе остава еднакво неподвижно. Всяка промяна в посоката на ракетата, всяка извивка и завой се възприемат като движения на звездната сфера и всичките сетива се обединяват, за да стане тази илюзия пълна. На Земята благотворното действие на въздушната перспектива, която омекотява острите очертания на далечните фонове, поставя всеки предмет на

присъщото му място в пространствения мащаб, но в безвъздушното пространство нещата или се виждат добре, или никак не се виждат; тук липсват каквито и да било преходи, затъмнения, полутонове, има само абсолютен блясък и също така абсолютна тъмнина.

Древните мореплаватели малко са мислили за глъбините, които се простират под повърхността на моретата, не те са били техният враг, а неприязнените вихри, бурите, тайфуните са атакували и потопявали корабите им, като все пак са изпращали видими вестители. Врагът е предизвестявал идването си с надигнати вълни, с хаоса във водата и в облаците. Застанали лице срещу лице с него, мореплавателите са изтърпявали могъщите му тласъци и удари, парирали са ги и или са побеждавали, или са загивали в борбата. Нищо подобно не съществува всред звездите. Докато не е била изобретена непрекъснатата радарна охрана, корабите били изложени на ударите на връхлитащите метеори; често пъти част от секундата е делеяла пълния успех на пътешествието от унищожението при смъртоносно сблъскване. После били създадени и постепенно усъвършенствувани средствата за отбрана. Непрекъснато изкупвани с жертви, започнали да се създават принципите и законите на звездното плуване, които не приличат на земните.

Така например говори се за срещи на ракетите. Те се записват в бордовата книга като близки, ако корабите преминават на разстояние от няколко хиляди километри един от друг, тоест като че ли са на противоположните брегове на най-големия земен океан, а когато се разминават на разстояние, равно на диаметъра на Земята, такава случка все пак се записва като среща — и така трябва да бъде, защото, ако хората биха се опитали да пренесат в бездната на космоса непроменени обичаите на земните пътешествия, те биха се обрекли на крайна самота. Защото, както излиза от елементарните изчисления, между планетите биха могли да обикалят не милиони, а милиарди кораби и пак биха изтекли хиляди години, докато се случи един да премине край другия толкова близо, че да може да се види с просто око.

Всеки от нас, днешните хора, смята, че познава пейзажа на звездните пътешествия. Свикваме с него от най-ранната си младост, познаваме бездънния му мрак и ледената му пустош, но благодарение на безопасността на полета, изправността на корабите и непрекъснатото общуване с черното небе, което се разгръща пред

прозорците на ракетите, ние постигаме известна фамилиарност с гледката; пътникът започва да обръща все по-голямо и по-голямо внимание на планетите, които за безвъздушното пространство са онова, което за земния пейзаж са хълмовете, дърветата, реките — това, което му придава белега на разнообразие; вярно — слабо, но все пак забележимо разнообразие, а това вече значи много. Дискете на едни планети намаляват, на други растат, луните и планетите навлизат в, различни фази, носят се по неподвижния звезден фон и по такъв начин се вижда нагледно напредването на пътешествието, понеже тук в обсега на погледа си имаме — не така, както на Земята — едновременно и точката на излитането, и неговата цел.

От историята на космонавтиката са познати описания на страха, който е овладявал пътниците, когато за известно време Земята се е скривала зад някое небесно тяло. Не един млад човек смята подобни признания за признак на слабост; та какво — мисли той — може да представя за наблюдателя от милиони километри синьото петънце светлина, върху което не могат да се различат дори очертанията на континентите и океаните? Но както старите космонавти са се убедили, че междупланетното пространство е нещо различно от земното пространство, също така ние, хората на „Геа“, познахме простата и тежка истина, че късото пътешествие с нищо не прилича на дългото.

Както е известно, „Геа“ не тръгна веднага към южния полюс на Галактиката, а най-напред прекоси цялата Слънчева система по плоскостта на еклиптиката. Така че преминахме извънземната област на малките планети, в която кръстосват около 260 милиарда астероиди, после зад Марс прекосяхме показаните като черни линии върху картите на звездното небе траектории на многобройните комети от семейството на Юпитер, които този великан на нашата система е направил свои робини, като ги е улавял в простора с могъществото на своята далеко стигаща гравитация. Той непрекъснато променя пътищата им, докато най-сетне ги прогонва извън границите на системата или пък ги настанява на постоянна орбита. В течение на двайсет и осемте дни, през които „Геа“ със скорост близо хиляда километра в секунда летеше през вътрешните области на Слънчевата система, като си намираще път през роищата от планетоиди, метеори и комети, беше изпитана изправността на всичките ѝ навигационни съоръжения. През това време живеехме със събитията, които идваха

отвън; рядко посещаваните планети отвъд Юпитер се увеличаваха, растяха и ставаше възможно да се наблюдават с просто око гигантските им газови обвивки, вълнувани от кипежите на дълбоки течения; диаметрите им достигаха лениво максимума и започваха да намаляват; една след друга големите планети се отдалечаваха назад, заобиколени от рой застинали, ледени спътници — и най-сетне се скриваха като дребно, светлисто петно далече зад кърмата на „Геа“. В същото време напредването на пътешествието проличаваше по отслабналия блясък на Слънцето, докато при височината на Плутон то стана като една от звездите на небето, само че най-светлата. От много дни вече Земята не се забелязваше; слабата ѝ искрица се губеше в потоците светлина, които бликаха от матерната ѝ звезда.

Между орбитите на Уран и Нептун в едно разстояние от тринайсет дни срещнахме две ракети от рода на безлюдните космодромни станции, които патрулират по тези мъртви, студени простори и неспирно търсят комети и метеори, ненанесени досега върху картите на небето; за откритията си те уведомяват и предупреждават другите кораби с радиосигнали. Казвам, че срещнахме тези космодромни станции, но, разбира се, ние ги минахме извън обсега на погледа ни, дори на телескопите; те се обаждаха сами с ритмичното прииждане на радиосигнали, което даваше възможност точно да се определя местоположението и посоката на полета им. Тези патрулни кораби, на брой около шестнайсет хиляди, прекарват най-дълго време в пространството между едното и другото си завръщане в сферата на малките планети, когато, извикани по радиото, долитат в някое пристанище на вътрешната система, за да напълнят резервоарите си с гориво за следващите десет години.

Близо до орбитата на Цербер астрогаторите започнаха бавно да извеждат кораба от плоскостта на Слънчевата система. Оттук „Геа“ щеше да навлезе в океана на междузвездното пространство; започваше непрекъснатото ускоряване на полета ѝ. Както казах, средната ѝ скорост при прекосяването на еклиптиката се колебаеше около хиляда километра в секунда. Така се движихме осемдесет и два дни и през това време изминахме близо седем милиарда километра. Някой неориентиран човек би могъл да сметне това като внушително дълъг път, но на другия ден след като преминахме границата на Слънчевата система, по стените на залата на кормилната система се появиха карти

с милион пъти по-голям мащаб от употребяваните досега. Изминатото до този момент пространство беше изобщо незабележимо на тях, тъй като цялата Слънчева система заедно с най-отдалечените планети, чак до границата си, беше представена върху новите карти с една малка черна точка.

Мнозина от нас неволно си въобразяваха, че извънпланетният простор ще изглежда по-различно от проучения и опознатия досега. Макар да знаехме, че не може да бъде така, в деня, когато съобщиха преминаването през орбитата на Цербер, рано сутринта излязохме на палубите с чувство на прикрита възбуда. Звездното небе обаче ни се показва все така неподвижно.

Стоях на предната наблюдателна палуба. Полярната звезда, скрита зад кърмата, не се виждаше. „Геа“ беше на директния си курс и сякаш се спускаше от северния към южния полюс на звездната сфера, където в просторния полуостров на Млечния път светеше целта на пътешествието — слънцата на Кентавър.

Пред нас се простираше Галактиката. Огромни, наслоени един върху друг, нейните застинали белезникави облаци се влачеха из простора като масивни камари, прорязани от бездните на мраковете, които се провираха с криволици през звездните масиви: това бяха облаци от черна, студена космична материя, които отслабваха светлината на увисналите зад тях звезди. Взорът неволно се насочваше напред покрай тия светлинни континенти към слънцата на Кентавър. Там, в богато осеяната със светлини област, в милиарди толкова слаби звезди, че насочените към тях очи бързо преставаха да ги виждат, сякаш те се стопяваха под погледа, блестяха огньовете на Южния кръст, а отвъд полюса на Галактиката, при блесналите като брилянти зъбери на кълбообразната грамада на Тукан 47, светеха Облаците на Магелан.

Светлината на Големия облак минаваше за 80 хиляди години пространството, което ни делеше от него. Тоя звезден облак, който имаше почти петстотин милиона слънца, стоеше върху черния фон като къс белезникава мъгла с неправилни очертания. Малко по-нататък, обиколен с разпокъсаната светлинност на границата на видимостта, светеше Малкият облак, който сякаш беше отражение от първия в безкрайно далечно, черно огледало.

Тези два спътника на нашата Галактика се влачеха подире ѝ на еднакво разстояние от милиони години, държани като в юзди от гравитационните сили.

Разговарях с другарите, че видимостта се подобри, откакто напуснахме Слънчевата система, в която се въртят затъмняващи светлината частички прах; след около един час шумната галерия започна да опустява. Постепенно всички се разотидоха и аз останах сам. Странно ме увличаше това виране в облаците от звезди; усещах почти физически усилието на зрението, което се бореше с безбрежните простори. Гледката беше все една и съща, но не досаждаше, може би защото будеше все нови и нови мисли, които обаче не бих могъл да изразя.

Стоях така вторачен, а звездите светеха — не с оня променлив, колеблив, сякаш капризен блясък на земните нощи, а с толкова постоянна и неподвижна светлина, сякаш това бяха искри, фиксирани в черни, ледени обвивки. Изведнъж чух някой да шепне съвсем близо; погледнах в тази посока. На две крачки от мене стоеше някой, загледан като мене в звездното пространство. В тъмнината само забелязах, че е почти с една глава по-нисък от мене. Стори ми се, че е някакво момче. По едно време той промълви тихо:

— Там се намира сърцето на Галактиката...

И с жест, за който повече се досетих, а не че го видях, той посочи сферата, където се събираха съзвездията Стрелец, Змей, Скорпион. Сега и двамата гледахме тази област; Стрелец висеше над нас със звездния си облак, най-светлия от всичките, разделен с трираменен залив от мрак.

Моят другар продължаваше да си шепне. Когато свикнах с еднообразния шепот на гласа му, започнах да различавам отделните думи; той изреждаше имената на съзвездията, но не като астроном-класификатор, а като някой, който се радва на експонати от изумителна сбирка.

— Корабни платна — казваше той — Скорпион... Южна корона... Хамелеон... Хвърчаща риба... Мрежа... Каква нечувана фантазия са имали древните хора... — внезапно се обади той по-високо, като че ли подхващаше прекъснат за миг разговор, — та какво ли още не са видели в този хаос от светлинни! Колко се опитвам да сглобя нещо подобно на тези имена, но не мога.

Както ясният тембър на гласа му, така и думата „светлинни“, с която нарече звездите, утвърдиха мнението ми, че това е младо момче. Не му отговорих, понеже той говореше като че ли на себе си. Внезапно, все без да ме гледа, той каза:

— Ти си доктор, нали? Кажи, как е нашият нов другар? — А когато мълчах, понеже не го разбрах, той добави: — Оня младеж от Ганимед, когото оперирахте.

— Жив е, но е в безсъзнание — отговорих някак студено, защото той трябваше поне да каже името си при обръщение към по-възрастен от него; за да му дам лек, но, струва ми се, заслужен урок, попитах едва ли не безцеремонно:

— А ти кой си?

— Аз ли?

В гласа му прозвуча удивление.

— Аз съм Амета... пилот.

Мълчах доста време изненадан. На „Геа“ се намираха четирийсет и няколко бордови ракети; щяха да ги пилотират специално обучени доброволци, които бяха главно техници, физици и инженери. На цялата Земя само сравнително малка група хора се отдаваше изключително на пилотажа; те работеха в центровете на светлинните скорости, а петима или шестима влизаха в състава на екипажа ни. Най-известният между тях беше Амета, доколкото знам, единственият човек, който в експерименталния полет надминал скоростта 190 000 километра в секунда и въпреки тежките поражения в организма му бил възвърнат към живот. Изненадата ми беше още по-голяма, защото си го представях като грамаден, атлетичен мъж, докато сега, като го преценявах по силуета и гласа му, това беше хлапе. Той се запъти за изхода от палубата и аз тръгнах подире му.

В матовата светлина на вътрешния коридор го разгледах за пръв път. Беше нисък, почти малък, набит, с непропорционално голяма глава с настръхнала, бакъреночервена коса; лицето му беше сухо, носът огънат на върха, издялан грубо; плътните му устни бяха силно стиснати, сякаш с несъзнателно усилие пазеха някаква тайна. Той се движеше леко, но така, че се усещаше масивността на тялото му, като че ли под дрехите му то беше направено от тясно усукани пружини, готови всеки миг устремно да се развият. Отначало помислих, че е на около дваисет години, но когато преминахме навътре във все по-силно

осветения коридор и все по-далече от звездната палуба, в очните му ъгли забелязах остри бръчки. Когато говореше, той ме гледаше право в лицето, сякаш непрекъснато ме оценяваше колко струвам.

Коридорът се разширяваше. От една страна се показва обширна ниша с фотьойли, а в противоположната стена беше вградена стъклената стена на аквариума. От дълбочината му се лееше зеленикав блясък; мяркаха се там сенки на големи риби, които се движеха лениво. В нишата седеше астрогаторът Сонграм и едно светлокосо момиче, което познавах само от виждане, Лена Беренс, асистент на бордовия пост на ИПБ. Седнахме при тях. Амета мълчеше и известно време гледаше стъклената плоскост; при подводната светлина кестенявобакърената му коса придоби почти черен цвят.

Неочаквано той се обади:

— Защо всъщност ние летим към други звезди?

— Нали някой трябваше да бъде пръв — започна Лена, но той я прекъсна; оказа се, че тя не бе схванала мисълта му, както впрочем и самият аз.

— Защо ние летим към други звезди, а при нас, на Земята, никой никога не е долетял?

Завърза се дискусия на тема дали пришълци от другите системи не са се появили на Земята през крайно древните епохи, преди няколко хиляди или милион години.

Най-сетне Сонграм каза:

— Всъщност нашата Слънчева система не е нещо особено. Преди всичко тя се намира в далечната периферия на Галактиката, където звездите са много разредени, между раменете на спираловидна мъглявина, на разстояние около трийсет хиляди светлинни години от центъра; така че ние сме глуха, затънтена „провинция“ на вселената. Освен това от всичките планети само Земята притежава високо развити форми на органически живот, но все пак тя е една от най-малките планети, много трудна за наблюдение от по-големи разстояния; най-сетне през последните няколкостотин милиона години тя е претърпявала заедно с другите планети епохи на заледяване; всичко това би могло да обезкуражи дори най-запалените астронавти от другите светове да ни посетят.

Амета кимна с глава.

— Прав си, малки са шансовете да се накани някой да ни дойде на гости... но — прибави той — жалко. По-рано хората или изобщо не са мислели за съществата от другите светове, или са искали да ги познаят от любопитство, а сега у нас има такъв копнеж, както ако вървиш някъде далече в нощта и ти се иска да срещнеш някого...

Не предполагам, че устата на пилота може да изказва толкова нежни думи. Според обичая си, когато говореше, той трябваше да гледа някого в очите; сега свърза погледа си с очите на Лена, която отначало повдигна леко клепачи, а после ги наведе сякаш в защита. След малко тя стана и предложи да отидем в градина. Сонграм, който вече трябваше да поеме дежурството при кормилното управление, ни кимна с глава и се насочи към асансьора. Тримата тръгнахме в друга посока; като излизах последен от нишата, все така залята с трепетливия блясък от аквариума, почти се отрих о стъклената стена и срещнах погледа на една голяма риба с огъната като подкова, белезникава уста; тя се люлееше лекичко на едно място, а двата лигави израстъка, които като мустаци стърчаха от двете страни на муцуната ѝ, се полюляваха някак тъпо и подигравателно. При камъните край поточето забелязахме група другари, които тананикаха някаква песничка. Преминахме в другия край на градината; за тая цел трябваше да се изкачим на малкото, обрасло с ракита хълмче, от което през глинещата долчина се сливаше при беседка, скрита между високи люлякови храсти и лещак. Вървах последен и се спрях на върха на височинната, за да погледам червеното слънце; диска му прорязваха тесни, черни на ослепителния фон ивици от облаци. Струваше ми се, че съм стоял само няколко минути, но това бе продължило повече, понеже когато влязох в беседката, синкавият здрач вече се съгъстваше. Между листата в беседката беше почти тъмно. Чух гласа на Амета:

— В космоса няма лазур, нито багри, нито сенки и вятър, нито звуци на водата и гласове на птици. В него има нажежени газове, ледени планети, вечна нощ и пустота. Земята е нещо извънредно рядко и необикновено... Питаш защо съм пилот? То е все едно да питаш защо именно този камък дава опора на нозете ти; ако не беше той, на това място щеше да има друг.

— Това разбирам — отговори Лена; тя се пораздвижи и забелязах златното сияние на косата ѝ. — Но ти не си камък, никой не те е поставил на това място, ти сам си го избрал.

— М-м-м — замънка Амета и пак неволно, въпреки истинския му образ, си го представих като плещест великан. — Дали наистина всичко трябва да бъде казано докрай? Защо съм пилот? Някои хора смятат, че тази професия е по-различна от всички други, че уж вечно играя с живота си посредством случайността. Това не е вярно; аз не съм нито играч, нито герой, нито дори глупак; живея както другите хора, само че може би...

— Само че може би? — повтори тихо Лена и по тона на гласа ѝ разбрах колко много е увлечена в разговора.

— По-силно...

Изглеждаше, че той обмисля това, което трябва да каже сега.

— Питаш защо съм станал пилот? Знаеш, аз... искам да може да се пътува по Галактиката. Затова са необходими най-големи скорости. Някои казват, че това е невъзможно. Ако само вярвах, че съм прав, това би било твърде малко. Риеш твърдеше, че човек не може да превиши скоростта сто и осемдесет хиляди километра в секунда; исках да покажа, че това не е вярно. Не можех да го докажа теоретически, та трябваше да оборя теорията със самия себе...

— Можеш ли да ми кажеш защо... тогава си бил усмихнат? — каза тихо момичето. — Прощавай, не знам дали е вярно...

Амета се покашля, сякаш смутен.

— А, значи, си чувала за това? Вярно е. Когато ме извадили от кабината, лицето ми било усмихнато. Може би това беше неразумна история. Когато включих ускорителите, започна явлението, което наричат мъждеене на съзнанието, нали знаеш? Борих се с него, докато можех, после помрачаването започна да се засилва и не знаех какво трябва да сторя, за да продължи това; вече не виждах и усещах, че след малко ще загубя съзнание. Не исках да умра, но още по-малко желяех то да свърши, затова започнах да се смея — и така припаднах.

— Не разбирам... Не си искал да свърши — но какво?

— Полетите — обясни просто Амета. — Аз не разсъждавах логично, не бях, разбира се, способен за това, но навярно съм си го представял така: когато отворят кабината и видят, че съм се усмихнал до края, ще помислят, че това... не е толкова трудно. — Той се поколеба. — Знаем, че разказано на трезво, то звучи глупаво; та нали повтарям: вече не мислех, понеже не можех да мисля. Можеш да наречеш това своего рода рефлекс.

— Можел си да загинеш — едва уловимо каза момичето.

— Да, зная. Обмислях и това нещо. Когато човек умира, умира и неговите спомени, и бъдещето му, всички неразгърнати възможности и всички чувства. В това няма нито онеправдаване, нито съжаление, понеже умрелия го няма, а как може някой, когото няма, да роптае срещу собствената си участ? Това е просто, има само някои изводи, но може би... няма да говорим за това.

— Не искаш ли да говориш?

— Защо не, мога — отговори той някак по-студено. — Работата е там, че аз не се свързвам с никого, освен с ония, които са като мене.

Когато Лена си отиде и останахме двама в потъналата вече в мрака беседка, казах:

— Лош начин си избрал да отблъскваш момичетата... в случай че не искаш да се свързваш с никое от тях.

— Не от себе си отблъсквам момичетата — отвърна той и по гласа му познах, че се усмихва, — а от необикновения герой, какъвто не съм. Обгражда ни фалшив романтизъм, в който ще се заплесне не само едно момиче. Понякога се налага да причиниш болка; това действува отрезвително. Но какво да се прави, имам си стари принципи, те растяха и се затвърдяваха заедно с мене.

— Чакай — казах аз. — Всъщност на колко си години?

След всичко, което беше казал, повиших предишната си преценка: двайсет и осем, може дори трийсет.

— Четирийсет и три. Да, имам си стари принципи, но съм готов да ги наруша, ако се наложи...

Излязохме заедно. По пътя попаднахме на сноп светлина, който се процеждаше през живите плетища. Оттам се носеше тихо хорово пеене. Тогава още веднъж през тази вечер видях Амета и за трети път се учудих, че е толкова малък.

Когато се прибирах, погледнах часовника си — приближаваше единайсет. В коридорите дневната светлина беше заместена от синкавото сияние на нощните лампички. Корабът беше потънал в мрак, по всички палуби цареше тишина. Отидох в болницата. Кабината, в която лежеше младежът от Ганимед, тънеше в мрак. Благодарение на радиовръзката ни със Земята знаехме, че той беше

абсолюент по космонавтика; след три месеца е трябвало да се върне в къщи, но сега неволно стана участник в звездното пътешествие.

Виолетова лампичка, сложена доста далече от леглото, слабо осветяваше ъгъла на стаята. Влязох внимателно. Лицето на легналия беше неподвижно. Само лекичкото потръпване на ноздрите при дишането показваше, че животът пулсира в тялото му. Състоянието на невяст продължаваше: Шрей споменава, че е необходимо да се изследва мозъкът, но ние отлагахме тази процедура с желание младежът да възстанови силите си след тежката операция.

Застанал над леглото на спящия, наблюдавах внимателно лицето му, сякаш исках да прочета неговата тайна, но там нямаше нищо друго, освен голямо изтощение. Изведнъж дългите сенки от миглите върху бузите затрептяха. Затаих дъх, като смятах, че се пробужда, но той само въздъхна дълбоко и отново стана неподвижен. Проверих автомата, който бдеше при леглото му, и излязох на коридора.

Когато крачех по огледалния под на преддверието, погледът ми неволно се спря на араукарията. В ума ми се мярна мисълта, че нежните ѝ иглички, готови да трептят при най-леко движение, хвърчат със страховтна скорост заедно с цялата ракета. Притворих очи. „Геа“, огромно метално вретено, което носеше машини и човешки съдбини, летеше направо през вечната нощ. Някъде в глъбините на мрака, който я обгръщаше, се движеха късове от желязо и камък, разпаднали се глави на комети и остатъци от разбити планети. Кометите се движат бързо само близо до Слънцето; в най-отдалечените точки на орбитата, в афелиите, те пъпят лениво и там, тъмни и вледенени, дебнат ракетите. С увеличаването на скоростта на ракетата стойността на радарната охрана намаляваше; нашият кораб не можеше вече да маневрира, понеже всяка маневра би причинила чудовищни промени в ускорението, от които конструкцията би била разпокъсана, а телата на хората превърнати в пяна. Общата маса на метеорите, които блуждаят близо до Слънчевата система, възлиза на милиарди тонове, но статистическите изчисления показваха, че вероятността от сблъскване не надминава една седемнайсетмилионна. Тръгнах. Поспях се при вратата на жилището си, за да проверя дали случайно не съм забравил тефтерчето си в градината, но то беше във вътрешния ми джоб; когато извадих ръката си от джоба, чу се бавно нарастващ шум, който прииждаше от всички посоки едновременно.

Движението на кораба засилваха веднъж в денонощието — през нощта. Инструкциите препоръчваха тогава работата да се прекъсва и всеки да заема легнало положение, въпреки че това не беше необходимо. Преди задвижването на двигателите се обаждаха предупредителни сигнални апарати, скрити във всички помещения без изключение, и техният именно заглушен, но ясен звук ме беше настигнал при прага на стаята. Застинах и с наведена глава и затворени очи дълго се вслушвах в този глух, монотонен глас, който отсега нататък щеше да ме придружава години наред.

ТРИОНИ

Всеки от нас, съвременните хора, владее изкуството да пише, но не се случва особено често да прибегва към него; що се отнася до писмеността, трябва да призная, че ме обземаше скрит възторг от уменията на древните; когато ми се наложи да напиша повече от петнайсетина изречения, скоро ръката ми изпитваше толкова силна умора, та трябваше да правя дълги почивки. Историците ми обясняваха, че някога, когато изкуството на краснописа е било вътълпявано на децата от най-ранна възраст, организмът се е приспособявал към това и хората, изглежда, са съумявали да пишат цели часове — вярвам им, при все че тази работа ми се вижда странна.

За още по-странно смятам упорството или по-скоро консерватизма, с който през дълги векове се е прилагал архаичният начин за съхраняването на различните знания в направени от хартия книги; това е изумително доказателство за инерцията на навиците, предавани от поколение на поколение. Като прилагат наследени средства, хората често усложняват много проблеми, които, обсъдени откъснато от традицията, биха могли да бъдат решени значително по-просто и по-бързо.

Писани документи съществуват (историческите ми знания са доста бедни), струва ми се, от много хиляди години; разните цивилизации са създали различни видове писменост. Изнамирането на печата създадо големи улеснения; смятам обаче, че вече в XX и XXI век такова съхраняване на информацията, е било анахронизъм, който затруднявал живота. Както е известно, по онова време са съществували така наречени обществени библиотеки, които непрекъснато набирали комплекти от съществуващите печатни произведения; вече към края на XX век всяка голяма книгосбирка е наброявала от десетина до няколко десетки милиона тома и нарастването на броя им се ускорило след настъпването на комунизма и свързаното с това разрастване на просветата. Централните библиотеки на континентите през 2100 година са имали средно по 90 милиона книги; основният им фонд се е

удвоявал всеки два̀сет години и вече половин век по-късно най-големите, като например берлинската, лондонската, ленинградската или пекинската, са имали по седемстотин библиотекари, които се занимавали само с картотекирането. Тогава било пресметнато, че след сто години във всяка библиотека ще трябва да работят около три хиляди такива библиотекари, а след още двеста години — около сто и осемдесет хиляди. Неудържимо се е налагал гротескният образ на света през 2600 година, покрит с дебел пласт от книги и каталози; цялото население би трябвало да се превърне в библиотекари, които да бдят над безспирно нарастващите купища от произведения, понеже процесът на остаряването им е бил — в епохата на все по-разгърнатото умствено творчество — многократно по-бавен от темпа, с който са се появявали новите.

Правените през първата половина на третото хилядолетие нововъведения са имали консервативен характер. Основавани са били специални отрасли библиотеки, въвеждали се масово микрофилмите, а пък построяването на автомати за каталогизиране ликвидирало карикатурната представа за човечеството, превърнато в огромен колектив от пазачи на книги; но въпреки това продължавали да никнат каталози на каталозите и библиографии на библиографиите и този процес се усложнявал все повече, така че най-после към 2400 година човекът на науката, когато се нуждаел от някое старо произведение, трябвало да го чака понякога и цяла седмица, нещо, което на нас ни се струва безсмислица, понеже тогавашните хора всъщност са имали на разположение технически средства и те са им давали възможност да променят радикално това така неудобно състояние на работите.

И все пак противоречието между архаичните форми за съхраняване на знанията и новото им съдържание е расло чак до средата на хилядолетието: едва през 2531 година световното съвещание на най-изтъкнатите специалисти установило съвсем нов начин за записване на човешката мисъл.

За тая цел послужили откритите много отдавна, но използвани само в техниката триони — кварцови кристалчета, молекулярната структура на които може да бъде трайно изменяна под въздействието на електротрептения. Едно кристалче не по-голямо от зрънце пясък е могло да поеме в себе си количество от информации, равно на една

древна енциклопедия. Реформата не се ограничавала само с промяната на начините за запис; от голямо значение е било въвеждането на качествено нов начин за ползването на трионите. Създадена била единствена за цялото земно кълбо Трионова библиотека, в която от тоя момент трябвало да бъдат съхранявани всички без изключение плодове на умствения труд. Особено много усилия погълнало превеждането на съвременен език на трудовете, наследени от древните култури, за да бъдат поместени те в Трионовата библиотека. Тази гигантска сбирка от творбите на човешкия ум е снабдена с уредби, които позволяват на всеки жител на Земята бързо да се ползва от всяка информация — стига да е записана в един от милиардите кристали — и то с помощта на проста радиотелевизионна уредба. Днес ние си служим с нея, без никак да мислим за изправността и могъществото на тази гигантска, невидима мрежа, която опасва земното кълбо; безразлично дали е в кабинета си в Австралия, или в обсерваторията на някой спътник, или в самолет — всеки от нас, колчем извади джобния си приемник, повика централата на Трионовата библиотека и съобщи желаното произведение, само след секунда го има пред очите си на телевизионния екран. Никой дори не се замисля, че поради съвършенството на уредбите от всеки трион могат едновременно да се ползват произволно голям брой хора, без никак да си пречат един на друг.

През първите векове след реформата още съществували книгосбирки, които били лична собственост на разни учени. Това без съмнение е било доказателство за консерватизъм, който сякаш е подсказвал, че човек може по-бързо да си служи с грамадния книжен том, сложен на лавицата в стаята, отколкото с триона, отдалечен понякога на хиляди километри. Няма нищо по-погрешно от тоя възглед; за да си служиш с една книга, трябва да станеш, да отидеш при лавицата, да намериш необходимото ти произведение — всичко това отнема двайсетина секунди време, докато от повикването на трионовия център и подаването на заглавието до появата на желаното произведение на телевизора изминава само толкова време, колкото е необходимо на автоматите от каталожната апаратура, както и на радиовълните, за да преминат разстоянието, което дели трионовия център от приемателя. Това време обикновено се свежда до частица от

секундата. Само приемателите, които се намират на отвъдното полукълбо на Луната, трябва да чакаш секунда и половина по-дълго.

Трионът може да съхранява не само светлинни образи, сведени до изменения в кристалната му структура, следователно образите на страници от книга, но още всякакъв вид снимки, карти, картини, диаграми или таблици — с една дума всичко, което може да бъде представено по начин, достъпен за възприемане със зрението. Трионът може също така лесно да съхранява и звуци, както човешки глас, така и музика. Съществува също така метод за „запис на миризмите“ — казано накъсо, всяко нещо, което се възприема от сетивата, може да бъде записано, запазено и при поискване предадено на желаещия. Най-сетне трионът може да съдържа записи на „производствени рецепти“. Свързаният с него по радиото автомат изработва поръчания предмет и по такъв начин могат да бъдат удовлетворени дори най-чудноватите прищевки на фантазьорите, които жадуват да имат мебели в древен стил или най-странно облекло, защото е трудно да се разпращат навсякъде по Земята нечувано разнообразните блага, каквито много рядко може да пожелае някой.

За разлика от средновековната нашата телевизия е цветна и пластична, образите ѝ дават пълна илюзия за действителността и на човек, надвесен при телевизора над някой роман или научен труд, дори през ум не му минава, че четеното съчинение или гледаният предмет не съществуват „наистина“ в такава форма, в каквата се явяват пред него, тоест като дебел том, цветна картина или късче минерал, но че това са само пространствени образи, създавани в електрическо поле, а тяхното образуване ръководи отдалече трион, въведен в движение по негова заповед.

Ако ролята на трионите се ограничаваше само да изместват неудобната старовремска форма на съхраняване знанията, а заедно с това да дават възможности на всеки човек да се ползва от произведенията на съвременността и на древния свят, от театралните пиеси, симфониите, поезията, от цялото съкровище на човешката култура, и най-сетне да опростяват системата за разпращане на потребителните блага, тя пак би била много голяма, но тази роля се оказва несравнимо по-голяма и даде начало на психически промени, за които първите реформатори дори не са мечтали.

Твърде много грижи причиняваше на теоретиците и на фелицитолозите от ранната фаза на комунистическото общество проблемата за уникалността на някои предмети, които са или творение на природата, или дело на човека. Основният принцип на комунизма „всекиму според нуждите“ като че ли не е издържан в този единствен случай; защото на Земята са се намирили много неща, които са съществували само в малък брой или като единични екземпляри. Към тях например принадлежали картините на големите майстори, скулптурите, скъпоценностите и много други неща. Било е очевидно, че всеки от тези уникати може или да бъде притежаван само от един човек, или да стане обществена собственост, достъпна на всички хора. Практическото решаване на проблемата вървяло по пътя на национализирането, но не всички били доволни от това.

Разбира се, че е било възможно да се направят верни копия и те да се размножават, но все пак те биха били само копия. Наследеното от предишните формации на обществен строй понятие „притежание“ бе родило значителен брой странни изродчета. Едно от тях е била така наречената „колекционерска мания“. Обхванатите от нея трупали най-различни предмети, като се почне от произведения на изкуството, та се свърши с монети и растения. Такава е била една от задънените улички на сложната проблема за „притежанието“. Друга такава уличка е представляла също така голяма трудност. Все по-голямото от ден на ден производство на блага е давало възможност на всеки да се снабдява с всичко, каквото пожелае, независимо дали тези неща са му били наистина необходими, или е трябвало само да удовлетворят „жаждата за притежание“. Явлението радост, възникнала от самия факт, че „притежаваш нещо като своя собственост“, за нас безсмислено и направо хумористично, тогава е пораждало много трудни за разрешение проблеми. Казвало се например, че в бъдеще всеки ще има толкова много различни предмети, та над автоматите, които ще боравят с тая негова собственост, ще трябва да бдят други автомати, над тях пък други и така нататък.

Това е било пак гротесков аспект на наследена от прадедите консервативна психическа нагласа.

Прилагането на трионовата техника ликвидирало веднъж завинаги всички псевдопроблеми от този вид. Всяко нещо, което съществува, днес можеш, както се казва, „да го имаш трионово“, тоест

посредством съответния трион. Ако например някой човек има желание да притежава картината на древния художник да Винчи, която представлява Мона Лиза, той може да я поиска чрез трион, да я окачи в рамката на телевизионния екран в жилището си и да се наслаждава до насита на красотата ѝ, а когато се отегчи, може да я премахне с едно натисване на копчето. Проблемата за „оригинал“ е отпаднала в момента, от когато оригинали са кварцовите кристали, от „притежаването“ на които никой не може да има някаква полза, а понеже всичко създадено чрез трионовата техника е вярно отражение на действителността, трудно би могло да се говори за копия, защото се създават напълно идентични структури под формата било на музикални звуци, на картини или книги, само че те могат всеки момент да бъдат извикани на живот или унищожени — нещо като сбъдването на желанията в старинните приказки. Никой от нас не вижда нищо чудно в това, напротив — чудни ни изглеждат обичаите на древността, която е виждала затруднения там, където никой днешен човек не ги забелязва, но това е вече въпрос за историческата променливост на гледищата, по които не ще се изкуша да си кажа мнението.

С обсега на емисията си гласният земен Трионен център обхваща цялата Слънчева система; дори пътниците в кораби, които се намират при орбитата на Юпитер, могат да се ползват от нея, само че от повикването на централата до появата на поискания предмет изминава толкова повече време, колкото корабът се намира по-далече от Земята.

Мощният поток на трионовата земна емисия настигаше „Геа“ в звездното ѝ пътешествие, но заедно с увеличаването на разстоянието времето между изпращането на сигнала и получаването на отговора се удължаваше неспирно. Когато исканото произведение трябваше да се чака едва ли не двацет часа, използването на земните триони стана практически невъзможно и тогава настъпи великият, очакван с вълнение от всички момент — преминаването към корабните триони.

„Геа“ беше първият в света кораб, снабден със собствен комплект от триони, разбира се, несравнимо по-малък от земния; все пак той наброяваше около половин милиард екземпляри. Моментата на превключването на наръчните ни телевизори от земната на корабната емисия ние сами определихме да бъде по пладне в стотния ден от пътешествието; в тоя момент, по даден от първия астрогатор знак от

централното кормилно управление, корабният трионен център беше пуснат в действие; от тоя миг бяхме вече откъснати от земната емисия.

Разбира се, потокът от радиосъобщения продължаваше да пулсира между кораба и Земята; могъщи радиопредавателни станции ни осигуряваха връзка дори при края на пътешествието, при звездите на Кентавър, но пращането на известията траеше все по-дълго. Най-напред това бяха дни и тогава казвахме с усмивка, че се връщат времената на така наречената поща, която в периоди, равни на земните денонощия, е предавала вести от човек на човек; после обаче между нас и Земята почнаха да ни делят седмици и месеци; носещите се като светлината радиовълни трябваше да преминават все по-дълъг път, преди да стигнат до Земята. Така растеше и се увеличаваше нашата звездна самота.

Животът на борда се стабилизираше; създаваха се някои местни традиции и обичаи. Нашите организми привикнаха с малко по-бързия, отколкото на Земята ритъм на спане и бодърствуване: денят на „Геа“, както и нощта, траят по десет часа. В лабораториите, кабинетите и залите на институтите ежедневните изследвания вървят по своя път.

Дните текат, едните подобни на другите. Работата на колективите в лабораториите продължава обикновено от шест до седем часа; наистина оперативните планове предвиждат петчасова работа, но почти никой не ги спазва. Като лекар, още на Земята бях свикнал постоянно да съветвам хората да работят по-късо време, но винаги така се случва, та най-напред всеки да се оплаква от страшно много работа, а когато му кажеш да си почине известно време или да понамали работата, той едва ли не се обижда.

— Не го вземай присърце, докторе, млад си още, глупав — заяви ми професор Чаканджан, побеляла, много пълна жена, ръководител на секцията по палеоботаника в групата на биолозите. — Човек трябва да се пооплаче, без това не може да се живее.

Професор Чаканджан идва в амбулаторията почти всеки ден по доста неопределена причина — нито като пациент, тъй като в края на краищата нищо й няма, нито като гост — и ме черпи с клюкички. По време на моето едночасово дежурство се явяват доста такива „болни“. Няколко пъти вече останах с впечатление, че те просто са искали да

проявят към мене вежливост и да манифестират на дело колко е необходимо присъствието ми на кораба. Сметнали, че са си изпълнили дълга, тези пациенти изслушват внимателно моите препоръки и изчезват завинаги. Не е така с Чаканджан. Вчера например тя ми разказа за колегата си, млад ботаник, който бил влюбен в Мила Гротрян. Момичето ходело с него на разходки (това ставало още на Земята), а той непрекъснато класифицирал и обяснявал. Когато влизали в прекрасна градина, той започвал: „Това е така, защото хлорофилът не поглъща зелената част на спектъра, следователно...“ В течение на седем седмици Мила се запознала със систематиката на плесените и чистосърдечно го разлюбила.

От Чаканджан научих също цял куп подробности за Гообар. Тя говори за него с възторг, както всички, но по своя обичай не се въздържа да не го бодне: „Да — каза тя, — това е необикновен човек, но е много по-непоносим, отколкото подхожда на гениалността му.“

Чаканджан ми разказа също за математика Кеун, най-разсеяния човек на „Геа“. Той имал обичай да тананика на някаква мелодия онова, което желал да запомни, но често нужните думи му се изпарявали от главата и оставала само мелодия без съдържание, която при напразните усилия да си припомни текста пеел все по-фалшиво и по-високо. Обикновено подире му върви като кученце малък автомат, който събира всички изгубени от него вещи и запаметява къде Кеун прибира една или друга записка или предмет. В желанието си да овладее положението и да възвърна присъщото в амбулаторията отношение на лекаря спрямо болен предложих на Чаканджан да се подложи на хормонално пренастрояване на организма, понеже е прекалено пълна. Тя ми се изсмя в лицето.

— Да се пренастроя под твое диригентство? — каза тя, когато бюстът ѝ най-сетне спря да се тресе от смях. — Моите жлези вече от седемдесет години свирят все така фалшиво, но смятам, че ще издържат още толкова!

От деня на операцията виждам Ана само при съвместните ни визити в болницата, при леглото на момчето от Ганимед или в амбулаторията, когато се сменяме при дежурството. Ана разполага с много малко свободно време, понеже влезе в групата на биолозите, но освен това и двамата гледаме някак да не се приближаваме един до друг без „официални“ причини.

Пьотр от Ганимед дойде на себе си, но е напълно лишен от памет. С втрещен в потона поглед той лежи по цели дни, без да мръдне в кабината си. Страхувам се, че може да остане идиот за цял живот, но не съм казвал това на никого.

Хора, които като мене почти нищо не вършат (дори при най-добро желание не бих могъл да нарека работа моите непостоянни и всъщност лишени от смисъл дежурства), има на „Геа“ малко. Това са пилотите и някои хора на изкуството, но безделието на последните е привидно и иде оттам, че творческата им работа не се поддава на планирано разпределение на времето. Преди обед, когато лабораториите и кабинетите са пълни с хора, в безлюдния парк или на палубата за разходка може да се срещне някой от музикантите или видеопластиците, които сноват сякаш без мисъл и цел. Едва след обед почивните зали, централният парк и галериите започват да се пълнят с хора. Около учените, които обсъждат резултатите от опитите, се образуват групи слушатели, разисква се и по известията от Земята. Най-пресните от тях са вече остарели с един месец, докато пристигнат на кораба, но ние привикнахме с това. Забелязах, че беше станало твърде всеобщ навик да се носи в джобовете някакво парченце от скалите при поточето; често се виждаха хора, които при разговор, ходене или четене със скрито удоволствие въртят между пръстите си дребно камъче, отломъче от земния гранит.

Днес бях при Нона. Тая наистина способна девойка поради някаква чудновата опърничавост обича да се прави на ударена. Амета я определи отлично. Той ѝ каза: „Иска ти се да говорят за тебе, че си литнала за Кентавър само за да си запалиш цигара от звездата!“ Тя ни прие в новопоредена стая, сякаш вградена вътре в издълбан брилянт: една многоъгълна розетка образува пода, а потонът се издига нагоре като пирамида и събира в себе си наклонените триъгълни клинове на стените. Масата и фотьойлите са направени от блокове стъкловидна маса с аеродинамични линии; напълно прозрачни, те щяха да изглеждат без очертания, ако всеки от тях нямаше вътре в себе си нещо като скелет от тъмно дърво, който с линиите си подчертаваше геометричния замисъл на конструктора. Очевидно конструкторът е Нона.

— Харесва ли ви стаята? — допита тя веднага след влизането ни.

— Ослепително! — извика Тембхара като закри очи с ръка, а Жмур прибави:

— Значи, ти живееш тук, горката?...

Посрещнахме думите му със смях. И наистина тоя потоп от блясъци, които бликаха от диамантените мебели и стени и при най-лекото движение на главата започваха да играят с всичките цветове на дъгата, не беше особено приятен за по-дълго време. Нона ни показа архитектурните си проекти. Започна оживена дискусия по проекта за ракетна гара с форма на разрязан наполовина хиперболоид, с двестаметрови сребърни колони, подобни на отвесни криле. Харесваше ми.

— Прекалено хубав — оцени Тер Хаар. — За какво са тези сводови ключове на височина от четирийсет етажа? Нима хората, които тръгват на път, ще тичат към ракетите с вирнати глави?

— Но пък от разстояние те увенчават отлично цялото! — защищаваше проекта си Нона. После се обърна към Амета, който мълчеше.

— А ти какво ще кажеш, пилоте?

— Харесва ми. Бих окачил тази рисунка в жилището си. Но като гара не я одобрявам.

— Защо?

— Защото при старта вследствие движението тези отвесни сребърни ивици ще ослепяват хората в ракетите. Ти не си ли мислила за това?

Нона се загледа продължително в чертежа, сетне го хвана с двете си ръце и го скъса.

— Той е прав — отговори тя на протестите ни. — Не си струва да говорим за това.

Вратата се отвори и се появи пилотът Йериога с най-великолепния бас, какъвто съм чувал досега и заради който го канят навсякъде, но той ходи само там, където — както той казва — предпочитат лично него, а не гласа му. Бяхме се запознали с него по доста оригинален начин. Една сутрин се яви в амбулаторията плещест мъж с толкова светла коса, че беше много по-бяла от обгорялото му лице. Той влезе в приемния кабинет, спря се наред стаята и почна внимателно да ме разглежда, като че ли аз бях болният, а той лекар.

— От какво се оплакваш? — попитах аз, за да прекъсна тоя преглед.

— Нищо ми няма — усмихна се той добродушно, — исках само да видя човека, който победи Мехила!

Днес той се яви при Нона развълнуван и още от прага завика:

— Слушайте! Пуснали са хелиотрон! Току-що дойде съобщение от Земята. Пуснали го преди един час...

— Не преди един час, а преди един месец — опроверга Тембхара — тъй като сега закъснението възлиза на толкова...

— О, вярно!

Йериога се смути.

— Това е нечувано! Ние научаваме за това толкова късно... Какво ли е ставало там, на Земята, а ние нищо да не знаем...

— Същото, каквото през сто и двайсета година, рогато Тер Софар приключваше труда си — казах. — Труда си за фотоните. Може би помните? Тогава хора се спираха нарочно по пътя, за да се питат един друг дали случайно не знаят кога ще бъде предаван следващият резултат. В нашето учебно заведение — тогава бях още студент — тъкмо щяха да започнат гребни състезания, когато изведнъж високоговорителите съобщиха, че Тер Софар ще чете продължение на доклада си за своята теорема, и след една минута цялото крайбрежие опустя. Два часа лодките киснаха празни в реката, понеже всички се притискаха човек до човек, за да чуят Тер Софар.

Обядвахме в градина, на маси, пръснати живописно между цветните лехи. Тази въведена напоследък новост посрещнахме с голямо задоволство. Тер Хаар, който беше същински рудник с исторически анекдоти, разказваше за архитектите от XXII век, които проектирали „летящи градове“, цели каскади от метални дворци, увиснали във въздуха, поддържани от въртенето на гигантски перки. Нона му се отплати с разказ за Клаузиус, кибернетик от XXIV век, чудак, който правел механични паяци за ловене на механични мухи.

След обедата с Шрей и Тер Хаар се преместихме на скалите край поточето, за да „опървобитним“ края на нашето пиршество. Близо до нас на тревата играеха две деца, едно момче може би на седем години и момиченце по-малко от него, по всичко изглежда братче и сестриче. И двете деца бяха с тъмна коса, а кожата им имаше дълбок златист оцвет, който се придобива при продължително прекарване на слънце.

Момиченцето ту отваряше, ту затваряше шепичка пред очите на братчето си.

— Но ти дори не знаеш какво е това — дочух думите на момченцето.

— Ами като знам! — Па-ра!

— А какво е това пара?

Момиченцето се замисли толкова дълбоко, та чак намръщи нослето си.

— Знаех, но забравих.

— Ти винаги така — каза презрително момчето. — Никога не си знаела. Парата е такова нещо... Ех! — То махна с ръка. — И без това няма да разбереш.

— Кажй де, кажй!

— Някога, много отдавна, срещу това е могло да се получи всичко. Имало такива места и там срещу това давали всичко — и толкоз.

— Какво?

— Нищо ли не разбираш? Личи си. Аз си знаех.

— Ами, разбирам! Всичко разбирам! Срещу такива тенекийки се получавало каквото се пожелаело. Значи, и възрастните хора са си играели тогава? Това са били чудесни времена! Знаеш ли какво, ще помолим татко да ни направи такива пари.

Като се мъчеше да прикрие веселостта си, хирургът прошепна на Тер Хаар:

— Чуваш ли? Най-последе някой съжбялява за „доброто старо време“!

Момчето хвърли поглед към нас. Шрей го повика с усмивка и с кимване на глава. Малкият се приближи свободно.

— Как се казваш?

— Андреа.

— А аз Шрей. Аз съм лекар, а това е професор Тер Хаар; не щеш ли, той се занимава тъкмо с тия стари времена, за които ти говореше, разбираш ли? И може да ти разкаже за тях много интересни неща!

Той погледна часовника си, стана и като ме хвана под ръка, добави:

— А сега ние ще се сбoguваме с вас, защото трябва да вървим в болницата. Приятен разговор!

Като се отдалечавах, забелязах отчаяния поглед на Тер Хаар. Добродушният Шрей дори не предполагаше каква мечешка услуга бе направил на историка, като го остави жертва на децата.

След два часа прескочих в градината, за да подишам чист въздух, и с най-голяма почуда видях Тер Хаар на същото място край потока. Седнах до него и заслушах как разказва на малкия за събития от преди хиляди години. Той говореше за времена, когато хората са се трудили тежко, приковани към малък къс земя, за страшни войни, които за няколко часа унищожавали създаденото през векове, за тирани, които живеели в разкош, докато поданиците им гинели от глад.

Момчето слушаше сякаш с цялото си същество; то престана да отмята косата си, която падаше над челото; очите му, втрещени в устата на историка, потъмняваха и като че ли остаряваха. То бе притиснало към гърдите покритите си със загар от слънцето ръчички и остана така още дълго след последната дума на учения. Най-сетне се поклони и се отдалечи дълбоко потънало в мисли.

Тер Хаар сияеше от радост, че е намерил толкова схватлив слушател. После се разхождахме из парка и слушахме хорово пеене. Здрачи се вече съвсем и неистинската, но колко красива земна луна посребри дърветата. Изведнъж от една странична алейка се показва разчорлената коса на момчето. То дойде бързо при историка, поклони се, преглътна и каза:

— Извинявай, но нали всичко това, което ми разказа, е само приказка?

Тер Хаар не отговори веднага. Той гледаше момчето, а по лицето му с изчезващата в светлината усмивка внезапно се показва срамежливият фантазьор, стеснителният човек с побелели сколуфи, със сърце, обзето от мечти, за които изведнъж се досетих. Предположението ми потвърдиha думите, с които в един момент се отрече от цялото си знание:

— Да — каза той, — това беше само приказка...

Една седмица след пускането на корабните триони някои хора станаха невидими. Най-напред изчезнаха от общите обеда почти всички астрогатори, после престанаха да идват в градината някои физици; конструкторите Утенеут и Ирьола не можеха да бъдат срещнати никъде, като че ли изобщо ги нямаше на борда. Обаче никой

не обръщаше внимание на това, при все че всички го виждаха, но сигурно си казваха като мене: „Трябва да имат лични съображения.“

Тайната научих случайно. Тая сутрин един млад математик ми се оплака, че когато поискал да направи някакво много трудно изчисление с помощта на главния електромозък на „Геа“, Тер Аконян направо му отказал, като заявил, че в момента апаратурата е претоварена.

— Какви са тия условия за работа! — оплакваше се младежът. — Първобитно съществуване! В каменната епоха всеки човек си е имал поне собствено парче остър кремък и е драскал сметки, колкото е искал; камъни, тогавашните машини за изчисления, е имало колкото щещ, а днес? И отгоре на всичко това се казва, че тук сме били имали всичко, от което се нуждаем...

Следобед бях у Тер Хаар. Намерих при него доста хора, между които бяха биофизикът Диоклес и математикът Жмур, сътрудници на Гообар. Диоклес е дребно, чернокосо и чернооко човече; отличава го някаква, бих казал, изпълнена с безпокойство подвижност. Той изглежда като човек, който е загубил нещо и ей сега е открил тоя неприятен факт. Може би поради контраста Жмур ми се видя напълно спокоен и винаги господар на положението, в лабиринтите на което се лута нисичкият му колега. Той ни разказваше за Гообар; слушах го с интерес, защото умее да говори, а и разполага с хубав, макар и малко сух хумор. Той обясняваше защо едни студенти лудеят за лекциите на великия учен, докато други не могат да ги понасят. Когато Гообар преподава със съзнанието, че обяснява на слушателите си непознати и много трудни за тях неща, той е лош преподавател: едва мънка, повтаря, запъва се — просто е мъчно да слушаш; прочитането в който и да било учебник би било много по-полезно. Но когато почне да говори с вдъхновение и с нерв, този чужд на неговата природа, муден, пеши или направо пълзящ ход на разсъждаване изчезва, замества го присъщият му начин на скачане от една далечна точка на въпроса към друга. Пътят към върха на представяната теория се състои от редица дълги мисловни скокове и е необходима необикновена проницателност, за да бъде следван.

— Много просто — каза Жмур. — Не може да се иска от дива коза, като лети нагоре по скалите, да чака пешеходеца. И ако с големи усилия почне да върви бавно като него, ще прави непрекъснато

десетки излишни движения, ще изтичва напред, ще спира, ще се връща и тогава на забавените ѝ по принуда движения ще липсва красотата и силата, на които можем да се възхищаваме само при собствените ѝ светкавични движения.

Някой от насъбраните припомни анекдота, че когато Гообар излага за пръв път някаква нова теория, не може да я разбере никой, дори самият той, при второто излагане я проумява само той, а за обикновените простосмъртни, разбира се, специалистите, започва да проблясва по нещичко не по-рано от осмия или деветия път. Засмяхме се. Разговорът премина на друга тема, но след малко пак се чу името на Гообар. Аз казах, че обикновено ние си представяме гения като старец и някой, който не е виждал Гообар, би могъл много да се изненада при първата среща с него, понеже той не е старец. Млъкнах и извърнах глава от светлината с желание да си припомня Гообар, но не можах; в спомена ми беше останало само неправилната му, сякаш с едно дръпване оформена уста и скритите под издаденото чело очи. Не само аз мислех за това, тъй като изведнъж някой попита:

— Какъв цвят имат очите му?

И никой от сътрудниците на Гообар не можеше да отговори.

— Виждате ли! — тържествено каза той, който питаше, като че ли бе направил опит да докаже правдивостта на премълчалата си теза.

Когато излязох от Тер Хаар, беше вече късна вечер и тръгнах за жилището си; изведнъж в дълбоката чупка на противоатомния бент, който се издига тук, съзрях Ирьола, младия Руделик и една непозната жена. Искях да ги отмина, но прозвуча предупредителен шум: след една минута „Геа“ щеше да получи ежедневната си доза на ускорение. Нямахме вече да успеем да се добера до асансьора, затова останах при тях. Те размениха погледи, които ми се струваше, че изразяват известно смущение, но преди да се каже дори една дума за обяснение, автоматите включиха агрегатите за ускоряване. Нищо не се промени; светлината в коридора, превключена вече на възсин нощен полумрак, сияеше спокойно, само телата ни станаха малко по-тежки. Ако не знаех, че двигателите работят (защото те не издават дори най-малък шум), бих могъл да помисля, че ме е обзела внезапна вълна от умора. В това време другите трима бяха влезли до самото дъно на чупката. И се бяха навели над подалата се от бронираната преграда леко наклонена масивна плоча, която е продължение на една от грамадните вътрешни

напречни греди на корабната конструкция. Забелязах не без почуда, че Ирьола пуши цигара; това е много необичайна гледка, а него никога не бях виждал да пуши. По едно време той се наведе над плочата и започна да изтърсва върху нея пепелта, която образуваше тънък слой; това продължи доста дълго и приличаше на странна забава, но забелязах с каква съсредоточеност всички се взираха в повърхността на метала. Неволно и аз се наведох, за да видя нещо. Частичките пепел не оставаха неподвижни, а много мудно се нареждаха в някаква рисунка; няколко десетки секунди не можах да я разгадая, но изведнъж ми проблесна. Пепелта се нареждаше в концентрични дъги, центърът на които се намираще сякаш извън бентовата стена, някъде в дълбините на атомните преградни стени. Изглежда, че пуснатите двигатели предизвикваха извънредно слаби трептения, които не можеха да се усетят, но преградата предаваше тази неуловима подкожна вибрация на малкия слой от пепел, която се събираше по неподвижните места, значи, във възлите на образувалите се стоящи вълни.

Тримата се споразумяваха с погледи. Ирьола записа нещо, жената затвори капачето на уреда върху триножник, още миг и късата глуха въздишка на проводниците съобщи, че двигателите се изключват.

— Какво правите? — попитах аз.

Ирьола ме погледна право в лицето и присви очи.

— Преди всичко мълчание, нали, докторе?

— Какво, да не говоря на никого за това ли? — учудих се. — Добре, обещавам. Но можете ли да ми кажете какво е това?

— Трептения — каза тайнствено Ирьола.

Руделик не ни гледаше; той триеше с пръстите си недоизбръснатата си брадичка, сякаш бе потънал в мисли или дори загрижен. Само непознатата жена стоеше спокойно и гледаше в празния коридор.

— Разбрах това — отговорих, — но има ли нещо лошо тук?

— Ако лошо е онова, което не сме предвидели, това е лошото — каза Ирьола.

В лицето му вече нямаше следи от неговата закачливост. Под очите му се виждаха тъмни кръгове като от безсъние.

— Добре, но какво е то?

Ирьола сви рамене.

— Натоварването на двигателите е винаги едно и също; при по-малките скорости нямаше трептения, те се появиха от...

— Шейсет хиляди километра в секунда — каза внезапно Руделик и ни погледна, сякаш се събуди от замислеността си.

— Тогава какво е това?... — попитах още веднъж малко безпомощно, като че вече предчувствувах отговора.

Положението ставаше особено. Стояхме в един от най-отдалечените кътове на големия кораб, който се носеше през мрака, обградени от три страни от металния масив на преградата; цареше пълна тишина, неподвижните светлини в коридора отиваха толкова далече, че в края му наредените лампички се сливаха в синя ивичка.

— Не зная — каза просто Руделик. — Ние не сме предвидили това явление, понеже не възниква от теорията. Следователно...

— Теорията е погрешна... — довърши жената. Тя стоеше неподвижна. Гласът ѝ издаде голяма умора.

— Да-а... — каза Ирьола и седна на наклонената плоскост.

— Може би верижните реакции дават максимум и минимум поглъщане на неутроните — измърморих аз, като си припомнях с мъка изучаваните някога теории, но млъкнах веднага, понеже полузабравените остатъци от знанията ми бяха смешни в сравнение с компетентността на тези двама.

— Хммм — измънка Ирьола; това означаваше отричане. — Ние вече пращаме автомати нататък — с движение на глава той посочи преградата — и то не един път...

— Е, добре — казах, — но какво значение може да има едно толкова незначително...

Ирьола повдигна към мене очи, изгледа ме бързо и сведе поглед; нищо не каза, но едва сега разбрах.

— Велики небеса! — извиках. — То расте, това трептение се засилва с всяко ускоряване, нали?!

— По-тихо!

Руделик ми стисна ръката.

— Прощавай... — промълвих смутен.

Ирьола сякаш не забелязваше тая сцена.

— Дали то расте? — каза той глухо, като че ли изпитваше себе си. — Расте — продължи после, — но...

— Но не линейно — довърши Руделик.

Той сякаш се сгърчи малко, очите му блестяха, видях, че в тоя момент забрави за моето съществуване. Говореше само на инженера; извади инстинктивно един джобен анализатор. Ирьола угаси тая разпаленост с движение на ръката, сякаш зачеркваше думите му.

— Е да — каза той, — изглежда, че максимума си ще стигне при 130 000 километра в секунда... после може би ще почне да намалява, но няма да отидем далече; наистина Гообар твърди, че така е добре, но...

— Как така, и Гообар ли сте вмъкнали в тази история?

Вместо отговор Ирьола само се усмихна сдържано, сякаш казваше: „Продължаваш да не разбираш нищо...“

— Казва, че това е добре — продължаваше инженерът, — но всъщност то нищо не ни дава, понеже „това“ го интересува само дотолкова, доколкото е свързано със сегашната му работа...

— А е свързано — подхвърли жената.

— Да, той дори е доволен от това... Твърди, че му помогнало...

— Все пак какво всъщност значи това? — попитах. Вече нищо не разбрах; чувствувах, че ни обгражда нещо, което не може да се обхване с думи. — Има ли опасност? — попитах сетне и в същото време се засрамах, без сам да зная защо.

— Опасност ли? — отговори инженерът с учудване. — Не смятам, конструкцията на „Геа“ е изчислена със седемдесет пъти по-голяма издръжливост...

— Тогава?...

Ирьола се изправи. Всички се готвеха да си вървят; жената прибра поставения до стената виброметър, а Руделик дръпна автомата, който тръгна подире му като малко кученце.

Те ме отминаха, както си стоях неподвижен, без да се сбогуват, като че ли бях въздух. Последният от тях, Ирьола, се спря внезапно и ме хвана за ръка; това беше мощно ръкостискане.

— То е нещо, от което нашият живот ни е отучил — каза той, като ме гледаше в очите. — Нещо, което не се побира в тази грамадна постройка, издигната от нас в течение на хиляди години. — Той направи кръгло движение с ръка, сякаш сочеше околните предмети, но аз разбрах, че мисли за сградата на науката. — Нещо по-лошо от опасността — добави той по-тихо.

— По-лошо ли? — попитах; в главата ми цареше пълна бъркотия.

— Да, по-лошо — отговори той. — Неизвестността. Той пусна ръката ми и тръпна подир другите. Дълго, много дълго се вирах в изтритите следи от вълни по повърхността на плочата, която не отразяваше светлината като помътняло огледало, докато най-сетне си тръгнах с тихи стъпки, сякаш пазех поверена тайна на мен.

ЗЛАТНИЯТ ГЕЙЗЕР

Изтече петият месец от пътешествието и вторият, откак започна закъсняването на радиосигналите от Земята. Сега имах по-малко свободно време от преди: отнемаше ми го момъкът от Ганимед. Направихме с Шрей и Ана консулт, на който решихме да изследваме прецизно мозъка му. Главният хирург поиска непосредствена връзка със Земята, за да получи подробни данни за младежа, тъй като предполагаше, че ще трябва да го учим на собственото му минало, един вид да попълним отново паметта, опустошена от катастрофата.

Младежът позволяваше да се прави с него всичко; беше напълно пасивен, не се съпротивяваше; можехме да го водим като дете: Ана му посветяваше много внимание; често я виждах да върви между цветните лехи в градината, хванала го за ръка, а той, висок, строен, много сериозен, послушно крачеше след нея и от време на време се опитваше да съгласува дългата си крачка с дребните ѝ стъпки. Тя му говореше, показваше му цветята, назоваваше имената им, но всичко това се отблъскваше от въсърното му спокойствие. Най-сетне Шрей разпореди да направим решително изследване. Голямата енцефаловизионна апаратура имаше някакъв дефект, който не можех да отстраня сам, та трябваше да се свържа с втория астрогатор, понеже станцията с автоматите за техническа помощ беше под неговото ръководство. Не го намерих веднага; тъкмо бил напуснал залата за кормилно управление след дежурство.

Информаторите не ми помогнаха в търсенето. Лутах се по целия кораб и най-после отидох някъде далече от централните палуби. Коридорът преминаваше в нещо като обширно преддверие пред малка концертна зала. До една странична колона стоеше Ланцелот Гротрян и гледаше бялата статуя, която се издигаше в центъра на голото пространство. Изложих му молбата си. Разговорът беше делови, почти сух, но присъствието на белия каменен торс като че ли хвърляше в него блясък и попълваше всяко замълчаване.

По едно време започнахме да вървим или по-право да се разхождаме; стъпките ни се чуваха добре, подсилени от отразяването си в свода, който покрива преддверието като високо вдигната мидена черупка. Не зная как се случи, та се спряхме едновременно — лице срещу лице със статуята. Тя представяше млад момък, спрял се в далечен път. Лицето банално, безинтересно, да — така изглеждаше. Но е като някое много ранно мартенско утро, подало се от мъглата, през което дърветата стоят изплакнати с вода, голи, изложени на бледото растящо слънце в очакване на големите дни през лято. Именно такава е лицето, което чака да се сбъднат всичките, следователно и най-големите обещания. Гротрян каза, че статуята е дело на Соледад. Тогава си спомних една дребна случка преди седмица. Срегнах скулпторката в градината; тя седеше на върха на едно хълмче с истинска, старовремска книга на коленете си. Заинтригуван, попитах каква е тази книга. Тя не отговори, нито вдигна глава, но зачете на глас:

„И тъй те казаха:

— Ти как си живял?

— Добре — отвърна той, — много работих.

— Имаше ли врагове?

— Те не можеха да ми попречат на работата.

— Ами приятелите?

— Искаха от мене да работя.

— Вярно ли е, че много си страдал?

— Да — отвърна той, — вярно е.

— Какво си правил тогава?

— Работих по-усърдно: това помага.“

— За кого се отнася? — попитах аз.

Тя назова името на някакъв скулптор от древността, залови се пак да чете и моментално забрави за присъствието ми.

Разказах тази история на Гротрян и го попитах дали смята, че участието в експедицията може да бъде с нещо полезно за скулпторката.

— Мисля, че да — отговори той. — Много е трудно да се оформява като повърхност на геометрически тела онова, което е дълбоко скрито в хората. Трябва да се търсят различни начини и

навярно много неща можем да научим за човека, като гледаме звездите...

Когато астрогаторът говореше, наблюдавах лицето му. В него вече преобладаваха линиите на старостта, линии, които слизаха надолу, в бръчките около очите, в отпуснатите бузи всичко беше тежко и тежеше. Под побелелите вежди очите му сякаш бяха премрежени от незабележима мъглявинка, но когато заедно с последните си думи той ме погледна, стори ми се — изумително нещо, — че е по-млад от мене.

Вечерта се събрахме в операционната зала и момъкът, все така равнодушен, беше сложен върху металната маса. Изведнъж се случи нещо непредвидено: когато Шрей започна да сваля надолу широките плоскости на електродите, които щяха да обвият главата на младежа, той внезапно се закри с ръце. Тоя пъргав, тревожен жест така ни поразил, че ние се слисахме, понеже бяхме вече свикнали с пълната му пасивност. Ана се наведе над него и започна тихо, спокойно да говори, като нежно отгъваше пръстите му, сякаш при детска игра или милувка. Тогава той все още със свито като пестник лице престана да се съпротивява. Металните пипала обхванаха слепоочията му и стигнаха до бузите под очите, кремавата покривка закри тялото и само част от разголената гръд се движеше равномерно при светлината, която започна да намалява, защото Шрей гасеше лампите една след друга. Най-после настъпи дълбок полумрак. От лъскавия калпак, който сега покриваше плътно черепа на болния, като игли на таралеж стърчаха приемниците на токовете. Всички заедно образуваха нещо като екран, който възприемаше слабия пулс на електрическите мозъчни изправвания и усилен хиляди пъти, го предаваше вярно на апаратурата, поставена над възглавето на масата. Там се издигаше стъкловиден предмет, който по форма напомняше глобус. Както е известно, средновековното предположение, че някога ще бъде възможно по записа на мозъчните биотокове да се четат човешките мисли, не се сбъдна, понеже комплексите от асоциации се оформяват различно във всеки човек и на еднаквите помежду си биотокови криви не отговарят еднакви понятия. По тази причина лекарят не може с помощта на електроенцефалоскопа да научи какво мисли болният, но може да установи как се формира динамиката на психическите процеси и благодарение на това да разпознае заболяването или повредата в мозъка.

Доста дълго Шрей стоя неподвижен и се вслушваше в бръмченето на усиливащите токове, като че ли желаше в тия смесени звънтения да улови някаква мелодия; най-сетне включи апарата.

В прозрачната дълбочина на глобуса светна. Вътре в него, затворени в стъклото, хиляди искри хвърчаха толкова бързо, че се виждаха само трептящи спирали и кръгове, фантастична светлинна дантела, простряна в пространството, назъбена на тънички, остри зигзази; тук-там сгъстените влакна на блясъка разтопяваха отделните изправания в мъгливи бисерни ивици; цялата сфера бавно се пълнеше с дълбоко лилаво сияние и напомняше малко небе, пронизвано от траекториите на падащи звезди. Милионните разклонения на светлинните линии непрекъснато се сплитаха и разплитаха и образуваха рисунка с несравнима правилност и красота.

— Говори му, моля — прошепна Шрей на Ана.

Виждах го в светлината, като идеше от кълбото; тънкият му остър нос се открояваше от потъналото в черните сенки лице.

— Какво да говоря? — попита Ана като че ли смутена.

— Каквото ще да е — измърмори Шрей и още повече се наведе над светналото кълбо.

Ана приближи глава до калпака. Забелязах само нейния тъмен профил върху по-светлия фон.

— Момче, чуваш ли ме?

Във вихъра на светлините нищо не се промени.

— Кажу кой си? Как се казваш?

Гласът ѝ звучеше слабо при монотонния шум от токовете. Този въпрос, задаван десетки пъти, винаги оставаше без отговор; и сега легналият мълчеше, а светлистите искри продължаваха да летят по затворените си траектории и неуморно извършваха променливи колебания нагоре и надолу. Ана зададе на младежа още двайсетина въпроса, спомена за Ганимед, за космодромната станция, изброи общопознати земни наименования, но всичко това не предизвика ни най-малко промяна във вихъра на светлините.

При все че досега не бях асистирал много пъти при толкова основно изследване, спомних си подробностите, известни ми още от университета: тия искри, които като че ли бяха затворени в орбитите на безспирното си обикаляне, отразяваха само хранителните, вегетативните дейности на мозъка. Техният ритъм и симетрия не бяха

нарушавани от нередовни, извиващи се изпразвания, които у лаика създават впечатление за хаос, въпреки че тъкмо те са образ на мислите. Като студент не се примирих много лесно с обстоятелството, че мятащите се в привидно безредие светкавици са отражение на кристалния ред на разсъждението.

Гледах кълбото над черното в мрака рамо на Шрей. В някои места то беше разпалено неравномерно, като че ли там светлинното течение се разбиваше о невидими рифове и ги заобикаляше като златисти пръски, които образуваха едва забележими вълни и въртопи.

Най-после Ана млъкна отчаяна. Започнах вече да усещам умора от неудобството на позата си (стоях силно наведен), Шрей си мърмореше нещо неясно, после покръхна и каза:

— Стига толкова.

Изглежда, че Ана не го чу. След секунда мълчание, изпълнено с шума от усилвателите, тя се обади:

— Любиш ли някого?

Изтече малка част от секундата; изведнъж вихрените светлини трепнаха. От тъмнината избухна взрив от златни пръски, светна, разблъска затворените орбити и се стрелна нагоре; изглеждаше, че ще пробие стените на стъкления затвор. После светлината се изля надолу и изгасна, повърхнината от блясък се сви и отново се виждаше само призрачното фосфоресциране на хвърчащи искри.

Шрей се изправи с внезапно движение, изключи апарата и светна потонните лампи. Ослепен, стиснах клепачи.

— Е, да — каза хирургът неясно, по обичая си — моторна афазия... чак такава? Десетина полета тежко повредени... и по-дълбоко, *tractus cortico-thalamicus*... обаче *thalamus* е цял, така изглежда това... и мазолестото тяло...

Внезапно, сякаш за пръв път забеляза Ана, отиде при нея, сложи ръце на раменете ѝ и каза:

— Отлично, момиче! Как ти хрумна това?

Ана се усмихна безпомощно.

— Не зная. Дори мислех, че това е глупаво, тъй като нервните пътища...

— Никак не е глупаво! Не е глупаво! — прекъсна я Шрей и разтърси дребните ѝ рамене. — Разкъсани пътища, нали? Но има мнемони и по-кратки, и по-дълготрайни, има спомени, които могат да

бъдат унищожени само заедно с целия човек! Много добре направи! Не зная, но...

Без да довърши, той отиде при момъка и го освободи. Младежът отвори широко очи с грамадни зеници — толкова грамадни, че изглеждаха като две черни слънца при затъмнение, обиколени с тънка ивичка от синьо-сив ореол. Тези очи гледаха през нас равнодушни, невъзмутими.

— Abulia... челните полета... — мърмореше Шрей. — Мръсна работа... но няма нищо... пак ще оперираме...

Мястото, където редовно се срещаха хора от най-различните институти и групи, беше спортната зала. Аз лично съветвах всички да се занимават системно с лека атлетика и давах добър пример, като всеки втори ден отивах да се упражнявам. Наш треньор беше Зорин, приятел на Амета. Право да си кажа, никога не успях да науча дали той е пилот, който се занимава и с кибернетика, или обратно — кибернетик, който се занимава с пилотаж, пък и това не беше особено важно. Както самият той казваше, толкова се бил наскитал по разни космодромни станции, та напълно му се объркал ритъмът на спането и будуването; той можеше да работи или да спи във всяко време на деня или нощта. Зорин беше превъзходен атлет; точно като него си бях представял Амета, когато още не го познавах. Най-сложните гимнастически упражнения правеше винаги сякаш без особени усилия. Когато се доближеше до уреда, той спираше, като че ли се вслушваше в собственото си тяло и чакаше някакъв тайнствен знак за неговата готовност; изведнъж се издигаше над лоста и започваше да се прехвърля и върти; на моменти застиваше, като че напук на силата на притеглянето, и композираше с тялото си прекрасни моментни фигури. Във всичките му движения, в начина, по който подаваше ръка, в привидно тежката му, но безшумна походка се спотайваше сънлива, котешка грация, като че ли едновременно се радваше, че притежава толкова великолепно тяло и беше принуден вечно да преодолява леността му. Всички бяхме готови да дадем душата си за него; той съумяваше да разпалва амбицията в нас по някакъв съвсем детски начин. Помня как Рилиант идваше вечер в залата, за да упражнява едно премятане, и така се труди няколко седмици само от желание Зорин да

му смигне най-после одобрително. Той беше отличен конструктор; колегите му от групата на Тембхара много пъти разказваха за удивителната интуиция, с която предвиждал много далечни последствия от планираните стереометрически решения. Мисля, че това се свързваше по някакъв начин с владенето над пространството, което дължеше на собственото си тяло. Не се знаеше изобщо как и кога работи — идваше при Тембхара като гост, прекарваше в лабораторията един час, получаваше тема и след два-три дни се връщаше вече с готово решение в ума си; той имаше такава памет, че никога не правеше никакви записки. Възсиньото сияние на неговия селенитов, широкичък комбинезон можеше да се зърне неочаквано в някоя от най-отдалечените от сърцето на кораба тъмни прибордови галерии, някъде над халето на летището или на нулевия хоризонтал. Най-често отиваше там сам, но ако край него крачеше някакъв човек, можеше да си дадеш главата, че това е Амета. Изглеждаше, че двамата изобщо не разговарят; те владееха изкуството да мълчат по начин, който винаги не само ме омайваше, но ме и тревожеше — толкова ми е чуждо това изкуство. Или с разлюляна, лека стъпка обикаляха звездната галерия и веднъж на половин час си подхвърляха по някоя неразбираема за никого дума — име на някой кораб или някоя космодромна станция, — после отново мълчаха, сякаш на съвместно избрана тема.

По това време „Геа“ придоби скорост 90 000 километра в секунда. Тя продължаваше да виси наглед неподвижно между звездите и само светлината им започваше да променя цвета си поради ефекта на Доплер. Звездите пред носа на кораба почваха да стават възсинкави, а ония зад кърмата — червени; чувствителните апарати, които изследваха тези промени, изчисляваха скоростта на пътуването, страхотна и непонятна при земните условия; ракета, която би се движила с такава бързина, при допира си дори с най-разредените пластове на земната атмосфера, би се превърнала в летлив газ. Тук обаче всичко беше тихо и мълчаливо, звезди и черна пустош между тях; само от последните, съседните на кърмата палуби можеше да се забележи слънцето като стоманеножълта, доста силна звезда, която светеше от дълбочината на сплескан диск; това беше облак от зодиакална прах, който се върти в плоскостта на еклиптиката.

По-нататъшното нарастване на разстоянието увеличаваше редица мъртви цифри върху циферблатите на уредите; умът не можеше вече

да ги обхване.

На няколко пъти получих предложение да се присъединя към разни групи, дори имах желание, нека призная това, да си създам връзки с видеопластиците, но се въздържах. Все повече се задълбочавах в медицината; вечер с чувство на приятна физическа умора от тренировките правех сложни операции върху трионови фантоми и се ровех в учебници, взети от богатите сбирки на медицинска литература в корабната библиотека.

Правеше ми удоволствие да уча и все пак винаги чувствах някаква неясна ненаситеност. Или ми се струваше, че твърде малко общувам с хора, или пък — че заниманията ми имат твърде академичен характер и не са от полза за никого на кораба. Мисълта за лекарска практика след завръщането ми на Земята беше толкова далечна, че всъщност бе нереална.

Докато така се учех, четях, приемах болни, посещавах Тер Хаар и се разхождах с Амета, в атмосферата на кораба настъпваша трудно уловими и бавни, но безвъзвратни промени. Множество дребни случки би трябвало да обърнат вниманието ми, но аз бях като глух и сляп. После се чудех как съм могъл да не забележа нищо, сега обаче смятам, че в самозащитата си разумът ми не е искал да допусне до себе си предвестниците на това, което наближаваше, което като че ли вече чакаше в една от черните, ледени бездни, които нашата ракета пронизваше непрекъснато.

И така една вечер, когато изнурени от бягане почивахме полуголи на шезлонги, а от телата ни излизаше пара след горещия душ, един от нас, като се удряше лениво с ръбовете на китките си по бедрата, сякаш отново започваше прекъснатия си масаж, изказа съжаление, задето не можем да упражняваме гребен спорт. Зорин се усмихна и подхвърли, че се наема да организира на „Геа“ истински състезания на осморки, а на изненаданите ни въпроси отговори как си представя това нещо. Лодките ще се пуснат в малки успоредни басейни с вода, ще се обградят с видеопластичен мираж на езеро или дори на море и отборите ще започнат надбягването; скрити измервателни апарати ще определят коя от осморките гребче най-бързо — и тя ще бъде обявена за победителка. Според обичая си той дори вече рисуваше във въздуха как ще се свърже апаратурата, когато физикът Грига каза кисело:

— Това не ще бъдат състезания, а халюцинация. Изобщо прекалено много видеопластика има тук. Изкуствено небе и изкуствено слънце, и изкуствена вода; кой знае, може би всички седим в обикновена бъчва, а „Геа“, космосът, експедицията и всичките звездни пейзажи са само видеомираж!

Неколцина от нас силно се разсмяха, но това още повече раздразни физика.

— По дяволите с такава забава! — извика той и като скочи, застана над нас и заговори сърдито:

— Това е всъщност самоизмамване! Ако и по-нататък бъде така, ще стигнем дотам, че изобщо никой няма да прави нищо, дори видеопластиката ще бъде ненужна... За да преживее човек катерене на Хималаите, ще е достатъчно да глътне някакво хапче, което ще дразни съответно мозъка, и както си седи във фотьойла, всеки от вас ще бъде изпълнен с най-автентично впечатление, че се намира всред скали и снегове! Какво самооглупяване! Та това са наркотици, отвратителен ерзац! Ако човекът не може да прави нещо наистина, тогава не бива да го прави изобщо!

Той почти изкрещя последните си думи. Отначало някои от нас започнаха да се смеят. Но тези отделни кискания утихнаха веднага. Един биолог се опита да даде някои по-конкретни обяснения за наркотиците, но (разговорът веднага се прекъсна и ние се разотидохме бързо, като се оплакахме на глас, че Зорин прекалено ни форсира пред приближаващите състезания. Това беше само претекст, който трябваше да прикрие спотаеното у всекиго от нас мълчание.

Дълго време не ме оставяше на мира въпросът за непредвиденото явление, който бях узнал случайно при противоатомната преграда. Бях се задължил да не говоря за него на никого, но трябва да призная, че в течение на ред дни очаквах с все по-голяма възбуда вечерния предупредителен сигнал и където да се намирах, на своя глава започвах колкото неумело, толкова и напрегнато наблюдение; нищо обаче не можех да забележа. Няколко пъти нарочно се застоях по-дълго при Тер Хаар, та като се връщам от него, да надзърна в нишата в зида на преградата, но тя беше празна и тъмна. Имах желание да повторя експеримента на Ирьола с пепелта, но се страхувах, че някой ще ме свари при тоя опит и ще стана за смях. Най-сетне въпросът се ликвидира сам. Ирьола, който в края на следващия

месец отново почна да се храни в трапезарията, беше във великолепно настроение и изглеждаше, като че ли никак не помни нощната ни среща. Няколко пъти загатвах за това в разговора, а когато то не даде никакъв резултат, попитах го направо.

— Ах — каза той — няма нищо, всичко е в ред. Такива неща не може да не се случат при един пионерски експеримент.

Вечер отивах на звездните палуби. По тях имаше малко хора. Приписвах това на всеобщата заетост с работата. Говореше се, че астрофизиците вече се готвят да наблюдават едно извънредно рядко явление, каквото щяло да бъде пламването на една свръхнова звезда през идната година. За групата на Гообар пък се носеха слухове, че била на път да направи някакво откритие. Вярно е, че броят на хората в другите групи възлизаше на около сто и осемдесет души, а по палубите се мяркаха само отделни любители на звездите, но аз не обръщах внимание на това; все повече и повече ме омайваше звездният простор. По-рано го гледах като астроном-любител и се опитвах да назова по име и да класифицирам всичките небесни тела. Постепенно от това увлечение не остана нито следа.

Престанах да различавам съзвездията. Не ги търсех, не ги отделях от мрачния фон, както човек не се опитва да отделя с поглед очите или устата от познато лице. Неподвижен, загледан, с чело, притиснато до студената стена, бдях цели часове и впивах взор в бездните. Насоченият нагоре поглед сякаш се връщаше в себе си подобно на стрела, пусната в небето. Там се стелеха пластове от мрак, тук-там пронизани от бледите разтлени жили на мъглявини. Нищо повече. Долу бездната бе осеяна с искри. Тия два простора на нощта образуваха две черни граници на Млечния път. След някое време очите вече преставаха да разпознават по-големите съвкупности. Погледът упорито си пробиваше път през тъмните камари, дълбаеше пластове им — някакви грамадни гърбици от мрак, посипани с прегоряла пепел, някакви океани от чернота, които блещукат с фосфорична утайка; с най-голяма мъка се провираше през завесите от прах към сенките на звездите; изнурен, погледът сякаш се изчерпваше, размиван и поглъщан от безкрайния мрак. С истинско облекчение почиваше върху някое струпане на светлини — това беше мъглявина, светла като мълния от превърнат в газово състояние живак, застинал навеки в бясната криволица на разрива — и отново тръгваше по-нататък, където

между безформени, полумрачни туловища зееха процепи, които излъчваха призрачна, гнила светлина сякаш от разлагаща се тиня. При това виране идваха моменти, когато ми се струваше, че погледът се превръща в нещо материално, че от дъното на очите ми излизат някакви тежки лъчи или пътища и че не мога да затворя клепачи, защото ще оставя взора си някъде в бездънните лабиринти на нощта и ще го обрека на вечно съществуване сред ледени и нажежени облаци, в бездни, където съществува безкрайно старо време и пулсира с милиардолетия, а всичко това — неизмеримите, безкрайни, без дъно и свод, без видими, нито мислими граници простори, — това беше действителност, свят, възникнал от черната пустош и ослепителните пламъци на водорода.

През осмия месец на пътешествието ракетата достигна скорост 100 000 километра в секунда. Всеки четири секунди преминаваше разстояние, равно на онова, което дели Луната от Земята; пред нас бързината ѝ трупаше пластове от светлинни вълни и ги разтягаше далече назад. Тя постигна една трета от най-голямата скорост, която съществува в космоса, а въпреки това всичките светлинни точки, които определяха местоположението ни, оставаха неподвижни. Понякога ми се струваше, че стига човек да се замисли дълбоко за страшното безразличие на вселената както спрямо нашето свръхусилие, така и на апаратите ни, които бяхме създали с една-единствена цел и задвижили като метално продължение на насочената към една-единствена точка воля, че стига да разбере това, за да се почувствува смазан. За най-дребното преместване на съзвездията, измеримо само с микроскопи, трябваше да се чака не дни, не месеци, а цели години. Летяхме денем и нощем, по време на работа, на почивка, сън, забавление, любов; автоматите включваха двигателите, потоците от атомен огън с трептене напускаха дюзите, ракетата увеличаваше скоростта си, вече изминаваше 105, 110, 120 хиляди километра в секунда, а звездите оставаха неподвижни.

IX СИМФОНИЯ НА БЕТХОВЕН

Всичките дълбоко и неясно мъждеещи в мене зачатъци на нещо ново, неизпитано, неизживяно, като че ли вечно потъпквани, потискани, благодарение на срещите ми с хората, на часовете, прекарани при нагласените за земните предавания апарати, които проблясваха като жарава в моменти, когато се будех ноцем между края на един сън и началото на втори, през време на самотните ми разходки под звездите, при първото развиделяване — всичко това се събра, сля се и изплува в двеста шейсет и третия ден от пътешествието ни.

Дневните си занимания приключих по-късно от обикновено и застанал под голямата араукария, между болничните зали и жилището ми, чудех се какво да правя с остатъка от вечерта. Най-сетне, все още нерешен, тръгнах за градината.

В нея се спускаше ранен пролетен здрач. Вероятно по желание на някого от другарите духаше по-силен от обикновено вятър и буйните му пориви, които неспирно разклащаха клоните, будеха стари и силни спомени. Горе в лазура плуваха големи, безформени облаци, слязлото ниско слънце ту се криеше зад тях, ту избликваше иззад позлатените им ръбове като снопове блясък и тогава всичките храсти и дървета хвърляха върху земята внезапно изострени сенки, като че ли се будеха ненадейно.

На камъните под урвата, от която се спускаше поточето, седяха четири момчета от дванайсет до петнайсетгодишна възраст. Най-малкото, свито до един гранитен къс, ближеше захарен памук на пръчка, а молитвената самозабрава, с която се отдаваше изцяло на това си занимание, беше толкова напрегната, че неволно се приближих да му се полюбувам за момент. Второто свиреше фалшиво с уста един симфоничен мотив и в по-трудните места си подпомагаше със силни размахвания на краката; третото, което познах, че е Ниле Ирьола, се бе покатерило най-високо; седнало на естественото каменно седло с ръце скръстени на гърдите, то гледаше хоризонта с израз на господар на безбрежните простори. Някой скрит от погледа ми стоеше отвъд

поточето, до самата пенеста вода, която в сянката изглеждаше черна и гъста като смола; само понякога грива от пяна хвърляше оттам бели проблясъци.

— Но кога най-сетне ще започне тази ужасна пустош, за която се говори толкова? — попита най-малкото от момчетата, като се обърна към невидимия човек; то продължаваше да ближе захарния памук, но за да навакса яденето на сладкиша с разговора, откъсна голяма хапка и натъпка бузата си с нея.

— Ще започне тогава, когато я забележиш — отговори невидимият.

Познах гласа на Амета. Същевременно някой сложи ръка на рамото ми. Беше Ана.

— Отдавна не сме се виждали, какво правиш? — казах с усмивка, като се обърнах към нея; чувах, че момчетата продължават да говорят с пилота, но вече не можех да ги подслушвам.

— Днес има концерт — каза делово Ана, като поклащаше буклите си.

— Руйс бащата? — попитах.

— Не, този път нещо много старинно: Бетховен, Деветата. Знаеш ли я?

— Мисля, че да — отговорих. — Значи, концерт. Ще отидеш ли?

— Да. А ти? — подхвърли тя.

Надалече се мяркаха пъстри роклички на деца.

— Разбира се — казах, — с тебе, ако може?

Тя кимна одобрително с глава и веднага повдигна ръце към косата си, за да укроти бунта ѝ.

— Трябва ли вече да се тръгва? — попитах.

Ненадейно ме обхвана леко, хубаво настроение, сякаш току-що съм изпил чаша шампанско.

— Не, започва в осем.

— Значи, след един час — проверих на часовника. — Ще се срещнем ли някъде? — добавих с усмивка.

Беше възприето на „Геа“ да се държим така, та с държането си да внушаваме, че свободата на действията ни не е ограничена от стените на кораба; това нещо спадаше към увеличаващата се система от самоизмами; мислех, както и другите, че това е добър метод.

— То се знае — отговори сериозно тя, — ще се срещнем... под оня смърч, след един час.

— Точно след един час, чудесно, трябва ли да те оставя сега?

— Да, имам още някои работи за уреждане.

Пак останах сам. Погледнах мястото, където по-рано седяха момчетата, но сега там нямаше никого. Тръгнах през градината. Толкова добре познавах всяко нейно дори най-малко кътче, всяка алея и цветна леха, та навярно бих могъл да я прекося със завързани очи в която и да било посока. Знаех, разбира се, точно къде се свършва мястото за ходене и започват фантомите на видеопластиката. Неочаквано ми хрумна, че разходката ми прилича на обиколките на затворниците в древността, и усетих внезапно неразположение към дърветата и храстите, които днес шумяха толкова силно. Излязох на коридора. Обхвана ме някаква пълна липса на решителност; влязох в асансьора и потеглих за осмия етаж, за да посетя Руделик, но още на петия излязох и тръгнах пак надолу; надявах се, че в пътническото отделение на летището ще намеря Амета, понеже няколко пъти вече го бях виждал там, но халето беше толкова просторно, че търсенето щеше да ми отнеме много време. Послушният асансьор пак тръгна нагоре. Тогава направих нещо ученическо: затворих очи, протегнах ръце и натиснах първото копче, на което попаднаха пръстите ми. Чаках търпеливо. Вратата се отвори с едва доловим шум; оказа се, че се намирам на единайсетия, етаж, близо до кабинета на Гообар. Рядко някой идваше тук, понеже нямаше какво да търси, но аз излязох, отпратих асансьора и с бавна крачка тръгнах към грамадната стена, зад двойната обковка на която се криеше личната лаборатория на Гообар.

Приблжих се до стената. Макар и стъклена, тя беше непрозрачна, понеже беше направена от поляризирани плочи; при едно нагласяване те пропускаха светлината, при друго я поглъщаха. Сега тя беше тъмна и лъскава, сякаш покрита с лъскаво кадифе, но на едно място, на височина колкото човешки бой, в нея имаше нещо като прозорче; не зная дали поляризиращите плочи са застанали случайно така, или някой нарочно го е направил; можеше обаче свободно да се погледне вътре, което и сторих. Виждаше се част от кабинета с математическите апарати, които стигаха до потона. Аз стоях на полутъмно, лабораторията обаче се обливаше от потоци светлина. В първия миг ми се стори, че в нея няма никого, само някъде в дъното

забелязах дребни махови движения, които се повтаряха непрекъснато — движеха се ритмично лостчета на релета.

Изведнъж трепнах; в зрителното ми поле се появи човек. Той се разхождаше между апаратите, обърнат гърбом към мене, и оживено обясняваше нещо; това можеше да се разбере от плавните жестове на ръката му, в която държеше някаква черна пръчица; другата си ръка беше пъхнал в джоба.

Познах го, преди още да се обърне при края на късия си път, беше Гообар. Той се разхождаше насам-натам пред наежената с контактите си апаратура и сякаш говореше на някой невидим човек; през стъклената стена до мене не стигаше нито гласът му, нито изобщо никакви звуци.

В желанието си да разбере на кого говори така оживено, направих още една крачка, като забравих, че може да ме забележи. Сега той стоеше леко разкрачен, вдигаше ръката с пръчицата и говореше бързо, обърнат на три четвърти, та можех да виждам само лекичкото пулсиране на мускулите върху сляпото око. На екраните пред него се движеха линии от бледозелен огън.

Той беше сам с автоматите си и разговаряше именно с тях. Гледката ставаше особена. Положително нямаше да разбере съдържанието на разговора, дори ако бих могъл да го чуя. Но все пак бавно, заедно с продължаването на сцената, започнах да се ориентирам; Гообар изглежда, че преподаваше или обясняваше нещо на редицата от апарати наоколо; централният електрически мозък, грамаден метален масив, изпъкнал като чело на гигант, покрит с дебела броня с прозорчета от циферблати, отговаряше както с глас, така и с редици от изчисления и диаграми, които непрекъснато се появяваха и изчезваха на екраните му. Гообар ту се вслушваше в отговорите, ту ги прочиташе и бавно отричаше с глава; понякога се обръщаше обезсърчен и като направеше две-три крачки, пак заставаше с лице срещу машината и подхвърляше няколко думи, ту докосваше някакъв контакт, ту отиваше встрани и правеше нещо при един от наръчните електроанализатори, връщаше се с листче хартия и като някакво писъмце я хвърляше вътре в машината; тогава тя заработваше, запалваше и изгасяваше екраните си, а на моменти изглеждаше, че сякаш му намига многозначително със зелени и жълти очи, но той, след като се запознаеше с всичко, което тя имаше да му съобщи,

повтаряше отрицателното си движение с глава и изричаше само една дума: „Не“; научих се да я чета по лекото трепване на устните му.

Сцената се протакеше. Няколко пъти с движение на ръката, в която държеше черната пръчица, сякаш с магическа пръчка Гообар извеждаше автомата от серията дълги аргументации и го принуждаваше да повтори изчисленията; внезапно той сви вежди, захвърли пръчицата и изчезна от очите ми. За момент не се виждаше никой, само автоматът изхвърляше на екраните разни диаграми, които постепенно замираха, като че ли се превръщаха в зелен лед, сякаш той, самотен, изоставен от господаря си, още веднъж проверяваше всичките отхвърлени обосновки. След малко Гообар се върна; с него имаше механоавтомат, който се насочи направо към електрическия мозък, а ученият се дръпна назад, присви око и каза нещо на механоавтомата. Изтръпнах, защото след думите на Гообар автоматът извади свредел и проби отвор в бронираното чело на мозъка, след което с ножичен лост отмахна целия капак. Сега механическият „хирург“ застана неподвижен. А Гообар с крайно любопитство загледа вътре в отворената апаратура; после взе няколко дребни инструмента и започна да променя свързките на кабелите; работеше извънредно бързо. После се дръпна назад, някое време гледаше внимателно в откритата вътрешност, в която се преплитаха сребърни и бели снопове от проводници, още веднъж размести някои от тях, а след това по негов знак механоавтоматът вдигна поочуканата челна плоча и я закрепил на старото ѝ място. Гообар включи тока. Мозъкът се съживи, екраните затрептяха със светлина, в пръстите на учения пак се появи черната пръчица, сякаш извикана по магически начин — сега забелязах, че това беше тръбичка с ментови бонбони — Гообар седна на края на високо столче и дълго време гледа разгръщаните в дъното на екраните криви, най-сетне одобрително кимна с глава и каза нещо, като се обърна към невидимата за мене част от стаята.

Помислих, че навярно той е преобразил част от аксиомната апаратура; изглежда, че създаваше несъществуващ до днес дял от математиката, необходимостта от който е възникнала във връзка с нови проучвания, и бях свидетел на операция, с която Гообар насочва разсъжденията на мозъка по нови пътища.

Гообар седеше на столчето, загледан в мозъка, който работеше непрекъснато; понякога светлините започваха да отслабват и тогава

ученият се размърдваше леко, готов да продължи операцията, но мозъкът отново почваше да мига с екраните си, а спрелите релета подновяваха колебателното си движение, като определяха отмерен, еднакъв ритъм на механичния живот.

Внезапно изгубих Гообар от погледа си; в зрителното ми поле се появи нова личност — Каларла. Тя прекоси, без да бърза, свободното разстояние, спря до самия Гообар, като го закри, а после се обърна и тръгна право към мене. Трепнах, понеже исках да се скрия, но краката ми бяха като сковани. Каларла дойде толкова близо до стъклената стена, че лицето ѝ изпълни прозрачното прозорче. Бях сигурен, че ще ме види. Внезапно Гообар ѝ каза нещо. Тя отговори само с устните си, без да погледне назад; лицето ѝ не вземаше участие в разговора, воден навярно на техническа тема. Не ме виждаше. Големите ѝ неподвижни зеници се разширяваха бавно, сякаш пиеха мрака. Тя не забеляза нито мене, нито изобщо каквото и да било. Погледът ѝ не очакваше нищо, не се надяваше на никаква гледка, никаква светлина, нито дори на мрак. Сцената се удължаваше. Ненадейно черната фигура на Гообар на задния план ми се стори странно незначителна, а грамадните апарати, които го обграждаха, изглеждаха като особен вид съвършени механични играчки в сравнение с това много светло женско лице с гладко чело, със смирени уста и очи, които, допрени до квадрата на стъклената стена, бяха толкова далечни, сякаш ги бе поверила на бездънната пустота. После тя се обърна към Гообар и го гледаше как продължава да се разправя с апаратурите; тогава не можах да издържа повече, почувствувах как лицето ми гори от срам, че я гледах скрито в момент, който никой нямаше да знае, крадешком се отдръпнах и избягах като престъпник.

Асансьорът ме отнесе на етаж, където се намираще концертната зала, при все че не го бях насочил съзнателно натам. Внезапно се опомних сред снопове от брилянтни блясъци. Стоях на мраморните плочи под аркадата на входа за залата; последните хора бързаха да влязат; сетих се, че имах среща с Ана и в същия миг я видях. Изтърчах, хванах я за ръце и започнах да шепна някакви заплетени оправдания; по-висока от обикновено, с дълга рокля, направена сякаш от поток много старо, матово сребро, тя сви устни престорено сърдита.

— Добре, добре — каза, — после ще поговорим.

Едва успяхме да влезем, и големите светлини угаснаха; прожектори отгоре се насочиха към грамадната, подобна на мидена черупка сцена в дъното на залата. Върху фона от лъскави музикални инструменти и раздвижени глави се очерта като кръст черният тънък силует на диригента. Той почука сухо с палката.

Отначало вълната на тази стара музика като че ли минаваше отстрани и аз оставах равнодушен. Приятно ми беше да разглеждам тия лъснали от мед и лак инструменти на древността, на които винаги се изпълняват старите музикални произведения. Тия извити като охлюв тръби, опънати върху цилиндри кожи, метални чинии — всичко това е едновременно и забавно, и трогателно. Всеки път, когато мисля за най-далечното минало, идва ми на ум нечуваната несъразмерност между въображението на тези хора, които са обичали като нас музика, и начините, по които са я добивали от дървени кутии и животински струни...

В главата ми се въртяха фрагменти от картини, от гласове, недовършени думи, мисли, а всичко това беше подмивано отвън от гръмката, ту по-силна, ту по-тиха музика. Но ето че ненадейно, без да зная как и кога, тая музика нахлу в мене. Между застиналите спомени се вмъкнаха могъщи, подривни тонове, като че ли наводнение връхлетя върху къща и повличаше безразборно и вектории, и безценни неща и там, където до преди малко цареше скромният ред на ежедневието, сега бушуваха тъмни водовъртежи. А после стана така, че музиката започна да ме въвлича в дълбините си, у мене се пробуди гняв, не исках да се предам, мъчех се да обуздая мелодията — напразно. Мисълта ми, цялата памет, всичко, което бях, летеше понесено нанякъде, докато рухна и последната съпротива и аз стоях беззащитен, открит, и бях като леговище на страхотна река, която течеше все по-дълбоко и по-дълбоко, подкопаваше, срутваше брегове, връщаше се и удряше с удвоена сила, а всред тази буря започна да се чува зов, който се повтаряше непрестанно — викаше ме свръхчовешки глас.

Изведнъж всичко се залюля, сякаш великата сила, уплашена от собствената си смелост, спря за момент — настъпи тишина, къса и толкова внезапна, че сърцето спря да тупти; после мелодията избухна.

Исках да стана и да си изляза; това беше непоносимо. Крадешком, като се навеждах, сам не зная как преминах разстоянието до вратата. Намерих се в празен полукръг от мраморни колони, силно

задъхан като след изтощително бягане. Започнах да слизам, защото музиката и тук ме преследваше, макар и сподавена. Неочаквано забелязах, че не съм сам.

На едно стъпало по-горе стоеше Ана. Мълчаливо я хванах за ръка, сякаш всичко се изглаждаше, замираше, все по-отдалечени и по-отдалечени тонове на симфонични пориви ни съпровождаха към дъното на празния коридор; после тихо изшумя асансьорът. Няколко десетки крачки — и се отвори звездната галерия.

Не зная дали самият аз отивах натам, или ме водеше тя. Не зная. Стояхме неподвижни, а в невидимите ни крака, като че ли самите ние се бяхме превърнали в мрак, се разтваряха дълбини, пропаст без край и без дъно, вечна, непроменлива бездна, а в нея замръзнали светлини — жестоките, жестоки звезди.

Стиснах ръката на Ана. Усещах топлината ѝ, но бях сам.

— Де е... — шепнех аз — ти нищо не знаеш... той... той е знаел за нас, разбираш ли? Всичко е знаел този предпотопен музикант, глухият немец от XVIII век... Той е предвидял всичко, той е знаел...

Ана мълчеше. Усетих спокойното докосване на пръстите ѝ. Хванах се за това спокойствие; от него можеше да възникне обикновен, добър разговор и да отвори пътя за връщане към нещо, което е било по-рано, но което в момента ми се струваше загубено завинаги, обаче светна надежда.

— Той нищо не е разбирал — казах още по-тихо — нищо, само е говорел и този глас е жив до днес... струваше ми се, че всички ме гледат, защото той каза неща, които не бих дръзнал да призная дори на самия себе си... той е знаел дори това... — вдигнах ръка към звездите.

Не виждах съзвездията. Там имаше като че ли замряло мъждукане на светлини в безкрайно стари пропасти; студени, мълчаливи искри, като гримаса на ужасно безразличие; не можех да затворя очи и не можех да гледам. Хванах Ана за ръцете. Тогава главата ѝ се намери между простора и мене, сякаш ме закриваше и бранеше. Без никаква мисъл притиснах Ана до себе си, усетих топлината на голите ѝ рамене, дишането ѝ обля лицето ми, устните се срещнаха.

Беше тихо и ударите на пулсовете ни стихваха, нашите сърца замираха. Тя се притисна до мене силно, доверчиво. Нямах право на това.

— Ана — шепнеш, — слушай, аз...

Тя освободи ръката си и ми затвори устата с длан; как да се забрави тоя жест на женска мъдрост.

— Не говори нищо — тихо шепнесе тя.

Не се виждахме. Беше тъмно; безвъздушното пространство ни обграждаше от всички страни и дебнеше, открито за всеки поглед; струваше ми се, че бронята на „Геа“ се разпадна, усъмних се в сигурността на опората под краката ми. Само това стройно тяло ми даваше убежище. Притиснах пламналото си чело до хладното ѝ рамо и не зная колко дълго останахме така. Ненадейно като че ли птичка ми кацна на косата — птичка, тук? На „Геа“ нямаше птички, не можеше да ги има, щяха като слепи да се блъскат о стените на измамния мираж на Земята...

Ана ме милваше по косата. Притиснах уста до шията ѝ и усетих сърцето ѝ; пулсът се обаждаше равномерно, сякаш от вътрешността на тялото ѝ ми говореше някой много близък и добре познат. Тръгнахме прегърнати, мълчаливи, сякаш всичко вече беше казано. Коридорът зави, осветените със синьо мъждукане на нощните лампички стъпала се задвижиха, после дълго странично отклонение, голямо преддверие...

Стояхме пред моята стая. Лакътят на Ана лекичко се вцепени в ръката ми, но тя сама протегна ръка, натисна бравата и първа прекрачи прага. Обърнат назад, пипнешком търсех крилото на вратата, за да я затворя след себе си, и трепнах внезапно като ударен. Ана се притисна до мене, но уви! Вече ни разделяше мракът, оня мрак, от който излетя и се носеше дълъг, повлечен, глух шум на проводници. „Геа“ увеличаваше скоростта си.

СЪВЕЩАНИЕ НА АСТРОГАТОРИТЕ

Всяка звезда съществува поради стълкновението на две противоположни сили: гравитацията, която тегли масата към центъра, и радиацията, която се стреми да я раздуе с мощния си натиск. Звездата изхвърля потоци материя, превърната в енергия, и това продължава милиардолетия.

Когато атомното гориво се изчерпа, изчезва и оная непрекъснатата мълния, която избухва едновременно във всички посоки, каквато е радиационният натиск. Вътрешността на звездата започва да изстива още по-бурно, тъй като бягството на енергията през повърхността ѝ продължава. Налягането, което раздува газовата сфера, отслабва и вече не може да противодействува на стягащата я сила на гравитацията. Звездата започва да хлътва навътре; неизменният момент на въртеливото движение скъсва външните пластове на атмосферата и ги изхвърля в простора във вид на нажежена газова сфера, която се раздува със скорост от хиляди километри в секунда; тогава бягството на енергия през оголените горещи пластове на звездата се увеличава още повече. В такъв момент при някой вид слънца може да настане необикновено бързо свиване на звездата. Страхотното налягане и температура наблъскват свободните електрони в атомните ядра; настъпва неутрализиране на електрическите заряди и цялата звезда се превръща в грамада от неутрални частици — неутрони, — а те, понеже не се отблъскват, могат да се приближат един до друг значително повече, отколкото ядрата на обикновените атоми. Тогава става нещо, което може да се определи с думите „звездата се срина вътре в себе си“.

Небесното тяло от нажежена материя, в състояние да побере в недрата си цяла планетна система, се превръща в кълбо с километров диаметър; компактното струпване на неутрони образува най-изумителния, най-плътния вид материя във вселената. Ако се съгъсти по такъв начин, масата на цялата Земя би се събрала в стометров хълм. Освободената енергия избухва в простора като страхотна ерупция; в

течение на петнайсетина дни звездата свети със сила, по-голяма от стотици милиони слънца, събрани заедно, после пламъкът на тази космична експлозия угасва и звездата или по-право останалото от нея нажежено до бяла жар кълбо от ужасно сбита материя потъва в мраковете за безкрайни времена.

Точно такъв вид явление, което се случва веднъж на няколко години във всяка извънгалактична мъглявина, бяха предвидели астрофизиците на „Геа“.

Очакването кога ще пламне Суперновата звезда стана сензационна на деня. Цели шестия от любопитни хора се извървяваха през обсерваторията още две седмици преди съобщения срок, който впрочем обхващаше време от седмица и половина поради неточната измеримост на някои фактори, свързани с момента на избухването.

Суперновата щеше да светне почти по дължината на надлъжната ос на кораба, затова осемметровият екран на главния телетактор непрекъснато се насочваше към южния галактичен полюс. Поради разделителната сила на мощния уред носът на Млечния път, който се намираще в тази област, се раздробяваше на неизброимо множество звезди, но всички те се виждаха пак като точки, понеже дори многомилионното увеличение беше безпомощно пред пространството, което ни делеше. Но пък между сферичните грамади на Омега Кентавър и Южния кръст се показваха извънгалактични мъглявини като бели дискове с потъмнени от космичен прах ръбове; всяко такова облаче беше система от много стотици милиони звезди.

Центърът на внимание на астрофизиците беше Малкият облак на Магелан и преди всичко оная му част, в която очакваха да светне Суперновата. Неотегчени от непрекъснатите посещения, те продължаваха всекидневната си работа. Един не особено голям математически автомат беше неспирно в действие и правеше сложни изчисления; от ръка на ръка преминаваха увеличени фотографски клишета и ленти със спектрограми, изпъстрени с цифри; цялото това спокойно суетене оказваше някакво чудно успокоително въздействие на посетителите; чувствувахме се като хора, водени от въоръжени звероукротители, които обикалят район, където гъмжи от хищници. За астрофизиците нямаше нищо обезпокоително нито в безбрежните простори на вечната нощ, нито в разгърналите се до безкрая облаци от черна и бяла жар; тяхното делово, класификаторско отношение към

безкрая се предаваше и на нас; забелязах, че звездните галерии, които напоследък бяха по-запустели, се запълниха отново.

Направи ми впечатление шумът, който ръководителите на експедицията вдигнаха около очакваното явление; веднъж подхвърлих на Ирьола, че тълпите от любопитни може да затрудняват работата на астрономите, но инженерът само се усмихна и сякаш мимоходом забеляза, че „това си струва“.

Когато дойдоха дните за истинското очакване, залата на обсерваторията едва можеше да побере всичките гости. Но нито през първия, нито през втория или третия ден се случи нещо, ето защо доста след полунощ разочаровани се разделихме по коридорите, като присвивахме привикналите си към чернотата на обсервационните екрани очи.

На четвъртия ден вече се явиха по-малко хора, на петия само една четвърт от всички, а сутринта на шестия Суперновата най-сетне пламна като ослепително бяла точка в Малкия облак. Може би очакването бе продължило извънредно много, може би в нашето въображение явлението ни се бе струвало по-монументално, но всъщност приехме този факт по-скоро с безразличие и всичко, което се говореше в обсерваторията, беше до по-голяма степен учтивост към астрофизиците, отколкото израз на действителен възторг. Така малко изкуствено възбудената вълна от ентузиазъм спадна и угасна много по-бързо от искрата на Суперновата, която започна да изчезва и да се стопява в еднообразното сияние на облака.

Ръководител на групата астрофизици беше професор Трегуб, великолепен изследвач на извънгалактичните мъглявини, ловец на звездни облаци, които се движат по границите на обсега на най-могъщите телескопи. Достатъчно беше човек да го види веднъж, за да го запомни завинаги. Главата върху раменете му изглеждаше като свита на кълбо настръхнала птица с грамаден, издаден напред нос, извит като тъп клюн, с вежди, сключени над носа в окосмен, трепетлив жив възел, който сигнализира за всичко важно, доловено от очите му. Говореше с къси изречения, без никога да повишава гласа си, но той винаги достигаше до човека, към когото беше насочен, дори през най-голямата глъч. Приемаше гостите в обсерваторията с изискана любезност, без да прекъсва нито за миг работата си. Понякога би могло

да се стори, че иска да слия събеседника си с необикновени изказвания. Веднъж, когато споменах Земята, каза:

— И там сме всред звезди; от космическото пространство ни дели малко въздух и дебелината на Земята под краката ни; трябва само да се повдигне глава.

Той беше авторът на един проект, който вдигна много шум, при все че освен него никой не посмя да го разгледа сериозно: беше се изказал, че най-добре би било да се тръгне на междузвездно пътешествие не с малък или голям кораб, а с цялата Земя, като посредством мощни тласъци чрез атомна енергия бъде изтласкана от орбитата си и постепенно, „развъртявана“ по спираловидна линия, която все повече и повече се отдалечава от Слънцето, докато най-сетне тръгне към избраната звезда; в това космическо пътешествие всред мраковете жителите на Земята ще получават светлина и топлина от множество изкуствени атомни слънца.

— Още днес вече може да се направи едно грубо пресмятане — казваше той, — че нашето Слънце ще изгасне след някакви си десет или дванайсет милиарда години и тогава ще ни се наложи да потърсим друго; какво по-просто от това да се изпревари неизбежното събитие и по собствено желание да направим сега това, което ще бъдем принудени да сторим в бъдеще!

Трябва да призная, че най-голямо впечатление ми направи формата „ние“, която употреби, като че ли сериозно възнамеряваше да дочака времената след дванайсет милиарда години; но той не вършеше нищо, за да прави впечатление; никак не държеше на това. В своите често пъти необикновени възгледи представляваше малцинство, което неведнъж се ограничаваше в едно лице — самия той; тогава говореше за „бунтове“ на колегите и сътрудниците си; трябва да се добави, че той обичаше да се смее. В полумрака на обсерваторията често прозвучаваше неговият басов кикот, когато разглеждаше срещу светлина някое клише и там намираще потвърждение на догадките си. Обичах да гледам този човек, който пращеше от неизчерпаема енергия.

В групата на Трегуб работеше семейство Борелови. Павел, планетолог, на Земята страстен алпинист, строен, висок, леко побелял, попрегърбен, с кожа на лице, потъмняла от слънцето и вятъра. От ъглите на очите му, свикнали да се присвиват силно срещу блясъка на ледниците, излизаха гъсти, дребни бръчки. Жена му Мария беше с

обикновена външност. Когато се намираше между повече хора, погледът на чужд човек не би се спрял на нея. Не отведнъж опознах скритата, трудно уловима красота на лицето ѝ, която засияваше с целия си блясък само в редки моменти на някаква радост или тъга като най-чиста голота при внезапно откряване на завесите.

Обикновено съпрузите работеха отделно — той при телетактори или спектроскопи, а тя при сметачна апаратура. При прекъсваните с дълго мълчание разговори, в които всички се разбираха с половин дума, при еднообразната задълбочена работа рядко можеше да се долови погледът, който Борел насочваше към съпругата си. Той не беше нито особено изразителен, нито силен — нищо подобно, а просто кратка, ясна светлина в очите, констатация: „тук си“ — след който той пак потъваше в работата.

През онова време Ана ми се изплъзваше. Нейните постъпки и израз на лицето често ставаха неразбираеми. Изчезваше за цели дни; а когато уж случайно я запитвах, оправдаваше се с работата у Чаканджан; когато предлагам да отидем на разходка или на концерт, тя намираше неотложни ангажименти, но после неочаквано се явяваше такава, каквата беше в началото, спокойна, пълна с доверие, кротка. Понякога внезапно униваше, но веднага разсейваше с усмивка тази дребна детска печал. Нещо не вървеше в нашите срещи; ту се опитвах да отговарям на спокойствието ѝ със спокойствие, но това се оказваше изкуствено безразличие, ту пък се мъчех да бъда откровен спрямо нея с онази пресилена искреност, която нищо няма за доверяване освен моментно настроение. Един път изказвах мисли от рода на „дълбоките“, друг път развивах планове за нашия по-нататъшен съвместен живот; тя слушаше внимателно, но към усмивката ѝ се примесваше искрица ирония, сякаш не третираше сериозно нито това, което говорех, нито самия мене. Тогава разговорът се късаше, закуцваше, влачеше се, трябваше да полагам усилия да го поддържам; това ме гневеше; чувствувах се като човек, който губи почва. Всеки път трябваше сякаш отново да диря онази Ана от нощта след Деветата симфония на Бетховен; трябваше да се приближавам до нея, като преодолявам невидима съпротива, която, изглежда, се намираше не в нея, нито в мене, а между нас.

Веднъж я попитах:

— Хубаво ли ти е с мене?

— Не — отвърна тя, — но без тебе ми е лошо.

Привързвах се към нея. Обичах да гледам как сутрин приготвя закуската, облечена със свободен, светъл сутрешен халат, как се навеждаше с разхвърляна коса над стъкления съд и смесваше плодовите сокове със съсредоточеност, присъща на древните алхимици. „Ана от звездите“ — така я наричах, но не ѝ казвах, че асоциацията се създаде поради контраста със „земната Ана“. Тя беше красива. На Земята се срещат пейзажи, все едно дали величествени или тихи, които създават впечатление, че природата ги е сътворила с някакво си „самосъсредоточаване“, като се е опивала от собствената си прелест. Нещо такова имаше в Ана, в тъмнината на голямата ѝ вълновидна коса, в равномерността на дишането ѝ, във веждите с извити краища, в устните, затворени сякаш за нещо, което узрява много бавно, но безспирно. Помня как веднъж наблюдавах развълнуван съня ѝ: най-нежното потрепване на миглите ѝ, движението на гърдите, раздвижвани от топлия дъх. Изведнъж тя се събуди от погледа ми и сякаш излязла от съня си, за да ме посрещне, за момент ме гледаше с големи очи, а после се изчерви цялата; вълна от руменина обля шията ѝ, лицето ѝ, дори ушите. Веднага започнах цяла инквизиция с въпроси, за да узная причината за руменината ѝ. Дълго тя не искаше да отговори, най-сетне без желание и строго подхвърли:

— Сънувах тебе.

И не искаше да каже нищо повече.

Така продължаваше нашата необикновена връзка, като постоянно се подновяваше и скъсваше, в която имаше скрита — в късите нощни часове, — с нещо горчиво подправена нежност и пестеливо спотайвана борба.

В това време животът на „Геа“ продължаваше по обикновения начин; лабораториите работеха, вечер се събирахме край земните радиоприемници, срещахме се на видеопластични спектакли, в спортните зали тренираха тимове за нови състезания, хоровите звуци при концертите се блъскаха в свода на концертната зала и гледано отдалече, всичко беше сякаш както преди; а все пак явиха се вестители на това, което приближаваше и което, изглежда, се намираше по целия безкраен път, просмукваше се през херметическата броня на кораба и тровеше мозъците и сърцата.

Започна се като че ли със сънища, поне моите наблюдения бяха такива. По това време собствените ми сънища станаха едновременно пластични и богати, но с неканено и нежелано, дори непоносимо богатство. Имах сънища, които преминаваха от една нощ в друга; натрапчиви, повратни; някои от тях се разклоняваха в няколко нишки, сънувани последователно; особено се отпечата в паметта ми сънят за града на слепите. Бях сляп и живеях в мрака на някакви преплетени, клонести форми; в тоя сън имах дълго и сложно минало, напълно различно от действителното; имаше в него някакви далечни пътешествия, някакви срещи с хора — и всичко без капка светлина, вечно в чернотата, която натискаше главата и гърдите; тоя сън или по-право цялата тая разтеглена на седмици плеяда от сънища така ме измъчваше, че за пръв път в живота си започнах да вземам сънотворни средства, които изключват деятелността на мозъчната кора; настъпваше мъртвешки сън, но когато не вземах лекарство, кошмарът се връщаше.

В амбулаторията се явяваха хора и се оплакваша от нощни призраци; обикновено те идваха стеснени поради нищожността на оплакванията си и се преструваха, че това е по-скоро каприз от тяхна страна, а не израз на мъчително страдание, но научен от собствения си опит, внимателно ги изслушах и предписах средствата, които приемах сам. Много пъти обаче се сблъсках с нежелание от тяхна страна. В наше време никой не обича да приема лекарства, тъй като медицината е насочена по-скоро към предотвратяване на заболяванията, отколкото към лекуването им.

В повечето случаи обаче моите болни не искаха да спят мъртвешки сън, а желяеха да сънуват, но... Земята; те ми изповядваха това само на четири очи. „За жалост — отговарях — още не знаем как да предизвикваме сънища на определена тема.“ Бях принуден да ги връщам с празни ръце, като изключим съветите да правят повече физически упражнения и да прекарват по-дълго на „чист“ въздух.

Споменаването за парка на „Геа“ често предизвикваше сопвания; тази рожба на видеопластиците, с която те толкова се гордееха, ставаше почти синоним на обида. Известно време се разискваше въпросът за преустройването на градината ни; представен беше проект за видоизменянето ѝ, като се даде нов вид както на действителната част, така и на околния мираж, но направената анкета показа, че

всъщност никой не желае тия неща. Вместо това изказаха редица забележки, например: че „дъждът е изкуствен и веднага се познава неговата подправеност“, че „липсата на птици унищожават всякаква илюзия“, дори неколkokратно — че „небето и облаците са заклеимени с петното на лъжата и съвсем не приличат на земните“.

Видеопластиците се почувствуваха засегнати от тези укори. Уверяваха, че миражът е без съмнение съвършен, понеже са били взети под внимание всички фактори, които действуват върху човешките сетива, а апаратурата и сега работи така, както в началото на пътешествието, когато при идването си на кораба всички изказваха признателност за абсолютно пълната илюзия.

Към края на първата година от пътуването сред пациентите ми се появиха нови, които страдаха от смущения в координацията между сън и будно състояние през денонощието; ритъмът на работата им почвал да се различава от този на колегите им; на едни им се спеше в ранните вечерни часове, а се будеха дълго преди разсъмване, други, напротив, предпочитаха да работят до късно през нощта и да спят до пладне; по тази причина започна да се получава некоординиране в работата, което растеше и заплашваше с разпуснатост сред колективите.

Също така, особено през следобедните часове, се срещаха все повече и повече хора, които сновяха без цел по коридорите; започваните разговори се препъваха на мъртва точка, хората обикаляха палубите сами, като явно избягваха звездните галерии, и когато няколко дни преди новата година излязох на палубата за разходки във време, по което по-рано имаше най-много посетители, там срещнах само двама пилоти да разговарят с Амета за някакво съзвездие, иначе просторната галерия беше съвсем празна.

Всички тези събития съвпаднаха с най-заплетения период на отношенията ми с Ана и затова не им обръщах онова внимание, което заслужаваха.

На определен период от време на кораба се състояха съвещания на астрогаторите. Три дни преди предстоящото Тер Аконян ме покани да се изкажа върху психическото състояние на екипажа, ето защо аз се уединих за няколко часа и приготвих дълъг доклад.

Закъснях за съвещанието, понеже един от другарите на Ниле, енергичният любител на захарен памук, беше паднал при катерене на

един подпорен стълб на летището, та трябваше да му оправям навехнатия крак. В момента, когато влязох на съвещанието, говореше Лена Беренс. Седнах отзад на един от последните столове в ъгъла на обширната стая.

Клонът на „Геа“ на Института по фелицитология водел статистика за посещаването на корабните помещения от членовете на екипажа и се оказало, че през първите месеци на пътуването повечето хора с удоволствие прекарвали на звездните палуби, но после все повече лица почнали да ги отбягват и място за отдих станал предимно паркът, а сега и той като палубите често бивал празен.

— Ами къде всички тия хора прекарват свободното си време? — попита Тер Аконян; наведен над записките си, той не гледаше никого.

— Нашата проверка се свежда само до обществените помещения — отговори Лена, — но не е трудно да се досетим, че стоят главно в жилищата си.

— Дали това има характер на по-големи другарски срещи? — попита Тер Аконян; той продължаваше да не повдига глава. Не особено добре разбирах какво целяха въпросите му.

— Не зная — отвърна Лена, — но ако съдя по себе си и моите близки — не.

— Тогава какво значи това? — попита Тер Аконян. Той се изправи. Видях лицето му.

— Мисля, че... самота — обади се някой отзад. Всички глави се обърнаха натам; беше се обадил Трегуб.

— Докторе — обърна се тогава към мене Тер Аконян, — моля да се изкажете.

Станах. Докладът ми беше неподходящ, разбрах това в един миг. Това беше удивителен момент; сам не знаех какво ще говоря ей сега, но в същото време ме осени някакво особено озарение.

— Колеги — казах, — имам тук приготвено извлечение от разни оплаквания на пациентите ми през последните месеци, но сега разбрах, че няма смисъл да ги класифицирам и изброявам. Всички те са прояви, предизвикани от една обща причина; професор Трегуб я посочи. Тя досега беше непонятна както на ония, които се оплакваха, така и на лекаря им, по мое мнение — понеже всички ние от най-ранна възраст се учим по умствен път да преодоляваме конфликтите, които ни поднася животът... Във връзка с това премълчаването на

безизходните проблеми става наша втора природа, защото само тогава е допустимо да се прехвърли на друго собственото бреме, когато може да се очаква помощ; по-силните, по-добрите, по-мъдрите я оказват на колебливите, по-малко способните, по-слабите. Но пред бездната на космоса всички сме еднакво безпомощни. Ето защо всички мълчим еднакво. Това мълчание расте между нас. Трябва да се борим с него.

Седнах. Думата поиска Ирьола.

— Колегите казват, че самотата и мълчанието са първите прояви на въздействието на космичната бездна върху човека. Не зная дали това е вярно. Казвам, че не зная, и бих искал заедно с вас да помисля на глас. Кое беше основата на нашето битие на Земята? Кое ни сплотяваше най-мощно с другите хора? Някога, в древните времена, хората били свързвани от общи традиции, обичаи, родови и народностни връзки, усилията в миналото и култа към най-бляскавите му събития. А нас най-мощно ни обединява работата за бъдещето. Ние сме раса, която гледа далече извън отделния, личния живот. В това е нашата сила. Не чакаме какво ще дойде, а го създаваме сами; поставяме си изисквания според все по-смелите мечти, оттук произхожда промяната и възобновяването на всичко в самите нас и около нас. Мисля, че някои започват да губят тая опора. Неволно сега те вече чакат края на пътешествието, но от тоя край ни делят още много години и затова такова едно чакане е опасно; не може да се чака през толкова голяма част от живота!

— А нашата работа? — попита Тер Аконян след доста дълго мълчание и обгърна с поглед присъстващите.

Отговори Руделик:

— Все по-голямото закъснение при съобщенията със Земята ни затруднява сериозно при изследванията, но като че ли не това е най-важното. Хората работят дори по-дълго от преди, а резултатите не са по-добри; работата става един вид убежище, понеже заема времето, отвлича вниманието от положението ни, от размишленията за годините, които идват. При тяхната перспектива дребните, всекидневни занимания, които по-рано не сме забелязвали, като ставането, обличането, храненето, носят лъх на някаква убийствена монотонност; с каквото и да се залови всеки от нас, то му се вижда толкова нищожно, че не заслужава дори да протегнеш ръка; оттук

празните концертни зали, липсата на хора в парка, по палубите... Това, което на Земята беше най-скъпото за нас — времето, — тук става наш враг...

— Извинете... Но какво всъщност правим сега... защото това, струва ми се, не е съвещание? — обади се Трегуб.

Той се изправи, отиде зад стола си и сложи ръка върху облегалката, сякаш се готвеше да излезе.

— Търсите име за това, което става на „Геа“? Защо? Нали всички знаехме, че това ще дойде — само не знаехме кога. Ние се отказахме от удобствата на изкуствената обстановка, създадена на Земята, и тръгнахме в простора. Безкрайна бездна ли? Да. Тогава какво? Нима трябва да се оплакваме? От какво? От законите на природата?! Изброяването на всичките ни сегашни и бъдещи страдания нито на косъм няма да ги намали. Когато загатнах за самотата, имах на ум нещо съвсем различно от това, за което се говори тук. Всеки от нас сред другарите си, на работа, при спорове е такъв, какъвто си беше, чувства се друг само тогава, когато остане сам. Следователно желае да бъде сам, за да се провери, какво по-просто от това? То е единствената самота, достойна за човека. Но какво може да ни направи безвъздушното пространство?

— Да ни победи — обадох се полугласно. Той ме чу.

— О, не — каза Трегуб. — Материалните сили на вселената могат да ни унищожат например при някое сблъскване. Но да ни победят — за това не е достатъчна вселената. За това би трябвало... човек.

Той млъкна за момент.

— Нашите разисквания са празни. Вие знаете това толкова добре, колкото и аз. Решенията са взети отдавна, сами ние ги взехме; така е, както трябва да бъде, каквото и да се променя в нас, нека става и се разкрива, а дали ще бъдем слаби или силни, дали ще се радваме, или ще бъдем нетърпеливи и измъчени — всичко това няма значение пред единствено непоколебимата сигурност: полетът продължава!

БАЛЪТ

В деня, когато изтече първата година от пътешествието ни, на „Геа“ се състоя другарска среща, която после шеговито наричахме „бала“.

Годишнината на тръгването от Земята беше само претекст; основният замисъл на астрогаторите беше да се поосвежат и разширят връзките между хората от затворения кръг на геанците. На срещата щяха да дойдат всички, следователно и най-известните, най-много претоварените с работа и поради това рядко виждани учени; този път те щяха да посветят на своите другари не труда си, а личното си присъствие. Тържеството имаше за задача да раздвижи застоялите води на обществения живот, който се затваряше все по-подчертано в клетките на отделните лаборатории. Направи се много, за да се подновят до неузнаваемост толкова добре познатите на всички зали на кораба. Групата от видеопластици още една седмица преди празненството се затвори в бароковата зала, в която влизането беше строго забранено. Когато се срещаха с нас по време на храненето, видеопластиците загатваха за великолепията, които подготвят, но криеха подробностите с мъглата на тайнствено мълчание.

Сутринта на решителния ден получих покана, отпечатана по старовремски върху полупрозрачна, с ивици като на мрамор плочка от хартиена маса. Под името ми имаше две думи: „Облекло субтропическо“. Обхвана ме настроението от ранната ми младост, когато като младеж се гласях възбуден за пролетно увеселение.

Точно в шест часа следобед облякох най-белия от костюмите си и се запътих за палубата на третия етаж. Пред входа на бароковата зала бяха застанали всички видеопластици заедно с третия астрогатор, смолистокосия Сонграм.

Разменихме си церемониални поклони; възбуденото настроение, тържествените жестове, елегантните ни дрехи — всичко това беше забавно и всички го чувствувахме; изпод официалните изрази на лицата им всеки момент проблясваха хитрите усмивки на

видеопластиците, а най-младата от групата им, Мая Молетич, сестра на историка със същото презиме, ме хвана под ръка, заповяда ми да затворя очи и ме въведе в залата. Усетих топъл повей, в ноздрите ми лъхна въздух, наситен с влажна топлина, сладникаво и едновременно тръпчиво ухание на екзотични цветя.

— Гледай! — извика Мая.

Погледнах и останах като гръмнат.

Стоях на дъното на толкова грамадна зала, че навярно заемаше половината от площта на целия кораб; стените ѝ, които се издигаха право нагоре, на височина от няколко етажа се насочваха една към друга със спокойни, дъговидни наклони; забелязвах още нещо като дълги, черни галерии долу и бели пиластри, стрелнали се към свода, понеже вниманието ми, както и на всеки, който влизаше тук, бе отвлечено от друга гледка на срещнатата страна. Там имаше широка тераса, свързана със залата посредством ред високи, широко отворени врати, обградена с каменна балюстрада.

Както вървах, още отдалече съзрях безкрайно, застинало в блясък море. Излязох на терасата. Долу се простираше слънчев плаж, покрит със зигзагообразни линии — следи по пясъка, издълбани от вълните, които всред глух, неспирен шум прииждаха от хоризонта, пречупваха се о крайбрежната плитчина и с въззелен разлив нахлуваха на брега.

На разстояние от около два километра светлата багра на морето се променяше, там, върху бариера от подводни рифове, кипеше прилив. По-нататък глъбината тъмнееше и с неподвижен тъмносин цвят стигаше до жаркото небе. Почти по средата на хоризонта, в най-голямата вече далечина димеше вулкан, смекчен от възсинкаво затъмняване. От конуса му излизаше наклонена струя жълтеникави газове, които лениво се разтапяха в простора. Когато се наведох през балюстрадата, съзрях стръмен, попукан склон на скален масив, на чийто връх се намираше терасата. От морето лъхаше много слаб, едва усещан ветрец; облизах устните си, бяха солени. Обърнах се, понеже някой зад мене ругаеше с възторжен глас; беше пилотът Йериога. Очите му пламтяха.

— Дявол да ги вземе тия атомисти, бива си ги!

Мисля, че беше доволен от илюзията, но той каза:

— Ами как би си поплувал човек... а?

Опря се на балюстрадата, сякаш се колебаеше дали да скочи долу, после я удари с пестник и се върна в залата. Последвах го.

Нямаше още много хора; впрочем те се губеха в грамадната зала. Това, което по-рано, ослепен от блясъка откъм морето, бях сметнал за галерии, бяха проточени по цялата дължина на стените лампери; прекъсваха ги овални ниши, в които лъщяха автомати за прислужване. На средата имаше свободно пространство, а в самия център се издигаше клонеста палма, чието стъбло беше покрито с огънати като езици, вдървени люспи. Наоколо имаше редици от много ниски масички. Иззад тъмните ленти на лампериите се издигаха колони за поддържане на свода, който над входа се спущаше като бисерен, спрял в потока си водопад. Там, над портика, светеше монументален стъклопис.

От плоския фон се подаваха две фигури, на мъж и жена. Те газеха с боси нозе в буренака, грамадни, изпечени от слънцето, голи; погледът им излизаше от плоскостта на стъклописа и над нашите глави стигаше до неизмеримите простори на океана, където сякаш проблясваше видимата само за тях цел на пътя. От двете страни на портика следваха два реда пластични картини, разграничени с ивици от алабастр. Те бяха като издълбани в стени прозорци към тайнствени простори. В едни гъмжаха твърдокрили, златни бръмбари, в други висяха хищни стършели, целите на медни и черни ивици, като че ли спрени във втвърдения в стъкло въздух. Тук се нижеха процесии от мравки с могъщи челюсти, там почиваха дебели нощни пеперуди, космати, сякаш покрити със сребърно кожухче, и всички те блещукаха, трептяха и вибрираха с блясъци, понеже бяха направени от благородни камъни. Когато погледът преминаваше от картина на картина, пред него пулсираше виолетовият цвят на цирконите, смарагдите ги пълнеха със зелен пламък, искряха остри, брилянтни дъги, течеше кръвта на спинели и рубини; фосфорно пламтяха дистени, амфиболи, цианити, цитрини; дъжд от остри пламъчета плющеше в очите и чак ги заслепяваше с блясък; обърнах се към терасата и с облекчение впих поглед в спокойния лазур.

Непоправимата Нона! Главата си бих дал, че това е нейно дело! Вече се готвех за хаплива критика, но когато видях очаквателния ѝ поглед, усмихнах се и казах няколко похвални думи. Какво да се прави, изглежда, че не е могла да мине без прекалености; този мой размисъл

се потвърди от друг, навярно аз старея или най-малкото навлизам във възрастта на зряла уравновесеност, щом почвам да проявявам склонност към съгласие с вкусове, крайно различни от моите. Хората ставаха все повече. Единично, на двойки и на цели групи, от всички страни на кораба прииждаха астрономи и тектонофизици, гравиметри, инженери, хора на изкуството, математици, металурзи и кибернетици, пилоти и биофизици; голямата завеса на вратата непрекъснато потрепваше като криле на птица; върху нейния фон се явяваха светли фигури, тъй като всички бяха облечени празнично и бяло; виждаха се облекла в снежнобял или възсребърен цвят, непокътнато бели, с възсинкава белота или с отсенка на най-светло зелено; дългите рокли на жените блестяха в едва очертани десени. Внезапно забелязах Зорин и не можах да задържа усмивката си: той, който винаги парадираше със сребърен комбинезон, се яви облечен с тревистозелена дреха, над която светлокосата му глава се носеше като подсилен пламък. Всички с чистосърдечно възхищение разглеждаха чудесата, създадени от видеопластиците, и — както ми се стори — не особено знаеха какво всъщност трябва да правят; младежите изнасяха стъклените масички на терасата, която веднага се задръсти и напълни с гълчава, заглушавана от шума на океана.

Стоях нерешителен до стената; погледнах встрани и съзрях застаналия в пълно с готовност спокойствие автомат; както и другите, днес той беше напълно променен. Ежедневното му скромно покривало бе заменено с нещо като кована от сребро броня или шлем; върху челния му щит се виждаха барелефи, които изобразяваха митологични сцени. Разглеждах ги отблизо, когато от съзерцанието неочаквано ме изкара момичешки глас:

— Докторе, как така, флирт с автомата?

В отговор избухна хор от смехове. Обърнах се. Пред мене стояха група млади хора — между тях бяха Нона, Мая, младият Руделик, астрогаторът Сонграм и двама историци, Молетич и още един, чието име никога не можах да запомня не защото беше трудно, а понеже той беше някак си с незначителна външност и между повече хора се загубваше, сякаш ставаше част от незабележим фон.

— Флирт с автомат ли? А имаше такава книга, много стара, от XXIII или XXIV век, нали? — попита Мая. Тя си вееше с тясното, дълго калъфче на бележника си.

— Горещо ли ти е? Чакай, аз веднага... — каза младият човек, който я придружаваше.

— Не! Не! — хвана го тя за ръката. — Тъкмо това искам, да се измъчвам от горещината, нека бъде съвсем по старовремски и предисторически. Погледни, днес дори автоматите изглеждат, като че ли са излезли направо от средновековен замък.

— През Средновековието е нямало автомати — поправи я Молетич.

Мая, която непрестанно си вееше, ме погледна изпод вежди.

— Докторе — каза тя — започваме разискване върху любовта, а именно на коя професия тя прилича най-много. Аз лично измислих това. Какво ще кажеш, докторе?

— Та нали щяхме да спазваме ред... — забеляза младият й кавалер.

— Тогава нека бъде по азбучен ред... Най-напред кажи ти — обърна се тя към Сонграм.

— Но моето име започва със „С“.

— Да, но ти си астрогатор, а това започва с „а“.

— Отлично! — Той хвърли поглед към нас и започна: — Любовта донася безсънни нощи, както и астрогацията; и при едната, и при другата трябва да се бди. Когато някой обича, той не може да каже защо. Също така и аз не зная защо именно съм станал астрогатор. Любовта преодолява разстояние между хората, както астрогацията — между звездите, и едната, и другата изискват целия човек, и при двете всяко откритие донася толкова радост, колкото безпокойство...

— Това ми се пада! — прекъсна го с възкликание младежът. — Кой е като тебе, пръв говориш и каза всичко, а пък аз исках да кажа буквално същото за математиката.

— Аз пък за физиката... — обади се тихо Руделик; той гледаше между нас към простора, който се разгръщаше от прага на отворената към терасата врата.

— А ти, докторе, какво ще кажеш? — попита Мая от желание да спасява своята тема.

— Не зная... — започнах аз. В този момент съзрях Ана; тя стоеше между Зорин и Ниле.

— И тъй? — настояваше Мая. Внезапно тя погледна към другите от групата, които стояха неподвижно, и се смути. — Чакай... — обърна

се тя към мене, а после заговори към тях: — Знаете ли, това ми харесваше, понеже беше мое хрумване, но сега сякаш по-малко ми харесва... А може би не бива?...

— Какво искаш да кажеш? — попита Нона.

— Може би не е разумно да се забавляваме така?

— Хм — кимна с глава Нона, — и аз мисля същото.

— Не зная дали е неразумно, но може би е малко рисковано — забеляза Сонграм.

Мая се изчерви.

— Измамници! — тропна тя с крак. — А се преструвахте на възхитени!

С енергична крачка тръгна напред. Всички я последваха. Пак останах сам. Продължавах да гледам Ана. Ниле оживено ѝ говореше нещо, тя слушаше, както само тя умееше да слуша, с очите, с усмивката си, с цялото си лице. Тръгнах, исках да отида при тях, но не зная защо се въздържах и излязох на терасата. Безкрайната повърхност на водата се движеше еднообразно, ритмично, сякаш океанът дишаше. През балюстрадата, на която се опрях, се прехвърляше клонче от лиана; в полуотворения му лист като в ненапълно свита длан лъщеше капка вода. В нея видях собственото си отражение. Изведнъж миниатюрният образ се засенчи. Повдигнах глава. Току до мене стоеше Каларла.

— Какво виждаш там, докторе?

— Преди една година бях у тебе и зад прозореца валеше дъжд. Но ти навярно не помниш това.

— Помня. Колко синя е тази капка! Точно такива падаха тогава от стряхата. Защо мислиш за това?

— Не зная. В тази капка могат да плуват хиляди амеби, нали?

— Могат.

— Тоя отразен в капката лазур е за тях граница, извън която не може да се премине. Граница на света. Небе.

В тъмните очи на Каларла светна интерес.

— Продължавай да говориш — каза тя.

— Хиляди поколения не са знаели, че може да се пробие небето, синьото небе, и да се напусне то, както амебата, когато изплува извън границата на своята капка.

— Това трябва да е страшно нещо... за амебата — прошепна тя.

— Колко добре знаеш това!

Тя се засмя без глас.

— Разбирам от амеби. А в това, което каза, има зрънце от истина, защото ние сме в небето.

— Не — поклатих аз глава. — Ние не сме в небето. Небето се свършва заедно с белите облаци, със синия въздух на Земята. Ние сме в пустата бездна.

Женските очи до самото ми лице потъмняха.

— Лошо ли е това?

Мълчах.

— Нима желаш да бъдеш другаде вместо на „Геа“?

— Не.

— Ето на!

След малко с друг тон:

— Когато бях малка, играех на „преминаване в хората“. Въобразявах си, че съм някой напълно, но напълно друг, сякаш като на проба мерех върху себе си чужд живот. Това беше много очарователно, но не беше добро.

— Защо?

— Човекът трябва да бъде такъв, какъвто си е. Винаги какъвто си е, с всички сили какъвто си е, колкото е по-тежко, толкова повече; не бива да се „преминава“ в чужди съдби, но...

— Но?

Каларла поклати глава, прозарената ѝ от слънце коса затрептя като злато, усмихна се и си отиде.

Загледах се в океана, който шумеше глухо.

Застанал така, без да искам, чувах откъслеци от разговорите наблизо.

— Та, значи, драги мой — говореше дебел глас, — фреската трябваше да бъде такава: върволица от космати диваци изскачат от пещера; едно първобитно племе в магически танец; позата им едновременно обредна и хищна, нещо животинско и човешко едновременно. Ужасно се мъчих над това, но уви. Веднъж срещнах професора и той започна да говори за своите буренаци. Измъчва ме така може би цял час — гласът се сниши до боботлив шепот, — бръщолевеше за водорасли и говореше, разгорещяваше се, просто танцуваше пред мене. Нали знаеш, преподавателски екстаз. Изведнъж

— а вече не го слушах — той така някак се прегъна, такъв пирует извъртя, та сякаш гръм ме удари. Намерих, разбираш ли, изведнъж хванах оста на цялата композиция! Веднага започнах да скицирам, а той мислеше, че си записвам това, което говори! Великолепно, нали?

Раздаде се смях, все по-тих шум от стъпки и настана тишина. Изкуственото слънце залязваше. Небето гореше с грамадите пламъци на залеза, това беше земната вечност, която бяхме напуснали толкова спокойно, сякаш не бяхме съзнавали безценната ѝ стойност. Стоях издаден напред, опрял ръце о грапавите камъни на балюстрадата. Приглушен от подухването на вечерния вятър, отдолу се носеше шумът на вълните, еднообразен, сънен, който сякаш отнасяше моите мисли, а отзад, иззад гърба ми, долиташе оживена глъч, изпонабодена с игли от женски смях. Чувах звън на стъкло; тостове, произнасяни с изкуствено плътни гласове, приливи на врява и внезапни замлъквания.

Продължавах да гледам морето. Над хоризонта, като голяма, бяла, сякаш много узряла капка светлина, изгряваше Венера, Вечерницата, толкова много родна и близка. Здрачът бавно се съгъстяваше, посиняваше и в един неусетен момент в тъмнеещата глъбина на небето съзрях далечен вулкан, очертан сякаш с рубин. Пламваха звезди — трябва да бях стоял така около един час — вечерта достигаше зенита си, лилавата ѝ пълнота преминаваше в нощ. Внезапно, като че ли дошъл на себе си, разбрах, че съм самотен. Огледах се и трепнах, когато непосредствено до себе си видях друг човек. Облегнат като мене на балюстрадата, той гледаше напред. Колкото повече се смрачаваше, далечният вулкан светеше с все по-ярка червенина, чието отражение вече се простираше с нежен отблясък върху околните предмети. Човекът до мене стоеше толкова близко, та не можех да го разгледам, без да обърна вниманието му; все пак сторих това. В този полумрак лицето му имаше възсив цвят на камък; той ме погледна или по-право погледна край мене с невиджаци очи.

Познах го, исках да му се обадя, обаче не посмях; навярно схвана това и пръв кимна леко с глава.

— Гообар, биофизик — каза той.

Познавахме се само от виждане, тоест — аз го познавах.

Казах името си и професията. Мълчахме дълго, но вече по-иначе, не както преди: заедно. После, не щеш ли, сам не зная откъде ми дойде това на ум, го попитах:

— Професоре... познаваш ли Амета?

Той се оживи.

— Познавам го, разбира се. Някога той работеше с мене.

— Като пилот ли? — попитах неразумно.

— Не.

Гообар се позамисли.

— Имахме тогава нужда от математик, и то не какъв да е. Амета... как да ти обясня това, докторе? Случват се понякога такива изказвания на деца, които не би измислил дори най-гениалният поет, това са някакви несъзнателни самородности и детето не може да ги оцени само. То може да се привърже към тях, но също така се привързва и към неща без значение... Та и Амета има великолепни идеи, но не умее да ги отличи от несъществените, нито да ги разработи. Много пъти блясваше така, сякаш показваше посоката в далечината. Другояче той не можеше.

— Това може да бъде ценно за колектива — забелязах аз.

Този нов Амета, който се открояваше от думите на Гообар, ме учуди много. Гообар се наведе още повече в мрака, профилът му, очертан от сиянието на вулкана, се изостри.

— Не — каза той. — От тия указания нямаше кой да се ползва. Обикновеният математик не можеше, понеже това беше твърде далечно подсещане и се намираще извън границата на кръгозора му; а необикновеният е винаги прекалено индивидуален, има твърде определени насоки на своите изследвания и така е увлечен в тях, че няма да ги изостави заради чуждо видение, дори най-красивото. Както никой няма да изостави любима жена заради някоя си друга, по-красива, която казват, че го чакала в тоя момент на Третата изкуствена планета...

— А той не можеше ли да върви напред? — попитах.

— Не — повтори Гообар. — Понякога беше като човек, комуто внезапно е хрумнал необикновен симфоничен мотив, но не умее да го затананика, а не разбира от ноти, следователно не може да го запише и тоя мотив бива загубен завинаги; тъкмо така изглеждаха неговите видения из „математиките“, понеже това бяха мисли за системи на математически анализ, напълно независими от познатите ни системи. Някакви особени математически острови, увиснали някъде в тъмнина, които чакат откриването си... Навярно много от тях ще бъдат открити

от изследователи, които се занимават системно и дори не предполагат, че вече някога някой човек самотно е достигнал до тези непознати брегове... Впрочем неговият ум също така раждаше и разни изродчета, но той не можеше да различи зърното от плевката.

— Дето ще рече, всичко това е безполезно... — каза тихо.

— Не! — за трети път каза Гообар по-високо. — Той ме насочи към една следа, която вече съм захвърлял и на която пак съм се връщал... толкова е съблазнителна. Блесна така пред мене, озари някакъв призрак пейзаж, избленуван за частица от секунда, но вече не можеше да каже нищо повече по това...

Настъпи мълчание.

— По-късно той вършеше много неща... защото това беше като че ли преди дванайсет, а може би и повече години...

— Струва ми се, че той сравнително неотдавна е станал пилот — отвърнах аз. — Може би едва в тази професия е намерил онова, което е търсил?

— Пак грешиш — с вътрешна усмивка каза Гообар, сякаш развеселен от недосетливостта ми. — Той непрекъснато и винаги е вършел едно и също, всичко то е свързано с проблемата, с която се занимаваше.

— А именно?

— „Обикаляне всред тъмните течения“... така го наричаше... той винаги е имал своя твърде особена терминология. Касае се за трансгалактически пътешествия.

Гообар се обърна внезапно към мене:

— По широта, чуваш ли, докторе? По широта Амета ме надминава, това е така реално, както този камък.

— Като математик?

— Не, като човек.

Това признание ме порази. Гообар продължаваше да говори сякаш на себе си:

— Така чудновато е разпределено помежду нас...

И добави с друг тон:

— Отдавна не съм бил във връзка с него и ти благодаря, докторе, че ми го припомни.

Той дълго гледа в мрака, откъдето се носеше тежък, еднообразен шум, после ме хвана за ръка и каза кротко:

— Да вървим.

Влязохме в залата. Сега гълчавата беше по-слаба, на наредените край масички фотьойли на неправилно очертани венци седяха хора; най-много имаше около палмата. Стъклописът над входа светеше бледо; от стъклата му изпъкваха грамадните, златисто набъбнали тела на разкрачените великани, а горе фантастичните сцени с насекоми бяха покрити със съвсем тънка сивина — може би ги бяха притъмнили нарочно, — а пък долу светеха съзвездия от кристални лампи и се отразяваха меко в сребърните брони на автоматите. Час по час един или друг от тях се гмурваше в тълпата, бързо се промъкваше между масичките и безпогрешно се устремяваше натам, откъдето го викаха. Във въздуха се носеше тънък звънтеж на стъкло и гласове на затворените в кръгове разговори.

Вървах с Гообар към центъра на залата. Когато минавахме така по тесния път между насядалите хора, те го приветствуваха с усмивки, с жестове и на глас го канеха на всичките маси едновременно. Смутен, той се спря при палмата и се чудеше коя компания да избере. Изпитвах радост, че и на мене, като придружаващ Гообар, ми се пада мъничко от всеобщата симпатия и уважение, при все че не заслужавах това.

— Изглежда, че ще се разделим? Ти ще отидеш на нива, а аз на лозе — обади се най-сетне Гообар.

— О — отговорих смутен, — ще бъда твърде нищожен заместител на Гообар!

Хората, които седяха по-близо, се засмяха, а от една масичка, обградена с плътна стена от младежи, с две ръце ме викаше Ниле Ирьола.

Отидох при младежите. Впрочем тук имаше и по-възрастни, особено личеше една тройка от кибернетици, и тримата с атлетично телосложение, а над тях най-личен беше ръководителят на колектива Тембхара. Едни от младежите седяха по облегалата на фотьойлите, други стояха прави, опрени върху раменете на колегите си. Попаднах на оживена дискусия и долових последните думи на един строен юноша:

— Ами защо да не се използват автомати при слизането на някоя непозната планета? Говори се, че тогава сме щели да изпратим ракети,

управлявани от хора.

— Така ще бъде за съжаление, това е неизбежно — отвърна Тембхара. — Нали знаеш поговорката, че автоматите са съвършени и ограничени, докато хората са несъвършени и неограничени? Работата е там, че на автоматите е присъщо така нареченото „насочено тесногърдие при ситуациите“. Автоматът винаги е малко едностранчив, понеже е проектиран да извършва определени задачи. А на чуждата планета може да се очаква среща с непознати нам нейни обитатели и — покрай това — с положения, които не могат да бъдат предвидени. Ако изпратим там автомати, те биха могли никак да не оправдаят надеждите ни, и то дори по опасен начин.

— Какво биха могли да сторят? Не разбирам.

— Те направо биха могли да се държат като душевно болни хора — каза Тембхара. — За да ти обясня, ще си послужи с пример, взет от един стар учебник по кибернетика. Той има само историческо значение, но добре илюстрира онова, за което става дума. Това е късо разказче, а именно: някакъв човек имал едно помещение, затрупано със стари гърнета и изпотрошени кани. Той заповядал на автомата да разчисти тези вехтории, като се изразил по следния начин: „Изхвърли оттук всички обли предмети.“ Послушният автомат измел всичките изпотрошени вещи, но откъснал и главата на оня човек, понеже прекалено буквално разбрал заповедта и сметнал главата на повелителя си за объл предмет, който подлежи на изхвърляне.

— Но това е безсмислица!

— Това е невъзможно!

— Автоматът не може да направи зло на човека! — чуха се всеобщи протести.

— Разбира се, че не, понеже всеки от тях има специален предпазител; тази история не е могла да се случи в действителност; аз исках само да дам ярък пример за нещо, което би могло да се нарече „недоразумение“ между човека и автомата. За нас много неща се разбират без думи, те са очевидни, но за автоматите нищо не е очевидно освен онова, което е вградил в тях конструкторът им. Например нашите автомати имат самосъхранителни системи, които ги предпазват от самоунищожаване, имат гореспоменатите предпазители, които пречат да се навреди на човек, но при напълно нова, непредвидена от строителите ситуация, при условията на чуждата

планета те биха могли да сторят много злини. Освен това има още една пречка от етично естество, надали щеше да ни бъде приятно, ако обитатели на друга планета биха изпратили на Земята цяла сган от механизми със задача да проучат дали си заслужава да завързват съседски отношения с хората.

Тембхара се усмихна и блесна със зъби.

— Професоре — каза едно от момичетата, — нали ти проектира гироматите?

— Да, тоест участвах в проектирането на няколко от тях.

— А професор Авероес ни казваше в клас, че такъв гиромат се строи изобщо без конструкционни планове — как е възможно това? Обясни ни, ако можеш.

— Ще се опитам... — Тембхара се позамисли. — Най-добре върху конкретен пример. Преди тръгването ни от Земята нашето бюро разработи, като последен от серията, грамаден астрогиромат за Симеидската обсерватория; това е гигант със специално предназначение. Този механизъм може да създава „математически модели на звездите“. Дават му се величини и факти, получени от астрономическите обсерватории, и въз основа на тях той успява да възсъздаде целия живот от раждането до умирането на звездата, значи, открива миналото ѝ, външната форма, размерите, температурата, всичките атомни процеси, които се извършват в недрата ѝ, орбитата, влиянието ѝ върху други небесни тела и тяхното влияние върху нея — с една дума, той може с нечувана подробност в безкрайно късо време да възсъздаде еволюцията на която щем звезда във вселената. Един милиард години от съществуването на звездата механизъмът „изживява“ в течение на двацет секунди. Такъв гиромат не би могъл да построи никой човек на света. Изчисляването и чертаенето на плановете би продължило може би хиляди години, ако не и повече. Би могло да се използват сметачни механизми, но и това е напълно излишно, понеже съществува несравнимо по-прост начин. Той се състои в следното: най-напред построяваме система от автомати, наречена базова; на тая система даваме обща инструкция за построяването на гиромата, иначе казано: условията и обсега на действия, които гироматът има да изпълнява, и така нататък. Всичко това заедно се казва „посоков градиент на технологичната еволюция на гиромата“. После снабдяваме базовите автомати със строителния материал и ги задвижваме. След

късо време, тоест след няколко месеца, гироматът е готов. Разбира се, че ние, проектантите, не знаем колко хиляди и милиони монтажни операции, какви анализи и изчисления са извършили базовите автомати. И не само че не знаем това, но и съвсем не се интересуваме от него, както и ни най-малко не проявяваме интерес към подробната конструкция на самия гиромат: имаме го, работи, изпълнява всичките ни нареждания и толкова — нищо повече не ни трябва.

— Знаеш ли какво, професоре — каза Мая Молетич, която саатоеше до мене, — мисля, че инженер-конструкторът от преди хиляда години би сметнал за умопобъркан оня, който му каже, че в бъдеще хората ще строят най-сложни съоръжения без планове.

— Аз не мисля така, бих му обяснил принципа с разбираем за него пример. Тогава са били употребявани първите примитивни сметачни машини. И инженерът, когато е умножавал, да кажем, две числа с помощта на такава машина, никак не се е интересувал от междинните етапи на това математично действие. Бил му необходим само крайният резултат, нищо повече. Още тогава е започнало, наистина в зачатък, прилагането на правилото, което гласи: „Трябва да се избягват безползните знания“. А тъкмо такава би било подробното познаване на всичките връзки на кабелите в астрогиромата. Ако някой би поискал да ги картотекира, ще изпълни десет хиляди тома или триони с описанието им. Тоя труд би бил безсмислен и не ще послужи никому за нищо. Нашата техническа култура изобилствува с такава безкрайно количество съоръжения, че ако поискаме да изучаваме и основно да познаваме всичките, както по-рано хората са познавали например конструкцията на часовниците, би ни потопил и удавил океан от съвсем излишни описания. Ако не беше автоматизацията, преди хиляда години човечеството щеше да тръгне по пътя на все по-тясна специализация на всяка личност. Хората щяха да се преобърнат в мравки, всяка от които извършва само дребна частичка от всеобщата работа, без никак да обхваща цялото. А автоматите не само че засилват мощта на човешката мисъл, както лостове увеличават силата на човешката ръка, но и освобождават човека от бремето на монотонните, нетворчески изследвания, наблюдения, картотекирания и му оставят само онова, което е най-важното, неповторимото, което изисква изобретателност, находчивост, проникателност, и благодарение на това те подпомагат при създаването на човека, от нов тип, който — както

главнокомандуваният в древността — набелязва главните посоки за атаката на неизследваните области, без да се грижи за баласта от подробности.

Когато Тембхара замълча, всред настъпилата тишина се обадих аз:

— Знаете ли, в момчешките си години много съжалявах за някогашните времена, когато делата на човешките ръце, например платноходните кораби, са се отличавали с индивидуалност. Всеки от тях кораби е бил различен, не е приличал на другите; мислех, че механизацията на производството завинаги е отстранила индивидуалността на изделията от нашия свят, но от това, което казва Тембхара, излиза, че сега тя се връща — на по-висш етап! Щом на базовата система се дават само главните наставления за строителството, тогава един механизъм, построен от нея, ще се различава от другия в несъществените и неуточнените в инструкцията подробности — така ли?

— Разбира се, че е така — отговори Тембхара. — Това може да се отнася до разни особености, например до външната форма на механизма или до подреждането на кабелите, или до взаимното разположение на агрегатите и така нататък. Разказват за един от моите колеги, Йорис, който е много разсеян човек, че като строил един гиромат, дал на базовата система всички данни с изключение на една, която се отнасяла до големината на апарата. След един месец, като се върнал на мястото на строежа, забелязал отдалече нещо от рода на Хеопсовата пирамида, което доминирало над цялата околност. Малко смутен, попитал един срещнат автомат дали строежът на гиромата е вече срещнат, а в отговор чул: „Нищо подобно, едва започна, това е само първото винтче.“

Всички се засмяха.

— Е, това е шега — започнах аз отново, — но създаваните сега механизми се различават помежду си така, както се различават дърветата, цветята или хората: с формата на листата си, с багрите на венечните листенца, на ириса на очите, на косата, тоест с неща, които не са много важни, но им придават белега на индивидуалност.

— Прав си — обади се вторият кибернетик, — но това е индивидуалност от нов тип, която произлиза не както някога от липса, а като че ли от прекомерност на знания.

След последните думи настана мълчание, при което още по-гласовито прозвуча избухването на близък смях откъм масичката, където преди това седна Гообар. Без да ме забележи някой, отлъчих се от групата на младите и се упътих към астрофизиците, заинтригуван какво така ги разсмя. Когато наближих, Тер Аконян каза:

— Има думата професор Трегуб.

— Какво става? — тихичко попитах застаналия под палмата Зорин.

— Играем на измисляне на „възможни светове“ — също така тихо ми отвърна и той. — След Трегуб ще говори Гообар.

Настъпи пълна тишина. Обявяваше се като че ли дуел между остроумието и въображението на знаменитите учени.

Трегуб поклати главата си, подобна на голяма птица, сви вежди в купчинка и започна много сериозно:

— Можем да си представим, че вселената, в която живеем, съществува не непрекъснато, а на периоди, че следователно цялата материя, от която тя се състои, сякаш „трепти“, като прекъсвана струя от светлина, а ние не забелязваме това, понеже честотата на това „трептене“ е нечувано голяма, милиарди пъти в секунда. В такъв случай би било възможно да съществува и друга вселена, чиято материя в периодите на съществуването си би „скачала“ в паузите на съществуването на нашата вселена. Двете вселени можем да наречем „последователно скачащи“ в едно и също пространство. Ако може да има две такива вселени, тогава могат да съществуват и още много, хиляди, дори милиони. Всички те, подчертавам, могат да съществуват в едно и също пространство и да притежават напълно независими физически закони с изключение на един, а именно оня, който регулира техните взаимни честоти, за да не настъпи „сблъскване“ на материите на две или няколко вселени наведнъж. И така, може да се предположи, че през пространството, което заемат нашите тела, в този момент от вселена номер 5 678 934 проникват върволици от същества, които разискват именно върху предложената от мене възможност...

Разнесоха се ръкопляскания и смехове, но те бързо утихнаха. С любопитство се очакваше хрумването на Гообар.

Той стоеше леко разкрячен, както имаше навик, и се поклащаше едва забележимо, сякаш опитваше стабилността на стойката си. Най-сетне каза:

— Да предположим, че някаква метагалактика навлиза във фаза на последователно усложняване на структурата си, което се изразява в това, че отделните звезди сякаш съответствуват на нервните клетки на мозъка; след известно време тази метагалактика, съвкупност от няколко милиарда галактики, става сякаш един „мозък“, който заема пространство на сфера с радиус, да речем — ние сме смели хора, — четири милиарда светлинни години...

— Чудовищно видение... — прошепна Каларла, която седеше близо до мене. — Какво гениално чудовище от пламтяща материя би било това...

— Имаш грешка, скъпа моя — много спокойно отговори Гообар. — Страхувам се, че това би било, поне според нашите критерии, кретен над кретените. — Той извади наръчен анализатор и направи малко изчисление, като продължаваше да говори: — В такъв „мозък“ галактиките биха съответствували на нервните ядра, а светлинните лъчи — на нервните импулси. За да се помисли най-простото изречение, например „Аз съществувам“, би му било необходимо около 1019 години, значи, над сто трилиона години... Смятам, че такава бавно мислене трудно би могло да се съгласува с гениалността.

Всички се засмяха; само Каларла изглеждаше разочарована.

— Значи, това е невъзможно — каза тя. — Жалко...

От няколко минути вече ми се струваше, че в залата нахлува басов бумтеж, но не обърнах внимание на това. Сега, когато след думите на Каларла настъпи тишина, далечният гръм се засили. Той нарастваше неритмично и сякаш се носеше из дън земята; неколkokратно отекна тежък тътнеж. Подът затрептя под краката ни. Всички скочиха от местата си. Погледите се устремиха към широко отворената врата на терасата; от хладния, раздвижван от вятъра мрак сега идеше продължителен грохот.

— Охо, там става нещо интересно — каза Гообар и пръв тръгна към терасата; всички побързаха след него.

На терасата цареше такъв мрак, че сякаш с невидимата си тежест сковаваше лицата и телата ни. От хоризонта светна в очите ни ярка червенина. Върху мрачния фон се очертаваше конусът на вулкана, от който се откъсваха къси пламъци. Във въздуха се търкаляше бурно боботене; усещах как треперят каменните плочи на терасата. Вулканът бълваше огън; над него се издигна прорязван от светкавици накълбен

облак; гръм след гръм избухваше в него. Изведнъж остро съскане прорязва тези ниски звуци; от океана се надигнаха грамадни кълба, като че ли пропити с кръв изпарения — там лавата се изливаше във водата.

Дълго мълчаха всички, после се посипаха възклицания:

— Великолепно!

— Кой измисли това?

— Кой би могъл, ако не Ирьола?

— Усещате ли как всичко се тресе?

Намериха Ирьола и го потупваха десетки ръце. Той се защищаваше и обясняваше, че няма нищо общо с всичко това:

— Какво да правим, вулкани си избухват, това се случва...

А червеното сияние се надигаше все по-високо; над него се появяваха пламенни змейове и зигзази — траектории на изхвърляните от кратера огнени бомби. На няколко пъти нещо потресно засвири над главите ни.

— Колеги, да се махаме оттук! — извика внезапно някакъв млад глас. — Не познавате видеопластиците; за да усилят илюзията, те са готови наистина да стоварят върху главите си дъжд от огън и жупел!

Всички почнаха едновременно да се смеят, но вулканът ревеше толкова гръмко, че все по-трудно и по-трудно беше да се чуем. Най-сетне Тер Аконян от името на всички се обърна към видеоконструкторите, които най-сетне се умилостивиха, изчезнаха за миг и след малко катаклизъмът започна да затихва. Постепенно се прибрахме в залата; образуванията по-рано компании се разпръсваха, едни призоваваха автоматите и събрани около сребърните им фигури, вдигаха чаши с пенливо вино, други се настаняха във фотьойлите под палмата и се забавляваха в някаква игра. Все по-често избухваше смях, тананикаха се песни, появиха се дващестина грамадни, светещи балона и се носеха от единия край на залата до другия. Нерешително се завъртях край масичката, на която пилоти начело с Амета настаняха сложни телевизионни уредби за играта „преследване на реката“, най-после се изкачих в галерията. Тя се издигаше около цялата зала. Грамадните насекоми, направени от скъпоценни камъни, гледани отблизо, правеха чудовищно впечатление. Искрах вече да си вървя, когато чух глас от вътрешността на барелефа, пред който бях застанал. Мина частица от секундата, докато си дам сметка, че и този барелеф, както морският пейзаж, е дело на видеопластиците; все пак трябваше

да преодолее инстинктивната си съпротива, преди да се реша да тръгна направо към искрящата, триизмерима плоскост; непосредствено пред очите ми светнаха брилянтите на грамадни паякови очи, после картината изчезна. Разбира се, не почувствувах нищо и като направих две крачки, намерих се в полумрак. До гладката гола стена седяха Соледад и Ана, която гледаше към мене и говореше:

— Кажи, имала ли си някога през живота си вечер, която си смятала, че ти прегражда следващия ден, напълно ненужна вечер, която трябва да преживееш някак, като че ли си заседнала и се измъкваш от плитчина? Вечер, в която се е натрупала утайка от неслучили се неща, несбъднати мечти, в която те обхваща съмнение във всичко, за което копнееш? През която захвърляш всяка започната работа, а ако дойде някой дори най-безразличен за тебе човек, радваш му се, понеже идването му сваля от тебе и остатъка от отговорност за пропиляваното време?

— Ако такава вечер се случва един или два пъти в годината, няма нищо страшно — отговори Соледад. — Но ако те идват често — внимавай... Тежко ти е с него, нали?

— Много — отговори Ана.

Тя гледаше все към мене. В тоя момент съзнах, че говори за мене, но не ме вижда; изглежда, че стоях в самата зона на миража и бях невидим.

— Никой не може да ти помогне — подхвана Соледад, — но ти и той...

Със затаен дъх и тиха стъпка се отдръпнах бързо. Отново бях пред разискрената мозаична плоча. Отдалечих се бързо. Не исках да мисля за подслушания неволно разговор. На противоположния край на галерията стояха двама души и гледаха надолу; бяха сътрудниците на Гообар Жмур и Диоклес.

Оттам се откриваше гледка към свободната от масички част на залата; движеха се там десетки хора. Непосредствено под нас беше застанала група от петнайсетина души, в центъра на която се намираще една млада девойка с бледосиня рокля; по едно време прозвуча смях, после тя започна да пее. Песента беше забавна, дълга като литания. Като изпя първия куплет, внезапно посочи с пръст едного от събраните около нея и той трябваше да пее по-нататък. Така песента се предаваше от човек на човек, при все по-голяма

развеселеност, и сновеше из цялата зала, докато стигна до колоните. Там, в освободена от автомат ниша, стоеше Гообар, опрян на дървената ламперия на стената. Един юноша, който тъкмо завършваше куплета си, застана пред него и го посочи с пръст. За миг зацари тишина, после ученият, без да му мисли много, с нисък, малко грапав баритон запя следния куплет. Награди го ураган от ръкопляскания; на свой ред той посочи някого наблизко и песента се понесе навътре из залата. Гообар, още със същата усмивка на лицето, с която изпълняваше певческото си задължение, с едва забележимо движение извади от джоба си наръчно автоматче и започна да изчислява нещо.

— Ето ви същинския Гообар — каза Диоклес. — Можеш да играеш с него, да танцуваш, да пееш, да говориш за ада и за рая — и той никога няма да бъде напълно с тебе.

— Но той наистина обича да се забавлява — забеляза Жмур.

— Знам аз, че не се преструва, но какво от това? Обича хората, а самият той не е един от нас. Всеки нов сътрудник — продължаваше Диоклес, — когато се намери близо до него, не може да се въздържа да не му задава най-различни доста смешни въпроси; това са наивни опити, диктувани просто от нуждата, понеже все пак той си е постоянна загадка; много пъти съм се удивлявал на грижливостта, с която се опитваше да отговаря...

— Например? — подхвърлих аз.

Нашите погледи бяха насочени все към великия учен, който сега спря безшумно минаващия покрай него автомат, взе от подноса чаша вино и пиеше на малки глътки. Правеше впечатление, че наблюдава автомата с ловко прикрита усмивка.

— Като се започне от въпросите как постига големите си научни успехи...

— Да, това наистина е не особено умно — съгласих се аз. — И какво отговори той?

— Той дълго и сериозно се съсредоточаваше, сетне каза: „Може би защото мисля непрекъснато...“ В това изречение, въпреки привидната му баналност, има някаква колкото велика, толкова и проста истина; неговият ум безспирно създава мисловни конструкции и ги сблъсква една с друга; това са като че ли разпределени на месеци и години непрекъснати опити за велик синтез; той има смелост да обмисля докрай хипотезите, които изглеждат свръхабсурдни, и от

всичко да прави окончателни заключения... впрочем това е причината, поради която никога вече няма да отида с него в планината. Нямам намерение да увеличавам царството на мъртвите предмети със своята личност.

— Какво общо има инстинктът ти за самосъхранение с Гообар?
— попитах.

— Да знаеш, че има. Веднъж се катерихме в памирската верига; направихме източен алпийски поход...

— Прощавай — прекъснах го, — но кажи, добър катерач ли е той и изобщо как се държи върху скална стена?

— Ей сега ще чуеш, тъкмо за това възнамерявам да говоря. Да, той е доста добър катерач. Там имаше един малък, но отвратителен комин. Преди да се покатерим на тоя комин, Гообар спря внезапно и ми каза, че му хрумнала една идея. Казах да си я запише, той отговори, че положително няма да я забрави. И наистина не забрави идеята, но пък забрави къде се намира и какво прави. Малко остана да си счупи главата и нас да избие. Той не виждаше нито планината, нито пропастта, изобщо нищо не виждаше. Едва когато завърши в ума си изчислението, вече по пътя за хижата, той ни се извини, но видях, че прави това, как да ви кажа, от задължение; той си даваше сметка за станалото, но не изпитваше дори най-малко угризение, да не говорим за страх. Казвам ви, че това е човек, лишен от инстинкт за самосъхранение.

Последните думи Диоклес изрече с нескривано раздражение.

Долу престанаха да пеят; в продължение на няколко минути оттам се чуваше смесена глъч, обаждаха се отделни гласове, които се опитваха да обединят другите за песен, но се загубваха в общата врява; най-сетне един прекрасен женски алт надделя; песента беше бавна, в нея имаше нещо приспивно.

— А всъщност той е винаги един и същ — каза Диоклес, сякаш не можеше да се освободи от натиска на подхванатата тема. — Чувал ли си как той е започнал? Когато бил шестгодишно момче, баба му го оставяла в къщи под грижите на чичо му — Клавдий Гообар, доста изтъкнат математик, може би си чул — оператор на полето, това е негов труд. Та неговата баба смятала, че при дете винаги трябва да има някой човек; и така чичото го настанявал с играчките му в някой кът и се занимавал с работата си. Малкият играел тихичко, бил нечувано

мълчаливо дете. Една вечер при някакво особено трудно място старият Клавдий отчаян спорел с автомата, когато внезапно от къта се обадило детето: „Трябва да се въведат матрици на линейни оператори“... и като че ли нищо не се случило, продължавало да разиграва пумпалите си; а чичото сякаш го треснал гръм, понеже това било търсеното решение...

— Рядко се случва — забелязах аз — така наречените гениални деца по-късно наистина да оправдават надеждите, които предвещават в детската си възраст, но той не само ги е оправдал, но ги надмина над всяка мярка!

Край нас мина автомат. Диоклес една след друга изпи две чаши вино. Бузите му потъмняха; пулсът очертано трептеше в слепите очи. Искан да му кажа да не пие повече; лъхаше от него безпокойство и мъка, това се криеше на дъното на всичко, което разправяше за Гообар, не само в думите му, но и в лицето, в изкривяването на устните, в гласа. Жмур си отиде; високата му фигура премина по галерията върху фона на мозайките и изчезна зад колоните. Мълчахме известно време. Сега долу се пееше игрива песен, някой в центъра отмерваше такта, разнесе се ритмично потропване с крака, един мъж танцуваше соло, а около него празното място се разширяваше, изведнъж той сграбчи едно момиче от кръга, завъртя го, понесе го във вихъра на танца; виждаше се само как се мярка светлиста рокля и се развява златиста коса. Диоклес гледаше това, без да вижда; внезапно се обърна към мене с още по-сгърчено лице; навярно и преди това е пил, та изглеждаше, като че му стана лошо от виното. Хванах го за ръка, за да го отведа в жилището му, но той грабна ръката ми и каза с тон на неочаквано признание:

— Аз не съм некадърен, вярвай ми, имам публикувани шестнайсет труда, два наистина добри, но когато говорят за мене, никога няма да кажат: „А, Диоклес, този с мнемоните, знаем“, а винаги: „Диоклес? Аха, асистент на Гообар“. Аз вече бих се разправил с тези бъдещи поколения, сам бих им се представил: биотензори на реални граници, инерция на отразена памет — имам и други трудове, още недовършени, та нали цялата ми радост е в тази работа — но всичко напразно; аз съм асистент на Гообар, ще премина в историята като един от групата на Гообар, нищо собствено, празен звук, сянка на един от стоте хиляди листа от короната на дърво, и зная, че няма друг изход... така трябва да бъде...

— Какво говориш?... — казах развълнуван. Толкова скрито страдание се появи изведнъж върху лицето на дребния човек. — Но ти би могъл да работиш самостоятелно или в някоя друга група; та всеки момент можеш да напуснеш Гообар...

— Какво?! — каза Диоклес. Лицето му се сви като тъмен пестник. — Да напусна Гообар? Да напусна? — повтори той. — Човече, какво говориш ти?! Аз да го напусна доброволно?! Къде ще намериш друг такъв?

— Щом не можеш да се примириш с това, че те превишава толкова много... — започнах предпазливо.

— Какво говориш ти? — попита Диоклес с най-голямо удивление, а след това ме привлече до себе си и започна да обяснява с горещ шепот:

— Да, той ме превишава, превишава всички ни. И какво? Ние непрекъснато вървим напред. За седем години в института извършихме огромна работа; това ще ти потвърди всеки, не се хваля. Самият аз зная, че сега мога повече, отколкото в началото, че мисловният ми кръгзор е пораснал, но когато стигам до точката, на която Гообар е бил преди това, той отново е далече и така непрекъснато изпреварва всички ни с много обиколки; атаките следват една след друга и аз винаги бивам победен. Горчиво ли е това? Кой ще отрече? Да! Но всеки път ме побеждава нещо по-голямо от предишното.

Той пусна ръката ми също така внезапно, както я беше хванал, усмихна се извинително, кимна ми с глава и се отдалечи със ситна, лека, винаги бърза крачка. Погледнах към залата.

Нишата, в която по-рано стоеше Гообар, беше празна. Слязох долу и отидох на терасата. Не забелязах никого; някъде отстрани долитаха сподавени гласове. Преминах на отсрещната страна и затворил очи, продължително поемах хладния солен въздух, който облъхваше сгорещената ми глава. Хоризонтът беше невидим, човек едва можеше да се досети за него по тънката пурпурна чупка, отбелязала върха на вулкана. Умората, която до тоя миг сякаш беше скрита, почна да се появява и да тежи на всички крайници. Обърнат с гръб към балюстрадата, широко разперил ръце, облегнах се на студения ѝ каменен ръб. Тогава, сврян в най-далечния ъгъл на терасата, забелязах една жена, застанала сама между двете притворени врати. Фигурата ѝ се сливаше с околния мрак и само лицето ѝ се

открояваше леко в светлосинкавия отблясък от презрамките на роклята ѝ. Без да съзнава, че някой може да я види, тя стоеше неподвижна, обърната към гласовете. Тръгнах натам с очи, както се върви с поглед по сянка, за да се открие предметът, който я хвърля, но не видях нищо: беше много тъмно. Едва след кратка тишина до мене достигна гласът на Гообар — нисък, плътен, с неуловим примес от ирония.

Върнах се с очи при лицето на жената. Едва сега я познах. Това беше Каларла. От най-слабия светлик, който излъчваше лицето ѝ, тя се показваше сякаш безтелесна, нереална, със сенки около очите, съсредоточена и едновременно насочена нанякъде; недозатворената уста сякаш невидимо пиеше. Навярно така са изглеждали лицата на изпадналите в религиозен екстаз хора преди векове, когато, повярвали във възможността на чудото, са разпервали ръце като крила и са скачали от висока скала във въздуха, та да летят в него — и веднага са падали долу. Тя не слушаше онова, което говореше Гообар; унесена в ниския му глас, тя сякаш се мъчеше да му се повери да я вземе на ръце — и веднага биваше отблъсната.

Тя обичаше Гообар. Обичаше го, защото беше именно такъв — той никога не даваше да се предвидят най-близките му постъпки, думи, обичаше го с неочаквана милувка, лека и дадена почти несъзнателно, обичаше пръстите му, изстинали винаги от металните клавиши, закачливото кривване на главата и усмивката, с която спореше с автоматите си, и начина, по който свиваше очи, когато мълчеше, сякаш развеселен от това, че не разбират нищо. Понякога, когато я прегръщаше, приведената му към гърдите ѝ глава се спираше неподвижна, а после се вдигаше с очи, които не виждаха нищо; това беше скрито дълбоко в него течение, което избиваше на повърхността; тогава той преставаше да я вижда и усмивката, която тя му изпращаше, не стигаше до него; делеше ги една от безкрайностите, с които боравеше. След малко погледът му се връщаше; преди това той отиваше при масичката и бележеше нещо. Тази естествена леснота, с която се откъсваше от нея, ѝ причиняваше болка. Тя страдаше от тия внезапни ослепявания и разбираше, че любовта ѝ е боязлива светлина, която пада отдалече, а той ту се появява в нея, ту изчезва в мрака на самотата, в която никой няма достъп.

Но тя се бе научила да обича дори погледа му, който преминаваше през нея; обикнала бе болката, която ѝ нанасяше, защото

с нея можеше да мери силата на своята любов. Това беше непрестанно губене и търсене, смут, безпокойство, а във всичко това — някакъв миг, когато, събуден от замислеността си, той само с устните си, без дъх, изричаше името ѝ, сякаш я зовеше, при все че беше толкова близо, та не ги делеше нищо — освен мислите им.

Когато споменаваше своето момичешко минало, светло и спокойно като очакване на музика, тя изведнъж долавяше колко ѝ е липсвало тогава това, което носеше всеки днешен ден, и че ако беше възможно да избира и да започне всичко отново, още веднъж би отдала сърцето си на тия непрестанни поражения и отново с отворени очи би приемала нанасяните ѝ от него несъзнателно удари и би делила с него всичко освен страданията, които толкова добре умееше да крие. Тя не дорастваше дотам, че да схване онова, което още сега му осигуряваше безсмъртие. Но при все че не можеше да го обгърне целия, както корабното платно не може да обгърне вятъра, понесъл се през простора, все пак тя го обичаше, и то най-много онова, което беше останало в него от наивността на възторжения свят на детето, както и дъха му при заспиването, който облъхваше шията ѝ, и слабите движения на устните, които шепнеха нещо насън. Най-много обичаше именно това, защото то щеше да трае само през живота му като човешко, смъртно, а после щеше да изчезне завинаги. Затова понякога бдеше нощем, сякаш пазеше съня му, сякаш се бореше не за вечността на неговата мисъл, а за неговия дъх, и при все че това беше неразумно и безсилно, трябваше да прави така, понеже го искаше любовта, и така вървяха годините, а той хвърляше върху нея огромната си сянка, която като че ли падаше в бъдещето и се сгъстяваше там.

Гласовете на събеседниците се повишиха и веднага замлъкнаха. Те станаха и тръгнаха към вратата. Когато влизаха в залата, черните им фигури пресичаха ивицата светлина. Гообар се спря още за миг при каменната балюстрада. Погледнах часовника си: приближаваше три часът през нощта. Когато повдигнах глава, Гообар тъкмо излизаше; не беше забелязал скритата жена в сянката на вратата. Изчезна в далечната гълчава; Каларла направи крачка напред и се намери в светлината. Видях усмивката ѝ, която ми каза всичко. Как стана това? Не зная. Зная само, че закрих лицето си с ръце, за да не виждам нищо повече след тази усмивка.

АНА ОТ ЗВЕЗДИТЕ

През втората година от пътуването закъснението на радиосъобщенията практически напълно преустанови връзката със Земята. Малката шепа хора, затворена в черупката, която се носеше през ледения мрак, беше оставена изключително на себе си. И животът продължаваше да върви: лабораториите работеха, на междугруповите съвещания се съобщаваха резултатите от изследванията, млади момчета и момичета завършваха образованието си, встъпваха в брак, раждаха се деца.

Отделях им много внимание; подробно разпитвах майките, които идваха в амбулаторията, и трябваше да кажа, че освен от научния интерес бях ръководен и от смътни подозрения, че непосредственото съседство на вечния мрак и звездите, от което се мъчехме да се защитаваме с дебелия броня на кораба, ще окаже някакво неизвестно влияние върху формирането и развитието на тези малки човешки същества. Затова не без подозрителност асистирах при повиването на розовите плачливи пеленачета, сякаш очаквах внезапна поява на някакви „звездни“ черти, но тези очаквания (които разбирах, че са смешни) не се сбъдваха. Всички деца бяха напълно нормални, здрави, весели, първите от тях вече пълзяха по тревниците в градината, а техните плачове, които се чуваха ненадейно от някое жилище при преминаването по коридора, създаваха удивително свойска обстановка между металните стени и кръстосаните шахти, сякаш на ракетата загостува топлият дъх на собственото ни детство.

Право казано, за децата се грижех само аз, понеже от лекарската ни тройка Шрей беше хирург, а Ана проявяваше към тях някакво скрито неразположение, което не можех да си обясня, тъй като в началото на пътешествието тя живо се интересуваше от съдбата на новородените.

Привидно животът на кораба постигна състоянието на равновесие, но внимателният наблюдател би могъл да забележи промяната, която ставаше във всички нас, промяна, която беше още по-

важна поради това, че сякаш се извършваше някъде дълбоко във всеки човек.

В миналото се плашихме от все по-голямото мълчание. Сбъдна ли се този страх? Всъщност не, срещяхме се с удоволствие и често, другарските срещи ставаха не по-рядко от научните, действаха спортни секции, но тези наши занимания и разговори бяха доста особени. Много говорехме за всекидневните незначителни въпроси, за посетените концерти, прочетените книги, за познатите хора. За Земята никой не споменаваше; името ѝ изобщо не се чуваше в разговорите; би могло да се сметне, че всички са забравили за съществуването ѝ; не се споменаваше и за останалите на нея близки хора, нито дори за самото пътешествие.

На тая тема говореха само специалистите. Те бяха открили доста интересни явления, например няколко месеца след постигането на пълната скорост на движението забелязаха, че вътре в „Геа“ температурата започва незначително да се увеличава. Инженерите се заеха да издирят причината на това явление. То беше толкова по-удивително, понеже моторите на кораба вече не работеха, следователно причината би могла да се намира само отвън, а там имаше безвъздушно пространство, в което един кубически сантиметър съдържаше едва няколко атома, а това практически съответствува на абсолютен вакуум, ако го съпоставим със средната гъстота на газа в земните условия, при които един кубически сантиметър съдържа няколко десетки трилиона атома. Но „Геа“ се движеше с такава скорост, че всеки квадратен сантиметър от обвивката ѝ се срещаше с 800 милиарда атома в секунда; това беше достатъчно да се появи „триене“ и да възникне загряване на ракетата; нещо повече — оказа се, че като пореше тоя междузвезден „газ“, корабът постепенно обрастваше с пластче от атоми, които сякаш биваха „впресовани“ във външната повърхност на бронята от устрема на ракетата. Разбира се, образуването по такъв начин нарастване на масата беше безкрайно малко, но прецизните апарати успяваха да го измерят.

В амбулаторията имах по няколко пациента дневно; оплакванията им бяха разнородни, често пъти много неопределени; понякога като че ли бяха претекст за разговор с лекар, разговор, който предразполага към пълна откровеност. Това привилегировано

положение ми даде възможност да опозная източниците на събитията, които се случваха след месеци, а дори и след години.

Постепенно се създаваше някаква всеобща „леснота на живота“. Хората с готовност се забавляваха, с готовност се шегуваха, но всичко това беше повърхностно. Много рядко при най-обикновен разговор от устата на някого се изтръгваха думи, грижливо премълчавани от всички. Помня как веднъж в градината, когато се разговаряше върху трудовете на тектонофизиците и възможностите за бъдещото им приложение, беше спомената Земята и една жена каза полугласно: „Но дали изобщо ще се върнем?“ За момент зацари напрегнато мълчание, а след това изведнъж няколко души започнаха бързо да говорят за нещо друго.

Най-обезпокоителното явление на кораба, което сякаш засягаше най-дълбоките, най-скритите пластове на психиката, почти недостъпни за наблюдение, бяха любовните отношения.

Стотици хиляди животински поколения, които е трябвало да се изнижат, за да се създаде човекът, са му предали като мъчително и необходимо наследство половото влечение. Изминавали са векове, издигали са се и са падали цивилизации, а човекът в борбата с околната и собствената си природа е предприемал хиляди опити да изведе на светлина онези тъмни сили, наследени в него без неговата воля и знание: така страстта, която привлича взаимно мъжките и женските, се превръщала в копнеж. Но с течение на вековете любовта, както и другите видове чувства са създавали заповеди, ритуали и закони, които възниквали при сблъскване на обществените антагонизми. Пречките при сближаването на мъжа и жената произлизали от имотното състояние, от религиозните митове и от предразсъдъците. Варварските меркантилни формации са се стремели да превърнат любовта в стока, достъпна за притежателя на покупателна сила, в чудовищен пазар. Тя трябвало да бъде средство, което възбужда изнурените нерви, още една подправка, огнено петно в сивотата и досадата на живота. Мъже и жени са намирали в нея убежище от слепите катаклизми, които нараствали в недрата на строевете, и от също така сляпото вегетиране на ежедневието.

Нашата цивилизация е създавала ново отношение между половете, което произхожда от творчеството — все едно дали духовно или физическо — като най-дълбок смисъл на съществуването. Умственото

творчество произтича от телесното, то е един вид по-издигнатото, по-светлото му отражение, непрекъснато повтаряне на възторга и безпокойството, което буди у нас светът. Някога хората са се отдавали на половите влечения, без да схващат, че зачеването на ново същество е най-голямата отговорност, каквато се пада в живота на човека. Поколения са се раждали и си отивали, а великата, неразбрана тайна била предавана от едно на друго като затворено писмо, което са успели да прочетат едва по-късните потомци.

Светът поставя загадки пред човека и той ги преодолява чрез работата на ума, който отразява порядъка в природата като закономерност на материалните промени, извършвани както в недрата на звездите, така и в човешките тела. Любовта, недостъпна за научно изследване, неуловима във формули и правила, не може да се предвиди, нито да се пресметне, а все пак в нашия рационален свят тя е преживяване, без което животът не би бил пълен.

В земната любов на нашето време няма нищо от избухването на страстта, от бурните привличания и отблъсквания, от жаждата за притежаване, смесена с чувството на ограничение и зависимост. Както планетите при обикаляне по орбитите си в някои редки точки по пътя си се намират на най-близко разстояние, така мъжът и жената в любовта се сближават толкова много помежду си, колкото изобщо е възможно за един човек да се сближи с друг. Така се създава общността на мечтите, виждането на света с очите на другия човек, тайната на непрекъснатото му присъствие и радостта от приемането на чуждите грижи и тежести, които никога не се смятат, че са твърде много. Тогава страстта е само едно от многото съединителни звена, а милувката от пробуждане на нагона се превръща в знаци на език без думи, които започват там, където обикновеният човешки говор спира и става безсилен. Такава любов може да бъде само една.

Помня как при разговорите с историците, които ми разказваха за любовта през отдавнашните векове, не можех да се начудя на колебливостта и променливостта на чувствата на древните, а съвсем не ми беше ясно как са могли, от една страна, да изискват образование в много области на живота — както важни, така и без значение, а, от друга, да не изискват нищо в една от най-важните области — възпитаването на децата от родителите. Тяхното невежество трябва наистина да е било грамадно, щом са се решавали да дават свободен

достъп на пълния произвол и случайността, без да разбират, че в първите години на живота детето е най-чувствителен и податлив материал, върху който се отпечатват всички влияния на средата, и придобитите през този период недостатъци понякога не могат да се отстранят дори при най-големи усилия на възпитателите.

На борда на „Геа“ се бяха качили от Земята много мъже и жени, узрели вече за любов, но които все още търсеха, и трябваше да се очаква, че дълготрайното пътуване ще свърже много двойки. Тези предвиждания се сбъднаха, но пречките, които повечето от младите хора трябваше да преодолеят, се оказаха по-големи, отколкото би могло да се предположи. През втората година от пътешествието се случваше да се образуват двойки набързо и да се разделят сякаш случайно — и тоя поврат към древните варварски нрави като че ли се обграждаше с някакъв заговор на всеобщо мълчание. Това беше през периода, когато съдържаността, равновесието и спокойствието, всички тези черти, с които ни беше дарила Земята, ставаха, така да се каже, външна, застинала форма, явна за другите повърхност, която си придаваше вид, че нищо не се е променило, когато в действителност горещото съдържание на живота се оттегляше някъде и изчезваше. То беше онова голямо опустошение, нанесено от световната бездна на неподготвените за безмерния труд на пътешествието.

Но докато можехме до известна степен да мамим нашите другари по работа, колегите си, дори и приятелите, не беше възможно да се постъпва така в най-дълбоката област на чувствата. Оттук опитите да се търси убежище в прегръдките на жените, опитите за самозабрава в спазмите на насладата. Знаехме, че няма да ни свърже трайно нито общото съжаление, нито отчаянието, нито желанието да отхвърлим отговорността за съзнателно избраната съдба; че нищо не може да стори това освен любовта, и все пак мъжете търсеха жените, а те им се отдаваха в съсредоточено, мълчаливо споразумение. Това бяха опасни и напразни опити за спасение. Настъпилият отлив оставяше случайните любовници лишени от мисъл и безпомощни и когато над главите им прозвучаваше в мрака глухото, повтаряно нощ след нощ предупредително свистене, те нямаха кураж да се погледнат в очите, понеже в тях се криеше празнотата, от която искаха да избягат, а отхвърленото за момент бreme се връщаше и така лежаха самотни един до друг, разбрали собственото си поражение.

За кого мисля, като изговарям тези думи? Преди всичко за себе си, ако и да зная, а по-скоро предполагам, че не един от моите другари е преживял подобно поражение. Мисля за себе си. Само за себе си, понеже Ана излезе от това изпитание победоносно, въпреки че дълго време бе страдала, а може би тъкмо заради това, че беше имала смелост да страда, докато аз исках само да забравя.

Когато човешките глави се приближават за целувка, не може вече да се обхване с поглед другото лице, понеже е твърде близо, но това е физическа близост, която нищо не решава, нито свързва. Напразно исках да наложя идването на чувствата, напразно ги търсех в бурните целувки, в силните прегръдки — когато то се намираще в някое вечерно замълчаване, в полускривана усмивка, в случайно, неочаквано докосване на ръцете, от които едната искаше да погали другата, но свенливо се спираше на половината път. Колко много не разбирах Ана, колко жестоко не ме засягаше нищо от онова, с което живееше тя. Не искам много да говоря как разбрах тази истина. Навярно у мене е имало доста трепвания — може би на честност, може би просто на срам. В паметта ми се е отпечатала само една случка, а пък още порано се досещах за много неща и само отблъсвах тези мисли като че ли от недостоеен страх, че ще трябва да поема върху себе си отговорността и за нейната съдба, аз, който не можех да уредя и собствената си.

Та неведнъж бях забелязал, че тя помнеше най-малките подробности от първите ни срещи, докато аз почти нищо не помнех; обяснявах това с присъщата на жените паметливост, която често липсва на мъжете. Бях подслушал и разговор, а имаше и други дреболии, които не исках да разбирам. Едва една вечер се случи нещо, което вече не се осмелих да отхвърля.

Седяхме или по-скоро бяхме полулегнали на леглото, покрито с тежка бяла кожа. Изморен, опрях глава върху скръстените ръце на Ана и гледах пред себе си, без да виждам. Гореше синя лампичка, окачена ниско. Говорех, както и друг път, как в бъдеще ще живеем заедно, как по пътя ще попаднем на толкова малка планета, та на нея ще има място само за двама души, че ние ще бъдем тези хора, че ще заживеем там в малка къщичка сред звездите, но когато разказвах така с полушепот, лениво, внезапно в окаченото на стената огледало съзрях лицето на Ана.

Тя ме слушаше с горчива, лека гримаса на устните, които сякаш казваха: „Зная, че всичко това е лъжа, че го приказваш ей така само за да запълниш мълчанието, и че забравяш всяка дума веднага щом я изговориш, но нищо, продължавай, само продължавай...“

И в същата секунда разбрах колко опасен беше този експеримент. Аз не ѝ давах нищо, тя беше за мене топло, тихо убежище срещу дългите, празни часове на седмиците и месеците. Бях свикнал с нея, както човек свиква с някой пейзаж; когато я нямаше, празнотата усещаш отвън, не в себе си; в себе си — това би означавало любов. Но Ана е разбирала всичко от самото начало и се е съгласявала с някакво спокойно отчаяние, понеже ме обичаше. Ето това беше най-скъпият и все пак чужд човек; равнодушен и безгрижен е влязъл в нейния живот, прехвърля най-интимните спомени, рови се в тях като дете в играчките си, за момент ги приближава до очите си, за да ги захвърли веднага отегчен, а понякога бива нежен — и това е още по-лошо. Да можеш да виждам света с нейните очи, да чуя тези гласове на сърцето ѝ, които тя не откриваше дори пред себе си; готова на всичко, гледаше на съдбата си така, като че ли тя едва сега започваше — бяла и без нищо написано в нея. Любовта ѝ не се страхуваше от звездите, а аз мислех само, че тя има ухайна коса и топла, мека кожа...

Млъкнах, неспособен да промълвя нито една лъжлива дума.

— И какво по-нататък?... — попита тихо тя и леко люлееше главата ми.

Не можеш да говоря, гърлото ми беше стегнато сякаш с желязна ръка и като прибавих още една низост към всички стари, притеглих до себе си главата ѝ за целувка, в която се скрих, за да не може да прочете по лицето ми, че вече зная.

А как бих искал да мога да ви кажа, че веднага след това обикнах Ана и че бяхме много щастливи, но за жалост човешките проблеми не се решават така просто.

Измина втора зима от пътуването, дойде втора пролет. Досега всичките дървета в градината претърпяваха изменения, послушни на изкуственото слънце: когато приличаше по-силно, покриваха се с листа, цъфтяха, когато почваше да отслабва — встъпваха в есента с най-красивите багри. Само един канадски смърч край потока не изменяше вида си, загърнат с тъмните си игли. В почвата, от която черпеше хранителните сокове, ботаниците инжектираха специални

хормони и препарати, но той си оставаше инертен, мрачен, безучастен, сякаш беше прозрял тяхната наивна игра, и понеже не желаше да бъде част от фалшивия мираж, замря във вечен сън. Но ето че една сутрин по цялата „Геа“ се разнесе възбудителна новина: черният смърч повярвал в пролетта и през нощта пуснал зелени лапички...

Събрахме се на голяма група в градината. Никой нищо не говореше. Всички, които дотърчаваха бързо насам, гонени от непонятно чувство, спираха, гледаха мълчаливо пробудилото се дърво и един след друг тихо се отдръпваха от кръга. Накрая останаха само няколко души; един поиска да откъсне светлозелено връхче, за да го разтърка в дланта и да вдъхне от аромата на борова смола, но друг го сгълча строго. Най-сетне останах сам. Седнах под дървото и опрях глава върху ръцете си. Към наивната радост, която ми причини видът на дървото, се прибави глуха печал. Внезапно усетих нечие присъствие. Повдигнах глава. До мене стояха Амета и Зорин.

— Ела с нас — обади се Амета. — Ще се разходим по звездната галерия.

Нямах никакво желание за това, особено сега.

— Не искаш ли? — каза Амета. — И все пак ела.

Доядя ме на Амета поради натрапчивостта му. Станах и недоволно тръгнах подир пилотите. Асансьорът ни издигна на палубата за гледане. След малко се намерихме в мрака под звездите. Не исках да ги гледам. Извърнах глава, но с гърба си, с кожата на черепа си, с цялото си същество усещах бездната, която се разгръщаше зад нас. Стояхме така в тъмнината, докато изведнъж се обади Амета сякаш към никого:

— Ние не живеем в къщи под облаци; намираме се в празната бездна. Човек може да се самоизмамва и да се държи, като че ли не е така, но това е всичко. Много по-добре е да констатираме, че сме в празната бездна... и дори да изхождаме от тая констатация. Вярно, че тогава идва страхът, понеже всичко, на което сме свикнали да се опираме, ни се отнема. Умът се мъчи на всяка цена да прикрие действителността с някоя огромна лъжа. Не бива да се прави това. На нас не ни трябва удобна, обезпечена от събития сигурност. Нима непроучената, страшна несигурност не е много по-човешка? Непрекъснато разширяваме кръгозорите на живота, следователно откриваме все повече неща в тях. Не затваряй очи! Ето единствената

смелост, която ни е необходима. Не отблъсквай празната бездна, не се бунтувай срещу нея, понеже светът е точно такъв. Нашият свят. Трябва само да се разбере, че всичко е толкова по-наше, по-човешко, колкото е по-тежко, та това, което ни се е струвало чуждо и страшно, да стане отдавна търсена цел.

Звездите мъждееха неподвижно. Мълчах. Амета се обади повторно, сякаш подхващаше прекъснатия разговор:

— Имаш ли планове за днешната вечер?

— Не.

— Тогава ела след един час в парка на децата. Ще дойдеш ли?

Може би щях да откажа, но той хвана ръката ми и краткото, здраво ръкостискане, което разменихме, ме помири с всичко: и с особената реч пред звездите, и с чудноватата покана, и най-сетне със самия него, пилота Амета.

Парк на децата наричахме една зала, която напомняше малка ботаническа градина. Тук растяха не особено много дървета, всичките ниски, със здрави и вити клони, добре пригодени за катерене, имаше и пясъчни площадки за най-малките деца, и малка скална пещера с големи камъни около нея, и водоскок, който бликаше в центъра на залата.

Днес дърветата и пясъчните площадки бяха изчезнали; видеопластиците бяха превърнали залата в омагьосана градина, понеже тук щеше да се разиграе особен турнир — борба за званието най-добър разказвач на приказки. Кандидатите за това звание бяха много. Те заемаха един след друг място на подиума, заобиколени от множество заслушани деца, които държаха в ръчичките си мънички сребърни звънчета.

Завършеше ли приказката, те дрънкаха със звънчетата и с това даваха израз на чувствата си, а един голям автомат, облечен с гротескна дреха, полускрит в сянката на една палма, безпогрешно измерваше силата на общия звук на звънчетата. Един от най-добрите разказвачи се оказа Зорин; той обикновено неразговорлив пилот ни смая с приказката си „За радиоактивните великани от звездата Алгола“; и все пак палмата на първенството спечели Тембхара, чието

име съобщи един преоблечен като магьосник автомат при акомпаниента на буен бенгалски огън.

Възпитателите започнаха да отвеждат децата за спане и не мина без плачове на най-малките, защото те очакваха още някакви чудесии. Накрай, като хвърлих погледа по залата, видях само възрастни хора и някаква неразумна тъга докосна сърцето ми, сякаш с отиването на децата самият аз се разделих безвъзвратно с младостта си. Но тогава на опустелия подиум с лека крачка се изкачи Каларла и попита усмихната:

— А може ли още една приказка? Ще ви я разкажа, ако пожелаете, за да не се чувствувате всички толкова стари...

Обзети от спонтанен порив, един след друг грабнахме захвърлените от децата сребърни звънчета и веселият им звънтеж изпълни цялата зала, а Каларла заговори с обещаващ и тайнствен израз на лицето:

— Приказката, която ще разкажа, е почти истинска и се нарича „За Туринг, който се смее“.

Зацари тишина, в която за кратко време още отекваха крачките на прислужниците-автомати. После и те заглъхнаха, а Каларла още дълго време не се обаждаше, по устните ѝ блуждаеше лека усмивка и тя сякаш чакаше нещо. Какво? Може би да се върне онова настроение, което бе обзело всички ни, когато децата още бяха в залата.

Най-сетне каза:

— Чувала съм я от баба си, много консервативна личност, която... но може би за приказките няма нужда от коментари. И така, започвам.

Тя не ни гледаше вече. Очите ѝ станаха неподвижни, обърнати към лъскавия бич на водоскока, а матовият ѝ глас се смесваше със звука, с който водата падаше върху ръба на каменната чаша.

— Много отдавна, преди повече от хиляда години, светът бил разделен на две половини. Едната от тях управлявали атлантидите. Всеки човек, както в древното минало, така и днес, лелее някакви мечти. Атлантидите също ги имали. Тяхната мечта била да унищожат другата половина от света, която се била освободила изпод властта им. За тая цел те трупали отрови, та да отравят въздуха и водата, радиоактивни отрови и взривни вещества. Ала колкото повече ги имали, толкова по-голям страх ги обземал. Затова купували учените

със злато, за да им създават съвършени машини за убиване. Един ден узнали, че на далечен остров зад океана живее един учен на име Туринг, който знаел да строи автомати. Тогава още нищо не се било чувало за автомати и никой не знаел добре за какво могат да служат. Туринг строял различни автомати: едни правели машини, други печели хляб, трети правели изчисления и разсъждавали логично. Така Туринг работил цели четирийсет години, докато измислил автомат, който можел да върши всичко, което изобщо е възможно. Този автомат щял да може да добива метали от рудите, да шие обувки, да превръща химическите елементи, да строи къщи; но освен физическа работа щял да може и да мисли за всичко: да отговори на всеки въпрос, да реши всяка проблема, изобщо нямало работа, която да не може да извърши, щом получи заповед. Владетелите на Атлантида пратили свои шпиони, за да купят Туринг, но ученият не се съгласявал. Тогава го затворили и задигнали плановете на изобретението му. Най-старият от атлантидите ги прегледал, извикал другите и им казал: „Като построим автомата, ще го попитаме как да унищожим тия гадове, които искат завинаги да премахнат войните.“ А вторият владетел, побелял и уважаван от всички, добавил: „Също така ще ни каже как да отучим нашите поданици да мислят, понеже мислещите хора нямат желание да умират за славата на нашето злато.“

Всички заръкопляскали одобрително на тези думи и решили: ще построим този голям универсален автомат на Туринг и тогава ще станем толкова всемогъщи, че никой в света не ще може да ни се противопостави.

Тогава повикали седем хиляди счетоводители (понеже по това време хората смятали на ум) да изчислят колко злато трябва, за да се заплати строежът, после събрали седем хиляди инженери и конструктори, които седем години чертали плановете. И преди още те да бъдат завършени, първите работнически бригади тръгнаха за подготвителните площи. В Алимогордо, в сърцето на голямата пясъчна пустиня на Ново Мексико, били струпани седем пъти по седем хиляди работници. Те живеели в бараки от ламарина и нощем страдали от леден студ, а денем от жестока жегата. Соленият пясък разяждал дробовете и очите им, унищожавали ги болести, та на мястото на умрелите докарвали все нови и нови хора и така копаели грамадни долове за основи, дълбаели в скалите шахти и галерии, а над тях

крачели дългошии багери, подобни на влечугите от преди сто и седемдесет милиона години. Този строеж продължил седем години и още седем, та едва след четиринайсет години високи метални кули и сгради, обиколени с висок зид, покрили повърхността от четиристотин хиляди декара. Дошъл най-сетне денят, в който малцината хора, преживели титанския труд, напуснали мястото и портите се затворили.

Строителните площадки опустели, настъпила тишина, само вятърът свирел горе по опънатите жици, а по насипаните с чакъл пътеки крачели пазачи с кучета. Така било седем дни, докато в една тъмна, безлунна нощ до източния зид спряла кола, наричана брониран автомобил, и от нея излезли осемте души, които управлявали Атлантида. Първият владеел нейното желязо, вторият — въглищата, третият — петрола, четвъртият — съобщенията, петият — зърнените храни и месото, шестият — електричеството, а седмият — армията.

Изпод земята излязъл да ги посрещне главният инженер на строежа и се поклонил ниско. Владетелите слезли от колата и видели окачените на телени въжета лампи, които се люлеели високо зад зидовете, а в тяхната неспокойна светлина — черните блокове и кули, възправени едни до други като, строени войници; но това била само видимата върху повърхността на земята малка частица от универсалния автомат на Туринг, който се разклонявал дълбоко в галерии и халета, издълбани в скалите на пустинята. Охраната се приближила от двете страни, отворила една черна врата в зида и новодошлите влезли вътре; там ги чакала остъклена вагонетка, която тръгнала веднага.

Минавали през зали със студена синя светлина и през сгради, сякаш обърнати надолу и вбити в скалата, а над главите им тъмнеел непрогледен гъсталак от кабели, обременен с големите гъби на изолаторите. Отминавали направени в стените гнезда на предпазителни клапи, прекосявали шахти, в които бдели надзиратели-автомати с бронирани калпаци, и вагонетката навлизола все по-дълбоко и по-дълбоко, а инженерът им обяснявал всичко и казвал, че само главните разпределителни табла в подземията били повече от секундите в живота на човека. Продължавали да пътуват, слизали от един хоризонтал в друг, зад прозореца се извивали коридори, погледът се губел в гората от проводници, вагонетката се промъквала под дебели разклонени медни жици, понякога от дълбочината проблясвала

рубинова светлина, мракът се сгъстявал, тъмнината ставала все по-голяма и вагонетката с трополене се спускала все по-ниско и по-ниско.

А целият този необятен и неизмерим лабиринт бил мъртъв; никога още нито един тласък на електрическия ток не бил преминал през милиардите завои на жиците, които оплитали медния мозък на машината. Пътували дълго, най-сетне зад прозорците заблещукали лампички, които осветявали влажната стена на тунела, вагонетката друснала силно и спряла. Намирали се при целта. Защото под тази страхотна постройка, в последното ѝ, най-дълбокото място се намирала малка бронирана стая с яйцеобразна форма. Влезли там. По черните стени се виждали циферблати на контролни уреди, седемстотин и седемдесет и седем циферблата, а на средата — подиум. Върху него — черен микрофон и клавиш под калпак от диаманти — нищо повече. Оттук щели да се дават заповеди на Големия универсален Туринг.

Инженерът обяснявал, че апаратурата може с еднакво умение както да отглежда екзотични цветя, така и да прави градини и да убива хора. Тя нямала никакви предпазни съоръжения като нашите съвременни автомати, никак не приличала на тях. Това бил див, варварски, милион пъти по-голям от пирамида автомат.

Тогава владетелите се спрели там и настанала тишина. При все че под свода пламтели седем свещника, черните стени поглъщали блясъка. Същинското пускане в движение на Туринг щяло да стане по-късно, но най-главният инженер, в желанието си да се хареса на владетелите, им предложил да го изпитат незабавно. Самият той вече от години живеел в треската на очакването, а дълбоко в мислите си спотайвал една, която криел, защото разбирал, че оня, който се изправи при микрофона на пуснатия в движение Туринг, ще стане по-могъщ от асирийските и вавилонски магове, на които демоните били слуги. И тъй, когато първият владетел казал: „А какво трябва да се направи, за да започне той да действа?“ — инженерът отговорил: „Господарю, натисването на ето това тук черно копче ще вдигне шлюзовете на язовирите, тогава водите на река Свети Хуан ще нахлуят в улеите на седемдесет и седемте турбини и ще се образува ток, който ще захрани металните недра на Туринг, и в същото време неговите органи ще започнат да туптят с електрически пулс.“ Тогава владетелят се поразчувствувал, понеже обичал великите и особените неща, и сякаш

без да иска, натиснал копчето с тлъстия си бял пръст. И ето че светлините заиграли, затрептели всичките циферблати, лампите отворили червените си очи и погледнали към тях, а над главите им пространството от четиристотин хиляди декара се раздвижило и затрептяло.

Машините се въртели и пъхтели, хиляди вакуумни тръби се нажежавали до червено, релета се движели напред и назад и през всички бобини, соленоиди, намотки преминавал електрически ток. Но в черната стая се виждали само неподвижно осветените циферблати, а във високоговорителя се раздал глух шум, понеже медномозъчното чудовище било вече извикано за живот, но още спяло и като че ли хъркало.

Тогава владетелите разбрали внезапно, че стоят пред всемогъщо същество, че това е богът, когото са създали самите те, и когато му дадат заповед, той ще я извърши, но като се замислили върху тази дума, сърцата им изтръпнали от страх, както при надничане в пропаст, понеже не били навикнали с това, че може да бъде осъществено всичко.

Всеки мислел, че по негова заповед автоматът ще унищожи богатството и живота на другите шестима, но гонел тая натрапчива, досадна мисъл в името на новата война, която били решили заедно. А осмият от тях бил на осемнайсет години и бил син на владетеля на желязото, най-богатия от всичките, понеже от желязото се произвеждали уредите за убиване. Тоя владетел като никой друг умее да продава кръв за злато, а в неговите металургични заводи работели хиляди стоманени чукове, за да престанат да туптят хиляди живи сърца по далечни земи. А синът му бил още бледо и меланхолично момче. Той познавал вкуса на всички плодове на Земята, на всички отрови, които възбуждат сънливите нерви, и на всички наслади, които могат да се получат срещу злато. Затова светът му изглеждал пълен с безгранична досада и в търсенето на незнайни вълнения с готовност затъвал в лабиринтите на тъмните философии. Никой от застаналите неподвижно хора не дръзвал да проговори, смазан от собственото си нищожество пред машината-колос, и само се вслушвал в равномерния шум на тока, който сега зафучал, като че ли страшилището дишало в бдително, послушно очакване. Тогава оня бледен младеж неочаквано пристъпил напред и попитал:

— Защо живеем ние?

Баща му се сопнал и поискал да го смъмри, но преди да отвори уста, Туринг тръгнал. Светлините започнали да се колебаят, блясъкът се разреждал, тъмнината от стените пропълзявала до тях и пак се връщала назад, докато внезапно от високоговорителя излетяла желязна въздишка, след нея втора, трета, четвърта, все по-силни. Подът се разтресъл, прах се вдигнал от него, краката на хората се огъвали, разтърсвани от страхотни подхвърляния, докато изведнъж в бурята от пронизлив трясък и грохот всички едновременно се хвърлили към вратата, настъпвали се и се блъскали в паническо бягство, понеже разбрали: автоматът се смеел...

ПЪОТЪР ОТ ГАНИМЕД

Отдавна вече не съм споменавал за Пьотър, но пък и състоянието му не се променяше през целите двайсет месеца, които изминаха от първата операция. Тя му спаси живота, нищо повече. Следите от нараняванията в мозъка му възпираха потока на мислите. Той не можеше да говори, да пише, да чете, а и страдаше от централна слепота. Това не значи, че не виждаше, напротив, очите му реагираха на светлината, но мозъчният център на зрението беше сякаш остров, отделен със следи от рани от центровете на паметта, така че Пьотър виждаше само непонятен хаос от разнобагрени петна и форми. Напълно безпомощен, той се движеше също като слепец и това състояние продължи до следващата операция, която извършихме през втората година на пътуването ни. Възвръщането към здраве продължаваше дълго време. Пьотър бавно и с мъка възстановяваше умствените си функции. Не че почна да говори, а като че отново научи това. Бях настойник на вечерните му занимания; прекараните с него часове изискваха много търпение и усилия, но не съжалявах за това, понеже бяха твърде резултатни. Към края на втората година Пьотър вече почти не се различаваше от който и да е от нас, ако не се вземе под внимание обстоятелството, че повечето от фактите на своето минало знаеше като научени неща, а не като преживени. Разказвахме му неговата собствена история така, както ни беше предадена по радиото от Земята; за щастие закъснението на радиовълните нямаше значение, понеже, докато те гонеха кораба ни, това време за Пьотър беше напълно безполезно.

Младежът вече сядаше в дълбокия фотьойл, беше много измършавял, но с всеки ден ставаше по-силен и все по-често напомняше за намерението си да се присъедини към трупата младежи, които следваха космонавтика; желанието му посрещнахме с истинско удоволствие, убедени, че работата най-много ще му помогне да възвърне нормалното си състояние. Като преценихме, че вече може да узнаем всичко, което ставаше с него през двете години, а още повече

че неизвестността на събитията от този период го обезпокояваше, с Тер Хаар му разказахме как се е озовал на „Геа“.

Съвсем предпазливо му загатнах за забележителния експеримент при изследването на мозъка му. Пьотър спокойно изслуша това, при все че после се оживи и очите му започнаха да блестят, та се страхувах дали не се връща нервната треска, която го изтезаваше толкова дълго време. Вечерта заяви, че желае да разкаже на тези, които са спасили живота му, единствения си оцелял спомен. Отначало исках да го отклоня от тая мисъл, но той толкова упорито се връщаше към нея, че след като се съвещавахме с Ана и Шрей, дадохме съгласието си. Освен лекарите и Тер Хаар при разказа присъствуваше и Амета, компанията на когото винаги по удивителен начин ободряваше нашия болен. Пьотър говореше с къси изречения, често спираше и въпросително поглеждаше ту мене, ту Ана, сякаш с мълчалива надежда, че ще се досети каква именно дума трябва да му подскажем; разказът му куцаше, беше разпокъсан от дълги паузи. Понякога той се замисляше и в настъпилото мълчание със затворени очи се мъчеше да извика в себе си някоя избледняла, изчезнала подробност. Понякога успяваше, а понякога поклащаше глава с лека безпомощна усмивка, която означаваше „забравих“. И въпреки това, а може би тъкмо затова историята, която той пресъздаваше пред очите ни също както някой, който се връща в родния си край и само със силата на въображението си възстановява образа на превърнатия в пепелище бащин дом и застанал върху руините, час по час повдига едно или друго късче и от тоя къс прочита видимата само за него цялостна форма — може би тъкмо по тая причина ни потресе така суровият му и прост разказ. Предавам ви го не в онази недъгава форма, в която сам го чух, но преписан отново, с попълнени празноти благодарение на известията от Земята. Ето я историята на междузвездния корабокрушенец Пьотър от Ганимед, единствения спомен, който се оказа по-силен от катастрофата.

Ранната си младост той прекарал така, както малчуганите на неговата възраст. До седемгодишна възраст живеел при дядо си и баба си в големия резерват на Евразийския парк на природата в памирска подпланинска местност и само два месеца в годината престоявал в старата къща на родителите си край Висла. После започнал училище, тоест непрекъснати пътешествия по земните морета и суши, свързани

с изучаване на география и геология, посещаване на стари музеи и сбирки при лекциите по история, планински екскурзии, летни излети по течение на реки; първите ракетни полети заедно с възпитатели и съученици, самостоятелни експерименти по физика и химия, разглеждане на модели на планети в Детския парк в междузвездното пространство, най-сетне първи двуседмичен престой в обсерваторията на Шестата космична станция.

Това било време на пламенни сънища и мечти за открития, за необикновени приключения и за страшните сили на далечни страни и планети, с които ще се бори до победа. Колкото повече растял, толкова любопитството му към света се превръщало от забава в научен интерес, всичко наоколо изглеждало разбираемо, а момчешките блянове за борби и победи чезнали във все по-далечни и по-нереални области. Той вече изучавал основите на общообразователните знания и вярвал, че тайните, ако изобщо съществуват, като че ли се крият само в най-отдалечените кътища на вселената. Когато навършил седемнайсет години, почнал да посещава различни политехники, институти, кабинети, та след като опознае неизмеримите области на човешката дейност, да открие тази, на която ще се посвети завинаги. Отначало клонял към астрономическите науки, докато не се намерил в грамадния Институт по обща и експериментална астронавтика.

След три години завършил предварителния курс и започнал да се готви за следващия, четиригодишния етап на по-самостоятелни изследвания. Тогава преживял първия триумф — и първото поражение. Професор Дядик при оценката на работата на учениците си решил, че той вдъхва най-големи надежди, но скоро радостта била подправена с горчивина. Той претърпял поражение в борбата с непознатата сила, която открил не на далечна планета, а в себе си.

Запознал се с едно младо момиче, негова връстница и студентка като него. Свързали ги общи интереси и надежди; след една година станали вече приятели. Станали близки. Техните мисли — неведнъж със смях констатирали това — вървели по успоредни пътища, а чувството, което се пораждало у единия при слушането на музика или разглеждането на произведенията на изкуството, сякаш се допълвало у другия. През това време той работил по-напрегнато от когато и да било. Никога по-рано при сблъскването с пречки не бил толкова уверен в победата, никога не ги бил атакувал с такава страст и упоритост, но

крайната развръзка вместо облекчение му донасяла безпокойство. Той непрекъснато търсел допълнителни занимания, нови проблеми, теми. Или отново го обземало непреодолимо желание да отиде сам в планината; тогава направил няколко смели, дори лекомислени, много трудни преходи, докато една вечер, когато бил останал с нея насаме в лабораторията и гледал как, обърната гърбом, тя се движела лека и силна край апаратите, той разбрал неочаквано и толкова внезапно, та сърцето му замряло в него, че тия борби, страсти и бягства, тия непонятни захласвания, пламенни сънища, неизразими копнежи и скитания — че всичко това се обяснява с една дума: любов.

Не изведнъж и не наскоро ѝ казал това; най-сетне дошъл тоя момент и всичко се свършило, понеже тя го обичала, ценяла и уважавала, но не го любела. След решителния разговор той не я виждал няколко месеца, а когато се срещнали, не ѝ казал вече нищо. А най-чудното е, че почти никога не мислел за нея. Само понякога, когато нощем висял над разгънатите листове под ниско спусната лампа, между два етапа на научно търсене случвало се понякога погледът му да се изплъзне от осветената повърхност на хартиите извън края на масата, където започвал мракът, пуст и черен като междузвездното пространство. Тогава го удряла толкова силна светкавица на скръбта, че губел дъх. Прегърбвал се, навеждал глава, връщал се към изчисленията и тъпо повтарял последните написани изрази, после отново всичко се оттегляло и затваряло някъде надълбоко.

Изминала втората година от следването, после още една. Пьотър започнал дипломната си работа. Заживял в един от извънземните отдели на института, в астронавтската служба на Луната. Там завършил работата си и дошъл на Земята, за да я предаде на ръководителя си Дядик. Искал да се върне още същия ден, но срещнал един свой по-възрастен колега, който му казал полу на шега: „Не правиш добре, че не прескачаш у нас. Дъщеричката ми все очаква обещаната приказка.“ — „Щом съм обещал, извини ме и кажи, че утре ще дойда“ — отговорил сериозно Пьотър. Той имал няколко часа свободно време и отишъл в големия парк при института и там срещнал онази, която не бил виждал от две години. Тя много се зарадвала и предложила да отидат заедно на екскурзия. Отлетели за един от близките резервати. До залез-слънце сновали по обраслите с гарига

поляни, тя брала цветя и си направила грамаден букет. Най-сетне, загрети от слънцето и изморени, седнали на южния склон на един хълм, покрит с висока, буйна трева. Слънцето вече се било скрило зад хоризонта, между листата зашумял ветрец, предвестник на нощния хлад. Изведнъж облаците на североизток били обхванати от непоносим за окото блясък. През тях се стрелнала ослепителна ивица, издигнала се към зенита и изчезнала. След доста време от висините започнал да долита все по-силен грохот, подобен на тътен от далечна буря.

— Това беше последната ракета за Луната — обадила се девойката. — Отлетя без тебе; ще останеш ли и утре?

Той не отговорил. Мракът все повече се сгъстявал. Лицето на седналата девойка се губело като на статуя, закривана от тъмна вода. Известно време то още светело като фосфорично петно, докато угаснало. Нощта така ги разделила, че той вече не знаел дали под храста още има някакво живо същество, и мълчал от боязън, че ще заговори на празното пространство. Седял неподвижен, ослепен от тъмнината, погледът му блуждаел безпомощно — изглеждало, че самият въздух се превръщал в безтегловна субстанция, която омотавала всичко като безформени пашкули. До него достигало само шумоленето на невидими листа, които се триели едно о друго ту по-силно, ту по-слабо. В тоя сипкав, неспирен шумол имало нещо неизразимо равнодушно и поради това жестоко.

Мълчанието царяло дълго. Най-сетне до него долетял друг шум, по-жив: тя се изправила.

— Трябва вече да си вървим — обадила се тя със спотаен глас, сякаш наблизко имало някой. — Късно е вече...

— Жалко, че не си взех хелиплана, щяхме да отлетим — отговорил той и станал.

— О, нищо... само че не зная откъде дойдохме, Пьотър.

— Ще се ориентираме по звездите и ще потърсим влака-ракета. Той минава някъде наблизко. Оттук, нагоре. Виждаш ли Голямата мечка? Ето там, а по-нататък Полярната звезда.

Озовали се на върха на хълма — леко наклонена гола купола. Слабото мъждукане на звездите само усилвало тъмнината. Определили посоката и заслизали надолу. Краката им потъвали във високата трева, която шумоляла от росата.

— Чу ли вече — попитала тя след пауза, — че изгребването на водата от океаните извън пределите на Земята е спряно?

— За плана за увеличаване повърхността на сушите ли се отнася?

— Да, но досега водата се изхвърляше безполезно, а сега получихме проекти от Института по ареология за наводняване на сухите планети с тази вода... Внимавай, като че ли тук има хвойна, убодох се. А, вече започва пътечка. Все ще ни заведе някъде. Та сега професорът хвърли всички ни в нова работа. Извънредно интересна.

Пътеката, по която вървели, минавала между високи, неподстригани живи плетове. Вляво от завоя се открила гледка към широкия простор. Някъде много далече, в поднебесните висини, се плъзгал светликов облак, после спрял и запълзлял назад.

— Виждаш ли — посочила го тя на другаря си, — там Поздена прави експериментите си. Жалко, че няма да останеш по-дълго... Бих ти показала всичко ново... напоследък направихме много нещо.

— Не — отговорил той нетърпеливо. — Не трябваше да идвам тук — изтръгнало се от него.

Тя се спряла. Дребните листенца на живия плет имали много светла, почти светлива обратна страна и когато полъхът на вятъра ги обръщал, на двамата се струвало, че от тъмнината поглеждат десетки белезникави очи. Той не я виждал, само при слабите лъхове листенцата ту се обръщали, ту се отпусkali и това неспокойно трептене сякаш на призрачни пламъчета очертавало неясно фигурата ѝ.

— Защо, Пьотър? — попитала тя тихо.

— Да не говорим за това — помолил той. Внезапно се почувствувал много изморен. Да не говори, да не мисли, само да върви така с нея в тази тъмнина, да върви, да върви...

— Пьотър... мислех, че... Та аз не исках, разбираш ли... Мислех, че през тези две години... — Тя не довършила.

— Че съм забравил?

Той се усмихнал в тъмнината. Чувствувал само великото, облекчително спокойствие на тая нощ, нищо повече.

— Не говори така — добавила тя с тон, с какъвто се говори на дете. — Ти не разбираш това... и аз не го разбирам, но... дай си ръката.

Тя протегнала ръка. Той я хванал в мрака. Застанали в най-тъмното място, като че ли телата им вече не съществували. С глас, какъвто още не била чувала, толкова тих, че едва се издигал над непрестанния шумол на листата, той се обадил:

— Всичко, каквото ми се случва, отначало не съществува, после идва, минава и изчезва, но ти продължаваш да бъдеш. Не зная защо е така и не питам това. Формата на твоите пръсти, уста, глава ми е дадена, както формата на моите собствени, не съм ги избирал; има ги и аз не се удивлявам, при все че понякога мога да роптая срещу това... Но кой роптае наистина срещу собственото си тяло? Ти не си ми скъпа, както не ми е скъпо тялото ми, то ми е само необходимо, понеже без него не бих могъл да съществувам. Докосвам ръката ти. Какво означава това? Ето кокалчетата, сухожилията, кожата, да, всичко това е истина, но без значение. Как да ти обясня? Няма безсмъртие. Всички знаем това и всички мислим така. Но сега, в този момент, има безсмъртие. Понеже усещам ръката ти — това е обяснението и отговорът ми. Докосвам ръката ти и като че ли познавам всичките забравени, изгубени хора, всичките човешки тъги, всичките светове, тяхното начало, история и край... А кое друго, ако не именно това, е безсмъртие?

Мълчиш. Това е добре. Не казвай „забрави“. Не казвай така. Ти си умно момиче, нали? Ами ако забравя, няма да бъда вече аз, защото ти си влязла в цялата ми същност, смесила си се с най-старите ми спомени, стигнала си дотам, където още няма мисъл, където дори сънища не са се раждали, там, където има само слепи промени на материята, от които съм взел началото си, и ако някой би те изтръгнал от мене, ще остане празнота, като че ли никога не ме е имало: би трябвало да се откажа от себе си, да се отрека от отговорността за собствената си съдба, а нямам такова право.

Знаеш ли защо отидох да работя в обсерваторията на седловината Тихон? Искях да забравя, но когато гледах светлосинята Земя, все едно, че гледах тебе. Мислех, че разстоянието е твърде малко, но това било глупост. Защото ти си навсякъде, където гледам... Прости ми, не се сърди... ах, какво говоря. Ами че ти разбираш защо казах всичко това. Не за да те убеждавам, нито да изяснявам — тук няма нищо за изясняване, както не се изяснява защо човек живее. Говорих, понеже дърветата губят и отново възстановяват листата си, понеже

пуснатите от ръката камъни падат, понеже светлината се огъва, когато преминава близо до силните звезди, понеже ледниците влачат късове скали, а реките — вода...

Това, което чувствавам, е безполезно за тебе, зная. Ала някога ти ще имаш много неща зад себе си и малко пред тебе. И може би всред спомените си ще търсиш някаква опора, нещо, от което се започва изчислението или с което се приключва. Ще бъдеш вече съвсем друга и всичко ще бъде друго, и не зная къде ще бъда аз, но това не е важно. Помисли тогава, че си можела да имаш моята астронавтика, както и моите сънища, и гласа, и грижите, и непознатите ми още замисли, и моята нетърпеливост и стеснителност, че по такъв начин можеше да имаш света повторно. А когато започнеш да мислиш така, няма да бъде важно, че не си съумяла или че не си искала да имаш това. Важното ще бъде само, че ти си била моята слабост и сила, загуба и възстановяване, светлина, тъмнина, болка — а това значи: била си моят живот.

Навеждал се и докосвал слепите очи и челото си с безсилно разтворените пръсти на ръката ѝ.

— Усещаш ли това твърдо очертание? Това е кост. Някога тя ще излезе от тялото, свободна и гола. Но нищо. Защото въпреки че всичко се изменя в река от форми, че е течна форма от атоми и тяхна структура, от съчетания на атоми, атомни вериги, а те понякога се свързват, за да образуват човешко тяло, и пак се разединяват — този миг ще пребъде. Ще съществува в праха, в който ще се превърне спряната ми завинаги памет, по-силна от времето, от звездите, дори от смъртта по-силна.

Последните думи той изговарял с все по-тих, почти неуловим шепот, докато млъкнал. Правел впечатление, че не диша. После пуснал ръката ѝ внимателно, като че ли ѝ връщал нещо много крехко. Тръгнал пръв. Пътеката отначало вървяла направо, после завила и се раздвоила. Тръгнал по лявото ѝ отклонение. Заприиждали облаци и почнали да покриват все по-голяма повърхност от небето, а вятърът се усилвал. Вървели мълчаливо, докато иззад стената от жив плет до тях долетяло бавно, монотонно хръскане, което отслабнало, когато приближили до източника му, после пак се засилило; тракали остриета на невидими ножици.

— Има ли там някой? — казал високо Пьотър, като се обърнал в оная посока.

— Аз съм тук... аз съм Сигма шест — отговорил металичен баритон.

Пьотър тръгнал натам, но се натъкнал на плътна стена от бодливи клони и спрял.

— Сигма шест, как се идва при тебе? Има ли тук път?

— Щом не можеш... да преминеш, значи, ти си човек. Върви направо десет метра — отговорил гласът, — там има прелез.

— Сигма шест, дай сигнал.

В дъното на храсталака пламнало червено кълбо със зелени ивици. Двамата преминали през ниския отвор в живия плет. Под надвесените клони се намирала изправена на трите си плазове машина. Едната от антените ѝ била осветена със сигнална лампа, останалата част от металната повърхност, покрита с отсечени клонки и едра роса, като че ли със сълзи, тънела в сянка.

— Сигма шест, къде наблизко минава влакът-ракета? — попитал Пьотър, като наближил до машината и сложил ръката си върху хладната облицовка.

— Подстанцията на влака-ракета... е на четиристотин метра на северо... североизток — отговорила машината. Гласът ѝ бил все тих, думите излизали с пауза помежду си.

— Някаква заблудила се сигма — казал Пьотър на другарката си. — Като че ли изтощена. Забеляза ли колко смешно заеква?

— Аз не... не съм из... изтощена — отговорила машината с метално хриптене, което прозвучало чудновато като с отсенка на обида. — Изгоряла... ми е... моду... лационната верига — изпъшкала тя още веднъж и млъкнала.

Пьотър тръгнал в указаната посока и придържал гъвкавите вейки, за да не удрят момичето, което вървяло след него. Скоро тъмнината започнала да се прояснява от ниско оранжево сияние. Храсталаците свършвали и почвала голяма равнина. През нея минавала тръбата на вакуумен влак, стените ѝ издавали матово сияние. Наблизко се издигала гаричка със сводест покрив. На това място от главната пътна артерия се отделяло отклонение от все по-къси и по-къси тръби; цялото напомняло наредени по земята свирки от орган за великан. Покачили се на стъпалата и все продължавали да мълчат.

Пьотър натиснал копчето за повикване; девойката се облегнала върху металната врата. Лицето ѝ било неподвижно и затворено. Веднъж устните ѝ трепнали, после отворила уста, сякаш искала да каже нещо, но само въздъхнала. Най-сетне прозвучал сигнал и вратата се разтворила на две страни; показала се вътрешността на мъничко вагонче.

Той протегнал ръка. Тогава девойката направила леко движение, сякаш не искала да я поеме, после хванала ръката му и заговорила бързо:

— Пьотър, повярвай ми, бих искала... прости ми...

— Ти ми прости — прекъснал я той спокойно. — Понякога ставам неразумен, особено нощем...

— Няма ли да тръгнеш с мене?

— Не. Ще се поразходя малко, лека нощ.

Вратата се затвори. Вагончето, всмукнато от вакуума, прескачало от един сегмент на тръбата към друг и увеличавало скоростта си; за малко в стъкловидната обвивка на тръбата колебливо греела светлина, после всичко утихнало и пак останало само оранжевото сияние, което мъждиво развиделявало най-близката околност. Той погледнал затворената врата, сякаш се учудвал на ненадейното изчезване на момичето, и леко изтичал надолу.

Скоро се намерил всред храсталака. Дълго време вървял слепешката, като с чело, бузи и заслепени очи усещал вятъра, който обвявал и него също както тъмните контури на дърветата и храстите. Дишал дълбоко и ускорявал крачка. Струвало му се, че чува останалия някъде назад зад гърба му далечен, но мощен шум на вълни, като че ли много дни се е борил с морето, докато най-сетне намерил сушата, на която е излязъл, и сега върви в мрака по пясъка на незнаен бряг гол, изтощен, без да чувствава нито скръб за всичко, което е погълнал океанът, нито радост поради спасяването си.

Обземало го все по-голямо безчувствие, а в същото време се възвръщала способността за ориентация. Започнал вече да забелязва нагърбеното тъмно очертание на хоризонта и още по-тъмните облаци над главата си. В един разкъсан облак светела звезда. „Марс“ — помислил той и продължил по-нататък. Ръцете сами разгръщали клоните, мокрите листа леко и сякаш неспокойно докосвали лицето му. Това нежно докосване, което се повтаряло непрекъснато, крадешком

задълбочавало спокойствието на отлива, на отминаването, на замирането. Изведнъж, без още да знае защо, той спрял. Познал големия храст, чиито листа святкали с опакоето си, мястото, където й бил говорил. Тогава при мисълта, че през това място ще мине сега сам, обхванала го тревога, каквато никога не бил изпитвал. Дръпнал се назад, навел глава и като се спотиквал, побягнал слепешката. Разблъсквал клоните, невидимите в тъмнината вейки го шибали по лицето, по тялото, пулсът му се разлудял, а той тичал ли, тичал в мрака, докато най-сетне усетил, че нищо вече не го спъва. Поясът от храсти се бил свършил. В това пусто пространство той спрял също така внезапно, както бил хукнал да бяга.

„От кого бягах? От себе си ли? — помисли той. — Трябва да направя нещо, да мисля логично, спокойно, да развия в ума си някаква теорема, защото...“

Дишал все по-дълбоко, но и по-равномерно. Силен, непрекъснат вятър изпълвал дробовете му с хлад и го освежавал, нощта била тъмна, безбрежна. Последната звезда угаснала в облаците. Не виждал нищо, не чувал дори вятъра, дори тишината. Бавно паднал на колене и се свлякъл върху тежката от влага трева. Рамото му усетило някаква твърда отвесна плоскост, върху която се облегнал, като й придал своето безсилие, твърде равнодушен да провери какво е това. Натрапвали му се смесени откъси от спомените за тая нощ. Губел власт над паметта си, асоциативният поток протичал хаотично, обърквал откъсите от изречения, интонациите на гласовете, заплетените образи. Внезапно чул гласа й: „Пьотър...“ — илюзията била толкова силна, че въздухът сякаш още трептял и изпълвал празнотата, останала след тоя глас. От него се изтръгнал сподавен отклик, нито стон, нито ридание. Тогава отгоре, от незнайна височина, долетели бавно изречени думи:

— Човече, какво правиш?

Той съзрял огромните, потъмнели от облаците небеса, от които, помислил, преди векове са прогонили бога, убежището на слабите и угнетените. Сега чувал ударите на собственото си сърце: те се раздавали всред дълбока тишина, сякаш то работело в напуснат, затворен дом: удар, звук на изхвърляна кръв и ехото му, после кратка тишина. Но не в ударите на пулса започнал да се вслушва, а в тая тишина, като че искал да я удължи, та тия два ритмични, безмълвни,

повтарящи се тонове да настъпват все по-рядко, а тишината да става все по-дълга...

— Човече — повторно се обадил над него нисък, бавен глас, който идвал неизвестно откъде. — Пътя ли си сбъркал?

Пьотър мълчал.

— Какво желаеш? Питай, ще отговарям.

Пьотър седял полусвит, с рамо, все още опряно върху твърдата стена зад гърба му, която не виждал. Рамото му започнало да изтръпва от студеното докосване. Бил като изтръгнат от мъртвешки сън, но чувал всичко, което ставало. Прошепнал:

— Защо е така?

— Не разбирам. Повтори изречението. Ако си сбъркал пътя, ще те упътя.

— Нямам къде да отида.

Пак настъпила тишина. Вятърът отгоре облъхвал влажното, студено чело на Пьотър. Започнало да го обхваща неопределено желание да продължи тоя празен, излишен и едновременно необходим разговор. Сега в него нямало нищо, съвсем нищо, тая пустота била по-голяма от предишната болка и кръстосаните хаотични въпроси и отговори някак си я изпълвали. Тишината пак растяла. Струвало му се, че едновременно сънува и продължава да е буден. Отново чувал сякаш освободени от тялото тоновете на сърцето си. Намирал се в подводен кораб, който заедно с него се спущал в бездънна глъбина. Усещал тъмната необятност на водата, която обикаляла стените, все по-голяма и по-голяма, как ги натиска, смачква железните им плочи, втурва се безшумно и с черен, студен потоп изпълва преграда след преграда. Вече само на едно място имало въздух. В него туптяло сърцето му в тръпно очакване на момента, когато ще рухне и последната преграда. Корабът все се спущал. В това полубълнуване протегнал ръка, за да докосне желязната преграда, в съществуването на която повярвал за момент, за да провери дали тя вече не се огъва. Пръстите се плъзнали по студено желязо, но това не било стена. Не се намирал на кораб, не загивал. Нямам какво да чака.

— Какво искаш? Кажи, човече — пак се обадил гласът.

— Нищо не искам. Не можеш да ми помогнеш.

— Защо? Не разбирам. Загубил ли си нещо?

Този смешен въпрос странно развълнувал Пьотър.

- Да — отговорил той. — Загубих.
— Какво си загубил?
— Всичко.
— Всичко ли? Нищо от това. Пак можеш да имаш всяко нещо.
— Така ли казваш? Всяко нещо? Целия свят?
— Светът е на хората. Значи, е и твой.
— Светът става безпредметен, ако не го споделяш с никого.
— Не разбирам, повтори това изречение.

Пьотър започнал неясно да схваща с кого води тоя странен разговор. Изтрезнявал. Идвал на себе си, а заедно с това се връщала и болката.

— И без това няма да разбереш — казал той. — Не можеш да ми помогнеш.

— Аз съм тук, за да ти служа.

— Зная. Можеш да извършваш полезни неща... но аз, ние повече от тия неща ценим нещо, което ти е недостъпно, така да знаеш. Нищо нямам, нищо, и все пак мога да предложа на другите твърде много. Никой не може да даде повече, отколкото тоя, който е загубил всичко. Не разбираш, нали?

— Не — отвърнал гласът някак покорно или недоволно, но може би това само се сторило така на Пьотър. Без да знае защо, той изведнъж скочил и се обърнал натам, откъдето идвал гласът.

— Слушай... — внезапно казал той шепнешком. — Ти си Сигма, зная. Слушай.

— Слушам те.

— Убий ме!

Настъпила тишина, в която с монотонния шум на вятъра се смесвало човешко дишане, подобно на хълцане.

— Не разбирам, повтори изречението.

— Ти си машина, която служи на хората. Имаш механическа памет и можеш да изтриеш всеки записан в нея спомен, все едно, че никога не го е имало. Никой няма да узнае; на никого няма да навреди. Сигма, спаси ме! Убий ме, чуваш ли?!

— Не разбирам. Какво значи „убий“?

В Пьотър сякаш нещо се скъсало. Олюлял се върху металния плосък гръб на машината и отскочил назад.

— Не! — изохкал той. — Не! Нищо не съм казал. Мълчи! Нищо не казвай. Забрави! Забрави! Чуваш ли?

Дишал тежко. Въздухът стенел в гърлото му.

— Ти си от метал... машина... мъртва... Нищо не чувствуваш, не знаеш, не знаеш какво е отчаяние, страдание, нищо не знаеш. Колко е добре... Аз... сега нямам сили. Нямам, но зная, трябва да имам, а това е вече много... Аз... забравяй този разговор, Сигма, чуваш ли?!

— Няма да забравя — отвърнала машината.

— Защо?

— Изгорена ми е веригата. Когато ме поправят, ще забравя.

Пъотър се засмял.

— А, така ли? Добре. Може би и мене ще ме поправят, може би и аз ще забравя...

Обърнал се и тръгнал напред. Промъквал се през гъстите храсти, докато спрял там, където започвало поле. Косата, ръцете, дрехите му били пропити с влага.

Потъркал с ръка лицето си, хладът го успокоил. Между облаците започвала да светлее румена зора. Раждал се новият ден. От мъглите се подавали силуети на дървета, вятърът замрял, царяла дълбока тишина. Земята се простирала огромна, безцветна, сякаш станала пепелява от нощта. Някъде под хоризонта заблещукала светлинна в някаква къща — трепетлива земна звезда, от която не могъл да откъсне поглед. Там имало будни хора, работата продължавала както обикновено. На далечни летища се приземявали кораби. В научните кабинети съсредоточени лица се навеждали над инструменти. Неговите колеги в обсерваторията „Тихон“ хвърляли върху стоманения под покритите със скреж скафандри и поглеждали към циферблата на часовника. Чакали го. В далечната Силистрия било вече утро; малко момиченце казвало на майка си: „Няма да замина с леля на екскурзия, защото днес ще пристигне чичко Пъотър и ще ми разкаже приказка.“ Тогава Пъотър вдигнал ръце към лицето си, потъркал очи и тръгнал за гарата, загледан в разведрения простор, като че ли се предавал под покровителството на спокойния пейзаж.

Щом свърши разказа си, изнуреният бързо заспа. Дадох знак на другарите да излязат и постояхме още малко с Ана при леглото му.

Дишането му ставаше по-бавно и по-дълбоко, сложената на гърдите ръка направи малко, боязливо движение, сякаш галеше нещо, после се смъкна и спря неподвижна на ръба на постелката.

Другарите стояха в хола под голямата араукария. Подтикнат от внезапен импулс, тласнах вратата за моето жилище.

— Елате при мене — казах със спотаен глас, въпреки че до кабината на Пьотър не можеше да проникне никакъв звук.

Влязоха. В стаята беше вече късна вечер и океанът зад прозорците ставаше тъмносин, но аз не запалих лампа. Седнахме всеки където намери за добре, обърнати към възсиния мрак навън; над хоризонта блестеше високият възсребрист букет на зодиакална светлина и звездите се излюпваха, неистински, но колко красиви, трепетни, земни звезди.

В привидния хаос на водения разговор и в дългите недоизказвания нямаше случайност, понеже мислехме за едно и също. Изведнъж вратата се отвори с такъв размах, че през стаята премина въздушен полъх; влезе Ниле Ирьола, който ме посещаваше понякога вечер.

Отначало се помъчи да разбере подхвърляните забележки, но понеже не знаеше причината им, най-сетне попита:

— Извинете, мога ли да зная за какво говорите?

— Навярно помниш — отговорих, — че ти разказвах за изследването, което направихме на Пьотър, и за внезапното изменение на мозъчните токове, когато Ана го попита...

— Разбира се, че помня — прекъсна ме Ниле. Неговият юношески стегнат профил се очертаваше върху фона на стъклото потъмен от мрака зад прозореца.

— Знаеш ли, че Пьотър ни разказа тази история, този оцелял спомен; това било любов.

— И така на тъмно ли размишлявате за това? — попита Ниле.

— Да. Това било, знаеш, любов необикновена и тъжна — несподелена.

— Аха, нещастна любов. — Младежът наведе глава, но след малко отново се обади, а в гласа му прозвуча тон на леко своенравие:

— Да, случва се нещастна любов. Чел съм за това. Има по-важни неща, но разбирам, че това се случва. В бъдеще такива случаи положително ще намерят решение.

— Какво имаш на ум? — попитах аз, а Ниле отвърна:

— Ами, да речем, че ще бъде възможно по някакъв начин да се промени психиката на този човек...

— За да се „отлюби“ ли? — най-сериозно попита Амета от своя кът.

— Може и така, но не непременно. Би могло да се промени психиката на другия човек. Чел съм, че може по желание да се предизвика майчинска привързаност у животните, като им се инжектират съответни хормони. Това е химическо въздействие върху сивото мозъчно вещество и при все че с човека навярно ще бъде трудно, няма основна разлика...

— Така ли смяташ — каза Амета, а Шрей отвърна:

— Това не е толкова просто, мой Ниле.

— Защо?

— Чел си за това — каза Шрей. — Но чел ли си и знаеш ли друго? Има една комедия от Архиоп, „Гостът“, в която на Земята пристига един много интелигентен марсианин, напълно лишен от сетивото слух. Запознава се с нашата цивилизация и между друго отива на концерт.

„Какво правят тук хората?“ — пита той. „Слушат музиката.“ — „Какво е това музиката?“ Земните придружители започват да му обясняват по най-различни начини. „Не разбирам — казва марсианинът, — но почакайте, веднага ще проуча цялата работа.“ Показват му музикалните инструменти, проучва ги, открива, че в тях има разни клавиши, чукчета, най-сетне попада на тромбон. Много му допаднала големината и геометрическата хармония; внимателно го опипал и казва: „Благодаря, сега вече зная какво е музиката, това е нещо приятно.“ Ти, момчето ми, толкова си научил досега за любовта, колкото оня марсианин за музиката. Предполагам, че не те обидих, нали?

— Ах, не — каза Ниле, — но, моля, обяснете ми какво глупаво имаше в това, което казах, щом го преценявате така.

— Това, което ти каза, Ниле — обади се смълчаният досега Тер Хаар, — се свежда до следната картина: мъж обича жена, която не споделя неговите чувства, няма други спънки да заживеят заедно, жената гълта едно хапче и то преобразява ония особености на нейния

ум, които са пречели да обикне тоя именно човек, и всичко завършва с взаимно задоволство. Така ли си въобразяваше това?

— Но... — поколеба се Ниле — така, както го каза, професоре, звучи малко смешно... не е необходимо това нещо да бъде хапче...

— Ах, техническите подробности не са важни, отнася се до въздействието върху психиката. Ето къде се намира цялата мъчнотия.

— Защо смяташ, че това би било толкова трудно?

— Не зная. Може би такава намеса би била възможна и днес, а може би не. Не зачеквам тази страна на въпроса. Мъчнотията е от етично естество, а не от биотехнично. Знаеш ли, тая жена е също така пълноценен човек, както тоя мъж. Ако не го обича, това се дължи на структурата на нейния характер, на психиката ѝ, нрава ѝ, на цялата ѝ индивидуалност. За да го обикне, би трябвало да се преобразува умът ѝ, да се промени нещо в него, нещо да се отстрани, унищожи, убие — но ето че никой от нас няма да даде съгласието си за това, никой на света, нито дори оня нещастно влюбен. Защото съществува неписана, но категорична забрана да се извършват операции върху душата на човека. Откъде произхожда тая забрана? Нашата цивилизация често заглажда прехода между това, което е естествено, и онова, което е създадено изкуствено, но всичките ни изобретения и технически удобства се спират пред границата на човешкия ум. Ние сами ги спираме там, понеже смятаме духовния свят на личността за ненаруσιμο, върховно обществено благо. В неговите области не е позволено да се намесват никакви методи, които „улесняват“ живота. Тук най-дребният опит щеше да бъде опасен прецедент; бихме почнали от плевене на незначителните пороци в характера, от някакъв „психически ретуш“, а ще завършим с такова разбъркване и прехвърляне на духовните качества, което ще прилича на нареждане мозайка от камъчета...

— Когато говориш така, струва ми се, че си прав — отговори след малко Ниле, — но нали такава нещастна любов причинява страдания? Вярно, че никога не съм изпитвал нещо подобно, но мисля, че едно безполезно чувство...

— Безполезно чувство ли? — пресече го Амета. — Няма безполезни чувства, драги мой. Неуспехите, страданията, тъгите са наистина необходими. Това не е празна фраза, нито възхвала на самоизмъчването. Като преодоляваме големи трудности, самите ние

ставаме по-големи; задоволяването на прищевките, ако не са се развили и узрели в човека, може да допринесе повече вреда, отколкото полза. Затова възпитателите знаят, че трябва да се култивират детските мечти и да се отлага тяхното сбъждане, понеже благодарение на това в душата се образуват насочени напрежения, много ценни, защото стават нещо като невидими лостове на развиващата се конструкция на характера. Човек постига в живота толкова повече, колкото по-далечни цели си поставя. Не е случайност това, че в момента на „Геа“ се разработват планове за пътешествия, далеч по-големи от нашето. Ти каза „безполезно чувство“. Помисли за Пьотър. Това, което е преживял, се е запечатало в него толкова дълбоко, че оцеляло, докато всичките други спомени са били унищожени. По такъв начин му останало нещо собствено, към което могъл да се връща, сляп, обречен на мълчание. Без да помни нещо, е могъл да каже „любих“, а това е вече много нещо... Сега около тоя спомен се настаняват другите; иначе неговото завръщане към живота щеше да има в себе си нещо нечовешко, той щеше да бъде като автомат, който забравя по заповед и става празен като неписан лист хартия. Един човек, който наистина би забравил всичко, щеше да бъде страхотно явление, понеже щеше да загуби индивидуалността си и думата „аз“ би била само празен звук в неговата уста. Ето защо дори най-тежките страдания не са безполезни; вярно е, че трябва да ги превъзмогваме, но да превъзмогваш, не значи да ги отхвърляш.

Говорихме още някое време. Когато всички се канеха вече да си ходят, Ниле каза:

— Професор Шрей, мисля, че сега зная за любовта повече, отколкото марсианинът за музиката...

Старият хирург остана при мене след другите. Седяхме мълчаливо доста дълго време, най-сетне Шрей отвори очи, които блеснаха живо в полумрака, и с глас, какъвто още не бях чувал у него, каза:

— Познаваш ли туринските гори?... И ония големи бели пътища, които излизат от тях и тръгват към пълните с вятър равнини, и брезовите млади горички... Там можеш да обикаляш по цели дни, вечер да си грееш ръцете над огъня, а димът се стеле толкова ниско и клоните така пращят...

— Това винаги можеш да видиш във видео — отговорих аз, — всеки момент, дори сега.

Шрей замига с клепачи и се изправи.

— Протези за спомените не са ми нужни — отговори той сухо и веднага си отиде.

БУНТЪТ

Третата година от пътешествието беше най-тежката независимо от това, а може би именно за това, че не беше богата със значителни събития. Предупредителните сигнали мълчаха. Корабът бе достигнал пълната си скорост и изминаваше 170 000 километра, като се движеше по линия с незначителен наклон спрямо оста, която свързва северния полюс на Галактиката с южния. Всички апаратури на „Геа“ работеха толкова добре, че отдавна бяхме забравили за съществуването им. Въздухът за дишане, храната, облеклото, предметите за всекидневна употреба и по-люксовите — всичко, каквото може да се пожелае, беше на разположение, произвеждано от бордовите атомни синтезатори. В централната градина годишните времена се редяха едно след друго, децата, родени през първите месеци на пътешествието, вече говореха. В дългите вечерни разговори си откривахме един на друг своите лични истории и често пъти заплетените, сложни биографии, гледани от перспективата на времето, ясно обясняваха защо животът на всекиго от нас го е довел на борда на кораба за пътуване извън Слънчевата система.

Сега никой вече не търсеше уединение, напротив — хората се търсеха един друг, понякога може би твърде бързо. Амета казваше: „Нищо добро не излиза от това, когато слабостта се съединява със слабост. Нула плюс нула е равно на нула“. Не беше лесно да преодоляваме ден след ден тия седмици и месеци, които течаха без край, и ако самият аз, благодарение на свързването си с група хора с неизчерпаеми духовни резерви, изстрадах не особено много, все пак като лекар забелязах как при другите хора световната бездна убива чувството им за смисъл на работата и живота.

Безсънието стана почти общо страдание. Употребата на лекарства се увеличи петнайсетина пъти в сравнение с първата година от пътуването. Имахме случаи и на смущения в психическото равновесие; поради нищожни поводи се стигаше до разпри между колеги, дори между приятели, по всяко време на денонощието можеше

да се срещнат по коридорите хора да се шляят без цел и с неподвижен, уж съсредоточен, поглед да отминават тоя, който ги гледаше. Най-големи грижи ни създаваше групата от двайсетина души, които поради работата си бяха най-силно свързани със Земята. Прекъсването на връзката с родната планета нарушаваше основите на тяхното битие. Отначало се проектираше да се присъединят към другите, по-активни колективи, но не всички намериха сили за това. И ето че законът за пълната доброволност на труда, за който не си давахме сметка, понеже толкова очевидно произхождаше от формите на нашия живот, сега се обръщаше срещу нас.

Но не тия прояви, които изброих, бяха най-тежките. Непоносима стана атмосферата, която витаеше в кораба от най-горните палуби до най-отдалечените, затънтени места. Имаше нещо угнетително в нея. Върху нашите сетива се стоварваше сякаш невидима тежест. Сънищата, ако ни спохождаха, донасяха кошмари. Често от разказите на пациентите узнавах съдържанието им. Всеобщи бяха сънищата, че през противоатомната преграда в кораба проникват отровни, лъхове или че учените откриват, че „Геа“ съвсем не се движи, а стои на едно място, увиснала в бездната. Нямахме начин за предпазване от тези кошмарни сънища в будно състояние, понеже тогава дебнеше още по-лоша, дълбока тишина. В нея можеше да се вслушваш почти във всеки кът на кораба; тя се провираше между думите на разговорите, разкъсваше мислите, за по-малко от секунда разблъскваше хората към полюсите на тъмното, безкрайно мълчание. Започвахме борба с нея. Така например в лабораториите и в кабинетите нарочно биваха изключвани звукопоглъщателните апарати. Тогава тракането на машините за опити се носеше далече по целия кораб, но в неговата монотонност като че ли се криеше подигравка с нашите усилия и още по-ярко усещахме илюзорността на подобни опити, че еднообразният шум беше едва ли не тънка като хартия повърхност на черната тишина. Кой би могъл още да отбягва звездните галерии? Тази година те дойдоха при нас; звездите бяха навсякъде, като нажежени точки се явяваха в очите, щом само затваряхме клепачите.

Един ден между нас започна да обикаля неизвестно от кого съчинена петиция до съвета на астронавтите. В нея се искаше да се ускори полетът на „Геа“ с още 7000 километра в секунда, понеже — както гласеше текстът — „тази скорост ни дели от критичната с още

3000 километра, напълно достатъчна разлика за осигуряване здравето на екипажа, а ускоряването, за което се говори, сериозно ще съкрати времетраенето на пътуването“.

Доста чудно беше, че авторът на този проект остава анонимен, във всеки случай въпросът развълнува всички ни, толкова повече, че преди още тая петиция да стигне до астрогаторите, върху нея се явиха няколко десетки подписа. Затова първото последвало съвещание на астрогаторите беше посветено на въпроса за ускоряване на полета: на него се яви и Гообар. Мненията на съвета бяха разделени главно поради това, че влиянието на пределната скорост върху човешкия организъм не беше добре познато. Амета, Зорин и Ул Вефа единодушно твърдяха, че скоростта 185 000 км/сек, с която били карали ракети, не им навредила с нищо, но полетите им не продължавали повече от няколко часа. Възникна въпросът дали допълнителното ускоряване не ще окаже някакви влияния, които се натрупват и се проявяват едва след изтичането на по-дълъг период от време. Накрая думата взе Гообар.

— Особеното на сегашното ни положение е това — каза той, — че така обстойно разискваме въпроса за ускоряването, без да вземаме изобщо под внимание мотивите, които са накарали една част от екипажа да предложи този проект на специалистите, а само те — би трябвало да се предполага — са упълномощени да решават каква трябва да бъде скоростта на полета. От текущите ми изследвания възниква още не съвсем сигурна теза, че пределната скорост атакува чувствените области на човешката психика, преди още да наруши нейната интелектуална изправност. Въпреки това смятам, че полетът на „Геа“ може да се ускори главно защото екипажът очаква от нас конкретно действие, а не е възможно да се установи дали ползата от такава постъпка ще превиши възникналите вреди, или не. Това ще бъде малко рискован експеримент, но ние разполагаме със средства, които дори при случай, че се разклати психическото равновесие на целия екипаж, ще бъдат в състояние да го върнат, в старото състояние; а при нужда ще се върнем и към по-малка скорост.

Съветът с мнозинство от два гласа реши да увеличи скоростта на „Геа“. С оглед на големия риск ускоряването се разпредели на петдесет дни. И наистина още на другия ден се чу предупредителният сигнал, който оттогава се повтаряше всяка вечер.

Не зная добре как стана това, но тъкмо през тия дни през време на разходка изведнъж слязох на долното ниво на нулевия хоризонтал. Коридорът, затворен с дъговиден свод, се среща тук с друг коридор. В страничната стена на мястото, където тия коридори се съединяват, е направен грамаден пробив, затворен с бронирана плоча. Това беше изходен люк при извънредни случаи (именно оттук беше изтеглена в „Геа“ ракетата на Пъотър от Ганимед). Кръглата, изпъкнала клапа бе притисната към ръба със система от наклонено спуснати стоманени лостове с тъпи краища. Те можеха да бъдат приведени в действие от четири автомата, които пазеха изхода от двете страни; всеки от тях обслужваше два контрафорса.

Когато оная вечер минавах оттук, неволно се спрях на кръстовището между коридорите срещу фуниевидната пролука. Тук цареше пълна тишина, не долиташе никакъв шум — разстояние от шест корабни хоризонтала отделяше шумните машини в лабораториите от това място. Внезапно, както си стоях така, мина ми безумната мисъл, че зад тая врата се намира свободата. Подтикнат от неудържим стремеж, влязох в хладната яма, оскъдно осветена с луминесцентни лампи, които ме заведоха до клапата. Дълго време стоях неподвижен, сложил ръка върху студения метал, после се опомних, огледах се дали никой, не наблюдава безразсъдната ми постъпка и крадешком, сякаш се чувствавах виновен, върнах се в коридора и си отидох бързо.

Няколко дни по-късно на връщане от Тер Хаар вървах, както често ми се случва, дълбоко замислен, без да обръщам внимание на нищо. Изведнъж спрях и с удивление, примесено с възбуда, констатирах, че пак стоя на мястото, където се съединяват коридорите. Някой стоеше в дъното на пролуката; това бяха двама техници; като ме видяха, те излязоха оттам, минаха покрай мене и се разотидоха в две посоки, без да кажат нито дума. Дълго време размишлявах дали им е била поръчана някаква работа тук, или пък ги е привлякла същата неразумна сила както мене. Искях да разкажа за това на Ирьола, но се отказах.

Вечерта дежурех в амбулаторията. Откак бяха пуснали двигателите, броят на пациентите растеше, макар и незначително; винаги обаче имах един, двама или трима от по-рано. Много от оплакванията вече бях слушал толкова пъти, та ги познавах добре и

можех да ги довърша, щом пациентът започнеше да говори. Така например имаше оплаквания, че нещо ги принуждава да втренчват поглед в лъскави предмети; такива втренчвания понякога продължавали дори четвърт час и сериозно изтощавали психически.

През нощта ме измъчваше кошмар. Сънувах, че стоя в непрогледен мрак до самата клапа. Усецах как от нея лъха недвижимият, пронизителен студ на космичната бездна. Безкрайно бавно клапата започна да се поддава на ръцете ми; събудих се с разтуптяно сърце и вече не заспах до сутринта.

Сутринта прекарах с тримата пилоти: Йериога, Амета и Зорин; обикаляхме по целия кораб, разговаряхме и дори се смяхме, но въпреки това угнетителният спомен от съня не изчезваше. Следобеда отидох при Руделик. От доста дълго време той работеше върху някаква проблема и никъде не се вестяваше. Той седеше с кръстосани крака върху бюрото и с един пръст чукаше нещо върху автомата за смятане. Редно беше да си отида. Останах, като го помолих да не се смущава — искам само, да постоя в мълчание. Съгласи се на драго сърце, ето защо седнах настрана и повече от един час наблюдавах по колко забавен начин се проявяват умствените му усилия. Той хапеше между зъбите си една контактна ебонитова пръчица, мръщеше се, правеше гримаси, внезапно застиваше и гледаше пред себе си с такава изумление, като че ли досам него се разиграваха нечувани чудеса; после мърмореше нещо неодобрително, скачаше от бюрото, разхождаше се насам-натам и щракаше с пръсти. Най-сетне се приближи до апарата, записа няколко изречения и усмихнат се обърна към мене.

— Все пак върви по малко, но да го вземе дяволът! — каза той и добави: — Гообар ме насади на тия пачи яйца.

— Какво, с него ли работиш сега?

— Изглежда, че е така. Нуждаеше се от някакъв нов аналитичен апарат, апарат в смисъл на разсъждаване, а не машина, и разрови такава математично блато, че да ти се доплаче. Това е проблем, който може да се атакува от две страни или от двайсет наведнъж, както предпочетеш, но не се знае кое води към целта.

Тук Руделик се запали и почна да ми чете лекция. Предпочитах да не го прекъсвам, но разбирах на боб, на зърно. Доколкото схванах, преследвало го предчувствие, че появяващата се в уравненията безкрайност може да унищожи целия им физически смисъл. Отначало

тая безкрайност била послушна и позволявала да я пренасят от едно място на друго, затова той се опитвал да ѝ сложи примка: надявал се, че когато тя попадне в клопката и се появи едновременно от двете страни на уравнението, ще може да я отстрани чрез съкращаване. Обаче съкращаването от послушен механизъм се преобърнало в лавина, която помита всичко, и резултатът от трудното промъкване през математическия гъсталак звучал: $0=0$, резултат безсъмнено истински, но той дава малко поводи за радост...

— Беше ли с това при Тембхара? — попитах, когато той млъкна, с разчорлена коса от бурната реч.

— Бях...

— И какво?

— Каза, че на „Геа“ няма електромозък, който би могъл да се справи с тоя въпрос. Проблемата е много специална, както виждаш... Би могло да се построи съответен мозък, но не тук. Той може би ще трябва да бъде толкова голям, колкото цялата „Геа“.

— Някакъв гиромат?

— Нещо от тоя род. Но такъв гиромат би работил наслука, по метода на пробите и грешките, тоест като слепец, и би се справил със задачата в приемливо време само поради това, че извършва дванайсет милиона операции в секунда. Не, всичко това е безсмислица. Как ти се вижда: да решаваш слепешката! Винаги съм казвал, че тези електрически мозъци пълзят със светкавична бързина, а човешката мисъл скача. Кибернетиците изобщо нямат усет за стил в математическата работа; за тях е все едно как автоматът решава, само да решава... Ако би се удало да изнамерим подходяща метасистема, дявол да го вземе, чакай!

Той подскочи към апарата и пак започна да чука с шеметна бързина. После надникна в екрана, покръхна, приглади с пръсти косата си и натисна прекъсвача.

Върна се с такова разочарование на лицето, че не попитах нищо. Седна по обичая си върху страничната облегалка на фотьойла и почна да свирка с уста.

— За какво е необходимо решаването на тая проблема? — попитах аз.

— Ах, това е свързано с обмяната на веществата в организъм, който се движи в бързо променливо гравитационно поле.

— Ти консултираш ли се с Гообар?

— Не — отговори той така енергично, сякаш по този начин искаше да пресече по-нататъшната дискусия. След миг добави: — Дори го отбягвам. Знаеш ли, чувствавам се малко като мравка, която тича по повърхността на грамаден предмет и желае с тия лутания да разбере как изглежда цялото. Не ще успея наведнъж да обхвана със съзнанието си повече от една дребна частичка. Гообар ли? Е, може би и да е успял да обхване целостта, но преди това би трябвало да атакува проблемата от същата страна, както аз, и да премине целия път, който вече изминах. Ето защо не би могъл да ми помогне, само би могъл да реши задачата вместо мене, но тогава няма да стигнем далече, ако почнем да предоставяме всяка проблема на Гообар само защото той би я решил по-бързо! Пък и той е отрупан с работа.

— Ако съм разбрал добре, той е влязъл в същото „математическо бласто“, само че от друга страна?

— Да.

Руделик въздъхна.

— Когато за пръв път се срещнах с него, в петата минута разбрах, че той не е партньор, не е второто блюдо на разговора, което уравнисява тежестта си с моето, но че ме похлупва като камбана муха, че съдържа в себе си всичките мои аргументи, теореми, хипотези и че опитът да се измъкне човек извън обсега на неговия ум е съвсем напразен, както желанието на пешеходеца да се измъкне извън небесния свод, който го окръжава.

— И това говориш ти, такъв математик? — казах аз удивен.

— Дори да съм превъзходен математик, той е гениален математик, а от едното до другото, охо-хо, колко е далече! Но все пак не би могъл сам да се справи, понеже дори геният може да мисли само за една работа наведнъж, следователно би трябвало да живее около хиляда и петстотин години... Да, без нас нищо не би направил, това мога спокойно да кажа.

Аз не се противопоставих на желанието си да го попитам за нещо, което отдавна ме интересуваше.

— Каж ми, само че не се смей, как ти се представят уравненията, които развиваш в ума си? Дали ги виждаш някак?

— Как така да ги виждам?

— Ами дали ги виждаш някак във въображението си като някакви малки, черни животинчета?

Той облещи очи.

— Какви животинчета?

— Ами нали написаната математична формула в края на краищата... леко припомня редица черни мравки или буболечки — казах неуверено. — Мислех, че тия знаци така ти се преобразуват, превръщат се в гла...

Той прихна да се смее.

— Малки, черни животинки? Великолепно! Никога нямаше да ми хрумне!

— Все пак как става това? — наблягах аз.

Руделик се замисли.

— Когато си наумиш никакво понятие, да речем, „цвете“, въобразяваш ли си пет букви?

— Не, въобразявам си цвете...

— Ето, виждаш ли? Аз също така си въобразявам моите уравнения.

— Но цветята все пак съществуват, докато твоите уравнения ги няма... — опитвах се да възразявам, но прекъснах: така ме погледна той.

— Няма ли ги?... — каза с тон, с какъвто се казва: „Опомни се.“

— Е, в такъв случай, щом ги виждаш не като написани с букви формули, тогава като какво? — упорствувах аз.

— Да опитаме другояче — каза той. — Знаеш ли къде ти са ръцете и краката, когато седиш на тъмно?

— Разбира се, че зная.

— За да знаеш това, нима трябва да си въобразяваш положението им, да си представиш формите им?

— Съвсем не, просто ги усещам.

— Виждаш ли, и аз също така „усещам“ уравненията — каза той доволен.

Сбогувах се с него твърдо уверен, че едва ли ще сполуча да се добера до страната на математиката, в която той живее. Но заедно с това, когато седнах на пейката пред входа за градината, осъзнах, че през цялото време на посещенията си така напълно бях забравил

страховете, които ме безпокояха, сякаш ги нямаше никак. Руделик ми помогна — Амета и Зорин не бяха успели да сторят това. Защо?

Неясно усещах, че спокойствието на пилотите е всъщност само усмиряване на същите тревоги, които измъчват и мене. Докато Руделик, погълнат от работа, изобщо не знаеше за тях. Как му завиждах за неговите математически грижи! Когато размишлявах така, в дъното на палубата се появи някакъв човек, мина покрай мене и изчезна зад завоя.

Ехото на крачките му затихна и в празното пространство само се разнасяше хоровото пеене на децата, което долиташе от градината. Искях да се върна мислено към Руделик, но нещо ми пречеше. Боднат от неясни чувства, че става нещо странно, се изправих. В същия момент се сетих, че зад завоя коридорът завършва с преградата, която отделя жилищната част на кораба от атомния реактор. Какво може да търси в тоя задънен, глух кът човекът, който мина покрай мене? Ослушвах се някое време — цареше тишина. Тръгнах към завоя. Там, в полуздрача при бронираната стена, стоеше някой и притискаше чело до метала. Познах го, когато ни деляха само две крачки: беше Диоклес. В тишината ясно прозвучаваше далечното пеене:

*Кукувичка кука,
кукувичка кука
на зелена бука,
на зелена бука...*

— Какво правиш тук?

Той дори не трепна. Сложих ръка върху плещите му. Беше като от дърво. В неудържим изблик на тревога го хванах за раменете, опитах се да го отдръпна от стената. Противеше се. Внезапно видях лицето му, което беше без израз и толкова спокойно, сякаш не вземаше участие в тая дърпаница. Ръцете ми се отпуснаха сами. В празната чупка на стената отекваха детските гласове:

*Птички гнезда вият,
птички гнезда вият,*

а аз не...

а аз не...

— Диоклес!

Мълчание.

— В името на човека! Диоклес! Обади се! Какво ти е? Имаш ли нужда от нещо?

— Върви си.

Във внезапен проблясък си дадох сметка, че това завойче на коридора е онова място на кораба, което навлиза най-дълбоко в кърмата и е насочено към Полярната звезда, а това значи, че от всички други места то е по-близо до Земята. По-близо с няколко десетки метра — при наличието на светлинните години, които ни делиха от нея. Щях да се разсмея, ако не ми идеше на плач.

— Диоклес! — направих още един опит.

— Не!

Как прозвуча съпоставката на тия две възклицания! Тя заявяваше по-изразително от най-дългото обяснение, че неговото „не“ се различава от обикновения отказ да приеме помощ, че се отнася не само до мене, но до всеки човек, до целия кораб, че това „не“ е хвърлено против всичко, което съществува; обзе ме усещането от нощния кошмар; чувствувах, че пропадам в някаква бездна, та се обърнах и тръгнах по дългия коридор все по-бързо и по-бързо, почти тичешком, като че ли гонен от пеенето:

*Когато напролет
ще литна в небето
високо...
високо...*

За тази случка не смеех да кажа на никого. След пладне отидох — вече нарочно — на етажа на нулевия хоризонтал. Подозрението ми се сбъдна. Там сварих петима или шестима души, които стояха в мястото, където се срещат коридорите, и гледаха към дъното на пролуката, сякаш хипнотизирани от матовия блясък на бронирания

диск. При шума от моите стъпки (нарочно започнах да стъпвам по-силно) групата трепна и всичките застанали хора се разотидоха лениво в разни посоки. Това ми се стори много особено; отидох при Тер Хаар и му разказах цялата история. Той дълго обмисляше, изпърво никак не искаше да говори, сетне, когато почнах да настоявам, понеже с право предполагах, че има какво да каже по въпроса, той заговори:

— Трудно е да се определи това; нямаме думи за тия явления. В древността такава група хора би била наречена „паплач“.

— Паплач — повторих аз. — Това има ли нещо общо с така наречената войска?

— Ах, не, никак, войската е по-скоро противоположност на това понятие, тъй като тя е била форма с дадена организация, докато паплачта е неорганизирано събиране от голям брой хора.

— Извинявай, но там бяха само няколко...

— Нищо, това няма никакво значение. Някога, докторе, хората не са били толкова рационални същества както днес. Когато върху тях са въздействували бурни стимули, те преставали да се ръководят от разума.

Пък и стимулът е можел да действа не внезапно, но в замяна на това в течение на дълго време. Нашите съвременници притежават толкова голямо чувство на отговорност за собствените си постъпки, че никога няма да се подчинят на ничия воля без вътрешното си съгласие, възникнало от преценка на положението. А някога, при необикновени, опасни за живота обстоятелства, например при стихийна катастрофа, паплачта, обхваната от паника, е била способна — трябва да ти кажа — дори за злодеяние...

— Какво значи злодеяние? — попитах аз, а тогава Тер Хаар потърка челото си, усмихна се принудено и каза:

— Ах, всъщност всичко това са навярно само мои не много умни хипотези... и навярно съм се лъгал. Ние имаме твърде малко факти, за да създаваме теории, впрочем знаеш, че съм „пленник на историята“ и се стремя да меря всичко с нейните категории.

Нашият разговор се свърши с това. Когато се върнах в жилището си, исках да обмисля казаното от Тер Хаар и дори, като се свързах с трионната централа, реших да прегледам някой исторически труд по въпроса за паплачта, но не знаех как да обясня на автоматите за какво се отнася, та работата се осуети.

Мина един ден и още един без по-сериозни случки. Решихме, че причинената от ускоряването криза е минала; последвалите събития щяха да покажат колко сериозно сме се заблуждавали.

На другия ден към пладне при мене дойде Ниле; той се втурна в стаята като бомба и викаше от вратата:

— Докторе! Нещо нечувано! Ела, ела с мене!

— Какво се е случило?

Скочих към бюрото, на което винаги имах приготвено куфарче с инструменти и лекарства.

— Ах, не, не това — каза младежът малко по-спокойно. — Не това, в градината някой е изключил видеото, казвам ти, ужасна картина! Там се събраха вече маса хора, ела!

Отидох или по-скоро изтичах подир него, понеже ме зарази с възбудата си.

Спуснахме се с асансьора надолу; когато се разгърна завесата от бръшлян, спрях като закован.

Съвсем наблизо пред мене градината изглеждаше както по-рано: зад цветните лехи канадският смърч издигаше черната си качулка, по-нататък се виждаха камънаците край поточето и глинестото хълмче с беседката — но това беше всичко; около тези няколко десетки метра камъни, растителност и пръст се издигаше гола метална стена, вече незаслонена с миража на безкрайните далечини. Трудно е да се опише каква потресна гледка беше това: неподвижни, сякаш безжизнени дървета във възсивия, мътен блясък на предпазителните лампи, железни стени, които ги обграждаха, и плосък свод. Нито помен от лазура, въздухът беше нагрял и застоял като мъртъв, дори най-лек лъх не раздвижваше клоните.

На средата се бяха струпали няколко десетки души, като мене загледани в тая ужасна с изразителността си руина на миража. Разкъсал завесата от бръшлян, дотърча Ирьола, гневен, със свита уста, а зад него съзрях няколко видеопластици; изтичаха нагоре. След миг настана пълна тъмнина: видеопластиците бяха изключили резервното осветление, за да пуснат отново в действие апаратурата. И тогава стана най-лошото. В мрака се раздаде вик:

— Вън тая измама! По-добре да бъде така! Нека гледаме железните стени, стига това вечно лъгане!

Настъпи миг на глуха тишина — и изведнъж запламтя слънце, над главите засия пълно с бели облаци небе, в лицата лъхна ухаен, хладен повей, а малката ивичка пръст, на която бяхме застанали, се ширна по всички посоки и грейна със зеленина чак до далечните хоризонти. Хората се споглеждаха изпитателно, като че ли търсеха тоя, който викаше в мрака, но никой не дръзна да се обади. При все че небето и блясъците на градината бяха възкресени, един подир друг я напуснахме мълчаливо.

Сега вече беше напълно сигурно, че нещо трябва да се случи, но нищо не можеше да се предприеме, понеже опасността още не се беше материализирала, а висеше във въздуха и не се знаеше от какво да се пазим. Имаше предложение да се изключат двигателите (от заплануваните 7000 километра в секунда засега бяхме постигнали 2800), но след съвещание астрогаторите решиха, че това би било отстъпление пред неизвестността.

— Нека излезе найеве най-лошото — каза Тер Аколян, като че ли позовал се на незабравимите думи от преди две години на Трегуб, — нека стане, тогава ще се борим, а така бихме живели в постоянна несигурност. Дори най-лошото познание винаги е по-добро от незнанието.

Изминаха пет дни на напрегнато, спотаено изчакване, нищо обаче не се случваше; двигателите продължаваха да ускоряват кораба, броят на неработещите намаля с двама души, всички групи работеха нормално, в концертната зала се състоя концерт и аз почнах да си мисля, че и лекарите, и астрогаторите се поддават като всички други на вредните влияния на пътешествието, раздухват дреболиите и се подвеждат от въображаемата опасност.

На шестия ден след случката в градината в болницата имахме тежко раждане. Детето се роди полумъртво, животът му висеше на косъм и в течение на два часа не се откъсвах от креватчето, където работеше пулсатор, който доставяше кислород за дишането. Тая работа ме беше така погълнала, че съвсем забравих за последните случки. Едва когато много изморен си миех ръцете в нишата на залата между порцелановите и стъклените плочи, в огледалото видях собственото си лице: очите светеха като при треска и в този момент почувствувах непонятна тревога. Помолих Ана да остане при родилката, смъкнах изцапаната с кръв болнична престилка и както бях, изтичах от залата.

Асансьорът ме смъкна на нулевия хоризонтал. Когато видях празното продължение на коридора, осветено с лампи, отдъхнах дълбоко.

„Глупако — казвах си, — глупако, на какви привидения позволяваш да те преследват?“ И все пак вървах по-нататък. Пред самия коридор дочух гласове; техният звук ме шибна като с камшик. С четири скока се втурнах в разширеното тук полукръгло пространство. При изхода на люка стоеше сбита тълпа от хора. Събрани накуп, обърнати гърбом към мене, те напиреха срещу някого, който им преграждаше пътя. Цареше пълно мълчание, чуваше се само бързо дишане като при борба. В лицето на един от най-близките хора познах Диоклес.

— Какво става?! — попитах със стиснато гърло.

Никой не ми отговори. Улових някакъв поглед из навалищата — на съвсем бели очи — и се зачу сподавен, но вътрешно разтреперан глас:

— Искаме да излезем!

— Там е космичната бездна! — извика човекът, който се бе изправил срещу тълпата. Познах го, беше Ирьола.

— Пусни ни! — провикнаха се няколко гласа едновременно.

— Безумци! — викна Ирьола. — Там е смъртта! Чувате ли? Смъртта!

— Там е свободата! — отговори като ехо някой от тълпата, а Диоклес — положително той — кресна:

— Нямах право да ни спираш!

Тласнаха Ирьола и той се отдръпна навътре в люка. Черен върху фона на осветената му дълбочина, той викаше, а гласът му боботеше, изопачен от кънтежа на затвореното пространство:

— Опомнете се! Какво искате да правите!

Отговорът беше запъхтяно дишане. Ирьола разпери ръце и напразно се мъчеше да прегради пътя. Тълпата напираше напред. Инженерът вече докосваше с плещите си бронирания диск, който светеше със спокойния си метален блясък.

— Спрете! — отчаяно извика Ирьола.

Няколко ръце се повдигнаха към нишата, в която се виждаше осветеният механизъм за затваряне. Тогава Ирьола се дръпна, отблъсна напирещите, сви се и като измъкна изпод колана си малък, черен апарат, извика пронизително:

— Блокирам автоматите!

КОМУНИСТИ

Кой от нас забелязва автоматите? Кой си дава сметка за тяхното съществуване, вездесъщо и необходимо като въздуха за дробовете и опората под краката? Някога, в древността, хората се безпокоели от мисълта, че автоматите биха могли да въстанат срещу човека; кой в наше време преценява такова мнение за нещо друго, освен като налудничав кошмар? Бихме ли могли да създадем автомати за унищожение? Естествено, че бихме, но също така бихме могли да разрушаваме собствените си градове, да предизвикваме земетресения и да си инжектираме болести. Всяко дело на човека може да бъде използвано за унищожаването на човека; за доказателство нека споменем средствата за убиване, каквито са създавали варварските цивилизации. Ние обаче не живеем, за да рушим, а да подпомагаме и развиваме живота, и нашите автомати служат само на тая цел.

Когато се проектираше първата звездна експедиция, пред учените възникна извънредно трудна проблема. Смяташе се, че е възможно страхотната скорост на кораба да подрони нормалното действие на умовете, че по-слабите индивиди, неспособни да устоят на това вредно влияние, ще попаднат в състояние на умопомрачаване и тогава биха били готови да дават на автоматите несъответни, дори пагубни нареждания. Такава възможност трябваше да се изключи. За тая цел бе създадена специална система от приемници, която е в състояние да блокира всички автомати на „Геа“. Системата се намираше под надзора на ръководителите на експедицията и те напълно съзнаваха грамадната отговорност, с която бяха натоварени. Към това средство им беше позволено да прибегнат само при крайна необходимост, ако по никакъв друг начин не може да се овладее положението. Блокирането на автоматите би било опасен прецедент, тъй като още никога през хилядагодишната история на нашата цивилизация те не са отказвали да слушат човека. Затова тълпата при преградата замря, като чу страшните думи на Ирьола, и в течение на няколко десетки секунди стоеше като вцепенена при жълтата светлина.

Внезапно шум на бързо спиран асансьор прекъсна тишината. Главите се обърнаха в оная посока. При отворената врата на асансьора, който спря точно при коридора, стоеше Тер Хаар.

Наведен, той тръгна право към застиналата тълпа, като че ли навлизаше в празно място. Стрелваше ли някои с поглед, те отстъпваха от пътя му и затваряха уличката, която се образуваше зад гърба му. Така той премина през тях и в дъното на люка се изправи на прага на шлюза. Застанал високо, с издигнат силует над главите, той започна да говори, отначало почти шепнешком, и стана тъй тихо, сякаш всички изведнъж спряха да дишат. Всички очи се обърнаха към тъмната му, леко осветена отзад с жълта светлина фигура. Постепенно гласът му се засилваше и кънтеше в затвореното пространство:

— Вие, които искате да загинете, подарете ми десет минути от вашия живот. После ще си отидем, аз и той, и ще направите, каквото искате. Никой не ще се осмели да ви попречи. Давам ви дума.

Помълча в продължение на няколко удара на сърцето.

— Преди хиляда и двеста години живял в Берлин човек с фамилно име Мартин. Това било време, когато неговата държава проповядвала, че по-слабите народи трябва да бъдат избити или обречени на робство, а на собствените си поданици заповядвала да мислят не с мозък, а с кръв. Мартин бил работник в стъкларски завод. Един от многото, вършел онова, което днес извършват машините: с живите си бели дробове вдухвал въздух в нажеженото стъкло. Но той бил човек, а не машина, имал родители, брат, момиче, което обичал, и схващал, че е отговорен за всичките хора на Земята; за участта на убиваните и убийците също така, както за най-близките му хора. Тогава такива хора се наричали комунисти. Мартин бил един от тях. Държавата преследвала и убивала комунистите и те трябвало да се крият. Тайната полиция, наричана гестапо, успяла да го хване. Като член на организационното бюро на партията, Мартин знаел имената и адресите на много свои другари. Искали от него да ги издаде. Той мълчал. Изтезавали го. Многократно се обливал с кръвта си, тогава го свестявали. Продължавал да мълчи. С изпотрошени ребра и разкъсани от удари на палка вътрешности бил настанен в болница. Лекували го, докато му се възвърнали силите, и пак почнали да го бият, но той продължавал да мълчи. Разпитвали го и нощем, и денем, будели го със силна светлина, задавали му лукави въпроси. Напразно. Тогава го

пуснали на свобода, та по следите му да се доберат до други комунисти. Той разбирал това и стоял в къщи, а когато вече нямал какво да яде, поискал да се върне в завода, но там не му давали работа. Търсел работа другаде, но никъде не го приемали. Тогава започнал да примира от глад. Изтощен скитал из града, но не се опитвал да отиде при никого от другарите си, понеже знаел, че е следен.

Затворили го за втори път и приложили нов метод. Мартин получил отделна, чиста стая, добра храна и лекарска помощ. Когато отивали да арестуват някого, гестаповците го вземали със себе си; изглеждало, като че ли ги води той. Трябвало също да присъствува при изтезаването на затворените си другари, а понякога да стои пред камерата за измъчване и инквизираните били водени покрай него. На тях казвали да си признаят, тъй като зад вратата стои другар, който вече бил казал всичко. Когато викал на водените хора, че се намира в същото положение, както те, гестаповците се престрували, че това е част от умишлено изпълнявана комедия. През този период комунистическата партия била жестоко изтребвана, работата ѝ постоянно се късала и тя трябвало да се пази от всеки заподозрян в предателство човек. Хвърчащи позиви на комунисти почнали да предупреждават за Мартин. Гестаповците му ги показвали. После, без да го питат нищо, го пуснали на свобода. След няколко месеца Мартин се опитал предпазливо да влезе във връзка с другарите си — никой не искал да се доближи до него. Тогава отишъл при брат си, но той не го пуснал в жилището си. Разговорът протекъл през затворената врата. Родителите му също не го смятали за свой син. Майка му му дала един хляб, но нищо повече. Пак се мъчел да намери работа — напразно. Затворили го за трети път и един големец от гестапо му казал така: „Човече, твоето мълчание няма вече никакъв смисъл. Другарите ти отдавна те смятат за подлец и предател. Никой от тях не иска и да чуе за тебе. При пръв удобен случай ще те пречукат като бясно куче. Смили се над себе си и говори!“

Но Мартин мълчал. Тогава пак го пуснали и той се лутал гладен из града. Някакъв непознат човек, когото срещнал вечерта, го завел у дома си, нахранил го, напоил го с алкохол, а после спокойно му заобяснявал, че сега е вече безразлично дали ще говори, или не, и че ако не проговори, ще бъде убит, но тая смърт също няма да му помогне, понеже ще загине с името на предател; ала Мартин мълчал.

Човекът го завел в затвора. През една декемврийска нощ, две години след първото му арестуване, го извели от килията и в каменното подземие получил куршум в тила. Преди смъртта, като чувал стъпките на тия, които идели да го убият, той се изправил и върху стената на килията си издълбал думите: „Другари, аз...“ Повече не успял да напише, само тия две думи оставил, като прекъснал двегодишното си мълчание, и тялото му изгнило в един от грамадните трапове с вар.

Останали само документите и хрониките на гестапо, смъкнати вътре в подземията на затвора по време на една от по-късните войни, и в тая находка от времето на късния империализъм ние, историците, открихме отделни откъслечи и в тях прочетохме историята на немския комунист Мартин.

А сега помислете. Този човек мълчал, бит и измъчван. Мълчал е, когато близките хора, родителите, братът и другарите му са се отрекли от него. Продължавал да мълчи, когато вече никой, освен гестаповците не се обръщал към него човешки. Скъсани били всичките връзки, които могат да свързват човека със света, но той непрекъснато мълчал — и ето цената на това мълчание! — Тер Хаар вдигна ръце. — Ето цената на това мълчание: ето страхотното задължение, което ние, живите, имаме към най-далечното минало, спрямо хилядите, загинали като Мартин, на които дори имената ще останат неизвестни за нас. Ето единствения смисъл, за който е умирал със съзнанието, че никакъв задгробен свят няма да го възнагради за страданията и че животът му завинаги ще свърши в трапа с варта, че няма да дойде никакво възкръсване, нито отплата. Но неговата смърт в това мълчание, което сам си наложил — може би с минути, а може би с дни или седмици — няма значение! — е ускорила идването на комунизма. И ето че сме на пътя към звездите, понеже той е умирал за това, а ето и комунизма... но къде са комунистите?!

След това възклицание на гняв и болка настъпи кратка, страшна тишина. После историкът се обади:

— Това е всичко, което исках да ви кажа. Сега да си вървим, инженерере, а те ще отворят клапата и изтласкани от налягането на въздуха, ще паднат в космичната бездна, ще се пукнат като кървави мехури и остатъците от телата на тия, които се уплашиха от живота, ще се въртят през вековете!

Той стъпи долу и излезе от кръга на струпалите се около него хора; стъпките му се чуваха за малко, после асансьорът изсъска. А хората стояха неподвижни, някой потърка с ръка лицето си, сякаш смъкваше от него някакво тежко, студено було, друг се изкашля, трети изстена — или заплака, — докато изведнъж всички трепнаха и... тръгнаха на разни страни, с наведени глави, с тежки, безпомощно увиснали ръце, които при вървежа им се размахваха като мъртви. Останахме само трима: Ирьола на ръба на преградата, все още с блокиращия апарат в ръка, Зорин, със скръстени на гърдите ръце, опрян о стената, и аз; и дълго стояхме така. Искрах вече да тръгна, когато над главите ни се раздаде провлечен, глух шум; беше вече нощ, свиреха предупредителните сигнали, „Геа“ увеличаваше скоростта си.

ГООБАР, ЕДИН ОТ НАС

Огънят е излъчил планетите. От огъня, от застиналата звездна маса е възникнал животът. Неговата нежна, пихтиеста субстанция чрез милиарди слепи опити е образувала калциеви брони и кръв, хриле и сърца, очи, челюсти и храносмилателни органи. Така започнало изяждане и размножаване, бавен растеж и бурен упадък. В борбата за съществуване едни създания излизали от морето на сушата, други пък се връщали в океана, перките се преобразявали в лапи, лапите в криле, а те отново в перки. Животът се късал, замирал през епохите, когато са се издигали планинските вериги, застивал с милиони туловища във втвърдената лава и се издигал като повтаряща се музикална тема, винаги различна и заедно с това все една и съща; пълна с болка бурна мелодия, която преминава в мълчание, смърт и пак се обажда в глъбините на водите, на планинските върхове, сред снеговете и пясъците на пустините.

От тая милионноформена стихия на умирения и раждания, от безспирната борба, от мрака и ненаситността произлязъл човекът, дал име на планетата, на неизменното небе и на всичко, което видял, чак до звездите. Така започнало изграждането на цивилизацията. Небето — това са били някога спокойните светлини на планетите, които с небесна музика са се плъзгали по кристални сфери; на неподвижния небосвод трептели безбройни звезди, укротени с обяснението, че те са само орнамент върху стените, зад които започват селенията на вечното блаженство. Но човекът напразно се вслушвал в нощите и жадувал да долови изкупителната музика на небесата; тогава се усъмнил и въстанал срещу небето, съборил сводовете на рая, прекрачил лъжовните граници и навлязъл в черната пустош и въпреки че на пътя си не срещнал нищо, освен пламтящите мъглявини, които бързат от една безкрайност към друга, продължавал да върви, но вече търсел не музиката на сферите, а отговор на въпросите: къде е роден, кой е и какво трябва да върши, за да стане животът му необходим за света.

Ние, първите хора, които летим към звездите, се огъвахме не само от самотата в световната бездна. Измъчваше ни никога неизказаната, дълбоко скрита мисъл, че нашите усилия ще бъдат напразни. Всеки разбираше, че дори като пътува със скоростта на светлината, човекът ще може да отиде едва до няколко най-близки слънца. Достигането до далечните планетни системи, трансгалактичните пътешествия, прекосяването на цялото пространство на Млечния път ни се струваше непостижим блян. Черните пропасти, които дори светлината преминава в течение на милионолетия, затваряха пътя към звездите.

Затова приехме между нас хората изпод преградата не като предатели, а като спасени от гибел другари, които по-жестоко от другите са изживели борбата със слабостта, която мъждука у всекиго от нас.

Когато те отишли при главния астрогатор с предложение да ги накаже, Тер Аконян не искал да решава сам и повикал другите астрогатори, но и те заявили, че няма да направят това. В нашия екипаж никой човек няма власт над друг човек. Ние сме колектив от хора, които, като пратеници на Земята, доброволно са се наели да участвуват в тая експедиция към Кентавър. Тер Аконян им казал, че те продължават да бъдат същите като по-рано членове на екипажа, а колкото до наказанието, те вече са го получили и ще го носят и занапред в собствената си памет.

В тая група имаше мнозина мои пациенти. На моментното сломяване се бяха поддали ония, чиято нервна система беше по-слаба, отколкото на другите хора; следователно тяхната вина не беше толкова голяма. Когато казах това на Тер Хаар, той отговори, че все пак ги убедил с думи да се опомнят, а не с лекарство.

Цялата случка се разнесе по кораба със светкавична бързина. На поредното съвещание астрогаторите предложиха на историците да запознаят екипажа с работата си върху преломните етапи на историята, когато се е решавало бъдещето на света и едно поколение трябвало да взема решения за десетки следващи поколения и при все че се огъвало под грамадното бреме, все пак е съумявало да го носи.

Размесваха се лабораторните групи, приятелските кръгове и художествените състави. Вечер се събирахме в кабинета на историците и те ни преподаваха стародавната история — ако могат да се нарекат

лекции разказите, подобни на оня, с който Тер Хаар покърти сърцата ни. Това беше грамаден, безспирен поход на хората, които са въставали срещу реда на своето време в името на бъдещето на човека.

Пред нас се появяваха очи, които виждат, техният жив, уверен блясък, ръце в движение, безкрайни гори от жестове, жадни уста, шепоти и дишане на влюбени, последни, алчни погледи на осъдени, безсънна замисленост на учени, подвизи на най-голямо безстрашие и потрепвания на мигли, които — всички заедно — съставяха хода на света. Така придобивахме знания, които не приличат на сухите обобщения, получени в училище, както любовта не си прилича с познаването на биологичното предназначение на пола. Така затвореният в миналото хор от замлъкнали гласове ни разкриваше смисъла на своята и нашата човечност.

Няколко седмици след описаните събития, когато корабът беше вече достигнал увеличената скорост, а вечерните сигнали млъкнаха за цели години, по кораба се разпространи вест, че Гообар, който вече отдавна работи над проблемата за звездните пътешествия, е на път към някакво революционно откритие. Не се знаеше кой бе авторът на тази вест; тя обикаляше в най-разнообразни, но винаги замъглени версии, особено всред неспециалистите. Може би тя се роди от факта, че през последните месеци биофизичните лаборатории бяха привлекли за сътрудничество най-добрите физици, математици и химици на „Геа“. Но колегите на Гообар опровергаваха слуховете за някакво си откритие и трудно беше да не им се вярва, тъй като те нямаха никакви причини да крият истината; и все пак, въпреки многократните опровержения, вестта се връщаше винаги в различен вид и беше тема на страстни спорове.

Самият Гообар мълчеше по този въпрос; трудно беше да се каже дали упоритата клюка не бе стигнала до него, или той не ѝ обръща внимание, погълнат от работа. Късно вечерта на последния ден от календарната пролет отидох на концерт. Когато влязох в залата, големите светлини угаснаха. Бързо седнах на едно свободно място в последния ред от фотьойлите. До мене седяха Руйс и Гообар. Ученият като че ли беше остарял от времето, когато го видях последен път. Имаше бледо, хлътно лице на човек, който постоянно прекарва в

затворено място, и гъста мрежа от венички по клепаците, които понякога потрепваха, понеже слушаше музиката със затворени очи. Свириха Втората симфония на Креската. По едно време хвърлих крадешком поглед настрана и се слисах: Гообар, наведен назад, спеше с глава върху облегалката на фотьойла. Събуди го едва бурният финал. На изхода се струпваха много хора, затова не мърдах от мястото си, толкова замислен — или по-скоро зазяпан, — че когато вдигнах очи, в цялата зала нямаше никого, освен нас тримата. Скочих на крака, в същото време станаха Руйс и Гообар. Положението стана малко неудобно: досега не бяхме заедно, но фактът, че останахме трима, сега ни свързваше, и то все по-подчертано, колкото повече приближавахме изхода. Между колоните на портала реших да се сбогувам с композитора и с учения, но продължих с тях. Това беше доста особена разходка; прекосихме може би половината от дължината на целия кораб, а никой не проговори нито дума. Палубата по къс наклон премина в коридор; минавахме покрай широко отворените празни входове за градината и при всеки вход пресичахме ивица от хладно борово ухание. При последната врата Гообар внезапно се отдели от нас и застана на прага за градината. От тъмнината, която цареше там, долиташе земно, нежно шумолене на листа, движени от лекия ветрец.

— И ти вече не идваш у мене, Руйс... — обади се Гообар.

Стояхме зад него и това прозвуча, като че ли говореше не на един от нас, а към тая ухайна на мокри листа тъмнина.

— Не исках да ти преча — тихо каза композиторът.

— Е да. Зная това...

Замлъкна, сякаш се вслушваше във вятъра.

— Веднъж на лекция — това беше още на Земята — помолих студентите да дойдат у мене. Не на някакъв прием, а така, обикновено, за да се поразходим по градината, да поговорим. Не мислех, разбира се, че ще дойдат всички, но все пак очаквах голяма група. Седяхме с жена ми до късна нощ и чакахме гостите. Никой не дойде. После попитах: защо? Мислели: ако дойдат всички, ще пречат на Гообар. Някой трябва да се откаже. Всеки помислил така...

Разговорът се водеше толкова тихо, сякаш наблизо спеше някой човек. Руйс не отговори веднага:

— На Земята беше друго... Посещавах те, може би дори твърде често. Но сега си претоварен с работа, уморен...

— Уморен ли? — удиви се Гообар. Но след миг добави: — Това е вярно.

А по начина, по който го каза, личеше, че досега сам не бе помислял за това.

— Добре, че дойде на концерта — подхвана Руйс. — Музиката е много необходима.

— Но аз спях там! — с внезапна вътрешна насмешка го прекъсна Гообар и гласът му прозвуча също както тогава, на бала, когато разговаряше с мене за пръв път.

Руйс замълча изненадан или може би възмутен, а Гообар обясни:

— Не мога да спя. Трябва да забравя всичко, за да заспя. При музиката забравям и заспивам...

— Трябва да забравиш? Какво?

Настана тишина. От първите думи на този разговор се чувствах като неканен натрапник; десет пъти си казвах, че трябва да си отида, и само чаках удобен момент. Стори ми се, че тъкмо е дошъл, но щом мръднах, Гообар започна:

— Девета година работя над въздействието на гравитацията върху жизнените процеси. Това е дълъг път. Срецнах гора от проблеми, всяка от които заслужава цял живот. Не тръгнах нито подир една. Големите ускорения, досветлинните скорости — това беше моята тема. Каква е съдбата на човека, който надмине 190 000 километра в секунда? „Смърт“ — ще каже ученикът от основното училище. Сега същото казвам и аз, със сигурност, потвърдена от деветте години работа. Какво по-нататък? — Той се облегна на крилото на стъклената врата. Стояхме така, а градината шумеше. — От ред месеци всеки, с когото имам допир — все едно при какви обстоятелства, — има на устата си един въпрос. Вярно, не го задава. Колегите в кабинета познават състоянието на проучванията толкова добре, колкото и аз, а въпреки това дори те, дори най-близките, дори Кала. Какво да им кажа? Да се предам на предположенията ли? На надеждите? С какво право? Авторитетът — значи отговорност. Така ни учеха. Колкото по-голям авторитет — толкова по-голяма отговорност. А всички чакат. Гледат и чакат. Вярват в Гообар. А в кого да вярва Гообар?

Той не викаше. Дори не повиши глас и все пак навярно се чуваше по цялата палуба. Но тук нямаше никого. Напред — дълъг

шнур от възсини нощни светлини. Надясно, в черните дупки на широко отворените врати, шумеше градината, която не се виждаше.

— И дори сега, в този момент, когато ви говоря това, вие мислите: „Така е, но какво смята той? На какво разчита? Какво е мнението му?...“ Не съм ли прав?

Мълчахме. Говореше истината.

Настана тишина. Гообар приближи часовника до очите си и се изправи.

— Ето че трябва да вървя, да започвам.

— Какво?

— Новия ден.

Той ни кимна с глава, прекоси цялата ширина на коридора и изчезна в асансьора.

Беше три часът през нощта.

СТАТУЯТА НА АСТРОГАТОРА

Когато планинският поток среща на пътя си непроходими скали, започва да пълни долината. Това продължава месеци и години, дребната и неспирна водна нишка не се забелязва между черните масиви и все пак един ден долината става езеро, а потокът прелива през бреговете ѝ и тръгва по-нататък.

Тъкмо такава непрекъснато, вярно на себе си търпение, заложено в основите на дейността на природата, която от блуждаещите в простора атоми създава огнени кълба, ледени кълба и зелени от градини кълба, такава именно търпение е характерно за скулпторката Соледад. Четири години тя работи над творбата, заради която бе тръгнала с нас в това пътешествие. Тая творба щеше да бъде статуята на астрогатора.

Трябва да призная, че доста си блъсках ума, за да проумея защо изборът на скулпторката бе паднал върху Сонграм. Та нали на кораба имаше такива астрогатори като стоманения Тер Аконян със зорките очи, винаги като че ли по-далечен от средата ни, отколкото който и да било друг, като Гротрян с глава на мислител, с ореол от сребърна коса, като най-рядко виждания Пендергаст, висок, с наведени рамене, сякаш изнурен от собствената си огромност, пред чиито зеници като че ли се носеха неизмерими разстояния, а бяха свити в черни точки, понеже често дежуреше нощем. Но ето че Соледад избра най-обикновения от тях; трудно би било да се намери по-малко патетична личност. Сонграм, тоя възпълен чернокос мъж, страшно обичаше да се смее не само между хора, но и сам. Много пъти на минаване край кабинета му чувах гръмките избухвания на неговата веселост. Той лягаше от смях, когато четеше любимите си трудове на древните астрономи; забавлявало го, както казваше, не това, че знанията им са били много скромни, а тяхната самоувереност. Неслучайно именно при него отиде делегация на децата с най-сериозно предложение да направи някоя катастрофа, „малка, но истинска“, понеже така им омръзва.

Видяхме статуята в навечерието на четвъртата годишнина от тръгването на „Геа“. Тя си стоеше още в ателието. Скулпторката, със сив работен комбинезон, смъкна дебелото платнище, с което беше покрита статуята. Не беше я изваяла с тежък каменен скафандър, нито с вдигната глава, за да изглежда, че взорът му лети към звездите. На прост подиум стоеше един от нас, леко наведен, като че ли тъкмо се кани да тръгне напред, но още се мъчи да си спомни нещо, което е предизвикало огъване на устните и изглежда ту като усмивка, ту като трепване от безпокойство. Това е нещо важно, затова се е съсредоточил, но в него още не се е разсеяло лекото удивление, че стои сам, издигнат на гранитен цокъл.

Запитан от скулпторката за мнението му, Сонграм каза само:
— Имаш повече доверие в мене, отколкото самият аз...

От четири години върху изпъкналия диск, поставен пред главната арматура на кормилното управление, се чернееха цифри $281,4^\circ$ и $-2,2^\circ$, които означаваха галактичната дължина и ширина в градуси на нашия курс. Сребърната точка, която символизираше кораба, приближаваше средата на пътя на грамадната звездна карта, но небето си оставаше неподвижно. Само малък брой най-близки звезди се местеха мудно по черния фон. Яркия син Сириус пълзеше бавно към червената Бетелгойза, звездите на Кентавър блестяха все по-силно, но никой, освен астрофизиците не мереше изтичането на времето по толкова нищожни изменения наспроти вечно мъртвата бездна, която ни обграждаше. Времето сякаш се сковаваше дори вътре в кораба, всеки нов ден приличаше на предния, изкуственият цикъл от годишни времена вече не привличаше никого и отминаването забелязвахме само благодарение на новите хора, които се явяваха между нас, въпреки че бяхме затворени в херметичната облицовка на кораба.

Четиригодишният син на Тембхара (той се бе родил вече на кораба) ме попита веднъж по време на играта:

— Чичко, как изглеждат истинските хора?

— Какво говориш, момченцето ми — възкликнах аз, — какви истински хора?!

— Ами тия от Земята.

— Та именно ние сме от Земята — отговорих със сподавено вълнение. — Татко ти, майка ти, ние всички... сам ще се увериш, когато се върнем там. Пък и нали виждаш различни истории от земния живот и знаеш, че хората на Земята са точно такива, каквито сме ние.

— Ами — отвърна малчуганът, — това не е истинско, то е само видео...

По-големите деца понякога ни напомняха за съществуването си по доста стихийен начин; собственият им парк беше твърде тесен за тях и при по-силно увлечение в игрите устройваха големи гоненици и ловове, като изпълваха с врява цели етажи на „Геа“.

Времето течеше. Юношите ставаха мъже, момичетата се преобразяваха в жени, в кабинетите и лабораториите току се появяваха нови, млади лица. Разбира се, промените, които ставаха, не се ограничаваха в попълването на научните и художествени колективи. Мнозина от нас имаха между най-близките си, освен роднини, колеги, приятели, също така и млади хора, които идваха да се доверяват или да търсят съвет и помощ. Така завързаните познанства често преминават в приятелство. Това е радостно и същевременно печално явление. Радостно, понеже младостта се стреми само към ония, които със собствения си живот са създали достойни за подражание ценности. Печално, понеже такъв първи гост обикновено предвещава края на собствената ти младост. Ниле Ирьола често идваше при мене. Сега той беше много тънък и висок младеж, който показваше зъбите си не само при усмивка, но и когато говореше, сякаш поизгризваше изричаните думи като дребни, сочни плодове. Той беше много остроумен, но дарбите му бяха така споени с полудетски чудноватости, че неговите автомати в усилията си да отделят чистото зърно от плявата чак се задавяха при тази работа. Като гледаха математическите му трудове, възрастните специалисти едновременно проклинаха и се усмихваха, тъй като дори чудатостите му се характеризираха с капризна прелест. Заедно с една година по-младия от него Виктор, син на професор Трегуб, представляваха неразделна двойка; можеха да бъдат сварени на най-невероятни места, унесени в разисквания, които приключваха с пламнали глави.

Една вечер Ниле, в чието държане напоследък бях забелязал промяна — стана мълчалив и склонен да изпада в състояние на захлас, — след пълен със стеснителност церемониален увод ми довери, че

пише стихове. Най-напред донесе няколко; четох ги в негово присъствие, а като чувствувах с какво внимание наблюдава лицето ми, мъчех се да го направя неподвижно, понеже произведенията му бяха много лоши. Наскоро дойде с дебел пакет от нови стихове. В тия римувани философски трактати жадуваше за небитието като бягство от страданието. Започнах да се досещам за източника на тия толкова мрачни настроения, когато в следващите стихове — носеше ги все повече и повече — се яви една загадъчна жена. Там, особено в метафорите, имаше някои особени определения. Веднъж вече не можах да издържа и попитах:

— Тук си написал „очи, черни като небето“ — как така, нали...

— Защото тя има черни очи — отговори той и се изчерви.

— Но нали небето е синьо!

Погледна ме слисан и измърмори:

— Да, така е... но аз мислех за истинското небе...

Дето ще рече, земното небе, тоя светъл лазур, който виждахме всеки ден в градината, смяташе вече за лъжлив в противоположност на безпределното чернило, което обикаляше кораба. Той така смятал, той, който в момента на отлитането беше на четиринайсет години.

„Кой знае — помислих — колко много такива асоциации се пораждат в умовете на тия, които се родиха на «Геа»?“

В четвъртата годишнина от тръгването ни от Земята се състоя другарска среща на екипажа, което бе станало вече традиция.

Тази година място за събирането беше голямата колонна зала. Още от ранна вечер тя се напълни с хора. Когато дойдох с Тер Хаар, физиците от групата на Рилиант и на Руделикови демонстрираха действието на дезинтегратора.

Това беше хвъргач на ядрена енергия, толкова мощен, че един негов заряд може да унищожи астероид от средна величина. Заедно с радарната уредба той пази „Геа“ от сблъскване с космически тела, понеже поради огромната си скорост корабът не може да направи завой за разминаване и единственият начин да се избегне катастрофата е, като се разбие на прах срещнатото материално тяло с удар от лъчев заряд. Пригответеното от физиците зрелище беше наистина внушително; средата на залата представляваше сцена и на това празно място беше „изиграна“ драма за разбиването в атоми на един метеор, който прекосява пътя на кораба. В залата беше тъмно, моделите на ракетата и

на метеора излъчваха бледа, фосфорична светлина и когато изглеждаше, че сблъскването е неминуемо, остър като игла лъч се стрелна от кораба и превърна каменния къс в пламнал облак. Когато лампите светнаха, любознателните обградиха физиците и се разви гореща дискусия, към която незабавно се намесиха с пискливите си гласчета и математичните анализатори. Тер Хаар и аз излязохме за малко в градината. На връщане в колонната зала на кръстопътя в коридора забелязахме трима души, седнали, в нишата срещу аквариума. Това бяха Амета, Ниле Ирьола и палеопсихологът Ахелис.

— Периодът от няколко хиляди години — говореше палеопсихологът — е нищожен в мащаба на биологичната еволюция и конструкцията на нашите тела, сетива, мозъци е същата, както у древните хора, а все пак за аргонавтите Средиземно море е било безпределно пространство, докато ние наричаме разстоянието от Земята до Слънцето „астрономическа единица“; възможно е, че след нас ще дойдат космонавти, за които единица на пътешествието ще бъде хиляди километри в секунда...

— И все пак няма не е възможно да се сравнят астронавтите с аргонавтите? — каза Амета. По лицето му преминаваха въззелени и сребристи сенки. — Естествено, че големината на безстрашието не може да се измерва с големината на преодоляното пространство, това би било безсмислица. Главите на древните едва са се подавали от мъглата на суеверията, навсякъде им са се привиждали пеещи чудовища, змейове, богове, но въпреки това са плували все по-далече и по-далече...

— Такова сравнение на хората от разни епохи ми се струва рисковано — забеляза Ниле. — Древните са били избухливи, неуравновесени, еднакво готови да плачат, както и за войнствени пориви...

Амета повдигна очи. Срещу него зад стъклена плоскост се люлееха глави на риби, които с отворени уста докосваха стъклената стена, сякаш подслушваха разговора.

— Те са били много обикновени и много добри хора — каза пилотът — и отлично мога да ги разбера. Имали са смелост да мечтаят, а че са обличали мечтите си в чудновати за нас приказни форми... това не е съществено. Това, което ги е карало да изоставят рибарските си

селища и да тръгват в непроучената морска шир, е в края на краищата същото, което тласка нас към звездите...

— Как можеш да говориш така?! — изправи се Ниле. — Древните са осъществявали откритията си несъзнателно, като сатичали подир въображаеми, нереални цели. Те са били роби на митове!

— Ти си несправедлив — забеляза палеопсихологът. — Ще спомена само един от многобройните фактори — през варварската епоха механизмът на обществените сили е бил загадка. Животът, гледан отблизо, им се представял като танц на пращинки в слънчев сноп, от време на време премятан от някакъв катаклизъм. Между това човекът е искал да открие смисъла на собственото си съществуване, както и на съществуването на другите хора. В желанието си да открие това на всяка цена е плащал с цената на логическата безсмислица и е излизал от действителния живот във фиктивен вечен живот, за да осмисли тоя, земния.

Психологът спря да говори, като видя, че Ниле не го слуша. Младежът гледаше към дъното на коридора. Оттам идваше една млада девойка. Ниле направи крачка напред и излезе от кръга ни, без да съзнава, че върви. Девойчето се огледа. От сянката се подаде втора фигура — беше Виктор.

Двамата минаха край нас и се загубиха в дългата редица от колони. Ниле се вцепени. Пръстите му направиха леко движение, сякаш мачкаха нещо. Изведнъж трепна, навярно усети, че се намира в обсега на много погледи, изправи се и с прекалено спокойна, удължена крачка тръгна към стъклената стена. С прехапани устни гледаше зеления блясък, който се отразяваше в неговите заслепени широко отворени очи. Тогава, загледан в тоя юноша, си спомних как веднъж, когато бях много млад и много нещастен поради любовта, се скитах цяла нощ и на сутринта се върнах в хижата цял мокър, с дрехи, изцапани с борова смола; това се бе СЛУЧИЛО в планината, имаше гъста мъгла, ръмеше дъжд. Изведнъж, както бях вцепенен, пробуди ме първото чуруликане на птичка. Приблжих се до прозореца. Съмваше се. Отворих широко капациите на прозореца, загледан в мястото, където небето докосваше земята и което се наливаше със светлина; мъглите и облаците се разгаряха от неподвижни пламъци. Загледах се в далечината, като че ли съзирах безкрайните, огромни редици от дни, които ще дойдат, като че ли виждах неизмеримото богатство, с което

ще ме обсипят — и усещах колко силно ми тупти сърцето, и бях толкова тъжен и толкова щастлив...

Другарската среща продължи до късна нощ. Най-сетне глъчката в залата започна да стихва, светлините като че ли потъмняваха, чувствувахме вече умора, настъпваха моменти на всеобщо мълчание, в което отекваха само леките стъпки на обслужващите автомати. В един такъв момент някой запя старинна песен. Отначало мелодията се спъваше, предавана от уста на уста, докато направи обиколка и грабна всички ни. И аз, и другите тук-там не знаехме думите, малцина ги помнеха, старовремски, едвам разбираеми, особени — за прокълнатите, измъчваните от глад и за последната им борба. Когато едни гласове замълчаваха и песента спадаше като пусната тежест, тогава се обаждаха други и я поддържаха; така тя се надигаше и пак растеше. Непосредствено зад гърба си чувах мощен бас. Обърнах се. Пред мене стоеше Тер Аконян. Лицето му изглеждаше като никога, сякаш пропито с мрачната красота на планините, които му бяха роден край, а той, който навярно най-силно от всички нас бе мечтал за звездното пътешествие и бе посветил живота си за осъществяването му, изправен пееше стария химн на земяните и плачеше със затворени очи.

Десет дена по-късно през нощта ме събуди звънец от болницата: дошла е родилка. Навлякох престилката и надникнах в спалнята на Ана: леглото ѝ беше непокътнато. Вечерта ми беше казала, че трябва да довърши един бърз експеримент в кабината на Шрей и ще се върне доста късно. Погледнах часовника: приближаваше три часът. Кипнах. Реших да ѝ кажа сутринта няколко остри думи и заминах за родилната зала. В притъмнената светлина видях Мила Гротрян, съпруга на астрофизика Рилиант. Като всяка първескиня, беше неспокойна. Попитах къде е мъжът ѝ. Каза ми, че наблюдава в обсерваторията затъмнението на някаква си двойна звезда. За да разсея страха ѝ, започнах шеговито да се оплаквам от общата ни зла участ — прекомерното трудолюбие на нейния съпруг и на моята съпруга. Всеки няколко минути Рилиант телефонираше и питаше как протича раждането; понеже ме откъсваше от работата, казах му най-сетне да си гледа звездата, а аз ще се погрижа за жена му.

Раждането вървеше мудно; към четири часа пулсът на плода ме обезпокои; чаках някое време, като разчитах на природните сили, но

когато сърцето на нероденото явно започна да отслабва, реших да приложа съответна инжекция. Приготвих инструменти, постлах стерилни кърпи и върху извънредно бялата ръка на жената намерих синя веничка.

— Никак няма да боли — казах, — внимавай, готово.

Прозрачната течност се смъкваше от спринцовката. Когато усетих, че буталцето опря, дръпнах ръката си назад. В този момент потонът над нас пламна с червена светлина и същевременно се раздаде бръмчив глас, който излизаше от всички страни:

— Внимание! Тревога, готовност втора...

Веднага се чу остър трясък, подът завибрира под краката и всички светлини угаснаха. Останах в тъмнина над леглото на родилката. За секунда имаше такава абсолютна тишина, че чувах шумоленето, с което ризата ѝ се търка при дишането о одеялото, което я покриваше. Потърсих ключа за запасното осветление, помнех, че е над възглавието на леглото. Но преди да го намеря, усетих много силен трус, като че ли невидим чук удари в пода на залата, и едновременно от скритите високоговорители бликна метално хриптене, което се усиливаше до спазматичен рев.

— Мила! — извиках. — Дръж се, Мила!

Трусът ме отхвърли от леглото. Паднах и загубих ориентировка.

Скочих, ударих глава в някаква преграда, последва нов трус, олюлях се, протегнах напред ръце. Всичко ставаше на тъмно, някакви цветни петна мъждукаха под клепачите ми, напразно напънах очи, за да видя поне нещичко. Не усещах нито най-малко безпокойство, само непоносима безпомощност, която преминаваше в гняв. Тогава от глъбините на диво ревнолите звуци над нас се изтръгна разхълцан човешки вик, който с най-голямо усилие се мъчеше да поеме дъх:

— Тревога... трета степен... аварийна мрежа... включвам... внимание...

После тресна два пъти, като че ли досам мене бе избухнал заряд, и гласът изстена толкова слабо, че по-скоро се досетих, отколкото чух:

— Изчезване... на гравитацията...

Тялото ми загубваше тежестта си.

„Какъв глупак съм! — мина ми през ума. — Защо не си взех фенерчето!“

Не го носех, понеже смятах, че осветлението е напълно предпазено от каквато и да била повреда. Увиснах във въздуха, безпомощен като хванато за врата кученце, и отчаян виках:

— Мила... обади се...

Светна. Запалиха се ниско сложените въззелени аварийни светлини. Както висях косо във въздуха, намирах се на около четири метра от леглото. Мила беше полуседнала и с едната ръка прегръщаше корема си, а с другата конвулсивно се държеше за металната облегалка. След няколко напразни опита успях да стигна до нея. Беше много бледа. Погледнахме се в очите. Мъчех се да се усмихна.

— Няма нищо страшно, това е само произшествие! — извиках, макар че не можеше да ме чуе; виенето над нас не спираше. Новият трус за малко не ме откъсна от леглото.

Бързо се завързах с як колан за облегалката, за да имам свободни ръце. Корабът пак затрептя, но иначе. Всеки няколко секунди се повтаряше адско съскане, което завършваше с глух удар. Разбрах: в корпуса на „Геа“ се спускаха пълни преградни стени, които херметически отделят едни помещения от другите. Това не беше произшествие, а катастрофа.

Съвсем близо до мен беше лицето на Мила, с грамадни, неподвижни очи. Тялото ѝ бурно се изви, тя викаше нещо, което не чувах. Наведох глава до устата ѝ.

— Майко! Майко! — долиташе гласът ѝ като от голямо разстояние.

Още един удар на спускана преградна стена сякаш до самата врата на залата. В този момент, за частица от секундата, осъзнах две неща наведнъж: че раждането продължава и нищо не може да го спре, освен смъртта и че кабинетът на Ана се намира на последния етаж, под самата броня на кораба. Съзрях беззащитното, най-скъпо тяло и множество желяза, които падат в мрака. Като че ли някой промуши сърцето ми. Цял се сгърчих и се хвърлих назад, за да побягна, за да разбия с голи ръце стоманените стени, та да загинем заедно. Дърпах се като полудял, като забравих за колана, с който преди малко сам се завързах за леглото.

Родилката се гърчеше, широко отворената ѝ уста крещеше. Престанах да се дърпам. Протегнах ръце, усетих горещца, влажна главичка и слепена от кръв коса на дете. Призрачната светлина на

аварийните лампи трептеше, бях изцяло в безтегловно състояние, инструменти хвърчаха край главите ни; в един момент големият прозрачен съд с кръв се издигна и преплува до самото ми чело, лъсна с рубиновия си цвят срещу светлината и отскочи от преградната стеничка. Мила охкаше, но не чувах това, само виждах обтегнатите ѝ в мъка устни, лъскавите ѝ зъби.

Вой, бобот, грохот се преваляха над нас. Още повече се наведох, заслоних със себе си корема ѝ, който разкъсваха вълните от напъни. Светлината започна да потрепва, още един момент виждах лампите като фосфоризиращи кълба, после настана тъмнина, а заедно с нея пълна тишина, в която внезапно се раздаде слаб, но ясен детски плач. В лявата си ръка държах, не зная от кога, инструмент, пипнешком намерих пъпната връв. Прищипнах я. Успях да стигна с ръка до масичката, извадих от една кутия стерилни кърпи, направих ги на няколко ката и пових телцето на новороденото. Горещо пак тракна.

— Дръж се! — викнах на жената, но трусът, който очаквах, не настъпи.

Високоговорителят бръмча продължително време, после се раздаде познат глас; говореше Ирьола:

— Другари, където и да се намирате, запазете спокойствие. „Геа“ се сблъска с дребно космическо тяло. Положението е овладяно. Временно петте горни хоризонтала са изолирани от останалата част на кораба. Всички запазете спокойствие и стойте по местата си. Сега включваме аварийните гравитационни агрегати, подгответе се за възвръщане на притеглянето. След петнайсет минути ще предадем по-нататъшни съобщения.

Високоговорителят изтрака и настана тишина. Пак светнаха лампите. Разнесе се тъпо, гъсто чуване: връщаше се притеглянето, на пода падаха инструменти, пособия, апарати, един стъклен съд се счупи и късовете звучно се пръснаха по каменните плочи. За момент трябваше да се боря с възела на колана, с който се бях завързал за леглото; когато се освободих, занесох бебето в умивалнята. От крановете течеше топла вода. Бебето се ободри при къпането, плачеше все по-силно и мигаше с големите си сини очи. Обвързах раничката на коремчето и се върнах към майката, изцяло заслушан в това, което ставаше извън залата. Най-напред се чуваше далечно бълбукане, като че ли от височина падаха цели каскади вода, после трескаво удряха

чукове и се зачу съскане на газ, който излизаше от тесни тръби; нещо скърцаше, някаква голяма сила влачеше тежест по грапава повърхност; изведнъж чух късо изсвирване, което обля с топлина сърцето ми: някъде полетя асансьор.

Минутите течаха. Мила, много изтощена, лежеше възник, лицето ѝ беше дребно и детско, много приличаше на личицето на повитото в стерилни кърпи бебе, което продължавах да държа в ръце.

„Извърших вече всичко, което бях длъжен — мислех, — детето е живо, Мила е добре, сега мога да отида...“ Но не напусках стаята. Вратата се отвори, влезе Шрей. След него един автомат носеше високо вдигната обла лампа. Тя даваше силна, млечна светлина. Когато стъпваше, сенките на отминаваните предмети се движеха като живи, сякаш се катереха по стените.

Шрей остана няколко крачки зад автомата. Разглеждаше какво е станало в залата; погледът му обхвана леглото с жената, потрошените и безредно разхвърлени по пода инструменти, петната от кръв, най-сетне се спря върху мене.

— Сега ли се роди? — каза и поглеждаше детето, което държах в ръка. Слаба, тъжна усмивка смекчи устата му.

— Как е тя?... — едва проговорих.

Шрей не ме разбра.

— Какво казваш? — попита той.

Не можех да издам глас. Тъкмо в неговия кабинет беше Ана през тая нощ.

— Как... е тя? — повторих. Не смеех да произнеса името ѝ.

— Ана ли? — досети се Шрей. — Беше при мене, в жилището ми, ще дойде тук след малко... Какво правиш, ще задушиш бебето! — извика той, понеже инстинктивно го бях притиснал силно до гърдите си.

Сега дишах като след дълго бягане.

— Какво се случи, професоре?

— Зная толкова, колкото и ти. Преди малко ми се обади по телефона Тер Хаар, опитвал се да влезе във връзка с тебе, но не могъл да се свърже.

— Бях тук.

— Да — кимна с глава Шрей. — Не искам да вика лекарите по общата мрежа, за да не възбужда безпокойство. Трябва да се

подготвим, след малко ще почнат да донасят ранените...

От коридора се зачуха крачки и гласове. Ана отвори вратата. Влезе заднишком. Скочих към нея и спрях на място, все с бебето в ръце. Коридорът беше тъмен, само шествие от мъждиви светлилки приближаваше от вътрешността му и се носеше метър над пода. Това бяха носилки, покрити с бяло платно. Изпод най-близкото платнище се подаваше безсилна женска ръка и се люлееше отпуснато.

„Геа“, която изминаваше 177 000 километра в секунда, бе срещнала на пътя си метеор. Радарното око го открило, когато се намирал на разстояние от 90 000 километра. В течение на една хилядна част от секундата автоматите прицелили дезинтегратора. Улучен с лъчевия снаряд, метеорът се разпаднал. Понеже „Геа“ летеше с все същата бързина, долетяла до мястото на експлозията, когато още протичал процесът на атомно превръщане. Вълна от огнени отломки ударила върхната част на бронята и я разкъсала на дължина от девет метра. През тая пролука се вмъкнал облак от нажежени газове, разбил всичките пластове на вътрешната изолационна обвивка и пробил резервоарите с водата в мястото, където под тях преминават тръбопроводите на охладителната инсталация, в които циркулира течен хелий.

Това се случило по времето, когато автоматите проверявали херметичността на тръбите; течният хелий циркулирал под налягане и всичките кранове, които автоматически изключват притока му, били блокирани. Течният газ с температура три градуса над абсолютната нула се изтръгнал със страхотна сила, разкъсал тръбите на значителна дължина и като бурен поток започнал да се влива през резервната шахта, отдушник към централната командна апаратура, и изтичал по похлупаците на автоматите. Всички електропроводи, до които се допирал, премного се охлаждали и ставали свръхпроводници. Вместо ред в импулсите и сигналите настъпил хаос от разбъркани токове. Колкото повече хелият непрекъснато прииждаше и потапяше все по-високи части от командната апаратура, автоматите, поразени от свръхпроводимостта, един след друг излизали от строя.

В стаята за кормилно управление, която се намира непосредствено под помещението на централната командна апаратура,

понеже потонът на първата служи за под на втората, по това време се намирал — часът беше три и четирийсет и седем — само един човек, дежурният астрогатор Сонграм. Той не е могъл да блокира централния тръбопровод на течния хелий, нито да смъкне херметическите прегради, нито да затвори пробива в бронята с временен тампон: едни електромозъци били окончателно парализирани, други действували като умопобъркани, изопачавали нарежданията и за частица от секундата изпращали десетки противоречиви заповеди. Сонграм не могъл да влезе с никого във връзка и едва бил в състояние да обяви тревога по аварийната фонишна инсталация, понеже на известно разстояние и нейните кабели се срещнали с течния газ.

Той бил сам пред таблата с циферблати и показатели, които вече нищо не измервали, нито показвали; всички контролни светлини гаснели и се запалвали без никакъв смисъл. Корпусите на трансформаторите трептели, едни вериги изскачали, в други пренатоварването изгаряло цели серии от предпазители, така че виолетов пламък ближел изолационните табла. Сонграм знаел, че рано или късно хелият, който приижда над главата му, ще напълни цялото помещение на командната апаратура и ще порази дори най-дълбоко скрития електрорегулатор на ядрените реактори, а това ще значи разрушаване на кораба.

Не се знае какво е мислел. Но всичко, което правил, беше записано, понеже регистрационната апаратура работеше на базата на свръхпроводимостта и затова не бе повредена. В кормилната зала ставало все по-студено, от свода, натоварен с дебел пласт течен хелий, лъхал страхотен мраз, плочите на таблата се покривали със скреж, дъхът излизал от устата като бяла пара, а горе хелият продължавал да бушува, да кипи и да залива все по-високи части на автоматите, през процепа на бронята всяка секунда от кораба излитали стотици кубически метри въздух. Сонграм още веднъж се опитал да приведе в действие центробежните помпи, управляваните от разстояние предпазни клапани и аварийната мрежа, успоредна на главната — но напразно.

Имало още един начин. Знаел, че ако отвори вентилационните клапани в потона, струпаният над него хелий като метров пласт ще почне да изтича в кормилното помещение, но преди да го запълни, температурата горе ще се покачи, наистина незначително, но

достатъчно, за да могат автоматите да заработят нормално, а тогава те вече сами ще прекъснат по-нататъшния му приток. Електрическият регулатор бил блокиран, така че би трябвало тогава ръчно да отвори клапаните с помощта на спицовите колела, които се намират в страничната стена на кормилната зала. Ако отвори само едната клапа, ще успее да избяга от залата, но не е бил сигурен дали през така направения отвор от командното апаратурно помещение ще изтича по-голямо количество хелий, отколкото приижда в него от разкъсаните тръби. А такава сигурност е била необходима. Ако би отворил всички клапи, не ще успее да избяга. Течният хелий замразява толкова бързо, че потопен в него човек след секунда става стъкловидна мумия. Сонграм още веднъж се помъчил да задвижи центробежните помпи — без резултат.

Тогава спрял да натиска контактите. В течение на четири секунди и една трета нищо не правил, а после започнал да отваря клапите една след друга. Успял да отвори четири. Хелият започнал да изтича като четворен водопад в помещението на кормилното управление, горе автоматите излезли на повърхността и всичко станало така, както предвиждал. Едни автомати пресекли притока на хелия, други пуснали в действие помпите, които го изсмукали от залата за кормуване, трети запушили пробива в бронята с пластове от инжектиран под налягане бързо втвърдяван метален цимент. Като разтворили потона на помещението, включили гравитационния агрегат и почнали да спускат една след друга херметическите преградни стени вътре в „Геа“, та изпаряваният хелий да не може да се смесва с въздуха в жилищното пространство. После от аварийните люкове излезли дълги редици механоавтомати, проврели се в резервните шахти между изолационните прегради на централната командна апаратура и под разпукания резервоар за вода. Работили непрекъснато до шест часа сутринта, когато и последната следа от катастрофата вътре в кораба била отстранена.

Само няколко души бяха неособено тежко наранени от късове от спуканите проводници на третия и четвъртия хоризонтал. След като се справих с пациентите си, отидох с Ирьола в изсъхналата вече и ремонтирана кормилна зала. Когато излизахме оттам, приближаваше седем часът сутринта. Коридорите се изпълваха от блясъка на изкуствения изгрев, беше тихо и пусто. Ирьола отмина мястото в

коридора, където пътищата ни се разделяха, и продължаваше да върви, сякаш не можеше да ме остави. Изведнъж, вече при вратата на болницата — аз се връщах при контузените, — спря.

— Ако не бях направил това изчисление... — каза.

Погледнах въпросително. Той не ме гледаше.

— Не можах да се въздържа... Той не е трябвало... разбираш ли? Достатъчно е било да отвори само една клапа. Имал е шанс.

Разбрах.

— Не е ли знаел?

— Не е могъл да знае. За да се направят тия изчисления, трябвали са му най-малко няколко минути. Той не си ги дал.

Мълчах. В очите си още имах образи, изнесен от кормилната зала: пусто, голямо пространство със заличени следи на катаклизма и все още изправената с ръце върху последното, незавъртяно докрай колело — статуя на астрогатора.

Ирьола все по-силно стискаше ръката ми.

— Ти... не го познаваше...

Той прекъсна и за втори път през тая година видях разплакан мъж.

На другия ден инженерите се заловиха да покрият с пласт от метал обвивката на „Геа“, където беше разкъсана. За тази цел отвориха предпазните входове и група от механоавтомати беше изпратена върху външната броня на кораба. Амета дойде в болницата да ме вземе със себе си, понеже се явяваше единствен по рода си случай за разходка в космичната бездна.

При сливането на коридорите на долния хоризонтал кипеше работа. Всеки миг от шахтата се подаваше някой автомат, други, които чакаха до транспортъора, го натоварваха с инструменти и метал, след което бронираното същество влизаше заднишком, без да се обръща в асансьора, с толкова тежка стъпка, че подът сякаш се огъваше под нея. Оказа се, че има много кандидати за излизане навън от „Геа“, та се наложи да чакаме доста време. Най-сетне се намерих в барокамерата. Амета, вече готов за път, ми помогна да нахлузя скафандър. Вмъкнах се в него през широко зейналия отвор на главата, после върху раменете ми спуснаха кръгла, отпред и отзад извита яка, която напомняше

големите дантелени яки, каквито са носили в древността, само че тази яка има отоплителна атомна и дихателна апаратура, направена е от метал и е много тежка. Върху нея ми нахлупиха стъкловиден шлем, цилиндрично изпъкнал пред очите. При движение усещах как по тялото ми се местят дебелите пластове на скафандъра — външният, метален, покрит със сбит сребърен пух, и вътрешният, атлазен, при докосване. Движението с това масивно облекло в гравитационното пространство не беше лесно. Тласкан отзад, стигнах до баропрохода. Щом ми сложиха шлема, светлините намаляха до възжълто и изгубих Амета от очи. С последно движение като жрец автоматът при входа провери херметичността на моите кислородни вентили, след което вътрешната клапа се затвори. Няколко секунди се чуваше все по-тихо съскане на въздуха, после, неподдържана вече от вътрешното налягане, клапата на люка сама се отвори при краката ми. Започнах да слизам по стълбичка: най-напред краката, после трупът и главата се намериха извън „Геа“ — за пръв път от четири години.

Хванал се за края на стълбичката, стъпих на бронята; магнитите на подметките се прилепиха здраво. Изправих се. В очите ми още трептяха искрички светлина, останали под клепачите. След двайсетина секунди угаснаха и последните. Почнах да виждам. Външната обвивка на „Геа“ беше неподвижна — за създаване на изкуствена гравитация се въртяха само вътрешните, обитаемите помещения на кораба подобно на гигантска въртележка. Тук, където стоях, беше пълна неподвижност. Натрупаните облаци на Млечния път обикаляха тъмнината по безкраен кръг сякаш по хоризонта. Скафандърът вече нямаше тегло, чувствавах се гол, с цялото си тяло предаден в плячка на бездната. Уплашен, че някакво непредпазливо движение ще ме откъсне от невидимата в мрака броня, приклеках и се сгуших до твърдата повърхност под краката си. Спомних си, че с гривната на люка ме свързва дълго предпазно въже, с което завързаха скафандъра преди излизането ми. Когато с рязко движение потърсих да се хвана за него, неволно натиснах изключвана на магнитите и литнах в простора. С широко отворени очи видях как въжетото се отвива на бавни дипли (беше нафосфоризирано). То се опъна като дълга бяла пълна връв и аз увиснах полегато, подобно на балон, под кораба — или над него, — понеже липсата на притегляне парализираше усета за посока. Мръднах, вдигнах глава — звезди. Погледнах надолу, под краката —

звезди; от всички страни мъртва тъмнина и застинал в нейните пропасти звезден прах. Усетих страхотно виене на свят и конвулсивно стиснах очи. Пулсът пълнеше с глух отклик малкото пространство с въздух около главата ми. Пак отворих очи. От познатото очертание на Голямата мечка прехвърлих погледа си по-ниско. Там, между Епсилон и Делта на Касиопея, светеше неподвижна искрица — Слънцето. То беше толкова бледо, така не приличаше на всички мои спомени, че не почувствувах мито носталгия, нито дори удивление, а само равнодушие, под което се прикриваше недостъпна за аргументите на разсъдъка невяра, че тази жълта пращинка, която с нищо не се различава от много хиляди други, е светлината на моята родина.

Поисках да погледна „Геа“. Мислех, че ще я видя увиснала в просторите — тъмно, източено вретено, — но не съзрях нищо. За втори път отвратителна тревога стисна гърлото ми; стрелна ме страшната мисъл, че въжето се е отвързало и аз съм останал сам в черната безкрайност. В изблик на паника започнах да се мятам лудо, за да се хвана за нещо, да се прикрепя към някаква стабилна точка. Виех се несръчно като сляп червей. Сърцето ми биеше като чук, очите се плъзгаха по хоризонта. Навсякъде милиони неподвижни звезди, толкова слаби, че в светлината им не видях дори собствените си протегнати ръце, сякаш самият аз се бях разтопил в чернилката, която поглъща всичко. Усещах шума на кръвта си и черната безкрайност, нищо повече.

Изведнъж в полето на зрението се показва дълга бяла змия — въжето, което ме свързваше с кораба. Напрегнах погледа си до болка и съзрях „Геа“ или по-скоро отгатнах формата ѝ на риба по това, че на едно място в простора нямаше звезди. Да, корабът се открояваше като черна сянка от южните галактични формации. Бързо започнах да навивам въжето, след малко усетих твърд допир — едновременно с двете си колене се блъснах в бронята на кораба. Сетих се за магнитите на обувките и ги включих. Сега можех да ходя. В околния мрак изведнъж пламна близка зелена светлинка: лампичката, която се намира зад яката на всеки скафандър. Някой стоеше и гледаше как работят механоавтоматите. Приблжих се. Механоавтоматите се бяха струпали около зейналия процеп на бронята. Няколко точно насочени прожектора осветяваха мястото на работата; в светлината се виждаха чудовищните сенки от зъберите на раздирането, огънати и усукани от

жарта, която е действувала тук в момента на сблъскването. Докато едни автомати отрязваха тия стоманени дрипи, други зашиваха раната с бичове от електрически пламъци, а трети вървяха подире им и пускаха в действие шлайфмашини. Изпод техните ръце се издигаха в мрака снопове лилави и златни искри. Това беше небивало зрелище, като че ли някакви чудовища, превити под вечните звезди, създаваха мигновени, пъстри вселени, които угасваха в мига на създаването си. На противоположна страна светеше друга зелена светлинна. Тръгнах към нея. Пак ме обгради осеян със звезди мрак. Не можех да повярвам, че „Геа“ наистина лети — изпитвах явлението относителност на движението; скоростта е празна приказка, ако няма фиксирана система, по отношение на която я измерваме. Изпърво ми се стори, че застаналият самотно човек е Амета, но той беше по-висок от него. Вдигнах ръка, за да я сложа на рамото му. Ръката ми падна долу. Това беше Гообар. Той стоеше с ръце на гърдите, осветен от недалечното проблясване на искрите, и с поглед, потънал в безпределната пустота на вселената, се усмихваше.

НАЧАЛО НА ЕПОХА

Не зная кога обикнах Ана. Изглежда, че това бе станало отдавна, но го разбрах едва по време на катастрофата, която ни отне един другар. Нашият съвместен живот и сега не беше верига от дни, които се нижат спокойно и тихо; пътешествието поднасяше твърде много събития, с които не можех да се справя, случваше се да съм гневен, безпомощен и потиснат от трагичните случки, но тогава и моят гняв, и моята печал също я обичаха и винаги копнеех за нея, дори когато тя беше най-близко до мене.

Дълги месеци работех до късно през нощта. Тогава обикновено спя като мъртъв, сутрин се събуждам замаян, не зная кой съм и как се казвам, та трябва да търся всичко това чак в потъналата още в сън памет, при все че съм буден. Тогава, в този момент на търсене пътя към себе си, най-напред дохождаше съзнанието за нейното съществуване, изпълваше ме изцяло и сякаш преливаше от тялото ми, като правеше по-светла стаята и всеки предмет, върху който спираше погледът ми. Тогава ми се струваше, че ако бих загубил всичките си спомени, цялото си минало и не помнех нищо, освен нея — пак щях да бъда един от най-богатите хора в света. Вечер отивахме на палубите за разходки — там, където някога я бях целувал под звездите. Гледахме в мрака и усещахме взаимното си присъствие дори без да се докосваме, а високо светеше звездният куп на Плеядите, могъщи светлинни ята, които се носят в простора. Веднъж Ана прекъсна мълчанието и каза:

— Мили, там около тия слънца обикалят планети, обитаеми от живи същества, нали?

— Да — отговорих, но не знаех към какво се насочва мисълта й.

— Такива планети, обитаеми от разумни същества, трябва да има милиони в Галактиката, нали това е напълно сигурно?

— Напълно.

— Значи, тоя черен простор не е нито мъртъв, нито пуст, щом непрекъснато го пронизва погледът на милиони живи същества!

Колко ме удивиха тия думи, така прости и естествени.

„Е, да, разбира се — мислех — Ана е права и когато гледам студентите огньовете на Южния кръст, погледът ми може би там се среща с погледа на непознати същества, които макар да са различни от нас, макар да са израснали под друго слънце, също като нас гледат към страшната, вечната красота на вселената.“

Четири месеца след катастрофата получих отпечатана по старовремски картичка с думите:

„Колега,

Групата биофизици на «Геа» има чест да те покани на разширено заседание в голямата зала на катедрата, което ще се състои в осемнайсет часа местно време. Дневен ред:

1. Временно съобщение на професор Гообар.

2. Дискусия.

Съдържанието на временното съобщение е проблемът за трансгалактическите пътешествия“

Никога още времето не беше текло така непоносимо бавно, както през тоя ден. Работех в болницата и непрекъснато поглеждах часовника; реших да отида на заседанието в пет, но сякаш случайно се запътих към голямата зала на катедрата по биофизика в четири часа, убеден, че там няма да има никого. Колко голяма беше обаче изненадата ми, когато още отдалече чух шум от гласове. В пет и двайсет залата беше препълнена. От моето място в горния ъгъл на амфитеатъра виждах море от раздвижили се глави; във всички пътеки стояха притиснати един до друг хора; само под големите черни дъски имаше свободно място. Беше се събрал целият екипаж на „Геа“; кабинетите и палубите бяха опустели, отсъствуваше само един човек, дежурният астрогатор, но и той от централното кормилно управление следеше по телевизията онова, което ставаше.

Щом удари шест часът, от страничната врата до катедрата влезе Гообар. Той се изкачи на подиума, доста дълго избира между геометрично наредените под черната дъска парчета тебешир, докато избра едно, после се обърна, поклони се леко и започна да говори.

Започна с изреждане на редица всеизвестни факти, като спомена за мъждеенето на съзнанието при доближаване до пределната скорост

и за опитите да бъде тя прекратена, които завършваха със смъртта на експериментаторите. На края на тоя сбит увод каза:

— Повечето специалисти смятаха, че пътешествия със скорост по-голяма от 190 000 километра в секунда никога няма да се осъществят и само малцина изказваха надежда, че ще се успее да се намерят предпазни средства срещу пагубното действие на свръхпределната скорост. Понеже всеобщо признатата теория за жизнените процеси изключва възможността да се открият такива средства, вторите специалисти предполагаха, че тази теория ще се окаже погрешна и ще бъде отречена. Що се отнася до мене, аз никога не съм изхождал от предпоставките нито на първата, нито на втората група колеги. От първата позиция не съм изхождал, защото приемането на нейните предпоставки е равнозначно със съгласието, че всички изследвания в тая област са предварително обречени на неуспех, от втората позиция също не изхождах, понеже старите научни теории биват замествани с нови не поради това, че са погрешни — тоя период в развитието на науката вече е отминал, — а защото новата теория е винаги по-всеобща от старата и я съдържа в себе си като особен случай. И аз си поставих за задача да откроя такава нова теория за жизнените процеси.

По залата се разнесе лек шум.

Гообар написа на черната дъска познатото на всички енергетично уравнение за живата клетка и като изтупваше тебеширения прах от пръстите си, продължи:

— Колегите са изненадани от твърдението ми, че може да съществува по-всеобща теория от тая, която се изразява чрез написаната формула. И наистина тя обхваща всички познати ходове на жизнените процеси в земните организми от най-простите като бактериите, до най-сложните като човека. Нима може да се помисли за още по-всеобща теория? Единствената възможност видях в следния подход: земният живот е само един отделен случай от активното съществуване по планетните системи на вселената. На другите планети могат да вегетират организми, възникнали различно от земните. При нас животът винаги се проявява под формата на съществуването на белтъчни съединения; но отдавна вече се изказва предположение, че могат да съществуват подобни на белтъчините структури, построени върху вериги от силициеви атоми, така

наречените силиколипиди. Като се основавах на това разсъждение, реших да търся най-общия закон, който управлява образуването на всички форми на живота, каквито изобщо могат да се образуват по милионите планетни системи в космоса. Възможността да се създаде такава теория въз основа на експеримент беше изключена, понеже нямаме нито сянка от познание как могат да се образуват такива непознати организми; единственият достъпен начин беше дедукцията на търсената теория върху базата на най-всеобщите закони, задължителни за целия космос, тоест законите на мъртвата материя. Както знаете, за да се отрази протичането на живота в земните организми, беше създаден нов дял на математиката, наричан биотензорика. И аз си поставих за задача да открия математичните ѝ „роднини“ и мога да кажа, и след години труд това нещо се удаде на нашия колектив.

Отново се разнесе шум, подобен на глуха въздишка, която като вълна премина по събраните и веднага утихна.

Гообар написа първата формула, изкриви главата си настрана, за момент се вглеждаше в тая формула и почна много бързо да пише. Уравненията произтичаха едно от друго, тебеширът глухо скърцаше в мъртвата тишина, понякога бучица от него чукваше при падането си на пода. Постепенно черната дъска се покриваше с трудно четливи знаци. Отдавна вече бях загубил нишката на аргументацията и само по държането на учените можех да се ориентирам в по-нататъшното ѝ развитие. Онези, които отначало водеха записки, сложиха настрана подръчните си апарати. Наведени напред на седалките, те следяха всеки появил се израз, понякога сбръчкваха чела, понякога лицата им се сковаваха или по тях се явяваше нещо като лекичка усмивка или облекчение като при зърване на познато лице всред тълпа от чужди хора. В същото време напрежението в цялата зала непрекъснато растеше; някои хващаха с двете си ръце дъската на седалката, сякаш искаха да станат, но в полудвижение забравяха това. Тембхара, който седеше един ред пред мене, облизваше засъхващите си устни, а съседката му Чаканджан залепи двете си ръце върху слепите очи от желание да се изолира от всичко извън все по-дългата лента от уравнения, които най-сетне пропълзяха като змия по рамката на черната дъска. Гообар не се поколеба нито за момент и продължаваше

да пише върху лъскавата махагонова ламперия, докато завърши първата част, и тогава се обади:

— Сега ще променим детерминантите...

И натисна контакта. Механичен елеватор вдигна нагоре записаните черни дъски и на тяхното място смъкна нови; ученият духна върху посипаната си с бял прах ръка и продължи да пише. Изведнъж спря, пак с изкривена като птица глава изгледа формулите и с леко пресипналия си глас каза:

— А сега навсякъде ще заместим еднородните полета и ще получим...

Написа късо, двучленно уравнение и каза:

— Както виждате, формулата, приведена към най-всеобщ вид, изразява неизбежно прекратяване на жизнените процеси при по-голяма от пределната скорост. Казано с други думи, тогава трябва да настъпи смърт.

Къс отглас, сякаш сподавена въздишка на грамадна гръд, разтърси въздуха. Гообар невъзмутим продължаваше да говори:

— Това е напълно сигурно. Смъртта не може да се избегне. На това място тази аргументация свършва. Дълго време не виждах изхода, струваше ми се, че няма път за по-нататък, но не е така. Какво ще стане, помислих аз, ако обърнем проблемата с главата надолу, ако се откажем от всеобщо приетия метод и приемем за изходна точка не живота, а тъкмо — смъртта? Ако приемем за дадено, че организъмът е убит от грамадната скорост, убит рязко, и го приведем към по-малка скорост?

Гообар пак се обърна към черната дъска, избърса с ръкава си няколко знака и почна едновременно да пише и говори:

— Още веднъж ще заместим еднородните полета... Сега гаргановата трансмутация... и се получава...

Написаната формула обиколи с рамка. Тебеширът в пръстите му още не се беше отделил от черната дъска, когато се раздаде сподавено хорово възклицание. Погледнах към залата. Кибернетиците, биолозите, математиците скочиха от местата си и застинаха като треснати от гръм на удивление; едни наведени, други тежко опрени на седалките, с пламнали очи се взираха в черната дъска. Гообар избърса едрите капки пот от челото си, обърна се към амфитеатъра и като че ли без да забелязва това, което ставаше там, продължи:

— Както виждате, смъртта, която настъпва при превишаване на пределната скорост, е обратима... Когато ускорението нараства бавно, настъпва постепенно умиране на организма; разпадащите се ензимни комплекси започват да разяждат и рушат тъканите, следователно настъпва разлагане. Но ако прекратим рязко пределната скорост, цялата молекулярна структура на организма остава сякаш закована, а после ако еднакво рязко преминем към по-малка скорост, всички функции на тъканите ще тръгнат така, както тръгва бутнато махало на часовник, спрян за известно време. Какво ускорение трябва да се даде на организма, за да премине отвън пределната скорост, в зоната на обратимата смърт? Формулата дава отговор: ускорение двеста пъти по-голямо от земното, с други думи, теглото на организма ще бъде: 200 х маса в покой, следователно човек ще има тегло — около тон и половина. Такова ускорение няма да го убие, ако то действува само в течение на малка частица от секундата, а ние не се нуждаем от повече. Така можем да пробием, казано картинно, преградата на граничната скорост. Какви са по-нататъшните перспективи? Да си представим, че имаме ракета с екипаж от хора, която постига подпределна скорост, а после с един скок преминава към по-голяма бързина. Настъпва почти пълно спиране на всякакви жизнени функции, следователно можем да кажем, че пътниците са умрели; тая смърт обаче е обратима и след много дълго време, когато ракетата също така рязко прескочи от свръхпределна скорост в пределна — хората ще оживеят. Трябва да се подчертае фактът, че състоянието на така доведена обратимост на смъртта или, ако предпочитате, на тая своего рода най-дълбока летаргия може да продължава произволно дълго — стотици или хиляди години, понеже в ракетата, която се движи със скорост, да кажем 999/1000 с, течението на времето практически спира, понеже спират жизнените процеси, а следователно и процесите на остаряването. И така, ракетата ще може да предприема експедиции за произволно отдалечена част на вселената. Дори 100 000 години да продължи пътешествието, до целта ще долетят същите хора, които са тръгнали от Земята, а не далечните им потомци; тия хора няма да подлежат нито на остаряване, нито на каквито и да било усилия през време на пътуването; тоя грамаден период изобщо няма да съществува за тях, понеже през него ще бъдат в безчувствено състояние. Както виждате, тук се разгръщат несравнимо по-широки перспективи,

отколкото ако наистина бихме могли да пътуваме живи без забавяне хода на времето, понеже в такъв случай времетраенето на пътуването винаги ще трябва да се побира в границите на живота на едно поколение. И така, можем да кажем, че природата е безкрайно благосклонна към нас...

— Тоя нов начин на пътуване — продължаваше Гообар — ще повлече след себе си важни психологични последствия. Преди всичко това е изобщо първият достъпен за нас начин за свободно спиране и ускоряване хода на времето, а заедно с това и остаряването на телата ни; това е начинът, с помощта на който човекът, потънал в обратимата смърт, може един вид да прескача цели векове и да доживее до най-далечното бъдеще. Във връзка с това възникват безкрайно много проблеми, но аз ще обърна внимание само на една. Представете си, че група хора, които тръгват към недрата на Галактиката, ще се върнат на Земята след няколкостотин или дори хиляди години. Тия хора напускат земното общество при определен етап на развитие, оставят на земята свои близки, приятели, възпитани са в конкретна културна формация, имат установени обичаи, навици и наклонности в областта на изкуството, на ежедневиия живот, на научната работа и така нататък. И ето че те ще се върнат при общество, което им е напълно непознато, понеже непрекъснато се е развивало през вековете, докато те са спрели на оня етап, който е съществувал в момента, когато са напускали Земята. Тук виждам големи трудности. Групата, която се връща, ще бъде в значителна степен отчуждена от земното общество, ако ли пък — което смятам, че ще настъпи — трансгалактическите и още по-далечните експедиции станат всеобщо явление, тогава от време на време на Земята ще се връщат кораби с хора от набор 3100, 3200, 3500, 4000 и така нататък; следователно ще възниква особено съседство между разнообразно поколение и трябва да бъдат намерени нови форми на съвместно съществуване, които ще ускорят претопяването на тия завърнали се групи в обществото. Разбира се, това са проблеми на много далечното бъдеще и то ще трябва само да се справи с тях; засегнах ги, понеже смятам, че за напредъка е характерен процесът на възникване на нови трудности в момента, когато пред нас се откриват нови области на живота... Това е всичко, което исках да кажа.

Гообар остави тебешира.

— Има ли някакви въпроси? — каза той, без да гледа към залата. Мъчеше се безуспешно да избърше с кърпичка полепналия тебеширен прах по пръстите си.

Още към края на доклада няколко десетки хора бяха излезли пред първата редица столове, а сега всички напуснаха местата си и като се нижеха надолу по пътеките, струпаха се при черната дъска, сякаш ги притегляше веригата от написаните с неравен почерк формули. Когато минаваше край мене, Трегуб ме погледна със замаяни очи, размърда устни, като че ли искаше да проговори, но не издаде глас и пак се обърна към черната дъска.

Погледнах към Гообар. Беше много уморен, с двете си ръце се подпираше на масата. Търсех по лицето му гордост, триумф поради свръхчовешкото постижение, с което бе отворил цялата вселена за хората. Нищо подобно нямаше по него. Той гледаше застаналите неподвижно все още мълчаливи хора и почти незабелязано се усмихваше със същата усмивка, която видях, когато бях в безвъздушното пространство, а той бе обърнат към безпределните простори на звездите.

Трудно е да се опише настроението, което ни обзе след доклада на Гообар. Когато премина първото впечатление, когато подробни съобщения под формата на радиовълни бяха изпратени към Земята (те щяха да стигнат там едва след повече от две години), специално образуван междугрупов организационен съвет започна да разпределя между изследователските колективи програмите на новите задачи, свързани с проектите за трансгалактично пътешествие. Конструкторите се заловиха да правят изчисления за ракети от нов тип, способни да пробият преградата на пределната скорост, кибернетиците трябваше да разработят нови видове автомати, необходими за кормуването на такива ракети; имаше толкова много работа, та стана ясно, че колективът на „Геа“ ще смогне да поеме само малка част от нея. Гообар и другите биофизици също не възнамеряваха да почиват на лаврите си, а търсеха по-нататъшните логически последствия от теорията. Всичко ставаше с някаква, би могло да се каже, организирана страст, която запали хората; същевременно на кораба зацари празнично, светло спокойствие; трите часа на доклада ни дадоха

толкова много сили за преодоляването на междузвездното пространство, че почти престанавме да забелязваме ледения мрак, който продължаваше да тежи около „Геа“. На другия ден вечерта не можах да се въздържа от усмивка, когато видях как по звездната галерия се разхождаха десетки хора като в първите дни от пътуването, не — още по-свободно: те се спираха, сочеха си далечните съзвездия, сякаш това бяха светлини на градове, които трябва да се посетят в бъдеще.

Късно вечерта отидох при Тер Хаар; историкът бе поканил приятелите си Амета, Зорин, Ниле, Тембхара, Руделик и мене на чаша вино, за да почетем в домашен кът, както той каза, нашия триумф. Заседяхме се у историка до късно през нощта. Ние, които досега със заговор за мълчание забулвахме въпросите за галактичната космодромия, сега разисквахме на тази тема като за отдавна предчувствувана очевидност. По едно време, вече доста след полунощ, Тер Хаар, който почти през цялото време не се обади, каза:

— Знаете ли, че „Геа“ не може да се преустрои в „свръхпределен“ кораб?

— Разбира се — отговори Руделик. — Мощностите на двигателите са твърде малки, а са необходими и съвсем нови автомати.

— Още почти три години ни делят от целта — продължаваше историкът, сякаш не бе чул забележката, — след това ще има изследвания на планетите на Кентавър, които ще продължат поне две години, дори повече, после ни трябва осем години за връщането — общо седемнайсет години; няма да бъдем вече млади, когато се намерим на Земята. Следващата експедиция „истинската“ междугалактична, няма да тръгне много скоро, ще измине доста време в проби и експерименти...

— Та какво от това? Не разбирам защо говориш това, професоре? — попита нетърпеливо Руделик.

Ние също с учудване гледахме историка, който продължаваше, без да се смути:

— Навярно никой от нас не ще тръгне за галактичното пространство... така че, право казано, в нашия живот не се е променило нищо. Всичко е постарому; откритието на Гообар ни най-малко няма да повлияе върху нашата съдба — нито сега, нито в бъдеще — нали?

След миг на всеобщо изумление Руделик се развика:

— Но какво говориш ти! Как така, изглежда, че си сляп, щом не си забелязал онова, което става на „Геа“!

— Напротив, забелязал съм и затова желая да разбера причината на тая възбуда, понеже, както казах, нашата съдба...

— Тъй било то, нямало да се променят — ядосано довърши Руделик. — Ти казваш, че нищо не се е променило в съдбата ни, а аз ти казвам, че всичко. Професоре! Човече! Нима не си бил с нас през тия четири години, нима не си изпитвал тоя ужасен гнет на чакането, който — непрекъснато оборван, непрекъснато отхвърлян — се връщаше с все нова маска? И никаква надежда за в бъдеще — стигаше да си представиш, че към звезди, малко по-далечни от Алфа Кентавър, корабите ще летят по трийсет, по четирийсет години, че пътешествието ще бъде вечен затвор, че междузвездното пространство ще поглъща корабите и ще връща на Земята старци и деца, които не познават истинското небе, че никога няма да преминем границата на някакъв си Сириус — достатъчно беше да осъзнаем това нещо, казвам, за да бъде човекът обзет от отчаяние... А сега знаем, че пътуванията ще изглеждат съвсем другояче, че ще спрем разлива на бездната, че тя не само няма да изяжда, да унищожава живота, като го превръща с проточено безброй години, ужасно изчакване, а че хората няма да я усещат. Не само това! Че като пътува, да кажем, от Евразия за Австралия, човек може би ще остарява повече, отколкото при пътуването си за мъглявината на Ловните кучета, понеже на Земята не можем да задържим хода на времето, както ще бъде възможно, дори необходимо в звездния кораб!

— Всичко това е много хубаво — настояваше упорито Тер Хаар, — но ти непрекъснато говориш за бъдещи експедиции. Е добре, обаче ти, който се намиращ не на борда на тоя „свръхпределен“ звезден кораб, а на „старомодната“ „Геа“, каква полза имаш от това откритие?

Руделик ни изгледа отчаяно, няколко пъти помръдна устни, въздъхна, сви рамене и не каза нищо.

Изведнъж Тер Хаар се разсмя. Смя се дълго, сам, най-сетне между един и втори пристъп на веселост извика:

— Не... не... Момент... Чакайте...

Той затвори очи, избърса сълзите си и каза:

— Трябва да ми простите. Нямах намерение да се забавлявам за ваша сметка. Проблемата е наистина важна и интересна, а именно: колко от това, което съставя най-същественото съдържание на нашия живот, се намира наистина извън физичните му предели!

— Да — каза Ниле. — Но няма винаги ще бъде така? Нима хората винаги ще умират?

Настъпи тишина, която прекъсна гласът на Темхара:

— Представи си, Ниле, един предмет, съставен от три прави прътчета, чиито краища са свързани помежду си. Каква фигура ще представя това?

— Триъгълник.

— Правилно. Триъгълната форма се образува при свързване на прътчетата независимо дали я искам, или не. Ако някой ме накараше да свържа така тия прътчета, но едновременно ми заявеше категорично, че образуваната при това действие фигура не бива да бъде триъгълник, като конструктор ще кажа, че тая задача е нерешаема — както днес, така и след милиард години. А сега, като преминем към твоите думи, отговорът зависи от това дали смъртта е необходима за съществуването на живота, или не?

— Как може да бъде необходима? Та нали тя е отрицание на живота?

— За единицата — да, но не и за вида. Ако поискам с една дума да отговоря на въпроса в какво се състои двигателят на биологичната еволюция, бих казал: в променливостта. Ако не беше тя, образуваната в глъбините на археозоичния океан първична плазма би вегетирала в един и същ вид до ден-днешен и не би произвела от себе си невъобразимото богатство от растителни и животински форми, от които е произлязъл човекът. А сега: благодарение на какво е възможна тая променливост? Благодарение на това, че едни форми отстъпват пред други, че се ражда потомство и в тоя процес от поколение на поколение възникват трудни за наблюдаване, дребни, но в течение на милиони години сумиращи се промени, които дават начало на нови видове и типове. А преведено на наш обикновен език, изчезването на родителските форми в полза на потомствените, отстъпването на едни поколения пред други се нарича смърт. Без смъртта не би имало променливост. Без променливостта не би имало еволюция. Без еволюцията не би имало човек. Ето отговора на твоя въпрос.

— Ти доказа, че в основата на конструкционните предпоставки на еволюцията се намира смъртността на нейните създания — каза след доста време Ниле. — Съгласен съм с това. Но щом еволюцията не е в състояние да създаде безсмъртие, може би човекът ще извърши това?

Тембхара мълчеше.

— А дори ако — зачу се глас в дъното на стаята, — а дори ако...

Погледнахме натам. Говореше Амета.

— Какво е смъртта? Кошмарно припомняне за небитието ли? Образ на тоя свенлив прах, в какъвто ще се превърнем ли? Познание, че като започваме борба със земята и небето, и звездите, побеждаваме мъртвата материя, за да се върнем в нея? Да. И още, че окисляването на белтъчините в нашите тела, което поражда музика и наслада, преминава в гниене? Да. Но едновременно това е извор на безценна стойност във всеки миг, при всеки дъх, заповед за налягане на най-добрите ни сили, за да успеем да извършим и предадем колкото може повече на тия, които ще дойдат след нас; това е напомняне за непоколебимата отговорност за всяко действие, тъй като нито едно нещо, вече извършено, не може да бъде върнато назад, нито забравено в толкова късо време, колкото трае животът на човека. А чрез всичко това смъртта ни учи да обичаме живота и най-вече другите хора, също така смъртни, също така пълни със смелост и боязън, които също така с копнеж надничат извън границите на физическото си съществуване и с любов изграждат това бъдеще, което няма да им бъде дадено да видят. Ако придобие безсмъртие, човекът ще бъде принуден да се откаже от най-ценното нещо — от паметта, защото какъв мозък би обхванал това огромно количество от спомени, което се нарича безкрайност?

Той би трябвало да притежава студената мъдрост и безмилостното спокойствие на боговете, в които са вярвалите древните, но кой би бил толкова безумен да иска да стане бог, щом може да бъде човек? Кой би искал да живее вечно, щом със смъртта си може да даде живот на другите, както астрогаторът Сонграм? Не желая такъв свят. Всяко туптене на сърцето ми е възхвала на живота и поради това ви казвам: аз не ще разреша да ни отнемат смъртта.

СЛЪНЦАТА НА КЕНТАВЪР

Ръководител на астрозоологическата секция беше професор Ентръл, много бодър и избухлив старец, който приближаваше деветдесетте години. Вече на „Геа“ той публикува стотния си труд. През почти едновековния живот беше създал систематика на съществата, които обитават планети на слънца, различни от нашето, а именно: свръхвеликани и великани, цефеиди, радиозвезди, бели и червени джуджета. Както е известно, астрозоологията е област, по чийто адрес с удоволствие се пускат шеги. Няма нищо чудно в това, ако си дадем сметка, че макар да се занимават от векове с тая област, учените никога не са видели жив организъм извън Земята, освен няколко вида нисши растения и мъхове на Марс. Ето защо в нея има много ялова спекулация и почти толкова оборващи се школи, колкото са специалистите. Ентръл между другото беше откривател (язвителните хора казваха „изобретател“) на дъхоосезателното чувство, каквото според него трябва да притежават съществата на планети, потънали във вечна нощ. Това сетиво уж било давало възможност да се долавят не само миризмите, но и формите на предметите, които ги излъчват. Заседанията на секцията на астрозоолозите, на които се разискваха такива и подобни проблеми, бяха безкраен низ от спорове. Обикновено ги посещаваха доста много гости, които желяеха не толкова да разширят знанията си за населението на другите светове, колкото да видят как Ентръл разгорещен хвърля мълнии върху опонентите си.

Веднъж, когато в дневния ред се намираше проблемата за външния изглед на съществата от планетната система на Алфа Кентавър, някаква личност се надигна от последния ред на фотьойлите и поиска думата, това беше професор Трегуб.

Антагонизмът между Ентръл и Трегуб беше всеобщо известен; трябва да кажа, че превъзходният астрофизик правеше много неща, за да го подклажда. Ту наричаше астрозоологията „плод, недоносен с девет века“, понеже тая наука се била създала деветстотин години

преждевременно, та да не могат хипотезите им да бъдат проверени със звездните полети, ту пък, подпитан в кулоарите на заседателната зала да каже какво е мнението му за последния труд на Ентръл, отговаряше, че „Пинг Муа изучавал при Фу Чен изкуството да убива дракони. След шест години трудни занимания овладял това изкуство до съвършенство, но никъде нямало случай да го опита...“

Веднъж го попитах защо е толкова неблагоприятно разположен към астрозоолога. Той ми отговори:

— Ясно е, че те се чувствуват най-добре тогава, когато някоя звезда изобщо няма планети. Тогава с най-голяма подробност, разправят как биха изглеждали създанията, които обитават планетите от тая звезда, ако тя би притежавала планети. Това са схоластиците на ХХХ век. Имат твърде малко доверие в природата, а твърде голямо в себе си.

Всяко такова изказване на Трегуб рано или късно стигаше до ушите на Ентръл и докарваше стареца до ярост, с която впрочем се чувствуваше отлично, понеже — както се носеше слух — това било нормалното състояние на ума му.

И тъй, когато Трегуб поиска думата, астрозоолозите се наежиха, а гостите протегнаха шии в очакване на някаква нова язвителност. Трегуб най-сериозно заяви, че според него човек изобщо няма да успее да види съществата от системата на Кентавър. Настъпи пълна със смущение тишина, всред която добави, че предлага един експеримент.

— Аз — каза той — ще бъда човекът, пред чиито очи стои именно такова живо същество, а вие ще ме питате как изглежда. Ако въз основа на моите честни, подробни и най-добросъвестно давани отговори успеете да построите дори в най-общи черти образа на това същество, ще ви призная победа. В противен случай ще излезе, че аз съм бил прав.

Астрозоолозите се съветваха тихо. Ентръл подозираше парадокс или шега; Трегуб уверяваше, че намеренията му са най-сериозни. Най-сетне Ентръл излезе посред залата и покани там Трегуб, който отговори, че предпочита да говори от мястото си. Старият изследовател на звездната фауна подаде напред сухата си брадичка като за атака и започна:

— Колко голямо е това същество?

— Понякога е малко по-високо от човека, понякога става пониско, ту пък съвсем мъничко.

— Значи ли това, че се свива и разширява?

— Не, навярно това става по начин, подобен на този, по какъвто човекът привидно намалява ръста си като коленичи, сяда или се навежда.

— Дето ще рече, това същество може да коленичи, да сяда и да се навежда. Защо веднага не каза това? — попита Ентръл, като се разгорещяваше.

— Казах това само като сравнение с човека, понеже да се коленичи, необходими са крака, за навеждане трябва плещи, гръб — нищо такова не виждам в това същество.

— То има ли крайници?

— Изглежда, че има.

— Как така изглежда? Не си ли сигурен?

— Не съм.

— Защо?

— То зависи какво причисляваме към крайниците. Ако създанието от друга планета за пръв път види човека, би могло да стигне до заключение, че човекът притежава пет крайници и би прибавило, че с петия издава глас и приема храна, ако сметне главата за вид крайник. Това звучи чудновато, но то е само последица от извънчовешка гледна точка. Така и аз несъмнено виждам крайниците на съществото, които наглед се очертават в пространството, но не зная дали това не са само стеснявания на тялото му.

— Но дали тия „части на съществото, които се очертават наглед“, не са случайно от изкуствен произход като например обувките или облеклото на хората? — попита Ентръл и плъзна по нас поглед, който сякаш казваше: „Искаше да ме надхитри, но си намери майстора.“

Трегуб не отговори веднага и лицето на стареца започна да придобива триумфален израз, който обаче се изпаряваше наред с обясненията на астрофизика:

— Не зная какво в това същество е изкуствено и какво е естествено. Извънземското същество също не би знаело къде свършва нашето облекло и започва тялото. Може би ще предположи, че някои части от това тяло са покрити със „засъхнали секреции от заднотелесните жлези“, както би могъл да нарече нашето облекло. Ако

пък види човек на кон, би могъл да смята, че това е някакъв кентавър, а ако освен това види как конникът слиза от коня, би бил готов да сметне, че това е акт на разпадане на един индивид на два... Така че може би и това, което виждам, съвсем да ще е едно същество, но две, а може би дори цял конгломерат...

Ентръл се намръщи, но след кратко обмисляне каза:

— Може би ще разбереш кои части на съществото са крайници според действията, които върши с тях?

— Като питаш така, правиш грешка. Както виждам, започваш да се съгласяваш с моите твърдения, че съществото е толкова различно построено от човека, та е напълно невъзможно да се сравнят помежду си, но макар и да се съгласяваш с това, смяташ, че въпреки липсата на каквато и да било прилика на неговото тяло с нашето може би си приличат действията му; тук обаче, разбира се, несъзнателно, попадаш в антропоцентризм. Наистина съществото извършва разнообразни движения, но аз напълно не разбирам значението им.

— Добре — каза Ентръл. — Да опитаме другояче. — Той примижа с очи, сякаш прикриваше острието на новия си въпрос, и каза:

— Това същество гръбначно ли е?

Трегуб въздържа усмивката си.

— За да познаеш структурата на съществото, искаш да се обърнеш към морфологията и физиологията. Е, да, по такъв начин положително би успял да научиш много неща за него, но за да ти отговоря, би трябвало най-напред лично да го изследвам, а аз трябваше да отговоря на въпроси, които се отнасят само до външния му вид. И така, можеш ли да го нарисуваш, дори в най-общите му черти?

Старият астрозоолог мълчеше.

— В основите на мисленето на всеки от нас — обади се Трегуб — се крие атавистично, безразсъдно убеждение, че разумните същества от друга система трябва някак си телесно да приличат на нас, макар по най-общ начин, карикатурен, дори уродлив. А в действителност може да бъде съвсем иначе. Този, който види такова същество, може да се почувствува като сляп по рождение човек, на когото някой ден възвръщат зрението чрез операция. Вместо познатия нам подреден, пространствен свят с измерения, изпълнен с разнообразно обогрени и оформени предмети, тоя човек вижда само

хаос от подвижни по-тъмни и по-светли петна и дълго време трябва да учи, докато сложи тоя нов свят в рамките на стария опит на другите си сетива. Може би, преди да се научим да виждаме истински, тоест с един поглед да обхващаме и разбираме структурата на тия същества, ще се наложи първо да опознаем историята на еволюцията на живота върху тяхната планета, условията на средата, която го е оформила, множеството от видовете, които са ги предшествовали, и чак тогава онова, което на пръв поглед изглежда хаос, ще се окаже ред и неизбежност, възникнали от законите на естественото развитие.

Като приключваше дискусията, Ентръл, то се знае, не се призна за победен. Той държа дълга лекция, в която описваше анатомията и физиологията на жителите на системата Кентавър, сякаш ги познаваше от години. Според него те са построени от високо метализирани тъкани, за да предпазват вътрешностите на организмите им от пронизително излъчване на слънцата, които в миналото са били по-светли от нашето. Трегуб не взе вече дума, само след завършване на заседанието се обади уж на себе си:

— Все пак по-приятно се приказва с машини; те не се мъчат да украсяват грешките си!

Ентръл, който имаше много добър слух, така удари с ръце по катедрата, та чак гръмна, и се развика из цялата зала:

— Фактите ще решат, колега Трегуб! Фактите ще решат!

Астрономът се поклони изискано на противника си.

Изтичаше вече седмата година от пътуването и приближаваше моментът, в който всичките ни очаквания, планове и надежди щяха да се сблъскат с действителността.

Проксима светеше с все по-жив пурпур. С наръчни телескопи се виждаха планетите на това Червено джудже — по-далечната планета по големина надвишаваше Юпитер, а по-близката по размери беше колкото Марс. Две други съставни части на тая звездна система, слънцата А и Б Кентавър, имаха големи планетни семейства. И двете сияеха на нашето небе като звезди с ослепителна белота, отдалечени помежду си с няколко минути по дъгата. Втора, далеч по-слаба двойка представяха Сириус и Бетелгойза, които образуваха синьо-червена на вид двойна звезда.

Но Червеното джудже растеше толкова бавно, че нито от ден на ден, нито дори от седмица на седмица можеше да се забележи разлика

и все пак мракът на звездните галерии незабелязано редеше, чернилото му отслабваше, разредено с много лека сивота.

Една сутрин хората почнаха да си посочват нещо в това с най-тъмен пурпур изпълнено пространство: предметите и телата ни започнаха да хвърлят сенки по палубата.

Когато разстоянието до Джуджето намаля на шестстотин милиарда километра, раздаде се отдавна нечуваният звук на предупредителните сигнали и оттогава се повтаряше всяка вечер: „Геа“ намаляваше скоростта си. Удивително беше да търсим в спомените си угнетителните чувства, които някога будеше тоя сигнал, а сега звучеше като фанфари на победа. След шестнайсет седмици постепенно намаляване на скоростта нашият кораб намали хода си до 4000 километра в секунда и приближаваше до първата планета на Червеното джудже. Неговата еклиптика образуваше ъгъл от четирийсет градуса с посоката на движението на „Геа“. Астрогаторите нарочно не въведоха кораба в плоскостта на въртенето на планетите, понеже трябваше да се очаква, че както наблизко до нашето слънце и тя е пълна с метеоритен прах, който затруднява маневрирането. Първата планета минахме на разстояние четиристотин милиона километра, астрофизиците и планетолозите бяха на непрекъснати, денонощни дежурства при своите наблюдателни апарати. Не се доближихме до планетата, понеже тя беше скално, вледенено кълбо, покрито с дебел пласт замръзнали газове.

На деветнайсетия ден след отминаването на нейната орбита „Геа“ се носеше на незначително, едва на четиристотин хиляди километра разстояние от еклиптиката; космичен прах все още не бяхме срещали. Късно вечерта, когато си лягах, се обадиха високоговорителите и съобщиха, че след малко обсерваторията ще предаде извънредно комюнике. След една минута очакване се дочу гласът на Трегуб, който каза, че преди петнайсет минути „Геа“ е прекосила зона с газ с необикновен химически състав и сега маневрира, за да намери дирята ѝ.

Бързо се облякох и отидох на звездната палуба; въпреки че беше след полунощ, гъмжеше от хора. Далече долу, по-ниско от левия борд, всред мраковете пламтеше Червеното джудже в наглед неподвижно обкръжение от пламенни езици. Блясъкът, който изпращаше, се равняваше на едва 1/20 000 от слънчевия, но бездната сякаш беше

наситена с кърваво обогрена мъгла. Горесте се простираше все еднаква тъмнина. Изведнъж хорост, къс възклик се изтръгна от всички гърди.

„Геа“ навлезе в зона от газ, който светеше при сблъскването си с бронята на кораба; в един миг бордовете бяха обгърнати от леко мъждукаща слаба светлина; при сиянието си тя се разпръскваше на ивици и гаснеше далече зад кърмата; така летяхме в облака от призрачни проблясъци. Наскоро „Геа“ пак излезе в празно пространство и отново, като още повече намали хода си, така че почти спря в просторите, повдигна носа си нагоре (всички тия маневри както обикновено предизвикваха впечатление, че се върти и обръща неподвижната звездна зона) и повторно попадна в струя от невидимия газ. Той беше твърде много разреден и когато корабът бавно навлезе в него, не издаваше светлина, едва когато скоростта ни се увеличи до 900 километра в секунда, йонизираните атоми започнаха да святкат в резултат на сблъскванията с бронята и по стените на галерията отново затрептяха бледи светлинни езици.

При нас дойде един от астрофизиците, който току-що бе завършил дежурството си. Той разказа, че според анализа ивицата от газ, всред който се движим, е молекулен кислород. Това предизвика всеобщо удивление, понеже в междузвездното пространство не се срещат струпвания от свободен кислород.

— Астрогаторите предполагат — каза астрофизикът, — че сме навлезли в опашката на някаква извънредно особена комета, и са склонни да отделят малко време, за да я открият, затова „Геа“ нахлу върте в газовата струя и летя така, като че ли я разпаря.

Тази струя, както след няколко часа показаха изчисленията на автоматите, беше закривена в съгласие с предположенията, че ще да е газова опашка на някое космично тяло, твърде дребно, та не можехме да го забележим. Следният ден, нощта и още един ден изминаха в гонитба по бягащата пред нас, все още невидима глава на кометата. Едва през третата нощ, пак в много късно време, във всички високоговорители се обади Трегуб и събщи, че главният телетактор е открил главата на кометата, отдалечена от нас на деветнайсет милиона километра.

Върволиците хора тръгнаха към обсерваторията, но главата на кометата, видима в мрака като бяла точка, дълго време не увеличаваше привидния си диаметър. Вечерта вече беше възможно да се измери

големината ѝ: тя не надминаваше километър. Астрогаторите решиха, че твърде много време посвещаваме на загадката с тая комета; проблемата е безспорно важна за астрофизиците, но е в противоречие с главната цел на пътешествието и сега трябва да се върнем на изоставения курс. Все пак астрофизиците измолиха още една нощ гонитба подир кометата; с оглед на малкото „населяване“ на междузвездното пространство в тая област увеличихме скоростта до 950 километра в секунда и корабът, обгърнат с все по-бурно пламтене на кислорода, летеше подир главата на кометата. В пет часа сутринта Трегуб се обади по високоговорителите и от първите му думи всички сърца затуптяха силно, понеже гласът на тоя така винаги самообладан човек трепереше.

— Говори Централната обсерватория на „Геа“. Мнимата глава на комета не е космично тяло, а изкуствено тяло, подобно на нашия звезден кораб.

Трудно е да се опише възбудата, която зацари по палубите. Корабът продължаваше да лети по права линия подир бледото петно, което бягаше всред мраковете; в обсерваториите се събра такава тълпа, че най-сетне астрофизиците бяха принудени да помолят част от любопитните да излязат, понеже им пречат на работата. Тогава всички се въоръжиха с наблюдателни апарати, каквито изобщо им бяха достъпни, и се струпяха в предната част на лявата бордова галерия, откъдето вече с просто око се забелязваше точката, която мудно се движеше по неподвижното звездно небе.

Когато разстоянието помежду ни намаля на хиляда километра, „Геа“ насочи радиопредавателните антени към чуждия кораб и като разгърна цялата емисионна мощност на своите силни апарати за радиопредавания, насочи към него призив. Давахме си сметка, че непознатите същества няма да ни разберат, та непрекъснато предавахме съотношенията на Питагоровите триъгълници и други прости геометрични съотношения, но тоя наш зов през простора оставаше без отговор. Насочените към кораба радиоприемници мълчаха.

Тогава започнахме да сигнализираме със светлини; от носовите дюзи в черния простор излетяха атомни светкавици, които се раздипляха като жили от сребърен огън зелени и сини сигнални

ракети, обаче корабът, който се мяркаше в далечината, продължаваше да тъне в пълно мълчание.

Най-сетне след пладне съветът на астрогаторите реши да изпрати лека разузнавателна ракета; на нея щеше да има само автомати. И наистина към шестнайсет часа местно време около двеста души, които се бяха струпали на горната галерия на летището, гледаха отвисоко как влекачи влачат една четиринайсеттонова обла пура на стартовия коловоз, а вътре в нея влизат автомати с матови брони.

Ракетата потъна в катапулта, вътрешните клапи се затвориха и след миг, когато невидимият за нас главен астрогатор натисна контакта върху таблото в Централното кормилно управление, вътрешността на „Геа“ бе пронизана от глух, спокоен звук, сякаш бе ударил гигантски часовник. По стоманената конструкция на кораба премина почти недоловимо трепване; ракетата, изстреляна от носовия катапулт, се откъсна от кораба, направи около него завой и литна към целта, управлявана посредством радиовълни.

Отидохме на звездната палуба, за да наблюдаваме оттам понататъшния ход на събитията. За жалост почти нищо не можеше да се види, понеже над непознатия кораб пламтяха слънцата-близнаци на Кентавър, които затрудняваха наблюдаването с ослепителния си блясък. Ивицата от разреден кислород вече не светеше, понеже всички двигателни агрегати бяха изключени и ние се движехме само като спътник на Червеното джудже. Благодарение на любезността на Павел Борел разполагах с далекоглед със стократно приближаване; като го нагласих в предната част на галерия и свивах очи поради непоносимата светлина, видях как нашата ракета слабо блещука с език от изгорели атомни газове и пори мрака. Най-сетне се приближи до кораба толкова близо, че се сля с него в едно петно. Огънят, който излизаше от дюзите ѝ, угасна, изглежда, че ракетата спря. Предавателната ѝ уредба беше непосредствено свързана с общата мрежа от радиоточки на „Геа“, така че всяко съобщение, изпратено от автоматите, веднага стигаше до нас. Първото дойде в единайсетата минута след старта. То гласеше:

„Непознатият кораб е повреден.“

Второто след още три минути:

„Правим усилие да влезем вътре, без да нарушим външната обвивка.“

После настъпи мълчание. Астрогаторите изпратиха въпросителен сигнал, но нямаше отговор. Сърцата ни започнаха да се свиват от безпокойство; внезапно се чу само една дума: „Връщаме се“ — и в същото време съзряхме светването на пуснат мотор.

Ракетата направи обикновената маневра, приближи се до приемната ниша и всмукана от магнитното поле, се намери на първия хоризонтал на пътническото летище.

Пак слязохме долу с асансьорите. Двойните клапи на люка се отвориха, носът на ракетата се подаде, спря и потеглен със стоманен лост, почна да се вдига, та показа целия корпус. Механоавтомати отвъртяха едновременно от четирите страни болтовете на изходната клапа; настана гробна тишина, в която се чуваше работата на все още неизключения охладителен пулсатор на ракетата. Под нея стояха петнайсетина човека: астрогатори, физици и инженери от персонала на летището. През отворения люк излязоха първите автомати и се спуснаха на платформата. Гротрян им зададе някакъв въпрос; не дочухме отговора, само възклик, който се изтръгна от хората там. На свой ред няколко гласа се обадиха отгоре:

Какво казват те?!

Гротрян повдигна внезапно побледнялото си лице:

— Те казват, че там има хора.

„UNITED STATES INTERSTELLAR FORCE“^[1]

След половин час екипажът на „Геа“, събран в галерията на летището, гледаше как Ланцелот Гротрян, асистентът му Пьотър от Ганимед. Тембхара, инженерите Трелоар и Утенеут, както и Тер Хаар влизат по стълбичката в поставената на коловоза ракета.

Друга товарна ракета с уреди и автомати щеше да бъде пилотирана от Амета, първоначално се мислеше той да бъде сам, но в последния момент решиха, че експедицията може би ще се нуждае от лекар, и изборът падна върху мене.

Стоях до пилота на дъното на халето и натоварен с екипировка за междузвезден път, се опитвах да се държа непринудено като него. Ажурната конструкция на свода, коловозите, наклонени към стартовите люкове, корпусите на ракетите — всичко сияеше с нежната сребристост на берилия, с един оцвет по-тъмна от среброто на нашите скафандри.

Когато клапата на входния люк се затвори след последния човек, от стената излезе голямо стоманено бутало и пъкна ракетата в шахтата на изстрелване. Раздаде се сподавен грохот на катапулт. Изминаха двайсет секунди, докато върху диска на сигнализатора пламна зелена светлина. Буталото се дръпна назад и пъкна на освободения коловоз втора ракета. Покачихме се отгоре ѝ.

Исках с някакъв жест да се сбогувам със събраните горе хора, но цареше толкова съсредоточено мълчание, че спуснах наличника на шлема и влязох вътре подир Амета.

В носа беше тясно. Щом се разположих до пилота и затегнах коланите, чу се сигнал, контролните светлини на кормилото пламнаха и ракетата, бутана от стоманената лапа, се спусна вътре в тунела. Чу се гръм. Усетих как бурно се увеличава теглото на тялото ми. В кръглия прозорец пред главата на Амета зачерня небето. Летяхме.

Като направи предписания завой около „Геа“, Амета включи двигателите с малка мощност. Едва когато се отдалечихме от кораба, с церемониално движение, с двете ръце пъхна лостовете на ускорителите. Не толкова с ушите, колкото с цялото си тяло, увиснало на пружиниращ плат, усетих дълбокия напевен тон, с който атомните газове излитат от дюзите.

Исках да погледна през прозореца, за да намеря първата ракета, но не беше лесно да се стори това поради теснотията в кабината. Веднъж-дваж лицето на Амета се обля от кървав блясък и в стъклата на циферблатите затрептяха рубинови искри — при завоите на ракетата Червеното джудже назърташе в прозореца и изливаше върху нас студен блясък. Повдигнах се на лакти. Видях само извитите назад трепетливи пламъци, които изскачаха от носа на ракетата, понеже намалявахме скоростта със спирачките.

Вдигнах се по-високо и изведнъж съзрях непознатия кораб.

Това приличаше на вретено с еднакво заострени нос и опашка. Внезапно през средата на корпуса му светна далечна звезда. Помислих, че е прозрачен, но веднага осъзнах грешката си. Това съвсем не беше междузвезден кораб, а някакъв примитивен изкуствен спътник. Онова, което смятах за заострен корпус, всъщност беше пръстен, видян от странична перспектива.

Мнимият кораб растеше бързо, сякаш беше надуван; набъбваше с нечувана бързина; това е типична за междузвездното пространство оптическа измама; точно така изглежда целта на пътуването, когато човек се приближава до нея. Амета пак включи закъснителите и направи завой. Корабът премина долу под нас. Той приличаше на голямо колело със спици с леко сплескана главина. Въртеше се бавно и тръбите на спиците му се движеха лениво върху фона на черните гълбини, сякаш мелеха звездите. От центъра се издигаше закрепена върху решетъчна кула площадка за кацане. Ние обикаляхме, а първата ракета вече слизаше долу. Тя не спря върху площадката за кацане, но се спусна по-ниско и като блещукаше ритмично с пламъците на двигателите си, пригоди движението си към оборотите на околната част на спътника, увисна над нея, изхвърли от носовата спирачка къс пламък, изкара магнитните пипала и се прикрепил към спътника на мястото, където на повърхността му тъмнееше неправилно петно.

Амета лекичко подвижи лостовете. Полетяхме надолу. Плоският диск на площадката за кацане се разрасна чудовищно и закри небето: струваше ни се, че ще го пробием като куршум. Непосредствено над него ракетата вдигна носа си и се стрелна отвесно в черния простор. Нашата продълговата сянка светкавично прелетя по надиплените метални обвивки, които се червенееха мътно в светлината на Джуджето. Сега, когато пак взехме височина, забелязах букви, които минаваха по цялата ширина на площадката. Те образуваха думите

FOR ARMY JETS ONLY^[2]

Амета направи завой и насочи ракетата да обикаля около изкуствения спътник. Намерихме се в плоскостта на пръстена му и летяхме по все по-тясна спирала. Сребърният пръстен на спътника се увеличаваше, докато запълни целия прозорец, закри черното, осеяно със звезди небе и ту потъваше в мрака, ту пламтеше в блясъка на Червеното джудже. Колкото повече Амета натискаше спирачките, тия смени на светлината и тъмнината ставаха все по-бавни.

Намалявахме скоростта. На няколко десетки метра зад прозореца металният борд на спътника бързо бягаше назад. По него тъмнееха някакви нечетливи знаци, понеже разликата в скоростта ги превръщаше в разтрептени ленти. Още един изблик на пламъци от носа — и литналата срещу нас изпъкнала сребърна стена намали толкова много скоростта си, че замазаните ленти се разпаднаха на букви. Прочетох:

A. I. S. O. 6

Амета за последен път включи закъснителите. През бледия пламък, който бликаше от носа, се виждаха да протичат буквите:

U-N-I-T-E-D S-T-A-T-E-S

В прозореца се мярна решетъчната част на кулата и се показаха по-нататъшните думи:

I-N-T-E-R-S-T-E-L-L-A-R-F-O-R-C-E

Празната част на борда мина толкова бавно и близо, че ясно се показаха надлъжните наддебелявания на местата на спойките. След това премина голяма петолъчна звезда и пак букви:

A. I. S. O. 6 UNITED

Надписът се повтаряше. Направихме пълна обиколка.

— Какво означават тия думи? — попитах Амета.

— Не зная — отговори той, без да обръща глава.

Ракетата трепна. Спряхме се непосредствено до първата ракета. Онова, което изглеждаше като петно, беше голям отвор, пробит в стената на пръстена. Не видях другарите, сигурно бяха вече влезли вътре в спътника. Амета отвори задния люк, повика механоавтоматите, откопча коланите и излезе навън.

Към повърхността на пръстена другарите бяха прикрепили въже, опнато върху временни подпорки. Хванахме се здраво за него, понеже изкуственият спътник се въртеше и образуваната центробежна сила можеше лесно да ни хвърли в празното пространство. Стояхме върху голям сребърен кръг. Той се въртеше бавно заедно с нас и се създаваше впечатление, че спътникът седи неподвижно под величествено обикалящата черна сфера със звезди. Далече във висините като пламенна топка се въртеше Червеното джудже. Платформата на централната площадка за кацане, издигната над равнището на пръстена, хвърляше върху светлината му дълга сянка, която ту ни поглъщаше, ту ни изоставяше. Искрах още с погледа си да потърся „Геа“ — би трябвало да се намира някъде върху фона на звездния облак на Стрелец — но Амета вече се спусна в отвора. Тръгнах след него.

Намерихме се в коридор, който минаваше по вътрешността на пръстеновидна тръба. Големият отвор несъмнено е бил пробит от някакъв метеор, който я е пронизал от край до край. Близо до пробива стените на коридора бяха силно смачкани. Разпокъсаните ламарини на облицовката откриваха усукан гредоред, а смачканият като хармоника под образуваше високи гънки, през които трябваше да се прекрачва. Размерите на деформацията говореха за лошото качество на строителните материали.

Дойдохме до първата врата в отвесна плоска преградна стена. Повърхността ѝ беше набита като с мъниста от гъсти изпъкналости,

които образуваха кръстосани линии, после научих от инженерите, че това са така наречените нитове, с които някога са зашивали ламарините.

Вратата беше полуотворена, четири повърхностни драскотини по плоскостта ѝ показваха, че именно оттук са влезли в кораба изпратените по-рано от „Геа“ автомати. През тесен проход стигнахме до нещо като квадратно преддверие; в стената имаше широко отворена втора врата. Амета влезе там пръв. Зад раменете му забелязах другарите.

Те стояха в центъра на дълго, доста обширно помещение; всички бяха запалили нарамниковите лампи на скафандрите, благодарение на което беше доста светло. В стените се виждаха шкафове, някои отворени; вътре лъщеше стъкло. Върху две редици маси бяха натрупани купища от порцеланови и стъклени колби, реторти и чаши; под масите всред купища от керамични чирепи се търкаляха дамаджани с капковидна форма. В един ъгъл се намираше нещо като лабораторна камина със стъклени стени, в друг зееше квадратен отвор. Един от другарите насочи вътре струя светлина, която се отрази о коремите на грамадни бутилки, напълнени с кафява застинала каша. С удивление забелязах, че сводът, стените и подът на това помещение са покрити с оловна броня. Върху парче стъкло, което се подаваше от купчината чирепи, се виждаха някакви букви. Исках да го взема в ръка, но Гротрян се обади с висок глас:

— Не пипай нищо! Минете ето оттук — посочи ни той прохода между масите.

— Какво е това? — попитах аз.

Утенецт манипулираше при механоавтомата.

— Това са култури от бактерии — отговори Гротрян. — Можели са да изтраят при ниската температура.

— Но космическото излъчване трябваше отдавна да ги унищожи... — започнах аз и прекъснах, понеже изведнъж ми стана ясно предназначението на оловния защитен пласт.

Гротрян насочи сноп светлина върху куршуменосивата облицовка на стените.

— Тази броня е защищавала бактериите, но веднага ще стерилизираме всичко — каза той.

Механоавтоматът вдигна уреда за облъчване; той насочи струя ултравиолетови лъчи, убийствени за микроорганизмите. Астрогаторът нареди да бъдат облъчени и нашите скафандри, след което тръгнахме по-нататък.

Така започна нашият поход вътре в изкуствения спътник. Мрачният коридор, издигнат все нагоре, беше потънал в абсолютното всепоемно мълчание на космичната бездна, в което стъпките ни се губеха без ехо. При всяка крачка от пода се издигаше на колебливи кълба безтегловен прах и ни забулваше лениво, носеше се чак до раменете ни и искреше ту сребристо в ивиците светлина от нарамниковите ни прожектори, ту кърваво в светлината на Червеното джудже, която идваше отгоре през кръглите потонни илюминатори; стъкловидните наличници на хората, които вървяха пред мене, пламваха в него рубиново. От полупрозрачните кълба прах или мъгла се подаваха стени и предмети, всички покрити със сива наслойка, струпани тясно, близки колкото да протегнеш ръка; струваше ти се, че вътрешността на тоя пръстеновиден кръг е била обзаведена от някакви пигмеи, така бяха натъпкани преградите и апаратите, толкова ниско трябваше да се навеждат главите във вратите. Прекосихме нещо като склад, затрупан със стоманени балони; по-нататък пак продължаваше коридор, в който кръговете от червена светлина потъваха в облаци прах. Той завършваше с по-голяма от другите врата. Този от нас, който вървеше пръв, избърса с ръкавица скрежа от прикрепената над вратата табела; върху нея имаше следния надпис:

„WELCOME, BOYS, IN THE AMERICAN UNIVERSE!“^[3]

Гротрян бутна крилото на вратата и замря на прага, като ни прегради пътя. Надникнах вътре през рамото му. Два снопа светлина от лампите ни осветяваха висока стая, от двете страни обградена със скели, които помислих за клетки, а всъщност това бяха легла на етажи. Досам краката на Гротрян, обути в сребрист метал, лежеше нещо сгърчено като полуизпразнен чувал от зеленикав брезент. Чувалът се раздвояваше от едната страна, а по-близката до астрогатора страна завършваше с топчесто надебеление. Изтръпнах.

Това беше човек.

Лежеше по гръб с подвити крака, притиснал ръце с тялото си. Кожен шлем покриваше лицето му. Той беше мъртъв от векове. Трябваше да се очаква подобно откритие. Дали той така уплаши Гротрян? Астрогаторът гледаше не към легналия, а към отсрещната стена. Оттам гледаше гола жена. Тя седеше върху гърба на голяма костенурка, метнала крак въз крак, с цветето, което държеше в ръка, докосваше оголената си гръд и се усмихваше. На краката си имаше чудновати обувки с ток във форма на остра човка. Ноктите на пръстите ѝ бяха кървави. Също така червени бяха нейните устни, разширени в усмивка, при която се показваха много бели зъби. В тая усмивка имаше нещо неопишимо гадно.

Обърнах глава. Непосредствено зад мене стоеше Тер Хаар. Лицето му зад стъклото на шлема беше сурово и бледо.

— Какво значи това? — попитах, като неволно сниших глас.

Никой не отговори.

Гротрян прекрачи трупа и влезе вътре. Тръгнахме след него през тесния проход между леглата на етажи. Астрогаторът безуспешно се мъчеше да отвори следващата врата. Той повика един механоавтомат, който с кратък замах я удари в средата.

Вратата се разпука. Окачената на стената картина на голата жена се огъна и падна от сътресението, както падат най-леките предмети в бездната: като камък. Облаците прах, които се носеха между мене и покритите с броня плещи на тоя, който вървеше пред мене, се съгъстяваха ведно с навлизането ни в дъното на помещенията без прозорци. Светлината на лампите ни равномерно подскачаше при вървежа, в нейния обсег се показваха мъртъвци, а над техните плоски, кафяви като изсъхнали нощни пеперуди тела гледаха голи жени. Пулсът удряше в слепите ми очи като тракане на призрачен часовник и гърлото ми се свиваше.

Веднъж бях сънувал, че след дълго лутане в тъмна, пуста околност срещнах човек, който се приближи до мене и ми подаде сърдечно ръка. Като гледах отблизо усмихнатото му добродушно лице, внезапно направих чудовищно откритие: това не беше човек. Под изкусно опънатата кожа се криеше някакво същество, което я движеше отвътре; то разтягаше уста в благосклонна усмивка и ме наблюдаваше през цепнатините на клепачите със студен, тъп и едновременно триумфален поглед. И ето сега, когато вървах през облаците прах,

който беше замръзнал в празното пространство въздух, се намерих в обхвата на подобен кошмар. Повечето предмети, които светлината на лампите измъкваше от мрака, ми бяха непознати. В безразборното им натрупване, в бъркотията от мебели и прибори, увити в нагънати одеяла и платнища, лежаха, коленичеха и седяха мумии, по две, по три, с конвулсивно вплетени ръце, с притиснати към пода или отметнати назад лица, с очи, превърнати в бучки мътен лед, с костена лъскавина на зъбите, всичките посипани със снежна прах, лишени от най-малка следа на човешки израз — и все пак това бяха човешки останки; преди векове такива катастрофи са се случвали, това можеше да се разбере.

Но картините по стените? Тия голи жени с бели, тънки пръсти, завършени с кървави нокти като изострени капки, които хвърляха към нас скрити, настойчиви погледи от зъглчето на присвитите си очи, а замръзналите им пози бяха гавра с всичко, което е беззащитна тайна и мълчание на голотата — нима и това бяха хора?

В глухо мълчание преминавахме от една каюта в друга, минахме кухненските помещения, където върху бели плочки се търкаляха купища празни тенекиени съдове и сухи кости, а от лъскавите кранове висяха ледени висулки. Нов участък на коридора — и тук по пода се плъзгаха кръгове червена светлина от илюминаторите. Още една врата. Като прекрачих прага, съзрях от отсрещната страна да влизат осем високи, сребърни фигури; това бяха нашите отражения в голямо колкото цялата стена огледало. В стаята цареше хаос. Между разхвърлени трикраки столчета, тапицирани с червена кожа, върху замръзнали кристали от цветни напитки и чирепи от бутилки лежаха мумии. Най-близката опираше глава о буренце, от което изтичаше течност, превърната в зеленикав лед. С едната си ръка закриваше лицето си, в другата стискаше къса лилаво оксидирана метална тръба. В огледалната плоскост се чернееха многобройни отворчета, обградени с лъчеобразни линии от пукнатини. На потона зееше отворена клапа. Към нея водеше стълбичка. От най-ниското стъпало висяха две тела почти сгънати наполовина. Погледнах назад. Върху стената имаше нарисувана голяма картина. На син фон всред кълбести бели облаци се носеха розови тела на жени.

— Какво е това? — попитах, без да мога да позная собствения си глас.

— Това са атлантиди — отвърна Тер Хаар и като че ли с тия думи бе обяснил всичко, отмина ме, отмести телата, които висяха от стълбичката, и започна да се катери нагоре.

Мумиите легнаха настрани. Главите им бяха обвити с изрезки от раздрани одеяла.

Някоя милосърдна ръка ги бе покрила с парче твърд плат. Изкачихме се нагоре и потънахме в полумрака на тясна шахта, която водеше към централното помещение. Тук трябваше да се придвижваме с помощта на тънки метални въжета, закрепени към стените. Центробежната сила, която създаваше изкуствената гравитация в обиколката на пръстена, отслабваше все повече. Коридорът се затваряше от масивна бронирана врата; избърсахме хрускавия пласт скреж и се показва червен надпис:

ATOMIC POWER SECTION RADIATION DANGER!^[4]

С уреди за рязане тук би трябвало да се работи дълго, ето защо Гротрян извика един автомат, снабден с лъчева горелка. Синьото острие захапа плочата, която пречеше да се влезе. Стоманата се зачерви, в празното пространство се завъртяха листенца от овъглен лак, линията на прореза се извиваше нежно, най-сетне бронята беше прерязана по цялата ѝ дължина; два автомата най-напред я натиснаха, след това дръпнаха към себе си. Големият блок стомана се наклони бавно и беше изкъртен.

Гротрян влезе пръв вътре. Тук беше тъмно; лъчите на прожекторите блуждаеха по някакви задънени кътове и ниши; ориентировката се затрудняваше от липсата на притегляне. Магнитните подметки даваха възможност да се върви, но не можеха напълно да заместят гравитацията. В празното пространство се носеха и лениво преминаваха между нас някакви големи балони, подобни на издути риби; час по час някой от тях отразяваше в полираната си повърхност блясъка на светлината, която падаше върху него. Едва когато механоавтоматите прибраха тия плаващи предмети, закрепиха ги някак и запалиха голям прожектор, видях, че се намирам в сводесто помещение. От потона висеше елеватор, който поддържаше може би четириметрова ракета с груби стабилизатори. Когато прожекторът от

главата на автомата описа кръг, забелязах, че в тъмните ниши са наредени крушообразни балони; бяха повече от трийсет. От всяка ниша излизаха тесни релси, които завършваха под елеватора до въртящия се диск. Гротрян каза на Тер Хаар:

— Бомби, нали?

— Да — отвърна историкът. — Уранови.

Гротрян извика механоавтомата и му поръча да прегледа с рентгенови лъчи един от крушообразните балони. Препреминахме към другата страна, за да видим резултата от рентгеноскопията върху нагласен флуоризиращ екран. Забелязах, че под елеватора подът беше хлътнал; тук се отваряше плитък люк с недозатворена клапа. Наведохме се и погледнах в зиналата разтрога; в бездънната чернота мъждееха звезди.

Механоавтоматът пушна ток. Върху въззелено светналия екран се показва сянката на вътрешната конструкция на балона. Без да се досещам за предназначението му, видях, че в средата се съединяват концентрични тръби, на брой четиринайсет или шестнайсет (сенките можеха да се покриват). Краищата на тръбите бяха съединени горе с кабели, които се събираха на едно място. Утенеут го намери върху външната обвивка на балона; там имаше малко капаче, което се повдигаше на пружина, вътре контактен лост, нищо повече.

Гротрян ни забрани да бараме каквото й да било. Излязохме през отвора, който автоматите бяха изрязали в бронята, и се върнахме в голямото помещение с огледало, в периферната част на спътника. Оттук пътят продължаваше по-нататък по коридора към малка каюта. Под потона се кръстосваха снопове кабели в калъфки, надебелели от скреж. Върху стените се виждаха мраморни разпределителни табла с цели редици контакти; това беше един вид много стара вакуумна машина за изчисления. Под таблата стояха трикраки столове, на тях — четирима сгърчени хора със слушалки на ушите; върху слушалките — шлемове. Лицата бяха покрити с кожени маски. Четвъртият беше увиснал от седалката, шлемът му бе паднал от главата и посребрената с кристалчета от въздух коса докосваше пода. Както при всички други, очите се бяха превърнали в бучки мътен лед.

По-нататъшният сектор на коридора беше постлан с мека, дебела пътека. Нова врата, върху нея дребни сребърни буквички:

COMMANDER IN CHIEF LT JOHN MC MURPHY I WILL DO MY BEST!^[5]

Вътре през два кръгли илюминатора на потона падаха лъчите на Проксима. При нашето влизане нейната червенина се смеси с бялата светлина на нарамниковите лампи. В този силен блясък се показа голяма стая. Тук стояха големи остъклени шкафове със старовремски книги, големи фотьойли, на едната стена висеше карта на Земята според древната проекция на Меркатор: Евразия беше обиколена с дебела червена черта. По цялата преминаваше надпис

„COMMUNIST SPHERE“^[6]

Върху останалата част от света имаше черни букви

„FREE WORLD SPHERE“^[7]

Зад бюрото в широк фотьойл седеше човек. Трябва да е имал някога висок ръст. Неговите протегнати напред крака се подаваха изпод бюрото. Главата беше отметната назад и острата адамова ябълка изпъкваше от шията, увита с шал от бяла кожа, която се подаваше изпод яката на куртката. Зад него на стената се простираше голямо платно на червени и сини ивици и звезди. Мумията беше облечена с кожена куртка, както всички на тоя кораб; ъглите на яката бяха украсени с четири златни звездички. Пред нея всред оскрежени листове хартия стоеше чаша с бучка лед. Надясно имаше празна кожена калъфка и оксидиран предмет с къса цев; той притискаше том със златни букви The Holy Bible^[8]. Когато дойдох по-близо, стори ми се, че командирът на мъртвия кораб се усмихва. Обиколих бюрото и го погледнах в лицето. Тъмносиво, покрито със скреж, то не изразяваше нищо. Разтегнатите вцепенени уста откриваха зъби, стиснати върху някакви лъскави тресчици. Наведох се, като неволно затаих дъх, и

забелязах, че това беше прехапана наполовина стъклена тръбичка. Някой сложи ръка на рамото ми. Беше Тер Хаар.

— Ела — каза той и едва в тоя момент се оборавах, че сме сами в кабината.

От вратата още веднъж погледнах стаята. Червената светлина на Джуджето преминаваше през лицето на мумията, сякаш напразно се мъчеше да го съживи. Изсъхнало, набръчкано, то изглеждаше като че ли извън времето, като че винаги е било мъртво, като че ли никога кръв не е циркулирала в него.

Влязохме в празно помещение. Под потона минаваха снопове успоредни тръби, до стените, наместени в метални стойки, стърчаха редици газови бутилки. Тук бяха всичките другари.

— Тоя спътник — говореше Гротрян — е напуснал Земята преди повече от единайсет века. Атлантидите възнамерявали да разсейват от него бактерии и да хвърлят атомни бомби. За да улучват по-точно, те са вградили в него ракетна уредба, която е давала възможност да се преминава от по-близки на по-далечни земни орбити. Някаква грешка в изчисленията е станала причина да излезе от определената орбита. Така е започнал полетът на тоя кораб в междузвездното пространство. След няколкостотин години той е навлязъл в обсега на привличане на Проксима и със себе си увеличил броя на сателитите ѝ.

Когато Гротрян говореше, неволно си представях как затворените в металния кръг хора са пропадали в ледената глъбина, как бавно е изстивала в тях кръвта, как са се борили за храна и топлина. Стотици години са минали от смъртта на последния, а стоманеният кораб неуморно обикаля около изстиващата звезда и носи вкаменелия си екипаж.

— И тяхната участ — продължаваше астрогаторът — станала подобна на оная, която искали да причинят на другите. При все че понесените от тях мъки преди смъртта им не могат да изкупят опита да изтребят човечеството, все пак смятам, че не трябва нито да изследваме подробностите на тая древна трагедия, нито да оскърбяваме мъртъвците, понеже сега това са само останки, които се превръщат в прах. Човешки останки. Според моето убеждение трябва да унищожим тоя кораб. Не бива никой занапред да види това, което видяхме ние; ето защо трябва незабавно да вземем решение. Тер Хаар?

— Съгласен съм с тебе.

— Утенет?

— Присъединявам се към плана ти.

— Трелоар?

— Съгласен.

— Амета?

— Не съм уверен, че си прав — каза пилотът, — но не се противопоставям на мнозинството. Не зная дали имаме право да забравим всичко това.

— Няма да забравим — отвърна Тер Хаар, — още повече, че преди това ще запиша важните за историческите изследвания факти и ще прибера документите.

Изглеждаше, че Амета иска да ни каже още нещо и Гротрян го погледна очаквателно, но пилотът се дръпна една крачка назад и се извърна. Астрогаторът погледна и към мене. Мълчаливо кимнах с глава. Сега Хер Хаар взе в помощ инженерите и тръгна към каютата на командира. Гротрян излезе, за да се свърже по радиото с „Геа“, а аз без определена цел тръгнах по коридора. Когато вървах така по веднъж вече изминатия път, върна се впечатлението, че съм в ноктите на кошмарен сън. Това впечатление идеше от неосъзнатото досега убеждение, че действителността не може да бъде толкова жестока. Вървах, потънал в мисли, когато внезапна тревога сви сърцето ми; сгрях и се ослушах в бездънната тишина; стори ми се, че съм сам. Не се страхувах от труповете; по-лошо беше съседството на ония изюдени картини, от които над оскрежените от газ мумии се усмихваха през празния простор голи жени.

Ускорих крачка, почнах почти да тичам, когато внезапно забелязах струя светлина, която излизаше от една открената врата. Застанах на прага.

Това беше голяма, празна стая. Срещу вратата имаше висока ниша с дъгообразен свод. В нея висеше дървен кръст, много черен на белия фон. Ненадейно забелязах, че пред нишата е коленичил труп, притиснат до пода: остър гръбнак надигаше черния плат, който го покриваше. Тая мумия, подобна на купчина пръст, хвърляше безформена сянка върху бялата стена. Обърнах поглед към противоположната страна и потърсих източника на светлината. В дъното на стаята стоеше Пьотър от Ганимед. Неговата нарамникова лампа силно осветяваше кръста, а той, строен, грамаден в сребърния

скафандър, със скръстени върху гърдите ръце, дълго гледаше тоя символ на напразната вяра.

[1] Съединени щати — междузвездни сили — Б.пр. ↑

[2] Само за военни цели — Б.пр. ↑

[3] Добре дошли, момчета, в американската вселена. — Б.пр. ↑

[4] Отдел на атомната сила. Опасност от радиация. — Б.пр. ↑

[5] Главнокомандуващ генерал-лейтенант Джон Мак Мърфи. Аз ще изпълня дълга си. — Б.пр. ↑

[6] Комунистическа зона. — Б.пр. ↑

[7] Зона на свободен свят. — Б.пр. ↑

[8] Света библия. — Б.пр. ↑

ЧЕРВЕНОТО ДЖУДЖЕ

Гротрян остави механоавтомати в камерата на атомните бомби. След това ракетите се издигнаха една след друга, описаха кръг около кораба и още веднъж черните букви

„UNITED STATES INTERSTELLAR FORCE“

преминаха пред нашите очи. Ракетите се обърнаха с носовете си към „Геа“, ускориха полета и бързо се намерихме на нейния борд.

Многобройните зрители, струпани на летището, се запътиха към звездната палуба, за да наблюдават оттам унищожаването на изкуствения спътник. И ние тръгнахме нагоре. След десет минути механоавтоматите съобщиха, че са инсталирали взривна радиоапаратура, след което за тях беше изпратена ракета. Когато се върнаха на „Геа“, по високоговорителите се раздаде спокойният глас на Тер Аконян:

— Внимание... минус четири минути... минус три минути... минус минута и половина... минус четирийсет секунди... минус пет секунди.

Сърцата туптяха по-силно. Мълчаливо гледахме в мраковете, където спътникът на атлантидите блещеше като бледен пръстен.

— Внимание... нула... — раздаде се гласът на главния астрогатор.

Храстовидна светкавица раздра тъмнината. Ослепителното кълбо се разду и угаси звездите — все по-голямо и по-бледо. В очите още трептяха светлинни петна, а на разстояние шестстотин километра от „Геа“ се разпръскваше мръснобялото кълбо от дим. Смитах, че това е краят на страшната среща, но вечерта Гротрян ме повика в жилището си. Там намерих всички, които бяха на изкуствения спътник.

След завръщането на „Геа“ съблякохме скафандрите в специално изпразнена камера, после те бяха подложени на подробно бактериологично изследване. Гротрян ни каза, че анализът е установил стерилност на скафандрите.

Като СВЪРШИ, той ни гледаше известно време, сякаш се колебаеше дали да продължи.

— Бих искал да ви съобщя един странен факт — каза той най-сетне. — Може би си спомняте, че само аз докосвах атомната бомба — оная, на която направихме рентгеноскопия. Както установи микрохимичният анализ, на дясната ръкавица на моя скафандър е останала много дребна следа от астрон...

Като виждаше, че не схващаме важността на думите му, Гротрян добави по-тихо:

— Обърна ми внимание фактът, че върху екрана, сложен до бомбата, се показва много бледа сянка на нейната конструкция още преди автоматът да включи рентгеновата тръба. Тая слаба сянка не можеше да бъде хвърлена от собственото излъчване на заредения в бомбата уран 235, понеже той не излъчва достатъчно твърди лъчи, за да преминат през стоманената броня, ето защо това ме наведе на мисълта, че бомбата е била по-рано напръскана с някакъв елемент, който излъчва гама-лъчи. Затова с ръкавицата събрах малко прах от нейната повърхност. Анализът показва следи на астрон... Няма обаче никакво съмнение, че изкуственият спътник е бил създаден в двайсети век, а в онова време хората още не са познавали астрона и не са можели да го синтезират. Така че атлантите не са могли да го имат на борда на своя кораб. Пък дори и да са имали, астронът трае само няколко десетки години и би се разпаднал в течение на хилядолетието, през което е обикалял спътникът, та не би било възможно да го открием. Астронът не се намира също така в междузвездното пространство: неговият прах ще да е полепнал върху покривката на бомбата не твърде отдавна — във всеки случай преди не повече от шейсет години, и следователно...

Със затаен дъх се вторачихме в астрогатора, който потърка с ръка челото си и продължи още по-внимателно:

— Тук се открива поле за догадки, които засега не могат да се проверят и са трудни за уточняване, но най-простото разсъждение протича така. На въпроса с каква цел е била опръскана повърхността на бомбата с астрон имаме само един отговор: астронът излъчва твърди гама-лъчи и може успешно да замести рентгеновите лъчи. На втория въпрос — откъде прахът от астрон е могъл да попадне на спътника на атлантите, като отговор идва предположението, че са го

донесли същества, които са искали да опознаят вътрешната конструкция на атомните бомби... Понеже живи хора още никога досега не са идвали в тия области на Галактиката, съществата, които са извършили това, не са били хора...

— Дето ще рече, там е бил вече някой преди нас! — възкликна Амета, не по-малко развълнуван от всички нас.

— Това не е положително, но е доста вероятно — отговори Гротрян. — За да обясним другояче фактите, които ви изброих, би трябвало да се позовем на много, наистина много необикновено стечение на обстоятелствата.

— Но нали подовете и стените на спътника бяха покрити със скреж, върху който се отпечатваше всяка наша крачка — казах аз. — Тогава как са могли ония същества да не оставят дори най-малка дيريا след себе си? Освен това, доколкото можеше да се прецени, там нищо не беше покътнато, а не е ли очевидно, че такива същества биха поискали да изследват подробно мумиите и конструкцията на кораба?

— Мислих по това — отговори Гротрян. — Но ако тия същества са правили изследвания, а следата от астрон сякаш показваше, че те са сторили това, могли са да не оставят следи...

За миг пред мене се мярна образът на свръхестествени създания, които не са подчинени на гравитационна сила и без да докосват нито пода, нито стените, някога са се движили по същите тия затънтени места на спътника, през където минахме ние, и усетих тръпки, но астрогаторът продължаваше да обяснява:

— Що се отнася до непокътнатата повърхност на скрежа, трябва да си дадем сметка, че спътникът е обикалял около Проксима по много удължена орбита и е описвал елипса, подобна на траекторията на някоя комета. Когато по пътя си приближавал до Джуджето — а както показват изчисленията на елементите на движението му, приближавал се е до него в перихелий от четирийсет милиона километра, — той започвал да се затопля и тогава втечненият в резервоарите кислород се изпарявал и излизал през неуплътнените места при клапаните. Така се е образувала оная особена, като на комета опашка от газ, благодарение на която изобщо открихме съществуването му. А когато се е отдалечавал от Джуджето и е потъвал в мрака, тогава газът е замръзвал и като скреж е полепвал по всички повърхности. Така че евентуалните следи от посещението са могли да бъдат затрити от новите

напластявания на скреж при по-късни обиколки около Проксима. Ние взехме проба от тоя скреж и изследването показва, че той наистина се е топял при всяко приближаване до слънцето и отново се явявал замръзнал при афелия. Това се повтаряло на периоди, равни на една обиколка, което време е приблизително равно на дванайсет земни години. От друга страна, съществата са могли да влязат в атомната камера непосредствено през откритата клапа за пускане на бомбите; дори това изглежда приемливо, понеже бронираната вътрешна врата беше непокътната. Не може да се каже със сигурност дали клапата на бомбения люк е била отворена от човешки ръце, или не...

— В такъв случай как те са могли да знаят накъде да се насочат и как, без да влизат в кораба, са се насочили направо към атомната камера? — попитах аз.

— Може би предварително са прегледали отвън посредством лъчи целия кораб — отвърна Гротрян. — Но по-добре да не се задълбочавам в по-нататъшни предположения, понеже те ще станат все по-хвърчащи и все по-малко факти ще има в тяхна подкрепа. Изглежда доста правдоподобно, че на тоя кораб са били преди нас някакви живи същества, и то високо развити, щом си служат с лъчева техника, както за това свидетелствуват следите от астрон...

— Но откъде биха могли да произхождат тия същества? — обади се Тер Хаар. — Имаш ли някаква хипотеза по тоя въпрос?

— Нищо не зная. Разбира се, най-вероятно изглежда предположението, че те произхождат от някоя близка система, следователно от планетите на Проксима — но те, струва ми се, са необитаеми — или от системите на Кентавър... обаче нищо сигурно не може да се каже на тая тема.

— Астрогаторите знаят ли всичко това? — попитах.

— Разбира се.

— Все пак може би не трябваше да избързваме с унищожаването на тоя спътник... — забеляза Тер Хаар. — Би могло да се направят по-подробни изследвания...

— Съмнявам се дали то би допринесло много, но да оставим това, няма смисъл да се говори за невъзвратими неща. Това е всичко, което исках да кажа. На другарите ще съобщим тия неща малко по-късно, когато пристъпим към изследванията на планетите; сега, както ви е известно, ще почнем да приближаваме Червеното джудже на

възможно по-късо разстояние, а това е свързано с известен, макар и неголям риск.

Действително „Геа“ увеличаваше скоростта си и летеше в посока на Проксима, но не по права линия, а по съответно изчислена траектория.

Червеното джудже отдавна вече буди интерес у астрономите. Тая слаба звезда, значително по-малка от Слънцето, с температура едва 3000 градуса, от време на време светва много силно и многократно увеличава блясъка си. Астрофизиците смятат това явление за проява на колебливост на вътрешните атомни превращения. Професор Трегуб веднъж се изказа, че може би тия избухвания на светлината са резултат на „експерименталната работа на същества, които живеят на някоя близка планета; изглежда, че недоволни от ниската температура на своето слънце, те се мъчат да я повишат и за тая цел с ръжен потъкват огъня, който ги отоплява“. Разбира се, че това беше шега.

През единайсетдневния полет червеният диск ставаше все по-голям. Още на осмия ден той придоби видимите измерения на Слънцето, гледано от Земята, а на десетия ден в кораба трябваше да се пусне в действие хелиева охладителна уредба, понеже „Геа“ започна да се нагрива.

Все по-много хора прииждаха на звездните галерии, за да погледат червеното слънце през тъмни стъкла. Досега не бяхме забелязали никакво избухване на светлина. Звездните галерии бяха облени от еднообразен пурпурен блясък, който от ден на ден се усилваше.

Мене лично тоя полет не ме интересуваше особено, понеже думите на Гротрян бяха заели твърде много мисълта ми; обмислях ги дълго и безрезултатно, най-сетне една вечер събрах цялата си смелост и отидох при Трегуб. Исках да разбера неговите лични предположения. Астрофизикът ме изслуша търпеливо (разговорът се водеше в малката обсерватория, където той много пъти оставаше да стои до полунощ), а накрая каза:

— Драги колега, напълно ми е ясно защо си дошъл именно при мене. Твоето посещение дължа на славата си на по-смел от най-смелите, когато се отнася до създаването на хипотези, но ще трябва да ти открия откъде произхожда тази моя слава. Аз смятам, че за да се ускорява развитието и да се уточняват понятията, в науката са

необходими спорове. Много пъти вече ми се е случвало да не съм прав при научните разисквания, но почти винаги — било съзнателно, било несъзнателно — моите опоненти биваха принудени при протичането на дискусиата да изясняват и да изглаждат подробностите на защищаваните от тях възгледи; благодарение на това техните теории се избистряха и ставаха по-прости, а същевременно и по-съвършени. Разбира се, това не означава, че търся да опонирам на всяка цена, но понякога опонирам и срещу голяма цена, тоест с голям риск, и ако струвам нещо, това идва оттам, че не се страхувам от тоя риск. Все пак аз се страхувам, че хипотезата, с която идваш при мене, не може безнаказано да се развива по-нататък. Какви са фактите? Недозатворената клапа на люка за бомби, няколко микрограма от астрон върху една от атомните бомби — това е всъщност всичко, а ти би искал не само да се запознаеш с външния вид на съществата, които уж били посетили спътника, но и да чуеш от мене нещичко за тяхната психика; ето защо аз смятам, че трябва да се обърнеш към професор Ентръл, понеже в случая трябва да се измисли още една звездна приказка, а той е специалистът, който превъзхожда всички разказвачи на басни...

Излязох от обсерваторията не много по-мъдър, отколкото при влизането там. Ща не ща, отказах се от проблемата, но не успях напълно да я отблъсна от себе си; загадъчните същества ме преследваха в сънищата ту като подобни на триъгълни корабни платна пихтиести облаци, ту като покрити с метална броня октоподи. Амета забеляза, че моето въображение просто създава конгломерати от познатите ми образи, и не може да бъде другояче; не е възможно да си представим нещо, което никога не е било изпитано нито изцяло, нито в елементите му.

През третата седмица от приближаването до Проксима нейният диск заемаше една десета от небето. Охладителната уредба на „Геа“ работеше усилено, за да поддържа нормална температура в кораба. Астрофизиците вече почти не напуснаха своите лаборатории.

Когато в осемнайсетия ден сутринта излязох на палубата, усетих неподвижния гнет на жегата, която биеше през стените. Дискът на червеното слънце сякаш не се движеше; по него се движеха по-тънки петна, обградени с венци от пламенни езици. При все че охладителната уредба работеше с голяма мощност, температурата в

кораба се повишаваше с една пета от градуса на час и около пладне достигна вече 32 градуса Целзий. На звездната палуба мъчно можеше да се престои по-дълго от няколко минути и студеният вятър, който вентилаторите тласкаха в галерията, напразно се бореше с жегата.

Дискът на Джуджето, а всъщност наведената, неизмерима плоскост от огън, се простираше във всички посоки чак до звездния хоризонт. Дали в резултат на оптическата измама или поради действителното разсейване на лъчите му в междузвездния прах, небето над „Геа“ придоби багра на застинала черна кръв. От напоения с червенина мрак едва се излюпваха най-силните звезди. Любознателни хора постоянно идваха на галерията, но веднага я напускаха, потънали в пот, задъхани, с блеснали очи, като че ли още носеха в тях отражението на видените пламъци. Понякога червеното слънце изглеждаше като фуния с чудовищни размери и огънати ръбове; от дъното му се издигаха протуберанции, едни толкова бавно, та окото не можеше да забележи измененията във формата им, други бурно, с пъргави движения, сякаш някакви огнени влечуги изпълзяваха от хромосферата. Изкривеният хоризонт с развихрени пламъци се отсичаше от тъмното небе. Въртежът на Джуджето се забелязваше по величественото преминаване на петна с по-тъмна грануляция сред ослепителните равнини от жар.

Тоя ден температурата дори във вътрешните помещения се вдигна до четирийсет градуса. Вечерта в амбулаторията дойде младият Канопо, втори асистент на астрогатора Пендергаст. Той се оплакваше от силно главоболие, бодежи в мускулите на гърба, и обща отпадналост. Пулсът му беше необичайно бавен. Предписах му тонизиращи средства, след което съобщих на Ирьола, че болестта на Канопо е причинена, както смятам, от прекомерното повишаване на топлината в кораба. Настаних го в отделна болнична стая, охлаждана доста по-силно, благодарение на което в нея се поддържаше двайсет и пет градуса температура, докато на палубите през нощта се вдигна до 44 градуса.

Сутринта състоянието на Канопо ме обезпокои сериозно. Появи се треска, далакът беше подут, общото самочувствие лошо, изследването на кръвта показва намаляване броя на левкоцитите. Към пладне болният започна да бълнува.

Средствата, които прилагах, не даваха никакво подобрение, затова повиках Шрей и Ана на консулт. Картината на заболяването беше непонятна за нас. След консулта отново отидох при Ирьола и тоя път категорично поисках да се прекрати полетът към слънчевия диск. Астрофизиците приеха това твърде недоволно, понеже според плана щяхме да се движим по посока на Червеното джудже, докато температурата на кораба достигне 56 градуса, а тя беше едва 47. Въпреки това аз държах на своето. Трегуб ми обърна внимание, че освен Канопис досега никой друг не е заболял, и попита дали съм напълно убеден, че болестта му има връзка с повишаването на температурата. Ако и да не бях уверен в това, поддържах искането си и астрогаторите решиха да го уважат.

В три часа след пладне „Геа“ намали скоростта, зави по голяма дъга и започна да се отдалечава от Джуджето, като всяка секунда изминаваше 50 километра. В това време болният ставаше все по-зле. Седях при него до полунощ; бълуваше, температурата му се вдигна до четирийсет градуса и сърцето започна да отслабва, сякаш бе атакувано от тайнствена отрова. Понеже и миналата нощ прекарах на крак, бях толкова изнурен, че с най-големи усилия преодолявах сънливостта си; в два часа през нощта ме замести Ана. Отидох в жилището си с намерение да поспя поне няколко часа, но още в четири часа телефонът иззвъня.

Изтръгнат от съня, полупиян, щом чух първите думи на Ана: „Тежка сърдечна криза, състоянието опасно“ — скочих от леглото, наметнах престилката и изтичах в болницата.

Болният беше в безсъзнание. Дишането със съскане се изтръгваше от загорилата му уста; цялото тяло се тресеше от суха, неудържима кашлица; стрелката на пулсометъра премина 130. Включихме кислородната апаратура, започнахме инжекции за поддържането на кръвообращението, започнах дори да мисля дали да прибегнем към изкуствено сърце, но общите признаци на отравяне бяха сериозен противопоказател. Събудих Шрей, който дойде след няколко минути. Още веднъж тримата се заловихме да открием причината на тайнственото заболяване. Беше вече напълно ясно, че то няма нищо общо с топлинен удар. Отново се направи анализ на кръвта за бактерии (на „Геа“ изобщо ги нямаше, вземахме обаче под внимание

възможността да са били донесени бацили от спътника на атлантидите), но той излезе отрицателен.

Като направих всичко, което в даденото положение беше възможно, излязох за малко на празната — приближаваше пет часът през нощта — звездна галерия. Чуваше се глухият, еднообразен шум на охладителната уредба, която работеше с пълна мощност. Замислен, вървах, без да обръщам внимание на гледката, която се разгръщаше зад прозореца; изведнъж ме порази блясък, който биеше право в очите. Спрях се.

В първия момент видях само пламенна червенина, но не оная неподвижна, тежка светлина на нажежена стомана, а разтрептения полутечен океан на хромосферата. Загледах се и започнах да различавам подробности. Привидно еднородната стена от пламъци, която преграждаше три четвърти от небето, сякаш беше жива. Там се виеха някакви алени гори, през натрупания гъсталак изригваха протуберанции, разклоняваха се, ставаха двойни и тройни, размножаваха се, раздуваха се в някакви огнени, кърваво светещи страшилища, в някакви гротескови муцуни, образувани от размляскани пламенни челюсти, продължаваха така няколко мига, огъваха се и разпръскваха, а на тяхното място избухваха нови из променливата, сякаш разблъсквана от невидим вятър грануляция. Понякога избухването на протуберанции се предшествуваше от появата на две по-тъмни от околната среда кълба огън, които се въртяха на две противоположни посоки; на друго място огнената повърхност най-напред хлътваше като някакъв въртоп, а после почваше бурно да се раздува и изхвърляше от себе си мълнии, които с чудовищна скорост растяха нагоре и успоредно с полета ставаха все по-невидими, по-бледи и по-слаби, докато техният блясък, който режеше очите, се превръщаше в оранжева зора и през нея прозираше светлината от дълбоките пластове на непрекъснатото разтрептяната хромосфера.

Неописуемо впечатление. След годините на безпределен мрак, на ледена пустош, в която смразен се вкаменяваше най-летливият газ, сега зад слабата стена на „Геа“ се издигаше не планина, не море, а цял гигантски свят от огън; корабът сякаш се разпадаше, стопяваше — нищожната троха метал бе увиснала над ослепителната бездна.

„Колко безмилостна е вселената — помислих, — колко тесни и редки са умерените области, средните, в които може да се роди и за

някое време да се задържи живот, толкова крехък и безпомощен спрямо бялата жар и черния мраз, тия две крайности на битието... Обаче — продължавах да мисля — тоя крехък живот се одързостява за големи неща и ето че сме над звездата, едно от тия слепи огнища, които са ни създали.“

Така мислех и усещах как в лицето, очите и кожата на челото ми се вбива като милиони невидими убождания горещината на Червеното джудже; джудже между звездите, но великан наспроти хората.

Неочаквано почувствувах присъствието на друг човек: на две крачки стоеше Трегуб.

Исках да ми помогне да си възвърна равновесието и навярно затова попитах:

— Професоре... Какво би станало с Джуджето, ако изстреляме в него целия заряд на дезинтегратора?

Без да се бави нито секунда, той отвърна:

— Същото, каквото с океана, в който дете хвърля зрънце пясък...

Последните думи на астронома не стигнаха до съзнанието ми, понеже изведнъж ми просветна лоша мисъл.

Без да се съобразявам, че е много рано, веднага отидох при Гротрян, събудих го и го попитах дали автоматите, които първи изпратихме на спътника на атлантидите, са били стерилизирани след завръщането им на „Геа“.

Астрогаторът, неспокоен, макар външно овладян, се обади по телефона на Ирьола.

След малко знаехме отговора: автоматите били стерилизирани едва след нашето завръщане на кораба; следователно в продължение на около три часа са могли да бъдат в допир с хора.

— Но нали твърдахте, че бактерийна инфекция е изключена? — каза Гротрян, за да приключи разговора, и ме гледаше пронизително.

Мълчах. Гротрян отиде при апарата и почна да телефонира за специалистите; след малко дойдоха Тер Хаар, Молетич и палеобиологът Ингвар. Астрогаторът им изложи сбито фактите.

Когато спря, Ингвар изведнъж скочи от местото си.

— Вируси! — извика той. — Изследвахте ли кръвта за вируси?

— Не сме — отговорих побледнял.

Не сме и помисляли за такава възможност, фатална грешка, но понятна, понеже последните вируси бяха изчезнали от повърхността

на Земята преди деветстотин години.

Бързо напуснах Гротрян, като го помолих да научи дали Канопос е бил в допир с автоматите, преди те да бъдат стерилизирани, и се върнах в болницата.

Болният продължаваше да бъде в безсъзнание. Задухът се засилваше, клепачите и пръстите посиняваха, а сърцето биеше сто и петдесет пъти в минута. Отчаяната Ана безспирно даваше кислород. Взех кръв от вената на ръката и веднага я изпратих на автоматите анализатори. Трябваше да им дам точна инструкция за действие, понеже те не бяха пригодени да правят подобни изследвания, и така едва в девет часа сутринта, замаян от безсъние, с череп, който се пръскаше от болка, се наведох над резултатите от анализа. В кръвта на болния се намираха дребни телца с диаметър две десетохилядни от милиметъра. Още повърхностното изследване показва, че това е болестотворна зараза. Нямаше съмнение. Нашият другар се бе заразил с вируси, донесени от автоматите от изкуствения спътник. Още веднъж събудих Шрей, за да му съобщя това. Той веднага дойде в болницата заедно с Ингвар и с още един палеобиолог, специалист по древната бактериална флора. С помощта на триона бързо идентифицирахме бацилите; това бяха вируси на така наречената папагалска болест, страшна инфекция, която е върлувала на Земята преди хиляди години. Тъкмо бяхме в аналитичната лаборатория, когато ни повика Ана.

— Агония — каза тя по телефона. Повторих тая дума на насъбраните.

След минута се намерихме в отделната болнична стая.

Нашият другар издъхваше. Пулсът вече не се усещаше, лицето от синьо ставаше сиво като пепел, а дишането му излизаше хрипливо от гърлото.

Пак давахме серум и кръв, опитвахме се да облекчим сърцето, но всичко напразно. Тогава, в изпълнение на най-висшия си лекарски дълг, се помъчихме да го свестим поне за малко време, та да може да изкаже последното си желание, но и това не ни се удаде. Повреденият от отрови мозък бе престанал да владее тялото си. В десет часа и шест минути дишането му спря.

Това беше първият смъртен случай на кораба поради заболяване. Излязохме смазани от нанесения удар; ако бяхме разпознали по-рано причината на заболяването, може би щяхме да успеем да се справим с

него. Сега се налагаше преди всичко да бъдем готови за възможно избухване на епидемия. Гротрян ни съобщи, че Канопоc наистина бил в допир с автоматите, тъй като той ги завел в кабинета на астрогаторите, където техните изказвания били записани на триони. Навярно са се заразили с култура от вируси, когато са преминавали през бронираната с олово лаборатория на изкуствения спътник. Те не приложили предпазни средства, понеже техните конструктори не са предвиждали подобни случаи.

Всички, които през последните дни бяха общували с Канопоc, изолирахме в отделна част от болницата. Опасността от зараза беше голяма, понеже нашите организми, несвикнали при земните условия да се борят със заразите, бяха слабо устойчиви. Докато биолозите и химиците анализираха белтъчния строеж на вируса, аз изследвах всички подозрени. Кръвта на единайсет души съдържаше опасните микроорганизми. Хемосинтетизаторите получиха заповед да произведат вещество, унищожително за вируса, а едновременно безвредно за човешкия организъм; пуснати вечерта в действие, още в полунощ те доставиха първата порция лекарство, което веднага беше дадено в болницата. На сутринта подложихме на хемотерапия целия екипаж на „Геа“ без изключение. Опасността от епидемия беше предотвратена в зародиша ѝ.

Вечерта срещнах в звездната галерия Тер Хаар и Ниле Ирьола.

Ниле ме попита за последните минути на Канопоc, който беше негов приятел.

— Помислете — каза Тер Хаар, когато спрях да говоря, — взеха последната си жертва, когато последните им останки се разпръснаха в космичната бездна...

Мълчахме. Отзад, зад кърмата на „Геа“, гореше пламенното Джудже. Алената светлина се стелеше върху свода на галерията, по лицата на хората и опализираше с червенина техните очи.

— Това беше сляпа случайност — обади се внезапно Ниле, — но колко несправедлива! Плодовете на техните отвратителни стремежи са изтраяли векове, а от всички ония, които са се борили срещу тях, не е останало нищо...

— Как можеш да говориш така! — каза почти с гняв Тер Хаар и вдигна ръка, сякаш сочеше звездното небе.

— Професоре, ти се екзалтираш — казах аз. Може би поради безсънието, може би от мъка по умрелия другар, а може би от гняв поради понесеното поражение продължих язвително:

— Та и звезди ли не би имало без тях?

— Звезди щеше да има — отвърна спокойно Тер Хаар, — но хора не би имало между звездите.

ЕДНА ПЛАНЕТА НА ЧЕРВЕНОТО ДЖУДЖЕ

Втората планета на Джуджето изглеждаше като ръждиво дискче, което успоредно с напредването на полета се доближаваше към двете най-светли сега звезди на небето, слънцата-близнаци на Кентавър.

Слънцето А има планетна система, съставена от две групи, външна и вътрешна, доста подобна на земната. Слънцето няма планети в истинския смисъл на тая дума; обгражда го грамаден рояк от астероиди и метеори, най-големите от които са почти колкото Луната или Земята. Астрофизиците наричат това слънце „сметосъбирач на двойната система“, понеже като че ли е всмукало в своя обсег отпадъците от материя, останала след консолидирането на планетното семейство на Телемах.

През тия пълни със събития дни не беше лесно да се срещне някой от планетолозите извън обсерваторията. В нашата Слънчева система те вече бяха измерили и претеглили всичко, което поне малко приличаше на планета, и вече можеха само да допълват изследователските резултати на предшествениците си; сега просто ги заливаше поток от нови факти; накъдето и да се обърнеха, било към огромните слънца на Кентавър или към Червеното джудже, навсякъде сияеха непроучени планети, та нищо чудно, че работеха без почивка и не само се хранеха, но и подремваха при телескопите.

И все пак успях да пипна Борел в напълно опустялата градина; отбил се там, както каза, „набързо, за да се ободри от уханието на цветята“. Седнахме на камъните край потока и тук Борел ми издаде голяма, току-що открита тайна. А именно, че втората поред планета на слънцето А, незначително по-малка от Земята, се върти около оста си, и то така бързо, та времето на едно нейно превъртане се равнява на три четвърти от земното денонощие. Търпеливо чаках по-нататъшни обяснения, но Борел не бързаше с тях и едва когато забележа спокойствието ми, се удиви.

— Как така, нима не разбираш? Нали знаеш, че Меркурий никак не се върти около оста си, а Венера се върти много бавно. Първичното

бързо въртене на тези планети в течение на милиони години било спирано от приливно триене, причинено от слънчевото притегляне. Ето че най-близката планета на А Кентавър обръща към него винаги едно и също полукуълбо като Меркурий, но втората поред планета, която по местоположение отговаря на Венера, се превърта трийсет пъти по-бързо от Венера.

— Какво значи това?

— Намеса на неастрономичен фактор.

— А какъв е този фактор?

— Живи същества, които обитават тази планета — отвърна Борел. — И при това същества, които най-малко се равняват на нас по интелигентност, а може би дори ни превъзхождат; понеже ние досега не сме се опитвали да влияем върху скоростта на въртенето на Земята.

— Какво?! — извиках. — Смяташ, че те регулират?!...

— Да. Тая планета няма луна, изчисленията показват, че тя трябва да извършва едно въртене за двайсет, най-малко за осемнайсет дни, теорията изключва по-късо време на въртежа, така че... можем да се подготвим за среща с наистина разумни създания!

Запитах защо при толкова значително откритие губим време да тичаме подир втората планета на Джуджето.

— През осемте години на пътуването ни — обясни Борел — двигателите на „Геа“ превърнаха в енергия няколко десетки хиляди тона гориво; тая голяма загуба на маса трябва да бъде попълнена по възможност бързо. Както е известно, ние можем да освобождаваме атомна енергия от всякакъв вид материя, а горивната стойност на елементите зависи само от тяхната маса. Теоретически корабът може да бъде движен с каквото и да било вещество, значи, безразлично дали е течност, газ или минерал, но астрогаторите искат събраният за попълване на запасите от гориво материал да може да се натрупа в значително количество, лесно, бързо и по възможност да бъде пренесен направо на „Геа“. Трябва да се очаква, че втората планета на Джуджето, обиколена с много рядка, безоблачна атмосфера и покрита с пясъчливи пустини, ще изпълни добре всички тези изисквания.

— Когато древният градинар със своето търпение е успявал да изведе плодовете от земята към клоните на своите дървета, макар още да не са били докоснати от ничия ръка, можел е да каже: работата е извършена.

Това каза Амета. Той стоеше с Ирьола на предната звездна палуба, облян от червения блясък на светналото високо над нас Джудже.

— За какво говорите? — попитах аз, като приближих до тях. — Кой е градинарят и какво означава твоята метафора, пилоте?

— Говорим, че ако дори в тоя момент бъдем принудени да завием към Земята, експедицията пак би изпълнила своята задача — отговори инженерът вместо Амета.

— Аха, значи, ние сме градинарите, а това е узрелият плод? — посочих с ръка надолу, където от борда чак до хоризонта се издигаше ръждивото полукълбо на планета.

— Ако питате мене, бих предпочел да не завиваме назад — тъкмо сега, когато приближаваме целта!

— Никой няма такова намерение — отговори Ирьола. — Ние само си приказваме така с патос, защото — знаеш ли — тъкмо днес Амета навършва петдесет години.

— Половин век! — извиках неволно. — А става все по-млад. Как правиш това?

Амета се обади:

— Отдавна вече изпратихме на Земята основното уравнение на теорията на Гообар. Тоя сноп от радиосигнали сега лети през световната бездна и след две години ще стигне до Земята. И дори да отидем по дяволите, не е ли това великолепно?

— Видението как отиваме по дяволите не ми се вижда великолепно, но ако то ти е толкова необходимо за рождения ти ден. Съгласен съм с него — отвърнах. — Инженере — обърнах се към Ирьола, — защо на кораба не се върши нищо? Защо няма подготовка за кацане?

— Всичко сме направили нощес. Остават още някакви си трийсет хиляди километра, но това ще продължи към един час, понеже се движим много бавно, тъй като приближаваме до областта на Рош...

— Разбира се, Амета лети пръв? — попитах аз.

— Разбира се, че Амета лети — отговори като ехо пилотът, а инженерът добави с усмивка:

— Трябваше да лети Зорин, но отстъпи правата си на Амета, това е неговият подарък за рождения ден...

— Надявам се, че всички ще можем да поразкършим кости на истинска твърда почва? Помисли, осем години метал под краката... Астрогаторите сигурно ще се смият над нас?

— Гледайте — обади се тихо Амета.

Линии от пукнатини прорязват ръждивата повърхност. Всичко на нея беше неподвижно, мъртво, но след внимателно вглеждане в плоските, на вид идеално гладки равнини можеха да се забележат възсиви петна, които много лениво се местеха по тях; гледка напълно подобна на тая, която се открива пред пътника при долитане до Марс; това са бури от прах, които се движат с грамадна скорост.

Галерията се запълваше с хора, а „Геа“ вървеше все по-бавно, сякаш размисляше дали да се спусне до самата повърхност на планетата.

— Трябва да се стягам — каза Амета и се усмихна. Забелязах, че сколуфите му са съвсем бели, светлината на Джуджето, която падаше отгоре, блесна в тази бяла коса като чист рубин.

— Трябва да се стягам — повтори той. — Премествам се на друг свят, но не се сбогувам, защото скоро ще се върна!

Докладът на Амета, даден след тричасово разузнавателно летене, гласеше:

„Малка пустинна планета от типа на Марс. Твърде напреднала безводна ерозия; никакви следи от органически живот; големи каменисти и пясъчни пустини; самотни щръкнали скали; планински циркуси и изгаснали вулкани, без следи от кислород и водна пара. Разлика в температурите на дневното и нощното полукълбо до 110°. Област на бури, които се местят по линията на терминатора със скоростта на въртежа на планетата. В централната планинска верига в субтропичния пояс на Южното полукълбо голяма правилна вдлъбнатина, която разголва дълбоки пластове на кората, вероятно кристален базалтов диск. От тая област се разклоняват на дължина

няколкостотин километра големи пояси от разтрошени вулканични скали.“

Планетохимиците решиха, че макар енергетичната стойност на базалта и сродните му минерали значително да отстъпва на тежките земни елементи, които досега ни служеха за гориво, все пак леснината на добиването и транспорта в значителна степен ще покрият разликата. Беше решено: „Геа“ се носи над посочения район пет-шест дни и в това време товарни ракети да напълнят нейните резервоари с добре раздробен минерал.

През цялата нощ разглеждаха донесените от Амета фотопланове. „Геа“ се носеше на височина около 200 километра, тоест далеч от обсега на рядката атмосфера. Когато рано сутринта излязох на звездната галерия, станах свидетел на необикновено красиво явление. Нашият кораб тъкмо излизаше от конуса на сянката, хвърляна от нощното полукълбо. Неговият гигантски полукръг, който покриваше звездното небе, сияеше на върха с кървава ивица; след това иззад равномерно закривената чернота се подаде червената глава на Джуджето. Когато тангентите му лъчи нахлуха в недрата на атмосферата, тя изцяло пламна сякаш в бенгалски огън; тук-там сякаш вълни кръв се преливаха по призрачни коридори; дискът чак до линиите на хоризонта се напояваше с ярка червенина, която преминаваше в розово; тая гледка продължи, докато малкото слънце се издигна по-високо, а в същото време поелата срещу него „Геа“ се намери над дневното полукълбо.

В дванайсет часа местно време „Геа“ надвисна над посочената от Амета област и изпрати разузнавателна група от тектоници и планетохимици. Долу, обвити с ивици рядка мъгла, неясно се очертаваха криволични планински вериги, най-голямата от тях, централната, имаше форма на четиристотин километров кръг, който напомняше обширните лунни кратери. От североизток стената на кратера зееше, като че ли гигантски чук я бе ударил преди векове, разбил я и смачкал скалите, а замахът на тоя страхотен удар разпръснал далеко по пустинята отломките и създал белезникави ивици, които отиваха радиално по всички посоки. Цялата тази област,

гледана от голяма височина, изглеждаше като смачкана върху повърхността на планетата морска звезда.

Когато устремените надолу ракети се скриха от очите ни, взехме телескопите. В зрителното поле, непрекъснато забулвано от възрижи облаци, се показаха сребристи игли, които вече приближаваха почвата; първият кораб обagri повърхността на пустинята с атомен пламък и остави след себе си ивица от розово тлеене. Полустопеният пясък се превърна в стъклена повърхност, един вид естествена площадка, върху която кацаха следващите ракети. Изследвачите щяха да вземат проби от скалите и да определят местата, където минералите се отличават с най-голямо съдържание на тежки елементи. Извършването на анализите при походни условия отне три часа, след което, извикани по радиосигнал, от летищата на „Геа“ стартираха товарни ракети, които носеха механични багери, трошачки и товарни подемици. Разузнавателната група можеше вече да се върне в кораба, но тя предприе по-нататъшни изследвания. След пладне учените се обърнаха към астрогаторите с молба да изпратят гъсенични коли. Използвах случая и се присъединих към екипажа на ракетата, която носеше желаните превозни средства и съоръжения.

Тая ракета, много по-тежка от едноместните ракети на изследвачите, не можеше да кацне на стъклената площадка. Ул Вефа, който я управляваше, внезапно спря над пясъчните дюни, обаче не намалил достатъчно скоростта и се заби в тях с такава сила, че в продължение на няколко десетки секунди над носа хвърчаха гривести вълни от пясък и издаваха адски рев при стълкновение с бронята. Щом шумът на спирачките спря, настъпилата тишина се изпълни със съскането на вихъра. Зад прозорците прехвърчаха рижи облаци.

Намирахме се в най-ниското място на леко вдлъбната равнина, обградена от всички страни със скален амфитеатър. Ракетите на изследвачите се намираха на около един километър по-далече, а подвижният пясък, който вибрираше непрекъснато, докдето стига погледът, ги обгръщаше с вълни във форма на полумесец и вече засипваше страните им. Донесените гъсенични коли се спуснаха надолу по напуснатия от ракетата наклон. Заедно с няколко другари се покачих на външния капак на първата кола и само след миг вече пътувахме към главния стан.

Мислех, че планините на планетата, макар и чужди, ще ми напомнят един от най-силно запечатаните в паметта ми пейзажи от младостта: застинали, омекотени поради разстоянието върхове на скалите, дълбоко мълчание, прекъсвано само от ударите на пулса, което поражда чувството за безкрайност — не тая черна и необхватна, която дебне извън слабите обвивки на планетните атмосфери, но светлата, синята, земната. Вместо това от гърба на колата, дърпана от тласъците на двигателя и раздрусвана по неравностите, видях сиво пространство, сякаш изпепелено, което се издигаше към небето като завеси от мътно вълнение; в повлечените подир нас валма прах мержелееше Червеното джудже. С подскачане и пъхтеж от усилие колата стигна широкия стъкловиден пояс, направен от ракетите, премина през него, като отчаяно се хлъзгаше с гъсениците си, и на отвъдната страна внезапно затъна в сипкав, много подвижен, почти бял пясък, а по-точно във вулканичен трае. От върховете на околните дюни се издигаха вихрени бичове пясък, препускаха и с грохот се изсипваха по стъклото на шлема. Най-сетне гъсеничната кола се спря близо до ракетата-база; изскочихме от колата и потънахме над коленете. Само сто метра трябваше да минем до ракетата, но по този път се облях с пот. Вървах срещу светлина. Нисък вятър биеше в краката и вдигаше облаци оранжев прах, който обагреше редкия въздух като тиня, вдигана от дъното при подводно течение, и се вмъкваше във всичките гънки на скафандрите. Ракетата стоеше на едно възвишение, образувано от гол скален къс, обграден като остров от подвижни пясъци. Наоколо се простираше пустиня. Нямахше нито следа от звездовидните ивици, толкова ясно съзирани от високо.

В голямата кабина на ракетата се намираха десетина души; те разискваха около маса, покрита с географски карти, фотопланове и късчета от минерали. Научих, че заинтригувани от конфигурацията на скалните масиви, изследвачите възнамеряват да направят пробни сонди на почвата. Веднага облякохме отново скафандрите и тръгнахме към гъсеничните коли.

Покатерих се на куличката, за да мога да обхващам с поглед по-голямо пространство; едва успях да направя това и колата трепна, дръпна се силно и тръгна, като изхвърляше назад и встрани цели гейзери от пясък. Тя се движеше бавно, понякога хлътваше до половината на бордовете и това потъване, а и непрекъснатото

колебание и вълнуване на пясъците засилваха впечатлението, че плаваме по море. Силуетите на планините, които се мяркаха през облаците от прах, се издигаха все по-черни и по-високи. Когато разстоянието доста намаля, забелязах, че се насочваме право към процепа в скалната верига.

На запад се издигаха стени, прорязани от долове със спуснали се дълбоко в тях езици от сипеи; тази картина на естествена ерозия по-нататък отстъпваше място на неописуем хаос. Разчекнати склонове се разтваряха във формата на чудовищни буци пръст, обърнати от плуга; от тия процепа се подаваха грамадни гулиести очертания, сякаш камъкът се беше излял оттам и застинал като изпъкнали вцепенени чела. Отвесните урви бяха полустопени по повърхността и напоени с виолетово сияние; тук огромната планинска верига се спускаше с три страхотни мъртви скока чак до дъното на равнината, за да се издигне до същата височина няколко километра по-далече, в рижото дъно на хоризонта.

Колата все по-често завиваше и заобикаляше полузасипани късове базалт; най-сетне спря пред поле от вкопчени един в друг ръбати камъни, които вече не можа да преодолее. В по-нататъшната вече пеша обиколка — по-право катерене — известно време придружавах учените, но еднообразната им работа — сондиране на скалите с ултразвукови апарати, правене рентгенографии на камъните, вземане на проби — напредваше тъй бавно, че се върнах при оставената на границите на скалните отломки кола. Седях на топло вътре в колата и разговарях с Ул Вефа, когато се обади радиото; метеотехниците от „Геа“ ни предупреждаваха, че заедно със здрача се приближава буря. Трябваше да се повикат изследвачите, които се бяха разпръснали далече по цялата местност, а когато всички се прибраха, върнахме се в ракетата-база. Червеното слънце залязваше. В течение на петнайсетина секунди облаците над нас сякаш се втвърдиха, небето придоби еднороден ръждив цвят като пушлив пламък, гледан през замърсено стъкло. Червеното джудже увисна в процепа между черните върхове и облаците с кървав студен диск. Околността тънеше в червена, все по-мрачна мъгла, тоновете на пурпура преминаваха в кървав виолет; колите, които се полюляваха тежко, и хората по тях се мяркаха като чудовищни подморски същества.

В момента, когато аленият кръг докосна хоризонта, в него се образува плитка вдлъбнатина, като че ли сгорещената сфера полустопи скалите, но веднага се смъкна по-ниско и създадената от оптичката измама щърбина изчезна. Още миг червенината се бореше с тъмнината, докато угасна. Само над мястото, където Джуджето се скри зад планините, светеха неговите протуберанции като кърмъзени змии, които се вият лениво, но най-сетне и това изчезна. Настъпи най-черен мрак, в който не се виждаше нищо, като че ли стоиш със затворени очи. Гледката на залеза ни задържа пред клапата на ракетата. Още не се бяхме отърсили от впечатленията, а в далечината вече закънтя все по-силен вой: идваше нощта, а с нея пясъчна буря.

До късно през нощта слушах разискванията на учените: те бяха съгласни, че грамаден метеор, понесен по траектория почти успоредна на повърхността на планетата, си е избил врата в планинската верига, която му е преграждала полета. Уморен, свит в къта на голямата кабина, сам не зная кога съм заспал.

През нощта се полусъбуждах един или два пъти, тогава забелязвах изследвачите, наведени над карти, и пак заспивах; изглежда, че те не мигнаха до зори. Сутринта температурата на атмосферата навън беше минус 87 градуса, а всички ракети бяха напълно заровени в пясъка, та ги откопаха повикани по радиото автомати. Товарните ракети непрекъснато прекарваха на „Геа“ раздробен базалт, а изследвачите пак тръгнаха към мястото на космическия катаклизъм.

Останах сам в ракетата и през стъклената плоскост наблюдавах как в другата по-малка кабина двама координатори ръководеха работите на изследвачите. Върху големи екрани, които представяха географската карта на цялата местност, мъждееха десетици светлинки: те означаваха хората; тия светли точки пълзяха бавно, спираха, връщаха се и създаваха впечатление за някаква детска игра, а всъщност лицата, чиито предаватели насочваха движенията на светлинките, се катереха по недостъпни скали и се спущаха в дълбоки падини. В един момент забелязах как всички светлини трепнаха и почнаха да се движат в една посока; скоро те образуваха трептящ пръстен, а после се струпаха и трескаво се движеха като рой светулки. Двамата координатори се оживиха; третият човек, който се намираше в кабината, планетологът Борел, всеки момент поглеждаше ту към

единия, ту към другия екран, говореше нещо на ония, после пристъпи до апарата за пряка връзка с „Геа“ и започна продължителен разговор. Изведнъж координаторите се изправиха и се наведоха над екраните. Такава възбуда пролича по техните лица, че вече исках да вляза в кабината; внезапно на страничното табло пламнаха три светлини: две зелени и една бяла, които означаваха, че от „Геа“ пристига пътническа ракета (товарните, които циркулираха непрекъснато, бяха изключени от сигналната мрежа). И наистина след десет минути се яви астрогаторът Тер Аконян. Не можах да удържа любопитството си и заедно с него влязох в кабината.

— След малко ще бъдат тук — каза Борел на Тер Аконян — Ще научиш всичко от първа ръка.

Чакахме около четвърт час, всред мълчание, което не исках да прекъсвам, докато се чу далечен задъхан шум от мотори, които работеха с пълна сила. Шумът приближаваше, най-сетне нахлу с остро издишане и след миг в кабината влязоха хора в скафандри и донесоха голяма, плоска метална калъфка, която сложиха на масата. Някои от тях едва се държаха на крака от умора. Щом отметнаха шлемовете си назад, както си бяха с прашни изцапани скафандри, насядаха или по-скоро паднаха във фотьойлите.

Думата взе един от тектониците. Както се разбра от думите му, когато търсели потвърждение на някаква хипотеза, съвсем случайно направили важно откритие. Една гъсенична кола ненадейно хлътнала в празно място, скрито под повърхността на почвата; те разширили образувания отвор и забелязали нещо като изход от подземна галерия, която водела стръмно надолу, а след няколко десетки крачки се затваряла със скална стена.

— Дали тая галерия е от естествен произход? — попита Тер Аконян.

— Това не е напълно сигурно — отговори тектоникът. Той потърка лицето си с ръкавицата и остави по него тъмна ивица, но никой не обърна внимание на това. Отиде при масата, на която се намираше донесената тежест, и каза:

— Откопахме част от галерията, обаче работата върви бавно, понеже не искаме да употребяваме силни средства. Коридорът продължава... Около сто и петдесет метра под повърхнината намерихме в него — това...

Той вдигна металния капак. Върху мека подложка се намираше възчерна, пореста, сякаш изпечена буца, която по размери не превишаваше човешка глава.

— Органично вещество? — попита Тер Аконян в настъпилата тишина.

— Следи — отвърна тектоникът. — Дребни количества въглерод. Изотопният анализ определя възрастта на тая буца на около 1200 до 1400 години. Основната структура е аморфна, общият химически състав не дава никакви указания, понеже е настъпила частична замяна на първоначалните компоненти поради псевдоморфични вмъквания. Освен това тялото е било подложено на действието на висока температура, вероятно в момента, когато е паднал метеорът.

— Какво казват биолозите? — попита Тер Аконян.

— Същото, каквото и ние: въглеродът е от органичен произход, но нищо повече не може да се каже.

— А по-нататъшните изследвания?

— Като досегашните; изминахме още петстотин метра. Липсват там каквито и да било следи от такова или подобно вещество. По-нататък има разсед и галерията се свършва.

— Какво предполагате?

— Планетата никога не е създала собствени форми на живот, така че тая останка трябва да има извънпланетен произход.

— На какво основание смятате така?

— Във всичките пластове чак до магмените скали липсват следи от действието на вода, липсват утаени скали; изграденият върху белтъчни структури живот не може да се образува без вода; този въглерод е от органичен произход, следователно... — Той разпери ръце.

— Следователно? — подхвана Тер Аконян.

— Хипотези... нищо, освен хипотези — каза без желание тектоникът. — Галерията може да бъде остатък от някогашни миньорски работи.

— А това — астрогаторът посочи с ръка черната буца — останки от живо същество ли са?

— Да.

Очите на всички ни се съсредоточиха върху тъмната буца. Имаше нещо в тоя момент, което силно вълнуваше. Изминали бяхме

билиони километри, като равнодушно отминавахме натрупвания от нажежена и изстинала материя, кръговратни слънца и метеори, а ето че сега една троха, случайно открита на безименната мъртва планета, ускори туптенето на нашите сърца. Както може би никога досега чувствувах по-старата от човешкия разум и от самия човек могъща връзка между всичко, което е живо, велик копнеж по съществата, които също като нас се борят с безучастната необятност на света. Тъкмо тя ни караше в тоя черен остатък да виждаме доказателство за поражението на някакъв живот, непознат, може би неразбран, и все пак толкова близък, като че ли в него има нещо от нашата кръв.

Търсенията през целия следващ ден, нощ и още един ден без прекъсвания, както и по време на бурята, не дадоха никакъв резултат. На четвъртия ден привечер резервоарите на „Геа“ се напълниха и дойде време за отлитане. Изследвачите недоволно напуснаха местата на разкопките, обаче астрогаторите подканваха с радиосигнали. Беше вече нощ и силата на бурята растеше всяка минута. Ураганът с вой и скърцане шибаше ракетата с вълни от пясък, сякаш стотици стоманени острия се провличаха по броните. Излитането при такива условия не спадаше към лесните; трябваше веднага да се постигне значително ускорение. Ракетата-база, на чийто борд се намирах, тръгваше последна, затова видях излитането на по-раншните. В мрака се вбиваха стълбове пенест огън, възсини, трепетни, в основите си обхванати от млечен кипеж: вреше пясъкът в пустинята.

Пламенните колони една след друга се издигаха в небето, огнената палисада раздираше нощта и изтръгваше от тъмнината откъси от призрачно осветен пейзаж: кипеж на пясъците, стръмно надвиснали скали и ята от сенки, разхвърчали се по пустинята като облаци черни птици. Линиите на огъня отиваха все по-високо и по-високо, все отвесно, вече тънки като нажежени до бяла жар игли; когато стихна гръмовното боботене, което за момент заглуши воя на урагана, чу се мърморенето на нашите възпламенителни апарати, чуха се предупредителни думи и легнах по гръб, като изгубих гледката зад прозорците.

Тая нощ „Геа“ излезе от гравитационната планетна сфера на Червеното джудже и като увеличаваше скоростта си, литна към огромните слънца на Кентавър.

ЕДИН ДРУГАР НА ГООБАР

Когато мъгла забулва планините и закрива отчасти техните върхове, случва се някой на пръв поглед незначителен хълм да привлече очите ни, освободен от надмощието на другите по-големи възвишения, които досега са го потискали със своята огромност. Мнозина от сътрудниците на Гообар обикновено виждах заедно с него и навярно затова ги смятах за незначителни хора. Една вечер се убедих, че съм грешил.

Когато отидох в кабинета на историците, там нямаше още никой. Седнах в един фотьойл на предните редици. Големите лампи на потона още не горяха; празната зала беше изпълнена с възсива разсеяна светлина като развиделяване в облачен ден; но това, което при такова съмване е един от етапите от мрак към пълна светлина, тук, в тая хладна, голяма зала с едва видими по стените тъмни картини съмването сякаш бе спряло и замряло в някакъв проход и в застоялото време тук имаше вечен предизгрев, който вече не е нощ, но и не е още ден.

Така размишлявах, за да си съкратя чакането на другарите.

Сега голямото мнозинство от екипажа дори вечерите прекарваше в лабораториите, за да разработва материалите, намерени на планетата на Червеното джудже, и да съставя планове за бъдещите проучвателни експедиции в системата на Кентавър. Малцина се отбиваха при историците, затова вместо лекция на Молетич го обърнахме на разговор, който скачаше от тема на тема. Тембхара ни разсмя с една история за автомати, които принадлежали на двама учени с диаметрално противоположни възгледи; оставени в лабораторията, те се карали цяла нощ, после единият убедил другия и когато сутринта стопанинът му дошъл на работа, вместо верния си съюзник намерил в него категоричен противник.

По едно време Молетич предложи да ни покаже и обясни няколко художествени произведения от древността. Когато изказахме съгласие, залата бе затъмнена и на екраните почнаха да се показват в

блясъка на всички багри платна на стари холандци и италианци. След един час лампите светнаха и започнахме да се готвим за излизане, като водехме малко безреден разговор.

— Знаете ли какво ми прави най-силно впечатление в тия картини? — казваше Руделик. — Самотата на творците. Тя се явява под различни маски: преструва се на сухо, студено равнодушие, презрение, съчувствие... обаче понякога от всичко това се изтръгва някакъв оскърбителен вик. Гоя...

— Някога в областта на изкуството е било възможно да се постигне с омразата толкова, колкото и с любовта — забелязах аз. — Сега вече не.

— Не само в областта на изкуството — обади се Молетич.

— Но тези хора от картините — подхвана Руделик — които се смеят и плачат като нас... Наистина, ако не бях биолог, щях да стана художник.

— А талант? — попита някой.

— Ех, Тембхара би ми помогнал със своите автомати — каза Руделик и се засмя.

Ние вече отивахме към вратата, само Жмур продължаваше да седи самотен в празната аудитория, с ръце върху облегалките на фотьойла, загледан в сивите плоскости на екраните. При вратата спряхме нерешителни, тъй като беше някак неудобно да си излезем, а в полумрачната зала да оставим математика сам. Изведнъж той се обърна към нас.

— Вие мене ли чакате? — каза той. — Ако не бързате, бих ви разказал една поучителна история... Тя е свързана с това, което видяхме днес...

Върнахме се при него. Той помоли да се намалят още повече светлините. Молегич направи това и тогава математикът, чието лице едва се забелязваше в мрака, почна да разказва.

Математически наклонности проявявал от дете. След като завършил висшето си образование и започнал самостоятелна научна работа, в течение само на няколко години публикувал трудове, които го направили известен. Залавял се за най-трудни проблеми, занимавал се с въпроси, с които другите безрезултатно се борели цели години, и се

справял с тях в течение на месеци. Можел едновременно да решава два, дори три математически анализа. Надарен с голяма, проникателна, светкавична интуиция, щом започнел някоя нова тема, която му изглеждала интересна, щом откриел пътя, по който трябвало да се върви, щом се очертаели първите общи линии на цялото, въпросът преставал да го интересува и той го прехвърлял за разработка на автоматите си; заобиколил се бил с цяла армия от автомати. Всичко, за което се захващал, смятал за недостатъчно непреодолимо, за недостатъчно трудно. Колегите му го наричали „колекционер на твърди орехи“ и го обвинявали в прекалена самоувереност. Предизвикани от неговата самонадеяност, подхвърлили му една идея. Той приел хвърленото предизвикателство, защото преценил, че именно това нещо ще бъде достойно за силите му.

Досега в неговата стая — бюро, фотьойл, две редици високи до потона електромозъци и наръчни анализатори — като единствена отстъпка от строгата мебелировка бил един хиацинт, който растял до прозореца в сребърен конусовиден тигел. Сега помещението грейнало с багри. От трионовите екрани изчезнали диаграмите и математичните трактати, дебелите книги и томове. В тяхната студена, сребърно сияйна глъбина започнали да се явяват чудеса на порцелановото изкуство, фруктиери, по които концентричните вълни от малинови и златни листенца се обръщали в противоположна посока, когато ги гледа човек, кристали с изрязани като прозрачни пламъци изпъкналости, елени в подскок и устни в целувка, старовремски платове с бродирани по тях цветя с багрите на мълниците, редуващи се ритми на сребро и кръв, сребро и огън, сребро и теменуги, гръцки вази с линии на голи бедра и тежко разгърнати амфори, разтворени, сякаш чакат за тъмно вино, и стъкленици с нарисувани напреки по тях разкукуригани петли, и предисторически делви с угаснала, разядена от земята повърхност, по обиколката на които преминавали върволици от бели сенки.

Всяка такава вещ Жмур подреждал под известен клас от символи. Подир това идвало ред на подробни изследвания. Върху спомагателни табла се показвали проекции и разрези на блокове, хиперболоиди, сферични чаши, конуси, които се проникват взаимно, многостенни с отсечени върхове в изпъкналите повърхности, торуси, подложени на деформации от висша степен, политопи...

Издълбаните в метал, стъкло и кристали редици от разлюлени като жита фигури се превръщали в монотонни серии, които се нижели над координатата на въображаемите числа в числени вериги и многобройни диаграми, а гъсталакът от криви, които опасвали ръбовете на старинните урни, бил обясняван с вибриращите синусоиди на интерференцията.

После дошли картините.

И пак, извикани от мрака, в блясъка на трионовите екрани се показали високите небеса на Хобема, кипящите линии на Гоя, изпълнените с безтегловен въздух стаи на Вермеер, напращелите от живот голи фигури на Тициан, застиналите при половин дъх, родени от златистата тъмнина хора на Рембранд. Цели нощи прекарвал при екраните с насочени оптически апарати към нежните фигури на ангели, към коне, които пръхтели разпенени, изследвал съприкосновенията на формите и перспективните оси, а в петната от златисти охри и слоново черно, в многогълниците от цинобър, индиго, сепия и кармин, в плоскостите от венецианско и индийско червено, в силата на светлината и на тъмнината анализирал косинусите на ъглите, границите на хвърлените сенки, създавал силни екстремуми и групи с идеално разпадане, а от тях произлизали основите на степенуването, свършените съвкупности и полюсите в безкрайността. Но колкото повече се задълбочавал, толкова по-големи трудности срещал. Всяка картина имала не само един математически скелет, а извънредно много. Границите на формите, съотношението на петната, пропорциите на човешките тела, разчепквани на отделни влакънца от големия аналитичен апарат, ревниво пазели тайните си. Той се лутал, опознавал случайни и маловажни зависимости, които в подобна форма се намирили и на платната без никаква стойност. А него го интересувал математическият анализ на факторите, които създават красотата, и искал да я изрази с една формула, толкова стегната, че да обхване в себе си всичко, както гравитационната формула на материята обхваща строежа на цялата вселена.

Уморен, търсел почивка в далечни разходки. Много пъти, като вървял по алеите из гората, във формите на черните клони виждал геометрични криви и веднага търсел тяхното функционално изразяване; това били сякаш встъпителни упражнения. До късна нощ седял при апаратите, заслушан в тяхното глухо, монотонно бръмчене и

в шума от шеметно вибриращите токове, когато послушно извършвали поръчаните многохилядни изчисления, докато съзнанието му се стеснявало като притискан от мрака сив кръг, в който се въртял размесен прилив от багри, скулптури, многочленове, и така заспивал с глава върху ръцете при големия екран, на който все по-бавно се явявали зеленикаво разискрени криви и застивали с леден блясък.

Но ето че дошъл часът, в който той написал на чист книжен лист тая формула, изведена от стотици безсънни нощи, проста и очевидна като бял ден.

Трябвало да я провери. Отишъл при автомата, дал му инструкции и формули, а после слушал търпеливо как в шумоленето на светкавично трептящите релета се раждало първото художествено произведение, което не било творба на човека. Най-сетне от дългия процеп паднал лист корава хартия. Той удължавал чакането си, момента, когато ще види свършената хубост, защото била резултат на абсолютно точната формула, взел листа и го повдигнал към светлината.

Повърхността била запълнена със сложна, ритмично повтаряна рисунка. Безкрайно множество от арабески премрежвало очите; всяка от тях се разпадала на рояци все по-дребни арабески и цялото пространство, запълнено според желязната последователност на законите, които произхождали от формулата, било фон, а в самия му център се намирала същинската творба на тая мъртвородена композиция: празно, идеално кръгло бяло колело.

Понеже не вярвал на очите си, той проверил връзките в автомата, правилността на инструкцията, реда на извършваните операции, ровел се наслуки в разните етапи на изследването, попаднал на разни места от тоя математичен гъсталак, който бил обхванал с най-голямо напрежение на ума си, за да го преодолее и свърже в едно цяло.

Грешка нямало.

Угасил лампата и отишъл при прозореца. Горе висяла тежка, бяла луна. Пулсът му глухо удрял в слепите очи. Със затворени клепачи охлаждал разгорещеното си чело от студения метал на прозоречната рамка и стоял така, а рояци от натрапчиви алгебрични знаци засипвали мозъка му. Най-сетне се обърнал, направил една крачка и замрял. Върху другото бюро в ъгъла до стената светел единственият неизключен трионов екран. Там се виждала една прожектирана преди

няколко дена скулптура — главата на Нефретете^[1]. Той разполагал с всички методи на топологията, единственият дял от математиката, който изследва качествата, голямата теория за групите, всичките клопки на формулите, заложили от него, за да хване неизразеното в желанието си да го редуцира в едно изложение, както при пространствените изследвания редуцираме мрежата на кристала. Нали на законите на математиката подлежи всяка пращинка от материята — както камъкът, така и звездата, крилото на птицата и перката на рибата, пространството и времето. Как би могло нещо да устои срещу тоя толкова могъщ уред?

И все пак на бюрото, отрупано с апарати, покрито с логаритмични таблици, в спокойната светлина се намирала — като гост от друго пространство — тая суха, стегната, крехка и така съсредоточена глава, че сякаш изпълвала всичките надежди, които той е лелеял, когато и да било. Цялата тя била бяла математика, възплъщение на уравненията, които говорят за всичките възможни светове, и разрешение на всичките невъзможни. Извивките, посредством които нейната шия преминавала в раменете, били като две внезапни паузи в потока на велика симфония. Под тежката шапка на фараоните — лице със сладострастни, изпитали насладите устни, златно деление на мълчанието, независима област, която го хвърляла на колене. И всичко това е оформена с длето повърхност на гранитен къс, преди четирийсет и пет века издялан от египетския занаятчия.

Той се приближил до бюрото, угасил луната със светлината на лампата и сляпо загледан в нейния блясък, който пронизвал очите, дишал тежко. После се изправил, взел в ръце композицията на автомата и я скъсал през средата, после я сгънал на две, раздрал я още веднъж и продължавал да прави това, а облакът от бели хартийки като падащи цветни листенца се носел във въздуха. Искал да излезе, но се спрял при вратата и се върнал. Приближил се до главния електромозък и натиснал копчето за заличаване. Светлините затрептели, засилил се нежният шум на токовете. Той стоял и се слушвал внимателно как в сипкавия, подобен на шумола на листа шум от металните вериги на запаметяването се заличава огромната теория, създадена чрез усилията на толкова месеци, как механизмът, който може да мисли, по неговата заповед забравя завинаги всичко, затова пък той не можеше да забрави горчивия си опит.

[1] По всяка вероятност преводачката е имала предвид Нефертити — царица на Древен Египет от XVIII династия (14 век пр.н.е.), съпруга на египетския фараон Аменхотеп IV (по-късно Ехнатон). В превод името ѝ означава „Идващата красота“ или „Красавицата дойде“. — бел. WizardBGR ↑

ПАДАЩИ ЗВЕЗДИ

Четири месеца пътуване ни отдалечиха с триста милиарда километра от Червеното джудже, който остана зад кърмата на кораба като червена искра. „Геа“ се движеше с пълна скорост по курс към близковата система на Кентавър и за втори път ни се случи да наблюдаваме толкова бавната промяна на тия звезди в слънца, че тя не можеше да се долови.

Свободното си време посвещавах на четене, за да попълня знанията си по палеобиология, които — както доказа не особено далечното минало — можеха да се окажат необходими. Една вечер се поразходих в градината, за да си раздвижа малко костите, и както често правех, отидох в жилището на Борелови, но там намерих само тяхното шестгодишно момченце.

— Татко не се е връщал от сутринта? — повторих думите му.

То ме канеше да играем, но аз си отидох веднага. Борел не беше напуснал дори за обед обсерваторията, това трябваше да значи нещо. Отидох с асансьора на горния етаж.

Колоната пред кабинета на астрономите беше празна, а таванското осветление угасено, както винаги, когато се правеха изследвания, да не би внезапната разлика в светлината да ослепява хората, които излизат.

Обсерваторията тънеше в такава тъмнина, че аз продължително стоях на прага като объркан; постепенно очите ми свикнаха и аз можах да видя екраните на телетакторите, които мъждееха с възсребърен, сякаш застинал в дебелиите лещи звезден прах. В обикновено пълното с хора пространство при екраните нямаше никого. Астрофизиците се бяха струпали като тъмен куп при апаратурата в ъгъла на помещението. Пристъпих на пръсти, толкова голяма тишина цареше. Всички като че ли се ослушваха в нещо, което не можех да доловя. При разпределителното табло на радиотелескопа стоеше Трегуб; двете си ръце държеше върху дръжките и ги движеше бавно. Големият, слабо изпъкнал кръг пред него ту гаснеше, ту светваше и тогава главата на

астрофизика се открояваше като черна сянка от виолетовия фон. Вече исках да попитам шепнешком какво значи това всеобщо мълчание, когато до мене долетя много слаб шум, като че ли някой сипваше зрънца мак върху опъната мембрана. Трегуб продължаваше да движи лостовете на радиотелескопа и шумоленето премина в гъсто, звучно барабанене. Когато постигна максимална сила, професорът отпусна ръце и се приближи до високоговорителя. Хората наведоха глави, за да слушат по-добре. Най-последно монотонните звуци започнаха да ме отегчават; попитах шепнешком човека, който стоеше най-близо до мене, какво е това.

— Радарни сигнали — отвърна той със същия тон.

— Наши сигнали, отразени ли? От какво?

— Не наши.

— Тогава от Земята?

— Не и от Земята...

Учуден се помъчих през мрака да го погледна в лицето, понеже подозирах, че се шегува, но той беше сериозен.

— Тогава откъде са тези сигнали? — попитах, забравил да сподавя гласа си, който прокълът като гръм в залегналата тишина.

— Оттам — обади се от дъното на залата Трегуб.

С ръка той посочи главния екран. На пресечката на фосфоричните линии се виждаше едва мъждукаща точка, отдалечена на няколко дъгови минути от слънцето А Кентавър, което светеше като пламенно петно в горния ляв квадрант.

— Това е сигнал от втората планета на А Кентавър... — добави моят съсед.

Пак настана съсредоточено мълчание, но сега вече можех да участвувам в него. Като гледах тъмния екран и слушах как във високоговорителите тупти монотонно радаровият пулс, мъчех се да си припомня всичко, което знаех за системата на Кентавър. Планетата, която изпращаше сигналите, с местоположението си, отговарящо на Венера в нашата Слънчева система; това беше така наречената Бяла планета, чието време на въртеж толкова беше изненадало астрономите.

Спомних си как рано тая сутрин, когато бях на звездната палуба, забелязах, че „Геа“ извършва необясними маневри, което пролича по бавните движения на небето. Сега това ме караше да се позамисля.

— От колко време се чуват тези сигнали? — попитах аз.

— За пръв път ги чухме тая сутрин — отговори Борел.

— Дали имат те нещо общо с нас? — попитах и преди още планетологът да ми отговори, усетих, че сърцето ми замира, понеже вече знаех отговора.

— Да! Конусът на изпращаните лъчи е много тесен. Опитвахме се да излезем от него с разни маневри, но той всеки път ни хващаше отново...

Значи, ние сме били очаквани на това бяло петънце, едва забележимо сред облаците от искри; предположението се превръщаше в сигурност, надеждата ставаше действителност и сякаш в отговор на хилядите въпроси, които се въртяха в главата ми, високоговорителите се обаждяха със звучно тиктакане, като че ли се чуваха бързо изговаряни на непознат език думи: „Да, да, да, да...“

Електромагнитните вълни пробиваха в мраковете тесен тунел, дълъг милиарди километри, стигаха до „Геа“ и се връщаха там, откъдето са били изпратени, като в отраженията си носеха образа на земния кораб...

Шест седмици летяхме към Бялата планета. Слънцата-близнаци на Кентавър растяха все по-силно и затъмняваха близките звезди, а едновременно се отдалечаваха едно от друго. Слънцето А беше вече могъщо огнено кълбо, по което се движеше идеално видими на хелиографите петна: но самата планета продължаваше да бъде искра сред мраковете и само движението ѝ можеше да се забележи в разстояние от часове, толкова бързо се движеше тя по звездния фон.

Правихме опити да влезем в радиовръзка с нея; автоматите изпращаха секвенции от ритмични сигнали и неуморно ги повтаряха в течение на цели дни, но единственият отговор беше само постоянният ритъм на радара, който се усилваше заедно с намаляването на разстоянието до планетата. А това разстояние се стопяваше бързо, понеже „Геа“ преодоляваше 30000 километра в секунда — огромна скорост за заселена с планети област, но и огромна нетърпеливост ни тласкаше и мъртвият метал на двигателите сякаш се заразяваше от възбудата на хората: така растяха и се нижеха в мраковете зад кърмата ивиците от атомен огън.

Най-после в четирийсет и третото денонощие от паметния ден, в който за пръв път хванахме радарните сигнали. „Геа“ се намери над планетата.

Бял, грамаден, забулен с гъсти облаци диск бе закрил небето. Звучното тракане на радара стана толкова силно, че прост електронен уред, свързан с външната покривка на кораба, можеше да го чуе без помощта на усилвател — но и това беше всичко.

Като все повече намаляваше скоростта си, корабът обикаляше Бялата планета по стеснявана спираловидна линия, а всички хора, застанали мълчаливо по палубите, гледаха с разтуптени сърца долу, към снежните океани от облаци, и си казваха без думи: „Стигнахме една цел.“

Плътната обвивка от облаци пречеше на погледа, сякаш планетата искаше да скрие от нас тайната си. Можехме да повлияем на метеорологичните условия, да разпръснем облаци на доста голяма площ или да ги втечним с помощта на радиоактивни емитори, но астрогаторите не искаха да употребят нито едно от тези средства. Затова в равномерни промеждутъци от време само възобновявахме пробите да влезем в радиовръзка, а когато те не дадоха резултат, хвърлихме с парашути голямо количество вързопи с модели на разни апарати и машини, технически изделия на човека. Облаци погълнаха тези наши пратеници и се затвори над тях, но етерът продължаваше да бъде изпълнен само с монотонното тракане на радара, което показваше, че на няколкостотин километра под нас ни наблюдават живи, разумни същества, обаче по непонятна причина пазят мълчание и не отговарят на нашите призови.

При последната обиколка, когато „Геа“ слезе до самата граница на атмосферата, в дълбоката разпокъсаност на облаци внезапно се показва повърхността на планетата. Някакви тъмносини петна, някакви подобни на грамадни, сплескани паяци широко прорязани комплекси с грудест, леко издигнат център се показаха в мястото, където снежните облаци се бяха раздалечили, просторната равнина преминаваше в смолено черна плоскост — изведнъж светкавичен отблясък порази загледаните хора: по палубите прелетя предаван от уста на уста вик: „Море!“ — чак до хоризонта, който изчезваше под увисналите облаци, се простираше вода и за миг блесна с отразената слънчева светлина. „Геа“ още повече намали скоростта си, но изпъкналите, подобни на

оснежени планински гребени ръбове на облаците вече плуваха едни към други, затвориха се лениво и пак само плътната им обвивка се простря равномерно под кораба.

На третия ден от обикалянето астрогаторите решиха да пратят долу оперативна разузнавателна група. В експедицията щяха да вземат участие по-голям брой управлявани от хора едноместни ракети, пригодени за кацане при трудни условия и върху малко пространство, дори върху покрито с постройки заселено място. Предшествувани от по-голяма безлюдна ракета, която ще носи телевизори и поради това наричана „очите“, тези ракети щяха да слязат под облаците, да извършат предварителни наблюдения и в зависимост от обстоятелствата или да кацат, или да се върнат на кораба.

Приготовленията за старта се извършваха по пладне над дневното полукълбо на планетата. В залата за кормилното управление се намираха почти всички пътници на „Геа“. Ние стояхме под затъмнения свод, а по стените горяха екрани като прозорци, отворени към пъстро пространство. В един страничен екран, свързан с нулевия хоризонтал, се виждаше как пилоти със сребърни брони слизат на долния етаж на летището, как затварят шлемовете и обременени с тежките яки на скафандрите, влизат приведени в ракетите си. После бутала напъхаха сребърните вретена в кладенците за изстрелване и настъпи тишина. Тер Аконян сложи ръка върху разпределителното си табло. Сподавен, трепкав звук като звън на голяма камбана се раздаде по целия кораб. Първата, безлюдната ракета се втурна в простора. Минута тишина и пак отмерен звън. Пет едноместни ракети, изстреляни едновременно от носовите катапулти, напуснаха кораба. Пак безшумно се движеха буталата, ракетите се плъзгаха по коловозите и звукът, който се носеше по целия кораб сякаш биене на гигантски часовник, се повтаряше, докато последната петорка ракети не напусна „Геа“.

Сега нашето внимание се съсредоточи върху централния екран. На него чак до хоризонта се простираше вълнообразно море от облаци. Трийсет и една ракети описаха тясна дъга около кораба, блеснаха на слънцето със сребърните си страни и започнаха да слизат надолу, като образуваха сякаш окачени в пространството бавно разлюлени спираловидни стъпала.

На подиума трима астрогатори наблюдаваха главния екран. Зад тях се намираше шестчленна апаратура за свързка; до стереометричните екрани седяха техници със слушалки на ушите. Всеки от тях управляваше по една петорка ракети, които се движеха пред него като дребни лещовидни светлинни с имената на пилотите. Тая свързка даваше възможност да се контролира движението на ракетите през облаците.

В микрофоните се чуваха единични думи. Полетът протичал нормално. Ракетите слизаха от тристакилометровата височина и изглеждаха все по-малки. Когато приближиха голямата бяла равнина, престанаха да правят кръгове и образуваха ята. Като черни игли се плъзгаха над леко вълнообразния фон и се приближаваха към собствените си сенки, които ту се вмъкваха в котловините между облаците, ту излитаха нагоре и се отдалечаваха все повече в разгърнат строй.

Загледан в екрана, с гърба си усещах близостта на неподвижните като мене другари. Всред осветената от слънцето белота, която режеше очите, се откриваше преплетено с перести ивици по-тъмно пространство. Първата петорка ракети се носеше в тая посока, изпреварена от голямата безлюдна ракета — телевизионните „очи“. На отвъдната страна на равнината се издигаше кълбест облак, който на сянка беше с цвят на измити от вода лиски, а на слънце светеше като течно сребро; клинът от ракети нахлу в него, прониза нежните изпарения и изскочи от другата страна. Ракетите летяха по-нататък и като че ли кацваха на собствените си сенки. Погледнах нагоре; безвъздушното небе беше черно и осеяно със звезди. Когато отново зърнах надолу, „очите“-водач бяха вече изчезнали, а първото ято от ракети тъкмо в тоя миг се гмуркаше в облаците. За момент гърбовете им тъмнееха под пенливата белота като риби в пяната на планински поток, после очертаванията на една от тях се мярнаха в някаква плитчина на облаците и всички изчезнаха.

Втората петорка наведе носовете и започна да се спуща. Внезапно храстовидна светкавица блесна всред облаците; въздухът в залата на кормилното управление трепна от сподавена въздишка и пак настана тишина, а петте първи ракети продължаваха да летят и се нажежаваха като метеори. Двигателите им още работеха, но в стереометричните карти започнаха да потъмняват имената:

Светлините гаснеха като духнати пламъчета, а онова, което преди секунда беше ракети с живи хора в тях, озари накълбените облаци с блясъка на кипнал метал, сякаш огнена ръка чертаеше линиите на пет падащи звезди.

От първото святкане до края на катастрофата изминаха може би две секунди, през които всички стояхме като удавени от гръм и само тракането на планетарния радар от високоговорителите разпръскваше страшната тишина. Приближаваше се ВТОРОТО ято от ракети. Техниците за свръзка вече му изпратиха заповеди да се връща моментално, обаче ракетите не можеха за частица от секундата да сведат скоростта си до нула; преди още пилотите да ги спрат, те щяха да навлязат в унищожителната област. Двама астрогатори бдяха при централното разпределително табло, Гротрян и Пендергаст. Две ръце едновременно се протегнаха към черния ключ на дезинтегратора.

Дребно движение — и „Геа“ ще ИЗХВЪРЛИ ОТ недрата си водопад от антипротони, равностоен на слънчева протуберанция; мощната лъчева лавина ще унищожи неznайната сила, която порази нашите другари, без оглед на това каква е тя. Мълниеносното изпразване, което се движи със скоростта на светлината, ще изпревари ракетите, ще им разчисти пътя и когато те се намерят на мястото на катастрофата, там ще има само пустош.

Но веднъж изстреляният снаряд не може да бъде спрян. Осемстотин трилиона ерга енергия ще пробие атмосферата на планетата като лист хартия и ще се срине върху повърхността ѝ. Срещу такъв удар нищо не може да устои. Всичко, което представлява материя, ще бъде превърнато в пламък, а енергията на разпадането ще стопи покривната кора на планетата.

Гротрян и Пендергаст едновременно протегнаха ръце към ключа. Една секунда двете ръце висяха във въздуха и се отдръпнаха — когато двамата се спогледаха в очите.

Дръжката остана в мъртво положение. Пилотите на следващите пет ракети включваха спирачките и по големите пламъци личеше колко отчаяни бяха техните усилия, но един след друг навлизаха в унищожителното поле и пламваха. Само последната ракета от тая петорка избягна унищожението си; нейният пилот навярно със

свърхчовешка сила е скъсал всички предпазители и се стрелна отвесно нагоре с такава страхотна бързина, че се загуби от очите ни.

Вътре всред облаците пламтяха четири нови линии, четири нови звезди падаха надолу и в облачната бездна вече се разсейваха последните следи от огнения полет.

После „Геа“ започна бавно да се оттегля заднишком, обърнала носа си към диска на планетата, а магнитното ѝ поле всмукваше през люковете на дъното ракетите, които се връщаха на кораба. Екранът на вътрешния телевизор показваше халето на летището; от стоманените гърла излизаха дългите вретена на ракетите, а върху циферблата на приемния автомат подскачаха числата: 17... 18... 19... След двайсетата ракета настъпи по-дълга пауза. В това време вратите на изтеглените на резервни коловози ракети се откряваха, пилотите се измъкваха през бързо отваряните клапи и вместо да отидат горе, се присъединяваха към струпаните на летището хора. Все по-голям брой от техните сребърни фигури се смесваха с чакащите хора. Автоматът показва числото 21 и в същото време протегнатата лапа вкара на освободен коловоз голямата ракета, от която не излезе никой — това беше безлюдният кораб, който носеше „очите“ на телевизорите. В течение на няколко минути цареше смъртна тишина, буталата на елеваторите лежаха неподвижно в леглата си, после дискът на сигнализатора сякаш с мъка се завъртя още веднъж, показва числото 22 и през отворените клапи беше вмъкната в люка последната оцеляла ракета. Нейната клапа не се отвори сама. Механоавтоматите тъкмо бяха сложили клещи върху външните скоби, когато от моята загледаност ме изтръгна сигнал, който призоваваше всички лекари на работното им място.

Операционната зала беше заляна със светлина. Шест души внесоха на ръце тяло, плътно затворено в гумен пашкул, и го сложиха на отопляваната порцеланова плоча.

Зъбците на инструментите се впиха в пластичната маса. В разреза светна скафандър. Захрущяха разрязваните усилвателни спирали. Няколко секунди — и съзряхме лицето на Амета.

Когато скъсал предпазители и със страшна скорост извел ракетата от правата линия, кръвта му се сгъстила като олово, нахлула във вътрешностите и краката и разпокъсала тъканите. Целият той беше

една тръпна рана; само главата и ръцете бяха оцелели бели и безкръвни.

От пръв поглед схванах, че положението е неспасяемо; само агонията можеше да се съкрати или да се удължи. Веднага се заловихме за работа. Бяха включени изкуствени дробове и сърце; завързахме достъпните скъсани кръвоносни съдове, през които изтичаше кръвта, заработиха системи за кръвопреливане. Вземахме лъскави инструменти и отхвърляхме окървавените, като се споразумявахме с единични думи. И все пак това състояние не можеше да се поддържа по-дълго от минути. Областта на поражението се разширяваше, шокът обхващаше необходимите за живота органи. Въпросът вече се свеждаше не до спасяването на Амета — това беше невъзможно, — а да бъде доведен в съзнание поне за няколко мига, поне за един доста продължителен момент, та да може да изрази последната си воля.

Буталата в прозрачните спринцовки опираха до дъната. Възбудителната течност, впомпвана от изкуственото кръвообращение, се вливаше изобилно в разтуптяното сърце. Гърч премина през тялото на Амета; като че ли отваряше очи, но само сенките по бузите се задълбочиха и пулсомоторът почна да работи по-шумно — кислородният глад на организма растеше.

— Той е в съзнание — каза Шрей.

Ниско наведени, спотаихме дишането си.

Неподвижната маска на лицето започна да се гърчи, сякаш разкъсвана от ярост. Устните се отвориха, показаха се стиснатите до строшаване зъби с нишки кръв около тях. Амета беше в съзнание, но в мозъка му удряше толкова страшна болка от разпокъсаните нерви, че той напрягаше всички сили, за да сподави вика си.

Не му оставаха сили да проговори.

Последна инжекция. Стъклото на ампулата се строши о пода с тънък звън. Не можахме да отстраним болката. Една упойка би причинила загуба на съзнанието. С лице все така обърнато към болния, Шрей се отдалечи от масата. Последвахме го с Ана и застанахме с отпуснати окървавени ръце, сякаш давахме знак, че сме направили всичко, което беше по силите ни.

До стената стояха няколко десетки души. Всред тъмните силуети изпъкваха светлите скафандри на пилотите, които бяха дошли тук

направо от летището. Един от тях, Зорин, с шлем, неоткачен от яката, а само отхвърлен назад като чудновато крило, внезапно се обърна и побягна навън. Може би около две минути стояхме неподвижни. Само хрипливото дишане на Амета и тихият звук на изкуственото сърце прекъсваха тишината. Вратата се отвори, бутната силно. Влезе Зорин все със сребърния скафандър. Той носеше извитото на дъга кормило, извадено от ракетата на Амета. Наближи до операционната маса, вдигна най-напред едната, после втората безсилно увиснала ръка на Амета и натисна пръстите му върху дръжките. После внимателно и леко повдигна легналия и вкара брадичката му в гумената подпорка, която излизаше от центъра на кормилото, за да вдига или навежда главата на пилота в зависимост от движенията на кормилото, та темето винаги да се обръща в противоположна посока спрямо извършваната маневра.

Зорин намести главата на Амета върху подпорната, после хвана кормилото с двете си ръце и го изви: тогава главата на умирация се повдигна от тласъка, а стиснатите върху дръжките ръце направиха половин оборот. Зорин три пъти завъртя кормилото натам и насам, сякаш описваше кръгове и ускоряваше хода на въображаема ракета. На третия път клепачите на Амета се повдигнаха.

Розова пяна излезе от устата му, раздаде се съскав, клокотлив шепот:

— Големите ракети... ще стигнат... градове... видях... вие по-нататък... с големи ракети... телевизорите... с големи.

Той конвулсивно притегли кормилото до гърдите си, ръцете му трепнаха, сякаш се мъчеха да тласнат кормилото нагоре, и се спряха завинаги.

Събраните хора се оттеглиха. Виждах всеки предмет поотделно, ясен и прекомерно действителен: порцелановия ъгъл на операционната маса със съсиреци от кръв, празния разпорен скафандър, хвърлен на пода до краката на Шрей, неговото сгърчено лице, така чуждо, сякаш го виждах за пръв път, и — в снопа светлина, хвърляна от страничния прожектор — Лена, която все още чакаше нещо.

Пулсомоторът продължаваше да работи и вкарваше кръв в мъртвото тяло. Искях да го изключа, направих крачка напред, но нещо ми се изпречи на пътя. Протегнатата ми ръка, за да отстраня пречката,

се смъкна долу. Това, което ме спря, не беше никакъв предмет, а погледът на Зорин, сляп от ужасната мъка.

ЗЕМНИ ЦВЕТА

През цялата нощ „Геа“ се отдалечаваше от планетата. В осем часа сутринта високоговорителите съобщиха, че съветът на астрогаторите призовава екипажа на събрание.

След четвърт час амфитеатърът беше пълен. В него се носеше глух, нисък шум; подиумът при стената беше празен. По едно време там се изкачи Тер Аконян и каза:

— Има думата професор Гообар.

Тогава всички видяхме, че Гообар от дълго време вече стои отстрани, нисък, леко наведен, и гледа към залата. Настана голяма тишина, всред която се разнесе гласът му:

— Представям тук една хипотеза, която трябва да изясни станалите събития и да набележи бъдещите ни действия.

Вчерашните трагични случки като че ли показват, че жителите на Бялата планета са някакви кръвожадни същества, които се ръководят в действията си от непонятни за хората подбуди. От разговорите си зная, че мнозина от вас мислят същото. Аз смятам този възглед за погрешен. Ние знаем малко за тия същества, но няма съмнение, че те са разумни, а при горната интерпретация постъпките им стават безсмислени. До планетата се приближава звезден кораб и изпратените от него ракети биват унищожени. Защо? С каква цел? Отначало смятах, че имаме твърде малко данни, за да възпроизведем изцяло събитията, тоест да реконструираме не само нашите действия, но и на другата страна. Обаче не е така.

Гообар помълча малко.

— Да излезем от последните събития. В плоскостта на горните пластове на атмосферата беше създадено силово поле, което унищожи девет ракети. Това стана на два етапа. Най-напред изгоряха петте ракети от първото ято, после четири от второто. Ракетата, която носеше телевизорите и първа премина областта, където стана унищожаването на другите — оцеля. Защо?

Отново помълча.

— Всичко, което ставаше преди това и после: непрестанният контрол на нашите движения, мълчанието като отговор на призива ни, прецизният начин, по който бяха унищожени ракетите — всичко това ме кара да отхвърля мисълта, че първата ракета е оцеляла по някаква случайност. Следователно работата стои така: според разбирането на неизвестните същества деветте ракети е трябвало да бъдат унищожени, а едната ракета е била изключена от тая сметка. Причината за това трябва да се крие в разликата между загиналите и оцелялата ракета.

Отначало — продължаваше Гообар при мъртва тишина — работата ми се струваше безкрайно странна, защото тия ракети си приличат много една на друга. Разликата — неволно ми се налагаше мисълта — се състоеше в това, че противно на другите незасегнатата ракета беше безлюдна. Следователно още веднъж се появи отхвърленото предположение, че целта на действията на съществата е била да убият пилотите.

Помълча.

— Откъде обаче биха могли да знаят, че първата ракета е без хора? Както чух, говореше се за някакви начини на рентгеноскопия на ракетите ни от далечно разстояние. Това обаче е абсолютно невъзможно. Ракетите са покрити с напълно непроницаеми брони и такава твърда радиация, която би могла да проникне през тях, щеше едновременно да ги унищожи. Така че хипотезата за рентгеноскопирането на ракетите и заключението, което следва от нея за „кръвожадността“ на съществата, трябва да се отхвърли повторно.

Връщаме се към първоначалния пункт. Каква е разликата между деветте унищожени ракети и оцелялата? По строеж, по външна форма, в техническите си подробности те са напълно еднакви. Разликата всъщност е само една: оцелялата ракета е почти три пъти по-голяма от другите. Следователно събитията изглеждат така: към планетата се приближават група ракети. Планът на неизвестните същества гласи: да се унищожат малките, голямата да не бъде атакувана. Защо? Това не можех да разбера. Какво биха могли да знаят те за нас, което би ги накарало да постъпят по такъв начин? Какво те изобщо са знаели? Само това, че към планетата се приближава кораб. Знаели са това от шест седмици, когато техният радар е открил „Геа“. Тук аз се замислих за пръв път: а защо радарът е хванал „Геа“ именно тогава? Разбира се, това също е могло да бъде случайност. Но за случайност е позволено

да се говори само тогава, когато бъдат изключени веригите от следствия и причини, които свързват разглежданите явления, а в тоя случай това не беше сигурно. Радарният конус, който ни улучи, беше много тесен, както си приказвахме още оттогава. Но какво би станало — помислих аз, — ако пуснем в работа математиката? Попитах професор Трегуб колко широк е бил радарният конус, когато ни обхвана, и се оказа, че и двамата — той и аз — мислим за същото. Той не само ми отговори на въпроса, но и добави, че тоя конус, ако би долетял до Червеното джудже, щеше да бъде толкова широк, та би обгърнал пространство с диаметър осемдесет милиона километра. Започвате ли да разбирате?... Те не са изпратили тоя сноп вълни случайно. Те са предполагали, че някакъв кораб се движи в ония области на небето. Защо са мислели така? Нима ние им бяхме дали някакъв знак за приближаването си? Толкова мощен знак, та да го забележат от билион километра. Толкова бърз знак, та да изпревари „Геа“, и същевременно толкова незначителен, та сами не сме разбрали, че сме го изпратили? В действителност ние им изпратихме такъв знак, такъв сигнал. Това беше избухването на мъртвия сателит на атлантидите.

В залата цареше страхотно, напрегнато мълчание; думите на Гообар падаха в нея като нажежени камъни.

— Направих следната проста сметка — продължаваше ученият. — Експлозията на четирийсетте уранови бомби е създавала блясък с мощност, която за част от секундата е надвишила слънчевата светлина. Тоя блясък след три месеца е долетял до Бялата планета и е бил забелязан там. Къде би трябвало да ни срещне радарният импулс — попитах се аз, — ако предположим, че е бил изпратен от планетата незабавно след забелязване на блясъка? Сметката отговаря: би трябвало да срещне „Геа“ на 15 светлинни дни от планетата. Тоя резултат съвпада изумително точно действителността. Толкова точно съвпадение не може да бъде дело на случая. Следователно ние сме на правилна следа.

Добре. Но защо са изпратили радарен импулс, щом са забелязали блясъка? Отговорът се налага сам: защото са знаели какво го е предизвикало. Знаели са, че в системата на Червеното джудже се върти мъртъв кораб с атомен товар и че блясъкът е бил предизвикан от експлозията на този товар. И наистина много вероятно е, че съществува с

толкова високо техническо развитие контролират областта на своята система, следователно, че някога са открили изкуствения спътник на атлантидите. Ако това е така, те именно са рентгеноскопирани с астрон атомните бомби и са знаели, че самозапалването им е невъзможно. Ето защо блясъкът им е сигнализиран, че в пространствата на тяхната система е навлязъл някакъв кораб и той именно е предизвикал експлозията, която е унищожила спътника. За да проверят това предположение, те са изпратили сноп електромагнитни вълни, а когато са установили присъствието на кораба ни, започнали са да контролират с него движенията му. Толкова за начина, по който сме уведомили жителите на планетата за нашето пристигане. Сега разрешете да обърна целия въпрос и под неизвестната, каквато в разглежданата проблема са непознатите същества, да поставя — хора.

Да предположим, че на тая облачна планета живеят хора и един ден хората узнават от астрономите си, че в простора на тяхната слънчева система е влязъл някакъв непознат кораб. Тоя кораб плава от същата оная небесна област, от която някога е пристигнал в тяхната система друг кораб с мъртъв екипаж и с товар от атомни снаряди. Понататък. Този нов кораб е унищожил стария с експлозия. Какви са тия същества — мислят си те, — които разбиват срещнатото старо возило, които губят толкова усилия и време, за да обърнат в нищо тази гробница с вдървен екипаж? Това е неясно, това е подозрително. Ще трябва тези същества да бъдат следени внимателно. И изпращат толкова широк радарен конус, че да обгърне почти цялата система на Червеното джудже. Ред седмици изтичат, докато радарните вълни, които се движат със скоростта на светлината, достигнат до непознатия кораб. Когато отразеното ехо се връща, разбират, че корабът се движи с голяма бързина към тяхната планета. Тогава хората — защото под неизвестната поставихме хора — решават да чакат. Най-сетне корабът стига до планетата и изпраща от своите недра трийсет ракети. Малки ракети. Хората, които населяват Бялата планета, никога не са виждали такива ракети, нали? Така ли смятате? И все пак. Спомнете си фотографските снимки, донесени от мъртвия сателит на атлантидите. По какъв начин атлантидите са се канели да хвърлят атомни бомби? С помощта на неголеми четири-петметрови ракети. Малки ракети. И ето че на небето на Бялата планета се появяват трийсет малки ракети, водени от една голяма. Не е ли вероятно, че тази голяма ракета е кораб

с екипаж, който ще трябва да слезе под облаците, да издири целите и да изсипе върху тях трийсетте уранови бомби? Какво трябва да направят, за да предотвратят унищожението? Ще трябва бомбите да бъдат обезвредени. Как? За щастие жителите на планетата някога са посетили мъртвия сателит, рентгеноскопирали са с астрон бомбите, знаят тяхното устройство... Във всяка бомба се намира сноп от цеви, които се събират концентрично в центъра ѝ. Всяка цев е заредена с твърд уран и с барутен заряд. Едновременната детонация на барутния заряд във всички цеви предизвиква изтласкване на късовете уран в един куп със свръхкритична маса и по този начин — атомен взрив. Следователно, за да се предизвика преждевременно възпламеняване на бомбата, достатъчно е да се причини детонация на барутните заряди, а те могат най-лесно да бъдат запалени посредством значително повишение на температурата. За тая цел ще трябва да се създаде съответно енергетично поле в горните слоеве на атмосферата... Но — продължават да мислят хората — ще постъпим така само с бомбите. Големия кораб с екипажа няма да атакуваме. Нека неизвестните пришълци да знаят, че ние не искаме да воюваме с тях, нито да ги унищожим. И целият този план бива осъществен...

Както виждате — продължаваше Гообар, — тук всичко е ясно, и то по толкова удивителен начин, че възникват два нови въпроса. Първият гласи: ако под неизвестната поставим хората, тогава излиза, че те биха постъпили навярно по същия начин, както непознатите същества. Дето ще рече, тия същества трябва да бъдат поразително подобни на хората. Как така, значи, още при първата звездна експедиция, при която избираме за цел на пътуването си най-близката звезда и опознаваме от милионите планетни системи на Галактиката само една, веднага откриваме същества, извънредно подобни на човека? Нима това съвпадение не крие в себе си пак случайност, и то толкова невероятна, че обръща на пух и прах цялото предишно разсъждение? Моят отговор е: аз прилагам логическия скелет на човешкото разсъждение към постъпката на тия същества не защото е най-съвършеният, а понеже е необходим. За да овладее материалните сили на всемира, човек е бил принуден през хилядолетията да формира в себе си такива именно методи на индуктивно и дедуктивно разсъждаване, методи, които произхождат от простите рефлексии на всякаква оживена материя. Същества, които вместо да изследват

промените във вътрешността на звездите, биха ги боготворили, няма да отидат напред в развитието си... Следователно, ако жителите на Бялата планета са създали висока цивилизация, а това е сигурно, тогава техните умове трябва да действуват според закони на една логика, подобни на нашите. Дали това предполага прилика във външния изглед? Разбира се, че не. Условният рефлекс е по начало подобен у маймуната, дъждовния червей и акулата, но мъчно може да се каже, че тия същества си приличат от анатомично гледище.

Вторият още по-важен въпрос гласи: как стана така, та всичко това знаем сега, а не предприехме никакви предпазни мерки, не предвидихме нищо и с поразително лекомислие допуснахме тази толкова трагична в последствията си грешка? Моят отговор гласи: това бе предизвикано от страха ни. Срещата на мъртвия сателит беше случайна, да, но това, което ставаше после, нямаше нищо общо със случайността. Не случайността ни накара да пристъпим с такава бързина към унищожението на спътника. В основата на постъпката ни се криеше убеждението, че актът на премахването на спътника е изключително наша, човешка, земна работа и че никой не би следвало да го забележи. А щом не би следвало, тогава и няма да го забележи. Това фалшиво, алогично разсъждение възникваше от желанието да се откъснем от вкочанения остатък от собственото ни минало. Толкова много искахме да се отречем от него, че при по-сетнешното ни планиране не взехме в сметката си нито срещата на този кораб, нито унищожението му, сякаш тия неща не се бяха случили никога. И ние трябваше да платим с живота на другарите си тази липса на смелост, това прибързано унищожение. Не искахме да знаем нищо за ония — а все пак те са били хора! Миналото не бива да се представя фалшиво. Не може да се затрива в него дори онова, което ни е чуждо. От неговото наследство можем да избираме, но трябва да имаме смелост да понесем съзнателно цялата съдба на нашия род през историята на планетата ни. Тоя жесток урок важи и за нас, и за тия, които ще дойдат след нас, защото е необходимо да се знае, че в човека освен величието на ума се крие и нищожеството на жестокостта, ако не проявена, то потенциална, която условията могат да изнесат на бял свят.

Накрая няколко думи за обществения строй на Бялата планета. Ние не знаем много нещо за него, но това, което знаем, е най-същественото. Радарният сигнал, който контролираше, нашите

движения, беше непрекъснат, при все че планетата се върти, следователно той е бил изпращан от предаватели, свързани в система, която опасва цялото кълбо, и когато едни радарни кули са залязвали зад хоризонта, предавали са емисионните функции на следващите. Радарното прикритие е цялостно, работи в служба на цялата планета, така че от гледище на техниката жителите ѝ са обединени както ние. Обединението на техническа основа предполага и обществено единство. И така, без да имам нито намерение, нито право да решавам нашите бъдещи стъпки, бих желал да изразя убеждението си, че сме длъжни да предприемем опити за влизане в контакт с жителите на планетата. Дали тия опити ще бъдат успешни още в началото — това не се знае. Нашата цивилизация от векове ни пази от незнайното, от неизвестното, страшното, от бурите и пораженията и ние сме забравили, че тя никога не щеше да се създаде, ако в далечното минало хората не са били готови на всичко, за да дойде тя. Сега ние на свой ред стоим на прага на нова епоха. Дошло е преломното време. То изисква много. Иска онова, което на Земята никога никога не е изисквал от нас — и ние трябва да приемем това, защото законите на историята са такива. Човечеството не може да спре на своя път. Тая велика следваща крачка трябва да бъде направена, а вътрешното съгласие за това, което ни носи тя, трябва да придобием от разбирането на необходимостта, която за следните поколения ще бъде вече нова, по-висша свобода.

Щом Гообар свърши, до него се изправи Тер Аконян, приближи до очите си едно листче и започна да чете:

— „Съветът на астрогаторите към екипажа на кораба.

През най-близките години човечеството ще започне трансгалактични полети. За тия пътешествия ще са необходими космични междинни станции по небесните тела, които обикалят близо до Слънчевата система. Положението на системата на Кентавър я прави естествена база за такива станции за експедиции в посока на южния полюс на Галактиката и към Облаците на Магелан. Като прецени това, Съветът на астрогаторите реши:

1. Да продължи опитите за влизане в контакт с Бялата планета.

2. Тия опити може да доведат до унищожаване на кораба. В такъв случай ще ги продължи следната експедиция, но тогава строежът на космичната станция би бил отложен с четвърт век. За да се избегне това, преди «Геа» да започне опитите за постигане връзка с Бялата планета, между планетите на Кентавър ще бъде избрана най-подходящата за издигане на междинна космическа станция. Оставените на нея машини ще започнат строителните работи под контрола на един човек. Съветът на астрогаторите е съгласен да остави на тоя пост кибернетика-пилот Зорин, понеже той има всестранно политехническо образование и голям опит в строежа на космодромни станции.“

Когато астрогаторът свърши да чете и погледна към залата, забелязах, че Ана, която седеше долу, стана и излезе през страничната врата. От централната пътека се провираше напред Зорин и се изкачи на подиума. Шумолът, който се носеше в амфитеатъра при последните думи на Тер Аконян, замря. Според законите на междупланетното плаване човек не може да пребивава самотен на космодромна станция; той трябва да има поне един другар. Съгласно обичая Зорин трябваше да го посочи сега. В залата цареше съсредоточена, дълбока тишина, сякаш пилотът, който плъзгаше поглед по морето от глави, сега именно избираше, макар да знаехме, че той бе направил избора си по-рано и сега само търси оня, когото си е определил за другар. Внезапно сърцето ми подскочи. Напразно си казвах, че това е безсмислица, че е невъзможно: та кой съм аз за Зорин? Един от екипажа, човек почти чужд... Съвсем друго може би щеше да бъде, ако беше Амета...

Главите на насядалите се повдигаха едва забележимо, за да срещнат погледа на пилота, и се навеждаха леко, когато ги отминаваше, и това напрежение на очакването минаваше през събраните като вълна. Внезапно очите му се спряха върху мене и така се втренчиха, че — без да си давам сметка за това — станах.

— Съгласен ли си? — достигна до мене гласът на първия астрогатор сякаш от някаква огромна далечина.

— Съгласен — казах аз.

В залата се надигна глух шум.

Зорин и Гообар разговаряха с астрогаторите; потоци от хора слизаха надолу и обграждаха подиума. Излязох в коридора, който беше съвсем пуст и тих. Не чувствавах нито възбуденост, нито гордост или радост — съвсем нищо. Вървах дълго, докато се спрях изведнъж: краката сами ме бяха отнесли в преддверието на концертната зала. Стоях пред статуята на Соледад — бяло момче насред пътя. Осем години бяха зад нас — какви години! На „Геа“ времето течеше побавно, време на часовниците, но не време на събитията. Колко по-възрастен бях, отколкото в момента на отлитането, а това бяло момче не се беше променило никак — все така неподвижно загледано в бъдещето. Обхванах статуята с поглед, направих няколко крачки и още веднъж я погледнах полуобърнат, сякаш се сбогувах с нея. Сърцето ми се сви, помислих за Ана. Къде ли е могла да отиде? Спрях се, после ускорих крачките си.

Най-близкият асансьор ме отведе в градината. Забелязах Ана още отдалеко — седеше на тревата, из която растяха многобройни незабравки. Амета ги обичаше много. В стаята не обичаше да гледа цветя. „Когато човек иска да бъде при цветя, трябва да отиде при тях“ — казваше той. В наведената глава на Ана имаше нещо, което забави крачките ми. С разперени длани докосваше цветята като сляпа. Застанах зад нея.

— Ти ли си... — каза тя тихо.

Това не беше въпрос. Коленичих при нея. Отдалече ще да е изглеждало смешно: двама възрастни хора, коленичили в тревата като деца.

Исках да наруша мълчанието, но не можех. Целунах извътре дланта на малката ѝ ръка и усетих под пръстите си дребните втвърдявания на кожата, там, където пръстите ѝ толкова често се срещаха с инструментите.

— Беше ли до края на събранието? — попита тя.

— Да.

— Зорин?

— Да.

— И ти?

— Да...

Тя млъкна.

— От жилището ли после слуша? — попитах аз.

— Не.

— А откъде знаеш?

Тя повдигна глава.

— Така си мислех... Ти не мислеше ли?

— Не! — казах учуден.

Тя се усмихна.

— Ти винаги се досещаш последен...

С лицето ѝ ставаше нещо лошо; виждах как се бори да се усмихне, после внезапно извърна глава. Когато ме погледна отново, беше вече съвсем спокойна. Не говорихме нищо повече.

През нощта се пробудих от дълбокия сън още от първия миг с будно съзнание и бодър. Гореше теменужна лампичка и през стъклото на абажура върху възглавницата падаха няколко дребни светлосини петънца като листенца от незабравки. Ана лежеше възнак, с отметната глава, буйната ѝ тъмна коса хвърляше сенки върху лицето ѝ; със сухи очи се вираше неподвижно в потона. Затворих клепачи, но не можех вече да спя. Ненадейно тя се обади:

— Ще се върнеш ли?

Скочих.

— Любима...

Целунах я и в целувката почувствувах колко е далеко вече тя.

— Ще се върна, непременно ще се върна — пък нали не само аз се отдалечавам от тебе... и двамата отлитаме в различни страни... А ти ще се върнеш ли? — Опитвах се да се усмихвам и да придавам на гласа си весел тон, но Ана остана сериозна.

— Да — каза тя, — непременно ще се върна.

— Тогава добре.

Тя ме погледна, тъмните ѝ очи бяха досами мене.

— Знаеш ли, не мога да повярвам, че някога не съм те познавала... това е толкова голямо, сякаш не е имало начало... затова не мога да си представя, че може да има... — не довърши.

Не питах нищо. Прегръщах я все по-силно; тя си пое дъх и тихичко, право в ухото ми пошепна:

— Все пак те са били много щастливи...

— Кои, любима?

— Древните.

— Така ли мислиш?

— Да, Те са вярвали във вечността...

В продължение на три месеца „Геа“ кръстосваше просторите на системата Кентавър. Планетите се приближаваха отначало като искри, порастаха в светлини, закриваха небето и се отдалечаваха, облъхнати от огъня на корабните дюзи. Пилотите слизаха от галериите като върволица от сребърни фигури и изчезваха в люковете на ракетите. Много пъти се повтаря това зрелище на раздели и завръщания, на силни ръкостискания, бумтежи на запалвани двигатели, на невидим звънтеж на камбаната при катапулта, на тишината след отлитането, при която мъчно можеше да се гледа в очите на останалите, и на немите движения на устните при броене на ракетите, когато — тласкани с бутала — изпълзваха от люковете и почерняваха, обгорени от огъня, който ги обгръщаше при триенето с гъстите атмосфери.

През тоя период аз се виждах рядко със Зорин. Той работеше заедно с другите конструктори над проекта за космическа станция; план-скицата беше приготвен още преди една година, а сега целият колектив на Тембхара изработваше подробната техническа документация. Понеже знаех колко страшно е да се стои без работа за ума, а и желях да бъда не само другар, но и сътрудник на Зорин, по цели дни четях учебниците по радиоинженерство и си възстановявах старите знания, придобити при следването ми по кибернетика в младите години. Не се откъсвах от трионите дори когато обикаляхме някоя нова планета, и не посетих никоя, но приятелите на Амета не ме забравяха. Ул Вефа пръв донесе и изсипа мълчаливо на масата ми цял куп искрящи магмови минерали, вулканични цветя от посетената планета. От друг полет Тевпане ми донесе отломък от лава със застинал трипръстен отпечатък; все по-големият брой образци от тая единствена в света колекция свидетелствуваше за успехите на пътешествието.

Минахме една пустинна планета и друга, вулканична, чиято висока температура правеше невъзможно за хората дори най-краткото пребиваване на нейната повърхност; направените през пластовете от горещи облаци снимки показаха някакви загадъчни движения по нея. От изпратените на разузнаване огнеупорни автомати се върнаха едва половината; тия оцелели автомати направиха неясни изложения, от

които не можеше да се разбере дали грамадните членестоноги чудовища, които пълзели по застиналите магмови скали, са машини, изоставени след някакъв катаклизъм, или пък са форми на небелтъчинна органична еволюция. Астробиолозите напразно настояваха да се започнат подробни проучвания; тия проучвания бяха отложени за по-късно и „Геа“ продължи пътя си. Следващата планета отминахме нощем на неголямо разстояние. Корабът беше изпълнен с деликатен, но проникнал и в най-отдалечените кътчета от шум от охладителните проводници, в които кипеше течен хелий. В черното звездно небе сърпът на планетата зееше като червеникава дупка. Увеличителните уреди показваха повърхност, по която като черни паяци лазеха мрежи от пропуквания, съединяваха се и се разпадаха; планетата беше в стадий, когато се образуват планини, и през грамадни разкъсвания на кората бликаха реки от тъмна жарава.

Системата на слънце А завършваше с ледени планети от типа на Нептун; когато се отдалечихме на един милиард километра въвн от техните орбити, намерихме се в областта на слънце Б. Обсегът на неговата гравитация беше без планети; разделени от бездни, в неговото пространство се въртяха само по-големи или по-малки астероиди, остатъци от разпаднала се преди хиляди векове планета. По решение на астрогаторите трансгалактичната станция трябваше да се построи на един от тия безвъздушни, урвести скални отломъци. Пътищата на стотици такива тела прекосяваха космичната бездна, така че имаше между какво да се избира, но определената планетоида трябваше да отговаря на много изисквания. Орбитата ѝ трябваше да бъде приблизително кръгла, та по пътя си да не се отдалечава прекалено много от слънцето, нито да минава близо до него; трябваше също така да не се пресича с траекториите на други тела, за да не се излага на по-значителни смущения; освен това трябваше да бъде настрана от големите метеоритни потоци, които се носят по периферията на „сметосъбирача на двойната система“.

Търсенията се провлякоха цял месец; обсерваториите работеха денем и нощем; телетакторите и радароскопите непрестанно претърсваха простора и в резултат на тоя лов изборът на астрогаторите падна на един безименен астероид с диаметър почти четиристотин километра, следователно имаше незначителна гравитация, но достатъчна, за да може човек да се движи по повърхността му, без да

се страхува, че ще падне в космичната бездна. Колкото повече се приближавахме до него, той отломък сякаш ни намигаше с изострена, като че ли котешка зеница. Това значително колебание на светлината се предизвикваше от бързото въртене на астероида около оста му, както и от много неправилната форма, защото с продълговатия си вид напомняше по-скоро окачен в черния мрак планински гребен, а не планета.

„Геа“ се въртя около него две седмици. През това време тектониците установиха, че компактността на скалата е достатъчна и осигурява трайността ѝ през следващите няколко хилядолетия. След това незабавно почнахме да прехвърляме върху повърхността на планетоидата машини, строителни материали и хранителни припаси.

Строителните автомати се впиха бързо в скалата и издълбаха в нея две кръгли ями; в едната се помести куполообразна барокамера с резервоари за въздух, а в другата — ядрен реактор, който щеше да ни доставя електроенергия и топлина.

Ден след ден товарни ракети пренасяха на планетоидата суровини и части — от тях щеше да се изгради кулата за радарната апаратура на бъдещата станция, — докато най-сетне и последните товари бяха оставени между скалите.

Сбогувахме се с другарите кратко и просто и на най-близките си казахме думи, които се говорят при обикновена раздяла. Когато слизахме със Зорин по наклона към първата линия, на която се намираше готовата за старт ракета, и бяхме вече със скафандри, само шлемовете ни, отметнати назад, се опираха в яките, внезапно иззад колоната изскочи едно дете, прихванало с две ръце грамаден букет от бял люляк, и ни прегради пътя.

Вцепенихме се, а детето — пълничко, може би четиригодишно момиченце с миша плитка и тъмнорумени бузички — с усилие вдигна букета нагоре и го връчи на Зорин.

— Вземи — каза то, — а като се върнеш, нали пак ще ни разказваш приказки?

— Разбира се — отвърна Зорин. — Как се казваш?

— Магда.

— Кой ти даде тия цветя?

— Никой, аз сама!

То въздъхна с облекчение, че е успяло така добре да изпълни замисъла си, когато изведнъж забеляза, че се приближават астрогаторите, и си плю на петите.

Тер Аконян, Пендергаст и Ирьола ни стиснаха ръце, без да говорят вече нищо. Зорин пръв се пропъхна през тесния люк вътре в ракетата и протегна ръце за букета, който му подадох внимателно. На свой ред аз спуснах крака в отвора. Влязъл до пояс в металния корпус, внезапно забелязах една жена, която стоеше на няколко метра над нас на издадената от полуетажа платформа. Това беше Каларла. В тоя момент, застанал неподвижен за миг, аз се досетих за онова, което досега, не знаеше никой: тя беше бременна. Фигурата ѝ беше все така момичешка. Отгатнах това по някакво нейно движение, по очите, по израза на лицето ѝ — като че ли се вслушваше не в околната среда, а в собственото си тяло, в което вече чувствуваше първите потрепервания на новото бъдеще.

ОБЛАЦИТЕ НА МАГЕЛАН

Букетът от люляк стоеше в стъклен лабораторен съд при прозореца. Седнал до масата, виждах как автоматите пробиват в скалата отвори, десетки отвори, които образуват концентрични кръгове. После слагаха взрив и изчезваха. Експлозиите не се чуваха. Скалата, разбита от огъня, се изправяше, стрелваше се нагоре като дим и камъни. Почвата трепереше и от кичурите на люляка хвърчаха дребни кръстовидни цветчета. В безвъздушното пространство димът падаше като железни стърготинки. Автоматите излизаха от скривалищата си, спускаха се в образуваната яма и редяха пластове от метални пръти. В зрителното поле се появяваше кула за радарна уредба. Тя подаваше глава върху дълга шия и я въртеше, оглеждаше се също като смешна жирафа от метал, която търси въображаеми листи.

Страхотен синкавостоманен блясък. Металът, разтопен от радиоактивен облак и разлян по вдлъбнатата повърхност на ямата, изстиваше. Автоматите шляпаха по грапавата площ, търкаха я, изглаждаха я, полираха, докато започваше да лъщи като живак. Други някъде по-далече слагаха взрив и дълбаеха дупки за антенните мачти. Почвата трепереше леко. Все повече бели листенца се сипеха от люляковите клонки, докато на петия ден Зорин каза:

— Жалко, че няма печка... една такава стара печка за обикновен огън. Щяхме да изгорим клонките. Помниш ли миризмата на дим от огнище?

— Помня.

Когато след пладне за втори път през този ден излизаше със скафандър, за да провери как върви работата, той взе клонките. Върна се след един час. Беше ги забучил в пояса си. Съзрях това, но не казах нищо.

Зорин забеляза погледа ми.

— Не можех да ги оставя — обясни той. — Толкова е каменливо. Да имаше поне малко пръст.

— По-добре, че ги върна — казах. — Люлякът има много мека сърцевина, може да се дяла, забавлявал съм се така като дете.

Клонките се върнаха в празната съдинка и останаха там. До края.

Автоматите работеха през цялото денонощие. Ден или нощ — за тях това беше все едно. За нас не. Мъчно беше да решим какъв ритъм на сън и будност да изберем. Астероидът се въртеше толкова бързо, че на всеки три часа излагаше нашата скална равнина под горещите лъчи на слънцето. Тричасовата нощ се осветяваше обикновено от слънце А, отдалечено на двайсет и пет астрономични единици, несравнимо по-силно от пълнолунието на земната Луна. През деня скалите горяха като блокове от разпален метал, нощем фосфоресцираха със силна и студена като лед светлина. Бързината на въртенето на планетоида беше толкова голяма, че когато човек гледаше през прозореца, виждаше как сенките се удължават и растат — абсолютно черните сенки на космичната бездна, които заличават всичко. Когато някой автомат се наведеше от светлина в сянка, изглеждаше, като че ли отчасти престава да съществува, прерязан наполовина.

Всяка вечер сядахме при приемателите, поместени в миниатюрното етажче на нашия „дом“, и се вслушвахме внимателно в глухия шум на високоговорителя. Из хаоса от трясъци и шумове, които напомняха повърхност на някакво тъмно вълнение, внезапно се открояваха веселите звуци на повиквателния сигнал на „Геа“. Благодарение на монтираните временни предавателни мачти ние поддържахме телевизионна връзка с кораба и всяка вечер се виждахме с другарите. Разменяхме си сведения, говорехме за хода на работите, понякога Зорин молеше колегите си за помощ при изчисленията.

„Геа“ летеше право към Бялата планета; от целта я деляха още две седмици пътуване. През това време ние искахме да завършим основните работи по изкопите за фундамент на бъдещия голям ядрен реактор, който трябваше да замести нашия временен. Ставахме при местното разсъмване, обхождахме всичките места, където се работеше, а много пъти те бяха до десет едновременно, разхвърлени на едно пространство от няколко километра, а после не се връщахме веднага в барокамерата (ние казвахме „у дома“), но отивахме на разходка, всеки ден в различна посока, и така опознахме околността на един радиус от няколко десетки километра. Това беше доста неугледна скала — по-скоро карикатура, а не миниатюра на планета. Споменах вече, че

отдалече приличаше на откъртен планински гребен, който плава в звездния простор; затова при движение хоризонтът около пътника ту се разширява на няколко километра, ту изведнъж се стеснява. На североизток, на разстояние трийсет километра от нашия дом, сравнително плоската скална равнина преминаваше по ръба в обрасъл с гъсталак от чудновати форми стръмен бряг. Тая застинала каменна маса отиваше чак до края на кръгозора; тя нямаше нищо общо с купищата отломъци при сипеите, с естествената ерозия, с картината на действието на водата, ветровете и притеглянето; това беше някакъв паноптикум на гротескови форми, които човек просто не можеше да си представи: вкаменени, балансиращи сопи, грамадни зъбести балвани в колебливо равновесие, вертикални прегради, каменни цепеници, които очакват само едно невнимателно движение, за да почнат да се сричат надолу, бавни и лениви като при сънна мора. Изкачеше ли се човек на най-високия зъбер над околността, виждаше гора от остри скелети, проточена под звездния фон и откrojена от него с рязък бял блясък. Над тоя мъртъв пейзаж се търкаляше с монотонно движение огненото слънчево кълбо. В зависимост от това дали навлизахме в нагрятата от слънцето област, където почвата се нагорещяваше до сто градуса, или потъвахме в сянка, автоматичните климатични уредби на скафандъра непрекъснато се прехвърляха от една крайност в друга.

С държането си Зорин напомняше донякъде климата на астероида: той ту мълчеше по цели часове като заклет, ту започваше дълги монолози. На някой страничен човек нашият съвместен живот би могъл да изглежда не най-съвършен, но ако мисли така, той би сбъркал. Защото Зорин беше любезен и обикновено разговорлив само с чуждите хора; спрямо мене той се държеше също както в миналото в компанията на Амета. Неговото почти летаргично замлъкване и замисленост, сърдитите му отговори и недомлъвките ме радваха; при все че никога не говорехме за Амета, дори не споменавахме името му, все пак той присъствуваше по такъв удивителен начин, че много пъти, когато при екскурзия откривахме някакъв по-фантастичен от другите изглед, почти исках да се обърна, за да проверя дали малкият пилот не споделя нашите впечатления.

След десетина дни подир пристигането ни на планетоидата веднъж седяхме на върха на една скална игла, която се издигаше над цялата околност. Слънцето висеше на запад в огнените рунтавини на

протуберанцията; другото слънце, А, тъкмо се приближаваше към него като малък ослепителен диск. Ние бяхме дошли нарочно, за да наблюдаваме очакваното затъмнение на едното слънце от другото. Когато малкият диск почти докосна големия, двата изпратиха един към друг огнени пипала, които сякаш се търсеха и се сляха веднага, та се създаде чудновато крушовидно образувание, което изхвърляше ярък стоманен блясък; после по-тясната удължена част на крушата, всъщност слънце А, започна да намалява и постепенно да се скрива зад по-голямата. Силата на светлината не намаляваше, защото отслабването на блясъка беше незабележимо.

Мълчахме дълго, най-сетне помолих Зорин:

— Разкажи някаква приказка.

Можеше да се помисли, че не ме е чул. След доста време отвърна:

— Приказка няма да ти разкажа, но ще ти разкажа за приказките. Чувал ли си някога за бракуваните серни кораби?

— Не си спомням.

— Трябва да си чувал. Преди около двеста години били построени първите автоматични ракети без пилот, отначало извънредно големи — достигали до четирийсет хиляди тона маса в покой. Там имало някаква грешка в изчисленията, защото тия кутии се затопляли страшно — до няколкостотин градуса. Затова спрели продукцията им, а тия няколко десетки авторакети, които вече били готови, ги пуснали по линията Титан — Земя. Щели да превозват сярата. Още при първия рейс няколко от тях експлодирани. Пресованата сярата се превръщала в газ и разкъсвала ракетата като балон. Загрижили се какво да ги правят — на Земята естествено не искали да ги прибират: риск, не можело да се изпращат и хора, за автоматите също жалко — такъв измет може да експлодира всеки момент. Най-сетне върнали цялата ескадра по радиото и я тласнали в обратна страна, нека лети по света, извън границите на Слънчевата ни система; нали сярата няма да може да замърси целия космос. След една година те престанали да отговарят на радиосигналите, астронавтите си отдъхнали — спокойствие. Едва след трийсет години — бух! — първата сярна катастрофа. След нея втора. Оказало се, че тия проклети авторакети съвсем не били отлетели завинаги. Те попаднали в гравитационната област на Юпитер, който, разбира се, ги завъртял посвоему, наместил

ги на някакви слепи кометни орбити и ги пуснал на път. И от това време се въртят по следния начин: за двайсетина години бягат от Слънцето, седят в афелии и отново се връщат. Докато летят далече от Слънцето, те се охлаждат достатъчно и сярата се превръща в газ. Когато се връщат, вече около орбитата на Марс започват да се загреват, а намерят ли се на една линия със Земята, пукат се като сапунени мехури. Представяш ли си това? Двайсет хиляди тона сярата се превръща в сгъстен газ. Ракетата се пръсва, образува се газов облак с диаметър сто хиляди километра, който се разнася след няколко седмици. Но ако наблизо мине някакъв астероид, той взема със себе си този облак и тогава нещастията продължава цели месеци. Създава се кълбообразна зона от сярна мъгла или по-право от прах, защото газът се кристализира в безвъздушното пространство — нещо като пухкава обвивка, а в средата дяволски твърдо силикатно ядро. Мъглата преминава в безвъздушното пространство толкова незабележимо, че при летеж, докато забележиш какво става, ти вече си в самия център като в гърне. Светлината не преминава, радарът тъне като в тесто, не се вижда нищо, нито звезди, нито сигнали, никаква ориентация, по-рано или по-късно — току-виж, че си се блъснал в ядрото. Трябва веднага да изключиш двигателите, да намериш самия астероид според гравиметрите, да се нагласиш по центробежната линия, изведнъж да се спуснеш с голямо ускорение и да избягаш. Естествено това се казва лесно, но когато човек затъне в такава каша, неволно губи ума и думата. А най-лошо е с автоматите, защото — помисли сам — на планетите няма „естествени серни атмосфери“ и не може да има, затова никой пилот-робот не е пригоден към такива чудеса.

Накратко казано, от Марс за Земята се връщали около трийсет деца екскурзианти и ракетата им попаднала точно в такава сярна мъгла, която обвивала един много малък астероид с диаметър от двайсетина километра — това е важно. Най-напред пилотът-автомат се опитал да маневрира, а накрай направил единственото възможно нещо: изключил двигателите. Така избягнал катастрофата; привлечана от астероида, ракетата започнала да слиза към него, но, разбира се, нечувано бавно — такава „слизане“ може да продължи цели седмици. Децата били отлетели от Марс сами, учителката им щяла да се качи на първата космодромна станция.

— Как така, а предупрежденията? — попитах аз.

— Не зная как е станало това. Предупреждения навярно е имало. Може да не са били точни. Не зная. Случват се такива неща. По-рядко, отколкото в миналото, но се случват. Това било именно такава „едно на сто хиляди“. И когато радарната връзка започнала да куца, пилотът-робот изключил двигателите. Мъчно може да се опише какво е ставало тогава. Тревогата вдигнала на крак цялото Северно полукълбо; бърза помощ тръгнала на вълни, на вълни от Луната, от Марс, от Земята, около шестстотин кораба. Ще ти кажа, че за пръв път от трийсет години било спряно за няколко часа цялото товарно движение във втората зона на Марс. Но докато спасителните кораби долетят на мястото, там вече се намерил един човек. Той бил пилот от Светлинния център и тъкмо в тоя момент извършвал опитен полет с ракета, приспособена за изключително големи скорости. Горивото му било вече на свършване и той се връщал в базата си, когато чул призива по радиото; веднага се отклонил от курса си, а понеже могъл да развива огромна бързина, само след петнайсет минути се гмурнал в мъглата. Известно време се въртял, докато чул плача на децата. Разбира се, по радиото на ракетата. То работило на най-дълги вълни и пилотът не могъл да определи точно посоката, но могъл да разговаря с децата. Веднага изключил двигателите и започнал да се спуска към астероида.

— А защо не е търсил ракетата?

— Хм, а ти би ли се опитал да търсиш игла, хвърлена в океана? Мъглата обхващала двеста милиарда кубически километра пространство, той би могъл да търси през целия си живот и да не намери ракетата. Но като се спускал, в края на краищата щял да се приближи до нея на двайсетина километра, защото, както ти казах, астероидът бил много малък. И така той се спускал със спрени двигатели и разговарял с децата. Те имали всичко в изобилие — храна, въздух, вода, — но се страхували, затова той чак до нощта им разказвал приказки. Когато заспали, бдял, а сутринта отново започнал да им разказва. Опитният полет обикновено продължава два часа, затова той имал само няколко подкрепителни таблетки и няколко глътки кафе, с което от време на време разквасвал гърлото си, за да не занемее. Представяш ли си ти това? То не е била обикновена ракета, а ракета ОСС, пилотът лежал в пневматичен предпазител, цял бинтован от главата до петите, в тъмнина, с притиснат до устата микрофон — и разказвал приказки. Първите спасителни кораби долетели едва на

втория ден, но преди да намерят него и децата, минали още няколко часа.

— Ти ли беше тоя пилот?

— Не, Амета.

— Амета?

— Да.

— И той ли ти разказа това? — попитах с недоверие; струваше ми се, че другояче познавах Амета.

— Не.

— Тогава откъде знаеш подробностите?

— Трябва вече да си вървим, слънцето залязва. Ще трябва да обиколим шеста секция. Откъде зная тази история ли? Аз именно бях едно от тия деца...

Когато проверихме как вървят работите и се връщахме към нашия брониран „дом“, иззад хоризонта се показваше само ръбче от слънчевия диск като гребен от пълзящи пламъци. Цялото пространство бе покрито с непроницаема чернота, през която вървахме нагазили до колене, до пояс, най-сетне до шия... и само най-високите скални отломъци още светлееха над морето от мрак, един след друг гасени от нощта. Зорин, който мълча през целия път, се спря на прага и се обади неочаквано:

— Намериха се такива, които казваха, че Амета бил постъпил неразумно, непредпазливо. Той отговори така: „В океана в черупки от варовик си живеят малки създанийца — радиоларии — които от седемстотин милиона години до днес не са се променили. Те са най-предпазливите създания на света.“

За извършване на текущите строителни изчисления си служехме с подръчен електронен мозък. Вечер Зорин сядаше при масата и започваше да се разправя с него. Електромозъкът беше малък, тясно специализиран и, разбира се, не можеше да се сравнява с могъщите генерални автомати на „Геа“, затова Зорин много пъти трябваше да чака дълго за резултатите и го наричаше „Глупчо“; с течение на времето това прозвище придоби едва ли не гальовна отсенка. Зает да проверява напредъка на работите по строежа, веднъж Зорин отложи няколко вечери подред анализа на астрорадарните данни, а те ни

уведомяваха за всичко, настанало в просторите около скалния къс, на който пътувахме през космичната бездна. Когато най-сетне се зае с тях, загуби настроение. Той предаде на Глупчо ред цифрови данни. Както обикновено, електромозъкът работеше бавно, затова ние не дочакахме резултатите и си легнахме. През нощта Зорин стана и отиде при автоматата. Върна се, като подсвиркваше; това означаваше, че настроението му е крайно лошо.

Не го попитах нищо, понеже знаех, че всяка мисъл трябва да отлежи у него.

— Знаеш ли — каза той накрая, — изглежда, че ще имаме каша.

В езика на пилотите каша означава поток от метеорити. Аз не се развълнувах особено много от чутата вест.

— Какво от това — казах, — и нашият дом, и атомният реактор, и скривалището за автоматите са пресметнати с достатъчна резервна издръжливост; най-много в продължение на няколко часа ще трябва да внимаваме. Не е ли чудно, че астрогаторите са се излъгали?...

Зорин не отговори нищо, едва преди да излезе (беше се вече разсъмнало), добави:

— Това не са обикновени метеори, а такива, които идат извън системата...

Останах сам. Зорин отиде при бригадата, която работеше най-далеко, ето защо имах близо един час време, за да обсъдя думите му. Както се знае, планетите биват посещавани от два вида метеори. Вътрешните метеори, тоест метеорите от системата, се движат по затворени траектории и бързината им по отношение на нашата планетна не можеше да надминава няколко километра в секунда. „Чуждите“ метеори обаче, каменните ята или железните буци, летят по параболи и могат да постигат огромни скорости по отношение на телата от системата — скорости до сто километра в секунда. Както изглеждаше, нашият радар беше уловил сянката на такъв именно поток.

През следните два дни не споменахме нито дума за това, само Зорин висеше все по-дълго през нощите над филмите на радароскопите и все по-често приглаждаше косата си така силно, сякаш искаше да се скалпира.

Взехме възможните предпазни мерки: автоматите подкрепиха с допълнителни щитове нашата камера, както и покрива на атомния

реактор, който се намираше на половин километър от „къщи“ и представляше голям, спуснат в трите си четвърти в скалата метален цилиндър.

Предположението на Зорин се превръщаше в увереност. Фотоклишетата показваха в един от квадрантите на небето малка мъгличка, сякаш някой беше направил петънце върху снимката; там се носеше рой от толкова дребни тела, че те създаваха картина само като цяло; светлината на звездите се виждаше през тях, значи, това не беше монолитна маса, а рой от малки отломъци.

— Може би това е облак от прах — каза Зорин, когато обмисляхме дали да уведомим „Геа“ за нашите страхове и решихме, че не бива да правим това, защото другарите не могат да ни помогнат, а само ще се тревожат без нужда.

През целия следващ ден работите вървяха както обикновено; вторият основен изкоп за атомния реактор беше към края си, скривалището на автоматите бе снабдено с допълнителни брони, не можехме само да предпазим временната мачта на радиостанцията, която се издигаше над равнината на четирийсет и пет метра височина, поддържана със система от опънати на котви стоманени въжета.

През нощта ме изтръгна от сън толкова силен гръм, сякаш току над главата ми се пропука желязна камбана. Оглушен, дълго лежах неподвижен в тишината, която шумеше и загасваше в ушите с пронизителен звук. Леглото се размърда като блъснато. Седнах, спуснах крака и с босите си стъпала усетих ситното трептене на пода. В замаяния ми мозък блесна мисълта, че планетоидата е живо чудовище, което се буди в тоя момент, раздвижва се и напъва каменната си черупка. Почвата затрепера още по-силно. Изтрезнях.

— Чуваш ли? — подхвърлих в мрака.

Отговор нямаше, но знаех, че Зорин е буден.

След четвърт час слънцето изгря и гледката през прозорците се показва в ослепителен блясък. Докъдето око стигаше, скалистата равнина избухваше едновременно на десетки места. Никакъв звук, само бели пръски от камък ту по-близо, ту по-далеч, а почвата се люлееше понякога като палуба на кораб в борба с буря. Невидимите при полета си метеори само много рядко, когато отскачаха с чудовищен скок от скалите, показваха блесналите при шеметното си въртене страни. Ние мълчахме, а каменният дъжд валеше

непрекъснато зад прозорците. Камъни димяха, пясъчни водоскоци се издигаха и падаха, понякога извъняваха тънко отломъци, улучили стените ни, и отново настъпваше тишина, ненадейно разбивана от метален гръм, сякаш покривът се пропукваше и падаше върху главите ни; някакъв отломък се разбиваше в горната броня на камерата.

След три часа слънцето залезе. Метеорите продължаваха да падат, по-рядко обаче и по-слабо, защото планетата сега ни закриваше от тяхното главно течение, а тия, които се сипеха върху нощното ѝ полукълбо, постигаха само бързината на свободното падане, незначителна в сравнение с космическата скорост на потока.

Ние още не знаехме какъв път очертава той в простора и докъде се простира. Трябваше да чакаме. Настана ден и почвата отново затрепера. Отново ни улучваха могъщи удари; бронята ги отблъскваше и издаваше силен звук, струваше ни се, че стоманените стени се огъват и отпускат в пороя от страхотни удари. През втората нощ каменният град, макар и по-слаб, стана толкова гъст, че не можеше дори да се помисли за напускане на камерата — а това беше едва началото.

Ден след ден и нощ след нощ всред призрачния блясък на горещите скали и в ледената звездна тъмнина валеше тоя мъртъв дъжд. Почвата се разтърсваше като живо същество под ударите, стените вибрираха, трескаво треперене пълзеше по предметите, изпълваше телата ни, часовете течаха всред, глуха тишина, разкъсвана от време на време от гръм, който звънеше продължително. Бяхме затворени. Небето изхвърляше от черните си уста цели реки от каменни късове и ги разбиваше о кората на астероида. Поне досега връзката с атомния реактор и скривалището на автоматите не беше повредена. Когато през втората нощ бомбардирането отслабна, ние призовахме автоматите да започнат работа. Те тръгнаха, но след около един час един от тях се строполи, разбит от пряк удар, от който бронята му се разтроши като стъкло. Другите се поколебаха, прекъснаха работа и се върнаха в скривалището; задействуваха самоохранителните вериги. Сутринта можахме да видим смачкания автомат: той лежеше на повече от триста метра от камерата, възчерните каменни късове го бяха вбили в пясъка.

Продължавахме да разчитаме, че всеки момент астероидът ще излезе от вътрешността на потока и адското обстрелване ще престане; затова продължавахме да не съобщаваме нищо на другарите.

Радиостанцията се намираше в етажчето на камерата и през нейния горен лещовиден прозорец преди това се виждаше черното небе, но сега автоматичната уредба го беше затворила със стоманена покривка. Тук, горе, разговаряхме с другарите. Понеже влизахме във връзка нощем, когато хвърчаха по-малко метеори и непосредствените удари върху камерата бяха редки, успяхме да скрием от „Геа“ всичко, което се бе случило. Мълчахме главно затова, че вече само пет дни пътуване отделяше кораба от Бялата планета и цялото внимание на другарите се съсредоточаваше върху проблемата как да се споразумеят с нейните жители.

И така ние разговаряхме с тях и ги питахме за плановете им, а понеже това ставаше под самия покрив, чувахме лек, неспирен нито за миг шумол — това беше космическият пясък, който безсилно се плъзгаше по облата повърхност и обграждаше стените с все по-дебел слой, докато най-сетне нашият брониран „дом“ бе засипан до половина от дюните на тоя нападал от звездите прах.

На другата вечер радиоприемането явно се влоши. След като свършихме разговора с „Геа“, установихме, че главният рефлектор на антената е посмачкан и изпродупчен на много места.

— Работата е спряна вече три дни — забелязах аз, — а сега можем да загубим и връзката.

— Автоматите ще поправят антената.

— Сигурен ли си, че ще тръгнат?

— Да.

Зорин пристъпи към разпределителното табло и повика автоматите по радиото. Беше вече нощ. Метеорите падаха по-рядко. Той послуша и изключи микрофона.

— Идват ли? — попитах.

Зорин стоеше насред кабината разкрячен като борец, който наблюдава противника си изпод присвити клепачи. Мълчеше.

— Какво ще правим? — попитах аз най-сетне.

— Ще мислим. Засега ще попеем.

Пяхме около един час. Ту той, ту аз си припомняхме все нови и нови песни. В паузата между две той забеляза неволно:

— Самоохранителният предпазител може да бъде изключен, нали знаеш?

— Но не от разстояние — отвърнах аз.

Отново пяхме. Навремени Зорин се заслушваше. Най-сетне стана и се огледа за скафандъра.

— Искаш да отидеш там ли?

Потвърди мълчаливо и едновременно мушна крака в отвора на скафандъра откъм главата. Дръпна сребърния материал зад яката и като го теглеше нагоре, измърмори:

— Добре, че ние нямаме предпазители...

— Да почакаме още — започнах, безпомощен пред неговата решителност.

— Не. Работата може да чака, но антената трябва да се поправи.

Той говореше тихо, но под спокойствието му се криеше гняв. Провери закопчалките на плещите си, взе от пода шлема, сложи го под мишница и се запъти към вратата.

„Аз като че ли не съществувам — мярна ми се през ума. Чувството на изненада и безпомощност изчезна. Овладя ме хладна ярост. — Все пак аз приличам малко на него“ — помислих и започнах да навличам бързо втория скафандър. Когато влязох в изходния люк и затяхах коланите си, той стоеше при ръчката на клапите. Чу стъпките ми, обърна се и застина с ръка върху ръчката. Престорих се, че не виждам това, затворих плътно вътрешната врата, праметнах скобите и застанах до него.

Стояхме така при слабата светлина на лампата от потона — две сребърни фигури между тъмните метални стени.

— Какво значи това? — попита той най-последно.

— Идвам с тебе.

— Това е безсмислица.

— Не смятам.

— Но какво правиш ти, човече?

— А ти какво правиш?

Той стоя така секунда, без да мръдне, после се засмя внезапно посвоему, почти безгласно. Взе ме за ръка; противях се, понеже предчувствах, че ще поиска да ме убеждава.

— Слушай — сниши той глас, — помниш ли защо ни свалиха тук?

— Помня.

— „Геа“ може да не се върне.

— Зная това.

— Някой трябва да бъде тук, за да строи станцията.

— Съгласен, но защо ти трябва да отидеш, а не аз?

— Защото съм по-добър кибернетик от тебе.

На това не можех да възразя нищо. Той хвана ръчката, но се обърна още веднъж към мене.

— Ще отидеш — каза, — ако аз не успея. Нали?

— Да — отвърнах, учуден от простотата на тоя разговор. — Ще поддържам връзка с тебе по радиото — добавих.

Без да каже нито дума повече, натисна ръчките. Разнесе се съскане на въздух, всмукван във вътрешността на камерата. Люкът се изпразваше, стрелката на манометъра лениво спадаше към червената нула, поколеба се няколко пъти над нея и спря на края на стълбицата. Зорин тласна големите лостове на изходната клапа. Тя не се отвори. Той измърмори и натисна по-силно. Тя трепна, но се съпротивяваше още. Залепих плещи. Клапата тръгна бавно. През образуваната пролука в краката ни плискаше все по-широка струя сипкав пясък.

Най-после клапата се отвори. Пред изхода се бе образувал дълбок улей; камерата бе обградена от дюни със стръмни склонове. Просторът, облян от студената далечна светлина на А Кентавър, беше мъртъв и тих, цял в разкъсани форми като от въглища и сребро. Зорин повдигна леко дясната си ръка, каза „засега довиждане“ и изчезна от очите ми толкова бързо, та не разбрах дори в коя посока бе тръгнал. Надникнах през отворената клапа и го видях едва тогава: той вървеше вече на няколко десетки метра разстояние и затъваше до над коленете, а при вървежа сипкавият пясък се преливаше около краката му. Огледах се и търсех в далечината куполата на атомния реактор, защото там се намираще и скривалището на автоматите. Трепнах. Къс блясък светна в мрака, след него три, четири по-слаби. Метеори. Енергията от сблъскването ги обръщаше в пламъци. Стоях така, а хоризонтът святкаше. Зорин се виждаше вече толкова малък, че бих могъл да закрия фигурата му с протегнат пръст.

— Как се върви? — обадох се аз по микрофона, за да кажа нещо.

— Като в сироп — отговори той веднага.

Замлъкнах. Ту тук, ту там се появяваха блясъци, човек би помислил, че някакви невидими същества сигнализират със светлина. Внезапно си дадох сметка, че стоя навън. Това нямаше смисъл; ако ще се излагам на опасност, трябваше да тръгна с него. Отдръпнах се назад

в люка и го загубих от очи. Повдигнах ръка и я опрях на бронирания ръб на клапата. Така можех свободно да наблюдавам циферблата на часовника и едновременно да имам под око хоризонта, който се белееше в отворения вход. Той святкаше непрестанно. Чаках, втренчил поглед в трепкащата с мравчо, настойчиво движение стрелка на секундарника.

Още три минути — помислих и попитах на глас:

— Вървиш ли?

— Вървя.

Тя въпроси и отговори се повтаряха. Изведнъж едновременно видях два далечни блясъка и чух глухо издрънчаване.

— Зорин! — викнах.

— Нищо, нищо — отговори той със сподавен глас.

Дишах дълбоко. Не, явно беше, че не го е ударил метеор, защото, ако бе станало такова нещо, щеше да загине на място.

— Вървиш ли? — исках да попитам, но гласът ми замря в гърлото.

В слушалката трещеше страхотно.

— Пусни ме де... — мърмореше Зорин неясно — защо ме държиш? Хайде...

— На кого говориш? — попитах и усещах как косата настръхва на главата ми.

Той не отговори. Чувах напрегнатото му дишане, сякаш се бореше с нещо. С един скок се намерих навън. В наклонената, ледена светлина пространството беше мъртво и пусто. Светкавично пресметнах, че Зорин трябва да се намира на около триста и петдесет — четиристотин метра разстояние, но виждах само зъбести скали, дюни, ивици от сенки... нищо повече.

— Зорин! — викнах, та чак в ушите ми зазвъня.

— Сега, сега — отговори той с все същия сподавен глас.

Внезапно пясъкът затрепера, раздвижи се на едно място и от него се измъкна сребърната искра на скафандъра, изправи се и започна лениво да се движи напред.

„Паднал — помислих аз — но на кого приказваше?“

Оставих тоя въпрос за по-късно и се върнах вътре в люка. След миг той се обади:

— Стигнах вече.

Мърмореше нещо, изглежда, че разравяше пясъка, който е засипал входа.

— Започвам операцията — каза след малко.

Това продължи повече, отколкото предполагах: половин час според часовника, но ако времето се мери с напрежението на нервите ми, това бяха векове. Най-после той каза:

— Край. Сега ще бъдат най-покорни. Връщам се.

Не зная, може би се лъжех, но ми се струваше, че блясъците стават все по-гъсти. Земята затрепера един-два пъти. Това треперене, на което вече не обръщаме внимание в камерата, ускори биенето на сърцето ми. Зорин се връщаше удивително бавно. В слушалките се чуваше дишането му, толкова тежко, сякаш тичаше, а всъщност той се движеше много по-бавно, отколкото на отиване. Загубил търпение и неспокоен, излязох един-два пъти пред клапата. Белият диск на А Кентавър докосваше скалния хоризонт. Нощта беше към края си. Скоро метеоритният дъжд щеше да се засили.

— Защо се мухавиш така? — извиках накрай.

Той не отговори нищо. Дишаше тежко. Не можех да разбера това; ходенето не беше изтощително, особено за него.

Внезапно той закри входа със себе си. Влезе в люка бързо и някак неуверено. Затвори клапата и каза:

— Влез вътре.

— Ще почакам... — започнах аз, но той ме пресече остро:

— Влез вътре! Ще дойда веднага.

Послушах го. След малко влезе без скафандър; беше го оставил в люка. Приблужи се бавно до масата, под лампата, вдигна ръце до очите си, разпери пръсти и измърмори нещо.

В гънката между едрите му плещи имаше нещо страшно.

— Какво ти е?... — прошепнах.

Той се опря с ръце на облегалото.

— Не виждам добре — обясни глухо.

— Защо?! Метеор?...

— Не. Паднах.

— И какво?

— Препъгнах се в разбития автомат...

— Говори де!

— Изглежда, че неговото ядрено реакторче, знаеш... атомното му сърце е било пръснато.

— И ти си паднал в НЕГО?! — викнах ужасен.

Той кимна с глава.

— Смукалата, знаеш... смукалата на магнитните обувки се закачиха в железата и не можах да се измъкна...

Спокойствието се връщаше. Това беше страхотен студ, който смразяваше мисълта, но същевременно в главата ми се проясняваше. Знаех: трябва да действувам незабавно. Метеорът така напълно беше разбил нашия автомат, че атомното сърце — резервоарът с радиоактивни елементи — се беше пукнало и при падането си Зорин се долепил с цялото си тяло до останките, които отделяли силна радиация.

— Какво усещаш? — попитах аз, като се приближих до него.

— Не се доближавай... — каза той и направи крачка назад.

— Зорин!

— Мога да те убия. Облечи предпазна броня.

Прескочих до другата кабина и навлякох тежкото метално облекло. Не можех да го затворя на гърдите си, така се тресяха ръцете ми. Когато се върнах, Зорин беше полулегнал на фотьойла.

— Какво усещаш? — повторих аз.

— Всъщност нищо... — Говореше като човек безкрайно уморен, с малки прекъсвания. — Когато паднах, отначало... видях виолетова мъгла... пулсиращ облак, пред очите ми притъмня... Там, при автоматите, работих почти слепешката...

— Мене виждаш ли ме? — попитах аз и се приближих.

— В мъгла...

Знаех какво значи това. Течността, която изпълва очните ябълки, флуоризираше под влиянието на радиацията. Поставеният на масата индикатор за радиацията на разстояние от два метра цъкаше предупредително; цялото тяло на Зорин беше радиоактивно. Трябва да беше получил страхотна порция.

— Боли ли те нещо?

— Не, но ми е лошо... и ми се повдига...

Хванах го за плещите.

— Ела да си легнеш.

Той се облегна тежко върху мене и тръгна към леглото. Когато вече лежеше покрит, а аз се въртях и ровех из лекарствата, чух как измърмори:

— Глупаво...

Когато по-късно се приближих до него, той започна да говори за някакви сигнали, за автомати и за „Геа“; хванах му пулса; имаше висока температура. Аз, глупакът, помислих, че бълнува, и не обърнах внимание на думите му. След малко напълно загуби съзнание. В продължение на няколко часа направих подробен преглед. Той показва, че поразеният костен мозък не произвежда, кръвни телца. Имах шест ампули консервирана кръв, направих му преливане, но това беше капка в морето.

Погълнат от мисълта за спасението му, съвсем забравих за разговор с „Геа“. Ровех се в помагалата, търсех описания на лъчеви поражения. Колкото повече четях, толкова по-ясно ми ставаше, че Зорин е обречен. На разсъмване, както бях наведен над трионовия екран, ме налегна дълбок сън. Стресна ме железен гръм. Метеорите се разбиваха о бронята. Беше бял ден. До късно не се отделях от Зорин, който продължаваше да е в безсъзнание. Вечерта отидох горе. Приемането беше толкова лошо, че аз долавях само изопачени откъси от гласове.

„Това е нищо — помислих си, — ще повикам автоматите, сега вече ще дойдат и ще поправят антената.“

Когато отидох при разпределителното табло, досетих се, че автоматите няма да дойдат. Можех да ги повикам само по радиото, което не работеше. Трябвало да повикам автоматите предния ден, веднага щом Зорин се върна; тогава предавателят още действуваше криво-ляво. В бъркотията бях забравил всичко. В първия момент това откритие ми подсече краката, но се овладях и тръгнах към люка. Когато минавах през стаята, Зорин се обади. Беше в съзнание.

— Предаването мина ли?... — попита той. — Какви са новините?

Не можех да му кажа истината. Пък и радиото утре вече ще работи. Затова, като се досещах за съдържанието на предаването от чутиите откъси, възстанових го цялото. Веднага след това Зорин заспа и

аз се измъкнах тихо до люка. Навлякох скафандъра, нагодих си шлема и вече слагах ръка върху ръчката, когато ме порази една мисъл. Ами ако аз загина и Зорин остане сам — неспособен да се движи, безпомощен и сляп?

Може би около една минута стоях като мъртъв, а после също така тихо свалих скафандъра и се върнах в кабината.

Така беше през втория ден. А през третия радиото замлъкна съвсем и аз измислих цяло комюнике; и така беше всяка вечер отсега нататък. Трябваше да правя това, защото, щом чуеше новините, Зорин заспиваше. Когато го попитах защо не се е върнал веднага след злополуката, той ми отговори:

— А ти щеше ли да се върнеш? — И ме изгледа така, та проумях всичко.

От първия момент разбрал, че положението му е безнадеждно, и си казал: „Веднъж ще се мре.“ Затова, макар и ослепял, изключил предпазителите на автоматите. Затова не искаше да взема от мене кръв, та аз я вадех от себе си скрито и казвах, че имаме още запаси. След четири дни такова лечение едва се държах на крака; страхувах се, че ще припадна, затова вземах без сметка всички подкрепителни лекарства, каквито имах под ръка, и идваха моменти, когато се улавях, че полузамаян от умора и сънливост, си шепна и моля костния мозък да произвежда по-бързо кръв...

Като отивах горе, всеки път си мислех: не мога да лъжа един умиращ, това е непоносимо, да, днес вече ще му кажа, че антената е повредена; и все пак, когато слизах и виждах как обръща сляпото си лице към моите стъпки, как с израз на най-нетърпеливо очакване някога толкова силното му и пъргаво тяло трепери — губех смелост и към старите лъжи прибавях нови.

Осем вечери подред му разказвах как „Геа“ се е приближила до планетата, как са излетели, за да я посрещнат, грамадни кораби с чудновати форми, как непознатите същества са се разбрали с хората посредством автомати-преводачи, а когато му разказвах така, гъстотата на метеоритния поток растеше, сякаш някаква бездънна паст изсипваше върху нас всичките скрити в космоса мъртви реки от желязо и камък. Стените, предметите, телата ни биваха пронизвани от тръпки, всичко се клатеше и при това трескаво треперене разказвах на Зорин за високата цивилизация на съществата и колко потресени били,

когато след изследване на останките от свалените ракети на „Геа“ разбрали грешката си.

Сега Зорин нямаше температура, толкова беше отслабнал организмът му. Знаех, че няма да го спася, че това е невъзможно. Според указанията на медицината той трябваше да умре след два дни, въпреки това беше жив и наистина не знаех кое го поддържаше по-силно: моята кръв ли, или лъжите. Навярно лъжите, защото той така се променяше, когато разказвах и в същото време го държах за ръката. Тогавя усещах как пулсът му се напруга, става по-силен, как треперят мускулите на едрото му тяло и как след последната дума отново изпада във вцепененост. На седмата вечер Зорин можеше вече само да пие. Готвех му на котлона подкрепителна супа и внезапно там, в ъгъла, ме порази мисълта:

„Когато умре, ще мога да изляза и да поправа антената.“

Разтреперах се, сякаш Зорин, който лежеше зад гърба ми, можеше да проникне в мене и да прочете тая ми мисъл. Поисках с най-голямо усилие на волята да я натикам в мрака, от който беше изпълзяла, но каквото и да правех, тя непрестанно хучеше в мене като ехо без думи, но с изпълнено със смисъл съдържание.

Поднесох му готовото ядене, а когато попита защо се бавя, отидох горе и седях там при мъртвата апаратура, като от време на време проверявах дали вратата е затворена плътно. Изчаках така двайсет страшни минути, после слязох долу и започнах поредния си разказ за Съществата, за тяхната великолепна цивилизация и как вече не нашата малка станция, а мощният радар на Бялата планета ще ръководи в бъдеще земните трансгалактични ракети към Облаците на Магелан.

На осмата вечер треперенето на почвата почна да става по-рядко. Излизахме от метеоритния поток. Един час след залез-слънце настана пълна тишина. Въпреки това не можех да изляза от камерата, толкова тежко беше състоянието на Зорин. От време на време хвацах предпазливо ръката му. Голямото сърце все още се бореше. Късно през нощта той се обади внезапно:

— Приказките... помниш ли?

— Помня.

— Децата не искаха... тъжни, затова аз... им добавях весел...
край...

Тръпки ме пронизаха. Замрях. Какво искаше да каже с това? Дишането с неравномерни тласъци повдигаше широките му, силно изпъкнали гърди.

Ненадейно той прошепна:

— Лодки... ето такива лодки...

— Какво казваш? — наведох се аз над него.

— От брезова кора... изрязвах, малкият... дай...

— Тук... тук няма брезова кора...

— Да... но клончетата... люляка... дай...

Скочих към масата. Снопчето сухи клонки стоеше там в стъклената съдинка. Когато се върнах с тях, той вече не беше жив.

Тогавя покрих лицето му, преминах в люка, навлякох скафандъра, взех инструменти и отидох в скривалището на автоматите. Заедно с тях в продължение на три часа слагах нови сегменти на рефлектора на антената, изправях мачтата, споявах я, опъвах въжетата. Всичко това върших като в някакъв странен сън, прекалено действителен, поразително реален, но като насън, защото в дъното на мислите ми се таеше някакво дълбоко убеждение, че ако поискам много, извънредно много — ще се събудя.

Когато се върнах, отидох горе при радиостанцията и включих тока. Разнесе се глухият шум на високоговорителите. Внезапно тясното пространство се изпълни с отчетливи думи, изречени със силен, чист глас:

— ... и четирикратно координатите. Утре сутринта, в шест часа местно време, „Геа“ взема курс към вас и след дванайсет дни ще дойде при астероида. Ние сме крайно обезпокоени от мълчанието ви. Ще продължаваме да ви викаме през цялото денонощие. Тук говори Ирьола от борда на „Геа“, в шестия ден след създаването на контакт с Бялата планета. Сега ще говори Ана Руйс.

Високоговорителят издрънча и млъкна за малко. Но аз слушах само по-раншните думи, от които кръвта ми бучеше. Скочих, намерих вратата и изтърчах надолу, като виках сърцераздирателно:

— Аз не съм лъгал, Зорин! Не съм лъгал! Всичко това е истина! Истина е!

Грабнах едрото тяло в прегръдките си и го разтърсвах така, че тежката му глава бръскаше възглавницата с косата си...

Оставих го, легна безсилно. Паднах по лице и се разплаках. Нещо напираше към моето съзнание, нещо ме викаше, молеше... Сепнах се. Беше Ана. Гласът на Ана. Искях да изтичам горе, но не смеех да оставя Зорин сам. Тръгнах към стъпалата бавно, гърбом и все гледах застиналото му лице. Тогава Ана ме извика по име и аз се извърнах от умрелия. Гласът ѝ се приближаваше все повече. Когато започнах да се изкачвам по стъпалата, погледнах нагоре и в открития лещовиден прозорец на покрива видях Южния кръст, а по-долу бледа мъглявинка: със студена, спокойна светлина сияеше там Облакът на Магелан.

РЕЧНИК НА НЯКОИ НАУЧНИ ТЕРМИНИ И ПО-МАЛКО ПОЗНАТИ ДУМИ

Акцелератор — ускорител, специален лост в машина за ускоряване на движението.

Археозоичен — произхождащ от най-ранен период на геологични изменения.

Бели джуджета — звезди с бяла светлина, много малки и с изключително голяма плътност.

Децелерация — намаляване на скоростта, спиране; обратно на акцелерация — ускоряване.

Електроенцефелограф — апарат за изследване на мозъчните биотокове; енцефалоскоп — подобна уредба, която показва върху екран мозъчните биотокове.

Еклиптика — кръгът, който описва планета около централна звезда (слънце).

Емитор — апарат, който изпраща лъчи или частици.

Килопарсек — хиляда парсека; *парсек* — астрономическа единица, равна на 3,26 светлинни години, тоест на $31,10^{12}$ километра.

Перихелий — най-близката до слънцето точка в орбита на планета или комета; *афелий* — най-отдалечената точка.

Пертурбация — изменение на пътя на небесно тяло под влияние на други небесни тела.

Протуберанция — избухвания на огромни маси нажежени газове, изхвърлени на грамадни разстояния над повърхността на слънцето.

Спектроскоп — уред за разлагане на светлината и наблюдаване на спектрите.

Терминатор — линия, която разграничава осветеното полукълбо на планета от неосветеното.

Фонендоскоп — уред с резонатор за прослушване на сърцето и белите дробове.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.